הארץ

1.40 ש"ח יום א', י"ד בתשרי התשמ"ט, 25 בספטמבר 1988 VOL.69/21027 SEPTEMBER 25 1988

"מכונית לכל פועל" (ש. פרס 1968)
ג'אקוזי לכל עמל – 1988
בחר בג'אקוזי
THE REAL ONE THE ONLY ONE
Jacuzzi WHIRLPOOL BATH
היבואן הבלעדי
אי.בי.אי.
נמל תל־אביב
טל: 458167, 459832

פגישת פרס־רייגן־שולץ־מאגיד מחר; שולץ לוחץ לצירוף ירדן

לאחר שני ימי שיחות עם המימשל בפאריס מגיע שר החוץ הישראלי לניו־יורק, וייפגש עם שגריר סין באו"ם, שר החוץ הסובייטי אדוארד שוורדנדזה ונציגי מדינות הגוש המזרחי

שר החוץ שמעון פרס משוחח עם ראש ממשלת צרפת, מישל רוקאר לפני פגישתם שלשום בפאריס

מאת שלמה שמיר
ויואב מוקד
סופרי "הארץ"

שר החוץ הירדני עשוי להצטרף ברגע האחרון לפגישה שנקבעה למחר בוושינגטון בין הנשיא רייגן, שר החוץ שולץ, שמעון פרס ואיסמת עבד־אל מאגיד – מסרו ל"הארץ" מקורות דיפלומטיים במרכז האו"ם.

כאשר יזם ג'ורג' שולץ את הפגישה, דחתה ירדן הזמנתו להצטרף אליה. אך בסוף השבוע קיים מזכיר המדינה האמריקאי מגעים קדחתניים עם נציגים ירדניים בכירים ונקט אמצעי שידול כדי לשכנע את ירדן להצטרף לפגישה עם הנשיא רייגן.

הפגישה תתקיים בסוויטה של רייגן במלון וולדורף־אסטוריה בשעה אחת וחצי אחרי הצהרים, והוקצבו לה 45 דקות.

מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ שמעון פרס, המגיע לניו־יורק היום אחה"צ, לפני כניסת חג הסוכות, יצעד ברגל ממלונו, פארק־ליין שברחוב 58, לפגישה עם הנשיא רייגן.

פרס יישאר בוולדורף־אסטוריה כדי להשתתף בערב בקבלת פנים

(סוף בעמוד 2)

נשיא בהלת הפוליו מכריזים עובדי המעבדות על עיצומים

אין חשש מאיכות מי השתיה בת"א וי־ם; תוספת כלור משמידה הנגיף

מאת עדנה אריזור
סופרת "הארץ"

הממשלה תשמע היום דיווח על התפרצות מחלת הפוליו מפי שרת הבריאות, שושנה ארבלי־אלמוזלינו מתכוונת להבהיר כי משרדי האוצר והפנים יתערבו לטפל במפגעים תברואתיים שהתגלו ברשויות מקומיות בעקבות התפרצות המחלה. במקביל תתקיים היום ישיבת מנכ"לים: בריאות, פנים, אוצר וחקלאות כדי לסכם עצה, לוח טיפול ולהבטיח הקצאת משאבים לטיפול במפגעי תברואה בכל רחבי הארץ.

מספר הנפגעים משיתוק ילדים הגיע בסוף השבוע ל־12, לאחר שהתגלה בסוף השבוע מקרה נוסף – צעירה בת 20 מזכרון יעקב, המאושפזת בבית החולים "הלל יפה" בחדרה. ממשרד הבריאות נמסר כי מצבו של

(סוף בעמוד 2)

חיל הים הרג 3 מחבלים חמושים בסירה בצור בדרך לפיגוע בארץ

חיל האוויר הפציץ את המפקדה הימית האזורית של ארגוני הטרור במיה מיה; ששה נפצעו

מאת דן סגיר
סופרו הצבאי של "הארץ"

שלושה מחבלים נהרגו אתמול לפנות בוקר בהיתקלות של סירת מחבלים בספינת משמר של חיל הים מול חופי צור, שבדרום לבנון. אין כל נפגעים לאנשי חיל הים.

אתמול בשעה 4 בוקר לפנות בוקר זיהתה ספינת "דבור" של חיל הים סירת גומי ועליה שלושה מחבלים חמושים בסמוך לחופי צור. מגמת פניה של הסירה היתה לבצע נסיון חדירה ימי לישראל. לאחר זיהוי סירת המחבלים פתחו חיילי ה"דבור" במכת אש ראשונה מכל הכלים, זו פגעה למוות בשלושת המחבלים.

מתחקיר ראשוני שערך אתמול מפקד חיל הים האלוף אברהם בן שושן, עולה שחיילי ה"דבור" פעלו כהלכה ולפי פקודות החיל להתקלות חזיתית עם מחבלים. זה המקרה השלישי השנה שבו מסכלים אנשי חיל הים נסיון לפיגוע חבלני דרך הים מכיוון לבנון.

מטוסי חיל האוויר תקפו שלשום בשעות אחה"צ יעד מחבלים השוכן במאתי מחנה הפליטים "מיה מיה" שבמזרח לצידון, שבדרום לבנון. היעד שהותקף הוא שלושה מבנים שבהם שכנה, לפי הידיעות, המפקדה הימית האזורית של ארגוני המחבלים. היעד נהרס לחלוטין. כל מטוסי צה"ל שבו בשלום לבסיסם.

סופר "הארץ" לעניינים ערביים מוסר כי תחנות השידור דיווחו כי סירות של חיל הים הישראלי פעלו בסוף השבוע לאורך חופה הדרומי של לבנון וכי תותחים של אש"ף ירו לעברם. גם מטוסי חיל האוויר הישראלי טסו בשמי הדרום וביירות וערכו התקפות מדומות.

צידון (ע"ד וע"צ). מקורות ביטחון ועדי ראיה מסרו כי בהתקפת חיל האוויר נפצעו שישה איש ונגרם נזק רב. שלושה מטוסים תקפו פעמיים תוך 15 דקות, הרסו שלושה בסיסים של הפתח מזרחית לצידון, אמרו המקורות. המטוס הרביעי חיפה על המטוסים התוקפים.

מטוסי חיל האוויר הישראלי ביצעו מתחילת השנה 15 התקפות על בסיסי מחבלים בלבנון. ההתקפה האחרונה באה לאחר שנהרגו מן המארב שלושה מפקדים של המיליציה אמל בדרום לבנון.

זה אזור ההפצצה. כפי שצולם ממטוס חיל האוויר בשעת ההתקפה

קונסול ישראל באטלנטה, מסראווה קרא: "לתת מולדת לעם הפלשתיני"

בפני פורום של האו"ם אמר הקונסול: זכויות היסטוריות או דתיות אינן קריטריון לריבונות... תקוותי שזה נימוק הומניטרי הכולל הכרה בזכות הפלשתינאים למולדת

מאת עקיבא אלדר

בהרצאה שנשא לפני כמה ימים בפני חברי בסניף ארגון האו"ם באטלנטה, קרא הקונסול הכללי של ישראל שם, מוחמד מסראווה, לישראל ולפלשתינאים להתפשר על פתרון המבוסס על מתן מולדת לפלשתינאים והכרה בזכותה של ישראל להתקיים בגבולות מוסכמים.

אחד המשתתפים, חבר בארגון [illegible], הקליט את ההרצאה והעביר לירושלים את התמליל המלא, שהגיע גם לידי "הארץ". בשיחה לאטלנטה אישר מסראווה כי אכן אמר את הדברים "לא מהכתב" באותה הרצאה, והדגיש כי גישה דומה הוא נוהג להציג בכל הופעותיו בציבור בארה"ב. [illegible]

הם של העם הפלשתיני הללו למרות פגישת רייגן־גורבאצ'וב, ושנה לאחר שבעה חודשים, ביודעם כי לא יצליחו לסלק את צה"ל על ידי אבנים, הם מבקשים למשוך תשומת לב, לרווח את [illegible]

(סוף בעמוד 2)

ממשלות עון וחוס מתכוונות לפעול בלבנון במקביל ובהתעלמות הדדית

מבוכה במוסדות הממלכתיים בביירות, שאינם יודעים למי לציית ומי ישלם את משכורותיהם

מאת סופר "הארץ"
לעניינים ערביים

מפקד צבא לבנון וראש הממשלה הצבאית שמונתה ע"י הנשיא היוצא, הגנרל מישל עון, הודיע אמש כי המשך פעילותה של הממשלה המתפטרת באזור השליטה הסורי בראשות ד"ר חוס יביא לחלוקת לבנון.

עוד ציין כי אינו מועמד לנשיאות וכי תפקידה של ממשלתו להביא לבחירת נשיא חדש על־פי החוקה וללא התערבות זרה. במקביל כינס חוס אתמול, לראשונה מזה כשבועיים את שרידי הממשלה שהתפטרה, והודיע על המשך פעילותה. הוא קרא לעון למלא את תפקידו הצבאי ולא לעסוק בפוליטיקה.

בינתיים נמשכים צעדי הביטחון כמעט בכל האזורים, כאשר יחידות הצבא שומרות על כוננות. תחנות השידור דיווחו אתמול על תזוזות צבאיות לרבות טנקים של אנשי ג'ונבלאט לעבר המובלעת הנוצרית על כביש החוף בסוק אל־גרב. נמסר גם על תזוזות דומות באזורים הנוצריים.

הגנרל עון קרא אליו אתמול את שגרירי המעצמות כדי להבהיר להם את צעדי ממשלתו. כן הודיע כי ישגר שליחים בכירים לדמשק ולבירות ערביות אחרות לאותה מטרה. שגריר בריה"מ בביירות לא נענה להזמנת עון. במקביל נועד גם חוס עם שגרירי המעצמות והבהיר כי מדינות ערב וסוריה בראשן מכירות אך ורק בממשלתו.

לבנון מצאה את עצמה שלשום ללא נשיא ועם שתי ממשלות, ובכך ניתנה למעשה גושפנקה לחלוקה [illegible] עדתית של המדינה, שהיתה כבר קיימת למעשה, אחרי 13 שנות מלחמה.

ביירות (ע"ד וע"צ). מבוכה השתררה בקרב עובדי הממשלה, השגרירויות וכלל האזרחים, הצופים שחורות אם המשבר, הנחשב לחמור ביותר מאז פרוץ מלחמת האזרחים, לא יבוא על פתרונו.

"זה מצב מביך ביותר. מרבית השגרירויות מחכות להוראות מן הממשלות שלהן כיצד לטפל בשתי הממשלות", אמר דיפלומט בביירות לכתב רויטר. "תמיד הכרנו בממשלה החוקית של לבנון, וכעת ניצבות בפנינו שתי ממשלות, ועלינו לשמור איכשהו על נייטרליות", אמר דיפלומט אחר.

האחים טורטן ששטו ביום הכיפורים – מוחזרים

מאת יחיאל אריה שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"הארץ"). האחים רן ודן טורטן, המייצגים את ישראל בתחרויות השיט האולימפיות בדגם 470 בעיר פוסאן, יוחזרו בהקדם הביתה לאחר שהנהלת המשלחת החליטה על הפסקת השתתפותם במישחקים לאלתר.

ראשי המשלחת, יצחק אופק, יצחק כספי ואורי אפק, [illegible], כי האחים אכן השתתפו ביום הכיפורים באורח רשמי בתחרויות – אף כי לא השלימו השיוט באותו היום – והתעלמו בכך מההוראות המפורשות. למרות אי הוראות והגירסאות הסותרות, שהתעוררו תחילה בעניין זה, התברר אתמול מעל לכל ספק כי סירתם של האחים אמנם זינקה לשיוט ביום הכפורים.

גם אתמול לא סיימו האחים טורטן את השיוט החמישי לאחר שסירתם היתה מעורבת בהתנגשות והתורן שלה נשבר. ראשי המשלחת הישראלית בדקו ומצאו, כי בשני המקרים סימני הרישום היו זהים בפרסום הרשמי ליד שמותיהם של השייטים הישראלים וכי בשתי הפעמים אמנם נאמר כי זינקו אך לא סיימו את השיוט.

בדיון ממושך שהיה הלילה החליטה הנהלת המשלחת כי היתה זו הפרת משמעת חמורה ביותר והחליטה למצות את הדין כלפי השניים ולהחזירם ללא דיחוי לישראל.

מקץ 20 שנה חשף שב"כ בית דפוס של עיתון בשטחים – בסמוך למחנה צה"ל

הגילוי שם קץ למאבק יוקרתי בין המפלגה הקומוניסטית הפלשתינית ועיתונה המחתרתי "אל ווטן" שהודפס בחשאי מאז השלטון הירדני לבין כוחות הביטחון שספגו עלבונות מעל דפיו

מאת זאב שיף

אחרי משחק של "חתול ועכבר" שנמשך כמעט כעשרים שנה הצליח השב"כ לשים יד על בית הדפוס החשאי של העיתון המחתרתי של המפלגה הקומוניסטית הפלשתינית בשטחים. בית הדפוס נמצא בסמוך למחנה של צה"ל בישוב אדם שבקרבת ירושלים.

חשיפת בית הדפוס של המפלגה הקומוניסטית הפלשתינית בשטחים, שנציגיה יושבים במפקדה הלאומית המאוחדת של האינתיפאדה והיא חברה מלאה באש"ף, היא עדות נוספת להעמקתה של המחתרת הפלשתינית בכלל. המידור של הארגונים הפלשתינים העומדים מאחורי האינתיפאדה ושל המפקדה המאוחדת מתרחב והולך. מכאן שהצלחה זו אינה מבטיחה שבא הקץ לכתב העת המחתרתי.

היה זה מאבק יוקרתי ממושך בין המפלגה הקומוניסטית (מק"פ) והשב"כ. לא אחת לעגו הקומוניסטים בכתבם כי ידוע להם ששלטונות ישראל מנסים לעלות על עקבותיהם, אך לעולם לא יצליחו לגלותם. העיתון "אל וטן" (המולדת) הוא השופר המפלגתי עוד מתקופת השלטון הירדני. גם לפני מלחמת ששת הימים יצא העיתון במחתרת והירדנים לא הצליחו להפסיק הפצתו. מרדף זה נמשך גם בתקופת השלטון הישראלי וללא הצלחה עד סוף השבוע שעבר.

אל וטן הוא עיתון העובר מיד ליד בין הפעילים השונים של המפלגה ומועבר לעיון ולימוד בתאי המפלגה. יש בו מידע נרחב וכן פרשנויות והוראות.

המק"פ אגרה נסיון מחתרתי רב עוד מתקופת השלטון הירדני. היא המקצועית ביותר בתחום זה בין כל הארגונים הפלשתינים של אש"ף. עם זאת יש לשים לב כי מאז החלה האינתיפאדה מעמיקים כל הארגונים הללו את פעילותם המחתרתית. זו אחת הסיבות לקשיי לשים קץ להתקוממות ולקבוצות המנהיגות השונות, אם של הארגונים עצמם או של המפקדה הלאומית המאוחדת. ולכן יש לצפות כי לא יחלוף זמן רב עד שהמק"פ יצליח שוב להוציא לאור את עיתונו המחתרתי.

עובדה אחרת הראויה לציון היא היותה של המק"פ הארגון המתון ביותר מבין כל הארגונים שנציגיהם יושבים במפקדה המאוחדת. היא דוגלת בפתרון מדיני של שתי מדינות, ישראל ופלשתין. כיום אינה עוסקת בפעילות חבלנית אם כי פעיליה משתתפים בכל פעילויות האינתיפאדה. מק"פ נחשבת כאויב העיקרי של הארגון הקיצוני חמ"ס של הנוצרים(?) הפונדמנטליסטים. היא מתנגדת [illegible], וזה היה גם אחד המאמרים בעיתון שנתפס בבית הדפוס החשאי.

הקלילות של דוקאקיס ואי הספונטניות של בוש בעימות טלוויזיה ראשון הערב

עבור מיליוני אמריקאים ההתמודדות הטלוויזיונית תהיה ההזדמנות הראשונה לבחון את שני המועמדים ועמדותיהם, אף כי ברור שהתוכן משני, והביצוע הוא שיכריע את תוצאות המשדר

ואשינגטון (מיוחד ל"הארץ"). הכנות של הרגע האחרון, מבול של עצות מפי מומחים יועצים האוהדים מן השורה וסקרים המנבאים את התוצאות מעלים את המתח לקראת הוויכוח הפומבי הראשון בין מועמד הדמוקרטים לנשיאות מייקל דוקאקיס לבין יריבו הרפובליקאי, סגן הנשיא ג'ורג' בוש.

לאחר שבועות של מו"מ מתיש בין המטות על מספר העימותים, אורך הדיון, ושאלות כגון האם יעמדו המועמדים או ישבו, ומי יהיה בצוות השואלים, סוכמו כל הסעיפים לשביעות רצונם של שני הצדדים.

שעת אמת במערכת הבחירות האמריקאית תורקן הערב משך שעה וחצי מעל מסכי הטלוויזיה. העימות נחשב לארוע החשוב יותר, עד כה, במערכת הבחירות שלא הצטיינה בנושאים רבים. שני הצדדים משקיעים מאמץ בהורדת הציפיות כדי למנוע אכזבה.

ברור שלבוש יש יותר מה להפסיד. הסקרים מראים כי הוא מוביל במספר אחוזים, והוא דווקא נחשב לדמות הטלוויזיונית החלשה יותר. עם זאת, הצלחה, או לפחות עמידה במבחן, עשויה להגדיל את יתרונו.

דוקאקיס, במקרה הטוב, עשוי להפוך את היוצרות בדעת הקהל האמריקאית. כמו ג'ון קנדי שגבר על ניקסון ב־1960, אומרים מי שאוהבים את ההשוואה ביניהם.

בכל מקרה, סביר שישפר עמדות. הוא גם נהנה מיתרון של נסיונו כמנחה בתוכנית טלוויזיה בשנות ה־70. הוא צעיר יותר ובעל סגנון דיבור טבעי. בוש, למרות התקדמות ניכרת בזמן האחרון, קשור יותר לטקסט הכתוב ונוטה להכשל בלשונו.

על דוקאקיס תהיה משימת העברת המסר קשה יותר. עקב מורכבותו וכיוון שהוא מציע שינוי בשעה שרוב העם האמריקאי מרוצה מהמצב.

עבור מליוני אמריקאים תהיה ההתמודדות הטלוויזיונית ההזדמנות הראשונה לבחון את המועמדים ועמדותיהם. במידה רבה גם לעיצוב דעתם ואולי אפילו הכרעה כיצד יצביעו ב־8 בנובמבר. כרבע מציבור המצביעים בארה"ב עוד לא החליט עבור מי יצביע בבחירות הקרובות.

המועמדים עצמם השקיעו ימים ארוכים של הכנות לקראת ההתמודדות המכרעת. כבר הלוו נשמעות אזהרות מפני "עודף הכנה" שתכרסם בספונטניות וביכולת להראות טבעי ולהקרין כנות.

צוותים בשני המחנות עמלו בנסיון לנחש את 20 עד 25 השאלות שעשויות להישאל ע"י קבוצת עיתונאי צמרת ולהכין את תשובותיהם בהתאם.

לשני המועמדים בעיות בתחום הנושאים שעשויים לעלות. דוקאקיס מתואר כחלש בנושאי ביטחון – "האיש שמתנגד לכל מערכת נשק חדשה מאז הרוגטקה" – למרות מאמץ מרוכז בשבועות האחרונים לתקן תדמית זאת. בוש עדיין סובל מהשלכות של פרשת איראנגייט ודיווחים על כך שידע על קשרים סודיים בין הבית הלבן לשליט פנמה מנואל נוריאגה, בניגוד להכחשותיו.

ברור לכל כי התוכן, הנושאים שידונו יהיו משניים [illegible]. הביצוע הוא שיכריע.

מבצע מיוחד לבעלי המניות הבנקאיות

כדאי להשקיע בהגיון עוד לפני הפדיון! ועוד לחסוך בעמלות

"אילנות דיסקונט" מאפשרת למעוניינים בפדיון הבנקאיות באוקטובר 88, להחליפן בקרנות נאמנות של "אילנות דיסקונט" **עוד לפני** הזרמת כספי הפדיון לשוק ההון.

במבצע זה הבנקאיות תמכרנה עבורך בבורסה **ללא עמלת מכירה**, ותמורתן תושקע באותו יום בקרנות נאמנות של "אילנות דיסקונט" לפי בחירתך ובמחיר מועדף.

כך מתאפשר לך להחליף את השקעתך בבנקאיות **כבר עתה** באפיק ההשקעה הרצוי לך מתוך מיגוון 20 קרנות הנאמנות של "אילנות דיסקונט".

המבצע בתוקף עד ליום 18.10.88.
פרטים נוספים אצל יועץ ההשקעות בסניף הבנק שלך.

אילנות - חברה לניהול קרנות נאמנות של דיסקונט בע"מ
קרנות נאמנות אילנות דיסקונט

סוכות עם "הארץ"
עמ' 11:

מיתוס ההפתעה
א. שוויצר

מכבסים סרבנים
דן מרגלית

הפרס הגדול
בני לנדאו

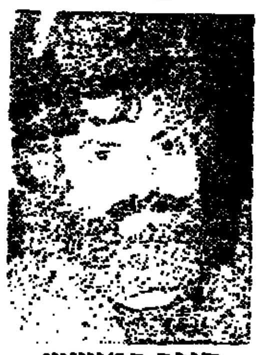

סופר כמגשש
יואב טוקר

מצב רוח
ב. מיכאל

עמ' 12:

מסכים ומסכות
מיכאל הנדלזלץ

עמ' 13:

הרוזן שלא ידע
עוזי בנזימן

גשר ישראלי לסין
עקיבא אלדר

רבינוביץ' מסתדר באמריקה
נדב שרגאי

עמ' 14:

גלגולי הטרנספר (ב')
שבתי טבת

עמ' 15:

היסטוריה ברחוב
אלי אלעד

שיעור למתאבדים
שפיגל

כנס מחפש בית
יהודה אריאל

עמ' 16–19:

תרבות וספרות
עמ' 20:

קולנוע
רחל מרדין

פקסימליה לנסיון
BROTHER 100 לחודש שכירות 197 ש"ח + מע"מ. ואם תחליט לרכוש - ינוכו דמי השכירות...
(מוגבל לחודש יחיד)
[illegible]
טל. 7525632/5, 03-520753

מזג האוויר

ירושלים 26–17
תל אביב 29–23
חיפה 29–22
באר שבע 32–20
רמת הגולן 28–17, טבריה 35–23, עפולה 31–22, [illegible] 28–19, [illegible] 30–22, יריחו 36–22, עזה 29–22, אילת 39–24

לוח ארצי

שערי הדולר

	שער הדולר	השינוי בש"ח
יציג	1.6450	+0.0008
[illegible]	1.9552	+0.0009
שטר	1.8000	–

שער הסל

יציג	1.7180	-0.0004

בגליון זה 20 עמודים

עורך את העמוד: [illegible]

مكذا من الاحتل

8 פצועים מאש צה"ל בשטחים אתמול; מחר צפוייה שביתת מסחר ותחבורה

נהרג ערבי בעל אזרחות אמריקאית ● מתה ילדה בת 13 שנפצעה בראשה מידי חיילים ● תקרית בין מתנחלים לערבים בחברון לאחר שבנו של לוינגר התלונן שנזרקה עליו אבן ● שיטת ענישה חדשה ברצועה: הגברים הוצאו מבתיהם בלילה כדי לצחצח רחובות במשך 3 שעות

מאת אורי ניר ואיתן רבין
מסופרי "הארץ"

המהומות בשטחים נמשכו בסוף השבוע. לפחות שמונה תושבים נפצעו מירית בעימותים עם חיילים אתמול. בכפר מזרעה א־שרקיה שליד רמאללה נהרג בנסיבות מסתוריות פלשתינאי בעל אזרחות אמריקאית, מירית אלמונים. ילדה בת 13 ממחנה הפליטים אל־אמערי ליד רמאללה, שנפצעה בראשה מירית חיילים לפני שבוע, מתה אתמול מפצעיה בבית החולים "אל־מקאסד" בירושלים. שלשום אירעה תגרה בין ערבים ויהודים בשוק הירקות העירוני ליד הרובע היהודי, ושני מתנחלים נפצעו קל.

מחר אמורה להתקיים שביתה כללית של מסחר ותחבורה ציבורית בשטחים, לפי קריאתה של הנהגת ההתקוממות, "לאות הזדהות עם העצורים, ובמחאה על המצב במחנה המעצר בקציעות".

בחברון שב אירע שלשום עימות בין מתנחלים לתושבים ערבים, שהסתיים במהירות יחסית בשל התערבות צה"ל.

לפי תחקיר צה"ל – שבוצע בהנחייתו של אלוף הפיקוד עמרם מצנע – טען בנו בן ה־16 של הרב משה לוינגר כי השלכה עליו אבן כאשר הלך מבית הכנסת "אברהם אבינו" לבית הדסה. לפי התחקיר שב בנו של לוינגר וכמה מתנחלים למקום, שממנו טען כי הושלכה עליו אבן, אך חייל שהיה מוצב סמוך למקום לא הירשה להם להיכנס. בתגובה הלכו המתנחלים לשוק הירקות הסיטוני הסמוך והפכו כמה דוכנים של סוחרים ערבים. עקב כך התפתחה תגרה, שבה השליכו תושבים ערבים אבנים על המתנחלים.

חיילים בעמדות פיקוח סמוכות פיזרו גז מדמיע וירו באוויר. גם כמה מתנחלים ירו באוויר. מתנחל אחד נפצע קל בראשו מפגיעת אבן, ועוד אחד נשרט בזרועו קל. לא נודע על פגיעות בקרב התושבים הערבים.

בשבועיים האחרונים היו תקריות כמעט יומיומיות של יידוי אבנים על מתנחלים בחברון, ובכמה מקרים נמסר כי מתנחלים ירו באוויר להבהלת מיידי האבנים.

הקונסוליה האמריקאית מבקרת

בכפר מזרעה א־שרקיה שליד רמאללה נורה בביתו ביום חמישי בלילה עיסאם א־שלבי, תושב הכפר, כבן 30, בנסיבות מסתוריות. בני משפחתו של האיש, אזרח אמריקאי, מסרו כי אחרי חצות שמע א־שלבי קולות חשודים מחצר ביתו. הוא פתח צוהר קטן בדלת הבית כדי להציץ החוצה, ואז נורה בראשו. בני המשפחה חשו לברר מה אירע, ולא ראו זכר לאיש מחוץ לבית.

הקונסוליה האמריקאית בירושלים עוקבת אחרי חקירת התקרית, ונציג מטעמה ליווה את בני המשפחה לתחנת המשטרה ברמאללה, שם הוגשה תלונה.

מקורות ערביים מסרו כי באותו ערב לא היתה כל מהומה בכפר, ולא נראו שם כוחות של צה"ל. עוד נמסר כי האיש היה מוכר כאדם פשוט, שאין לו קשרים יוצאי־דופן עם השלטונות הישראליים. משטרת נפת יהודה חוקרת את התקרית.

בת 13 מתה מפצעיה

בבית־החולים אל־מקאסד בהר הזיתים בירושלים נקבע אתמול בבוקר מותה של נהיל ארטוזי (13) שחיילים ירו בראשה כאשר פיזרו הפגנה במחנה הפליטים אל־אמערי בשבת שעברה. הילדה היתה מאושפזת במצב של צמח במשך שבוע, ואתמול מתה.

מקורות ערביים מסרו כי החיילים נראו יורים על מיידי אבנים באותו יום מהחרכים שבין החניות המשושות כמחסום בכניסה למחנה. מקורות צבאיים רשמיים מסרו כי הילדה היתה רעולת־פנים, וכי לחיילים שירו היה קשה לקבוע כי היא ילדה.

עוצר מתמשך בקלקיליה

בגדה המערבית היו אתמול ושלשום עוד כמה תקריות אלימות. בעיר טול־כרם נורו ונפצעו אתמול שני צעירים בעת פיזור הפגנה בשוק הירקות העירוני. השניים פונו לבית חולים בשכם במצב קל. שלשום היתה הפגנה גדולה בכפר הסמוך ג'איוס, חיילים פצעו בירייה צעיר מקומי, נאיל שמאסנה, שפונה במצב קשה לבית חולים בשכם.

בכמה כפרים בשומרון קיימו כוחות צה"ל מבצעי מעצרים, שבמהלכם הורו לתושבים למחוק סיסמאות מהקירות ולהסיר דגלי פלשתין. בכמה מוקדים אחרים בגדה היו התנגשויות בין תושבים לחיילים ותקריות של יידוי אבנים על כלי רכב.

במחנה הפליטים שליד העיר טול־כרם ובשכונה הסמוכה ד'נאבה נמשך העוצר כבר 24 ימים ברציפות.

נוסעת ישראלית נפצעה

הפרות סדר המורות אירעו בסוף השבוע ברצועת עזה, ובמהלכן, על־פי מקורות ערביים, נפצעו 16 תושבים, חלקם מכדורי פלסטיק. המקורות הערביים מסרו כי הפרות הסדר אירעו במחנה הפליטים שאטי, אל־בורג', דיר אל בלח, רפיח וחאן יונס. בסוף השבוע נפצעה ישראלית מיידוי אבנים בחאן יונס.

רעל מסוכן נמצא בבקבוקי חלב במח' יולדות בסורוקה

מאת איתן רבין סופר "הארץ"

משטרת באר־שבע בודקת את נסיבות הכנסת חומר רעיל לתוך בקבוקי חלב במחלקת היולדות בבית החולים סורוקה בבאר־שבע.

מקורות משטרתיים מסרו כי שלשום בצהריים הגיע למשטרה נציג של בית החולים והגיש תלונה שבה נאמר כי נמצאו במחלקת יולדות 3 בקבוקים שהיו אמורים לשמש להאכלת תינוקות ובהם חומר רעיל ומסוכן הגורם למוות.

נציג בית החולים סיפר שאחת האימהות שעמדה להשתמש בבקבוק הריחה ריח חריף מוזר והעירה על כך לרופאים במחלקה. לאחר מכן הסתבר בבדיקה כי בשלושה בקבוקים יש רעל מסוכן.

מיד נוטרלו שלושת הבקבוקים והבוקר הם יועברו לבדיקה טוקסולוגית במעבדות בתל־אביב.

משטרת באר־שבע פתחה בחקירה ונבדקת אחת הסיבות הרעלה שהיתה עלולה להסתיים במות תינוקות.

על־פי אחת ההשערות שטרם אומתו, הבקבוקים שמולאו בחומר רעיל, לא נוקו לפני שהוכנס אליהם החלב.

נפטר פרופ' שמואל אטינגר

פרופ' שמואל אטינגר

מאת נדב שרגאי סופר "הארץ"

פרופ' שמואל אטינגר, פרופ' להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים ונשיא החברה ההיסטורית הישראלית נפטר ביום חמישי באופן פתאומי בלונדון. בן 69 היה במותו. ארונו הובא אמש לישראל והלווייתו תצא היום בשעה 12 מבית ההלוויות בסנהדריה לבית העלמין בהר המנוחות.

פרופ' אטינגר מבכירי ההיסטוריונים בדורנו, היה מומחה לתולדות עם ישראל בעת החדשה, ונודע במחקריו על יהדות מזרח אירופה ועל תולדות האנטישמיות. נולד בקייב ב־1919, עלה ארצה בשנות ה־30. ב־1956 קיבל תואר דוקטור מהאוניברסיטה העברית, ובאותה שנה גם הצטרף לסגל האקדמאי של האוניברסיטה.

לפני כשנה פרש לגימלאות, אך המשיך בעבודתו המחקרית. נמנה עם מקימי מרכז דינור לחקר תולדות עם ישראל ועמד בראשו שנים רבות. כן עמד פרופ' אטינגר בראש מוסדות מחקר רבים ובכינוס המרכז לחקר ולתיעוד יהדות מזרח אירופה.

הניח אשה, פרופ' רינה הולדנסקי אטינגר, שתי בנות ובן.

פילס דרך לתפיסה מאוזנת של ההיסטוריה היהודית החדשה

הלך מעימנו פרופ' שמואל אטינגר מבכירי ההיסטוריונים בתולדות עם ישראל. איש הגות ואיש מחקר, איש אשכולות האיש ההוגה הציבורית. את עיקר מעייניו במחקר השקיע בלימוד תולדות ישראל בעת החדשה, ופילס את הדרך לתפיסה מאוזנת שאינה רק מעמידה את ההיסטוריה היהודית החדשה על מגמות האמנציפציה המשפטית והאזרחית, אלא מטעימה את משקלם המכריע של תהליכי האוטואמנציפציה היהודית הלאומית בתפוצה היהודית וכמאבק על כינונה של הממלכתיות היהודית בארץ ישראל.

לא ייפלא איפוא שפרופ' אטינגר מיקד את עניינו בחקר זרמי המחשבה והארגון הציבורי היהודי שרכשו בזהות האוטונומית היהודית. הוא שקד ללמדנו שאין להעמיד את תולדות עם ישראל על תהליכי הידרדרות והתרששות ואין למצותם בכך. יש לתופסם כתהליך גובר והולך של התלקטות ציבורית ופוליטית, כהתפתחות רצופה של המודעות לזכויות הלאומיות, כתהליך של קרימת עוצמה. ועל כן היה ליקוח רחוק מכל אפולוגטיקה.

פרופ' שמואל אטינגר היה גם איש העשייה האקדמית המבורכת. למוסדות רבים, לחברה ההיסטורית הישראלית ולמרכז שזר הוא תרם תרומה יחודית, שלא לדבר על יוזמתו וחלקו בדירבונם של מפעלי פרסום שנועדו לקדם את התודעה ההיסטורית היהודית. מובן שלימו נקרע בין הבמיהה למחקר לבין המחוייבות הציבורית, ולא רק במישור האקדמי. בהקשר זה אין כדבריו: "עדיין מצפוני מייסרני על שאיני עסוק מספיק בפוליטיקה. אני חושב שאחד האסונות בחברה שלנו מקורו בעובדה שאנשים בעלי רצון טוב, מקישים פחות מדי לתובתם הציבורית ונמלטים ממנה בהתמסרות לעיסוקם המקצועי".

כולנו, תלמידיו, חסידיו ועמיתיו, ניצבים המומים ויתומים על קברו.

פרופ' מתתיהו מינץ

בשיא בהלת הפוליו

(סוף מעמוד 1)

הצעיר מקיבוץ עין שמר המאושפז בהלל יפה החמיר, והוא סובל משיתוקים בחלקי גופו.

היום יימשך חיסונם של כ־220 אלף איש בנפות חדרה ורמלה, ויחול בחיסון כל חיילי צה"ל. החיילים, כמו האזרחים, יחוסנו בתרכיב סייבין – חי מוחלש.

ב־17 הישובים בנפת חדרה השלם בסוף השבוע חיסון 50 אלף ילדים ובני נוער עד גיל 18. רופאת הנפה, ד"ר עפרה הבקין, מסרה כי אתמול החל חיסון התושבים בישובים בוואדי ערה, שימשך ביומיים הקרובים. היום יחל בישובי הנפה מזרחה ועד קיבוץ מעגן מיכאל חיסון האוכלוסיה הבוגרת, כולל אורחים העובדים במפעלים באזור. בסה"כ יחוסנו באזור 120 אלף נפש.

בנפת רמלה חוסנו שלשום 20 מתוך 30 אלף התלמידים במוסדות החינוך באזור. היום יתקיימו לימודים במוסדות החינוך כדי לאפשר לצוותים הרפואיים להשלים חיסון בני הנוער. רופא הנפה ד"ר מתתיהו ארגז מסר כי בתום המועד יחל בחיסון האוכלוסיה הבוגרת, והחיסון יקיף גם כאן עובדים במפעלי התעשיה, כולל את עובדי התעשיה האווירית, ומפעלים ביטחוניים אחרים, מתקני אל על ואחרים.

מבצע חיסונים ודישלבי ייערך ביימים הקרובים במשטרת ישראל נגד נגיפי הפוליו. שוטרי ישראל יחוסנו בהוראת המפכ"ל ובהמלצת רופא המשטרה. בשלב הראשון יחוסנו השוטרים המשרתים בנפות חדרה, לוד ורמלה.

עובדי המעבורות לחופשה

עובדי המעבורות בשירות המִמשלתי הוליכו לנצל את העיתוי ולחזור למאבק על שיפור תנאיהם. בתום פגישה שלשום עם מנכ"ל משרד הבריאות הודיעו 2,000 עובדי המעבורות בשירות המדינה על סכסוך עבודה, ויציאה לחופשה מאורגנת בחול המועד, מאחר שמשרדי האוצר ונציבות המנגנון מונעים דיון בתביעותיהם לתגמול הוגן. עובדי המעבורות ייעדרו במשך 8 ימים.

מודיע במחוז הצפון של עובדי המעבדות במעבדה הארצית לנגיפים בביה"ח "תל השומר", העובדות בימים אלה שעות נוספות עקב הבדיקות לנגיפי הפוליו והמתבצעות ברחבי המדינה. עובדי המעבדות הודיעו, כי במקום 6 העובדים במעבדה זו בימים כתיקונם, יישאר רק עובד כונן אחד, ומצב זה יגרום להאטה ניכרת בבדיקות נגיפי הפוליו. כמו כן הודיעו נציגי עובדי המעבדות, כי ייעדרו מבתי החולים הממשלתיים ומבריאות הציבור בימים הקרובים.

מים נקיים בי־ם ות"א

מנהל המחלקה לאספקת מים בירושלים, גלו הזבין, דיווח למשרד הבריאות כי מקורות המים באזור ירושלים נבדקים בתדירות גבוהה יותר מדרישות התקן וממצאי בדיקות מעבדתיות מורים כי מי השתיה באזור הם באיכות טובה ואין סכנה של חדירת מי ביוב למערכת המים העירונית.

במסגרת הפעילות למניעת הדבקות בלתי תקינה במזרח ירושלים הורימה לאחרונה המחלקה לשיפור פני העיר בראשות יואל מרינוב, 30 פונות יזקת מושקים במי ביוב שהורכלים ביום לשווק בבירת.

דובר עיריית תל־אביב מסר כי בבדיקות מי שתיה שנעשות מדי יום לא נמצאו נגיפים. כ"כ לגבי בדיקת מי ביוב ליד הולות ראשון לציון.

ה"כ חייקה גרוסמן (מפ"ם) דורשת לכנס בדחיפות את ועדת העבודה והרווחה של הכנסת ולזמן את אנשי משרד הבריאות כדי לקבל מידע מדויק לגבי התפרצות המגיפה, הקשר בין התפרצות המגיפה לתנאי תברואה והאמצעים שנוקטים משרדי הבריאות והפנים.

נורית אמיתי, מסופרת "הארץ", מוסרת כי בהלה נודעה בקרב תושבים בשרון, בעקבות אשפוזה בבידוד של תינוקת בת שנה וחצי במחלקת הילדים בבית החולים מאיר בכפר סבא, ביום ו' שעבר. אמש נודע כי תוצאות של בדיקות הצואה של התינוקת, קבעו שאין מדובר בפוליו.

פגישת פרס־רייגן־שולץ

(סוף מעמוד 1)

מיוחדת שעורך הנשיא רייגן לראשי המשלחות המגיעים לעצרת האו"ם.

פרס יצעד הערב לבית הכנסת "עטרת צבי" בשדרה החמישית וישתתף בתפילת חג הסוכות. ראשי בית הכנסת האורתודוקסי מכינים לשר החוץ קבלת פנים במוסכת בית הכנסת.

שר החוץ מתכוון לצפות בחדרו בבית המלון בעמית הטלוויזיה שבין שני המועמדים לנשיאות, ג'ורג' בוש ומייקל דוקאקיס, שישודר הערב ברשתות הגדולות בארה"ב.

הערכה הרווחת כאן היא כי השיחה תוקדש להחלפת דעות בעיקר בנושא הפלשתינאי ולהערכות על הצעדים הצפויים מצד של אש"ף בעקבות החלטת ירדן להתנתקות מהשטחים.

במהלך ארבעת ימי שהותו בניו־יורק ייפגש פרס עם שגריר סין באו"ם ועם שר החוץ הסובייטי אדוארד שווארדנדזה. מלבד מזרח גרמניה, יקיים שר החוץ פגישות עם נציגי כל מדינות הגוש המזרחי. פרס יפגוש גם עם שר החוץ של יפאן, אם יגיע לניו־יורק, ונמסר כי תיתכן פגישה עם שר החוץ של סוריה.

פרס יקיים פגישה נוספת, ביום ד', עם שולץ, ולפני צאתו את ניו־יורק ייוועד עם שר החוץ המצרי. פגישה שניה זו עם עבד־אל מגיד תיערך מיד לאחר פרסום פסק הדין הבוררות על טאבה. מורתיים יד פיני פרס ומגיד בתוכנית הטלוויזיה "בוקר טוב אמריקה" ברשת אי־בי־סי.

בהצהרה שהשמיע בפאריס שב הטעים פרס את תמיכתו בפשרה טריטוריאלית, שתעמוד להכרעת הבוחרים בישראל במישאל עם.

פרס הבהיר, כי במסגרת הסדר שלום תהיה מוכנה ישראל "לצאת להלוכין מעזה ומחלקים בגדה המערבית בהם יש רוב ברור של אוכלוסיה ערבית".

אשתקד, זמן קצר לאחר תחילת האינתיפאדה, השמיע פרס הצעה דומה. זו נתקלה בשעתו בביקורת חריפה, שבעקבותיה סייג פרס את הצעתו.

הפשטר המפור

בעקבות שיחותיו של פרס עם ראשי המימשל הצרפתי העריכו אמש אישים ישראליים וצרפתיים, כי "פולקה הקירחות" שהשתררה ביחסי שתי המדינות בעקבות ביקורו של יאסר ערפאת בשטראסבורג.

פרס נועד בפאריס בשתי היממות האחרונות עם הנשיא מיטראן, עם ראש הממשלה רוקאר ועם שר החוץ רולן דומא. היה זה דומא שיצא לפני כעשרה ימים במיוחד לשטראסבורג כדי להזהיר שם עם ערפאת "במטריה הבינלאומית של הפרלמנט האירופי". לאחר השיחה עם דומא התרשם פרס שעתה גם הצרפתים משוכנעים בכך שהמפגש עם ערפאת "לא העלה דבר ולא קידם דבר" במאמצים לקידום הסדר".

פרס בפאריס

בביקורו בפאריס בסוף השבוע שב פרס והציע פינוי חד־צדדי של ישראל מרצועת עזה ומ"חלקים מסויימים" בגדה המערבית. פינוי כזה יתאפשר, לדבריו, במסגרת הסדר שלום ובמקביל לפירוזם המדולם של השטחים שיפונו.

עורך את העמוד: דוני ענבר

שיחת היום עם ד"ר גדעון מן

על הישגו המדהים של בן ג'ונסון באולימפיאדת סיאול

השתפרה יכולת האדם לנצל את הפוטנציאל הגנטי שיש בו

ד"ר גדעון מן הוא רופא ביחידה לרפואת ספורט של האוניברסיטה העברית בירושלים

איך אפשר להסביר את העובדה שבן ג'ונסון הצליח לעגע לכל המומחים ולשבור בפעם השנייה תוך שנה את השיא העולמי בריצת 100 מטר ולהעמידו על 9.79 שניות?

אי אפשר להצביע על נקודה מסויימת ולומר במסקנות שהיא הגורם המרכזי להצלחתו. אין ספק שהישגיו נובעים משילוב של גורמים. ראשית, הישגיו מוכיחים שהשתפרה היכולת של האדם לנצל את הפוטנציאל הגנטי שיש בו. שנית, שיטות האימונים הולכות ומשתפרות. שלישית, רמת האימונים ובחירת הכשרונות השתפרה. רביעית, חל שיפור ניכר ברמתם ואיכותם של המתקנים.

כלומר תיאורטית אין גבול לאפשרויות שיפור ההישגים בריצת 100 מטר. אולי בעוד כמה שנים יהיה אתלט שיצליח לרוץ כ־9 שניות?

הסיכוי שאדם יצליח לסיים ריצת 100 מטר בפחות מ־9 שניות הוא קטן מאד. ברור שיש גבול. בכל שלושים השנים, יהיה שיפור ההישגים בכל תחומי הספורט התחרותיים, ולאו דווקא באתלטיקה, קטן יותר, ויתבטא במאיות השנייה.

זה ההסבר לכך שהשיא העולמי של בוב בימון בקפיצה לרוחק – 8.90 מטר – לא נשבר מזה 20 שנה?

במקרה זה המדובר היה באדם בעל יכולת יוצאת דופן. אם ספורטאי כזה נולד פעם אחת, ייתכן שגם בעתיד יוולד אדם עם כישורים דומים. השאלה היא אם ידעו לאתר אותו.

המתעמלים הסובייטים והרומנים והשוודיות ממזרח גרמניה, שזכו במדליות, נראו על המסך כמכונות שיאים. איך מביאים אותם לכך?

אינני אוהב כשמגדירים ספורטאים כמכונות. אולם ללא ספק זו דוגמה להתמחות בתחומים ספציפיים. גם בתחומים אחרים המתמחים בנושאים ספציפיים הם הופכים במשך הזמן לבעלי יכולת יחודית, כמו למשל רופאים מנתחים שהתמחו בנושא ספציפי.

מדוע אף ספורטאי ישראלי לא הצליח עד היום לזכות במדליה אולימפית?

יש לנו שלוש בעיות: הראשונה היא שהאוכלוסיה בארץ היא קטנה. שנית, אין איתור מסודר של כשרונות. שלישית, בעיית רמת המתקנים ומספרם. מובן שגם בעיית השירות הצבאי בצה"ל משפיעה. מרבית הספורטאים בעולם מגיעים להישגים בגילאי 18–20, ובגילאים אלה מפנים הצעירים בארץ את מרצם לאפיקים אחרים.

מאת גדעון אלון

מצרים וישראל יזכו בהנחה משמעותית ברכישת "אף־16"

וואשינגטון (מיוחד ל"הארץ"). כמיליון דולר למטוס ייחסכו לישראל בעסקת הרכש של 60 מטוסי האף־16 האמריקאיים. צוות משותף של חברי קונגרס וסנאט קבע כי ישראל תהיה פטורה מתשלום ה"חד־פעמי" עבור המטוסים.

תשלום זה הוא למעשה תמורת עבודות הפיתוח שנעשו במיוחד לצרך ייצור המטוסים, המיועדים עבור הלקוח המסוים הרוכש אותם.

החלטת הצוות, שכלל את הסנאטורים דניאל אינויה ורוברט קסטן וחברי הקונגרס דייוויד אובי ודון אדוארדס, מתייחסת למדינות שחתמו על הסכם קמפ־דייוויד, ולכן תיהנה מהפטור גם מצרים, שחתמה על עסקה לרכישת 40 מטוסים מארה"ב.

רכישת המטוסים האמריקאים עלתה במסגרת הדיונים בין שר הביטחון יצחק רבין לבין הממשל האמריקאי, בהקשר לביטול פרויקט הלביא, והחלופה שתמלא את צורכי צה"ל שהלביא היה אמור למלא. באותה מסגרת הבטיחו האמריקאים להתחשב בישראל לגבי מחיר המטוס ומועד אספקתו.

מבחינה פורמלית, החלטת הצוות המשותף צריכה לחזור לסנאט ולקונגרס ואף לקבל את אישור הנשיא. אך "את השלב הקשה עברנו", אמרו שלשום מקורות ישראליים ו"מקורבים", שהביעו שביעות רצון מההחלטה.

קונסול ישראל באטלנטה, מסראווה

(סוף מעמוד 1)

את ההנהגה הערבית, את ממשלת ישראל ואת המעצמות לנסות כדי צינות למצוא פתרון לעניינים שהחל עוד כ־1948, הם השינו את מטרתם... עובדה היא שיש קולות חדשים בהנהגה הפלשתינית (אבו שריף). זה אינו מצב חולף, הם מרבים למצוא פתרון".

בהמשך הרצאתו ניתח מסראווה את שורש הסיכסוך על "פלשתין או הארץ המובטחת" ואמר: "היהודים שלטו בשטח זה פעמיים במשך 500–600 שנה. הערבים שלטו בשטח פלשתין שלוש או ארבע פעמים במשך 600 עד 700 שנה. ואולם, ברצוני להאמין כי אין מודבר בתביעה היסטורית, או זכויות היסטוריות – כיוון שאם זה הקריטריון לריבונות, מה בדבר הנוצרים שם היהודים הפרסים? אין זו גם תביעה דתית, כיוון שרק מיעוט מקרב המוסלמים או הפלשתינאים הינם דתיים, וכך הדבר גם בישראל, שם רק מיעוט דתי מתייחס לכותל המערבי כדבר החשוב ביותר. מדינות ערב המוסלמיות התקיימו בלי המקומות הקדושים בירושלים וישראל התקיימה בין 48' ל־67' בלי הכותל".

מסראווה סיכם את הטיעון בנושא זה באומרו: "ברצוני להאמין כי זו תביעה הומניטרית, שהיא לאהוב ולתת לעם האחר לחיות שם. הם חייבים להתפשר על־ידי מתן מולדת לעם הפלשתיני והכרה בדבר כזו קיומה של ישראל כחלק מהמזרח התיכון בגבולות שיהיו מקובלים".

בהמשך חזר הדיפלומט הישראלי (שמונה על־ידי שר החוץ שמעון פרס במסגרת מכסת המיעוטים) ודיבר על "פשרה שתאפשר לעם הפלשתינאי להקים את מולדתו ואת ההיסטוריה שלו לצד ישראל, שתוכל להיות במגע ישיר עם ההנהגה הפלשתינאית והערבית".

מסראווה טען כי "נעלנו עצמנו" ובתוך כך גם ארה"ב, בעמדה השוללת הידברות עם אש"ף והוסיף "אני רוצה להאמין כי בתוך אש"ף יש קולות חדשים התומכים בפתרון של שתי מדינות ב"שטח פלשתין".

בשיחת טלפון עם "הארץ" אמר מסראווה כי דבריו בעניין הזכויות ההיסטוריות או הדתיות נובעות מגישת "בוכות הנורמליות" של א. ב. יהושע. לדבריו, אם נדרשים לוויכוח היסטורי או דתי, הרי שלשני העמים יש זכויות שוות על הארץ. הקונסול הכללי העיר בעניין דבריו על "מולדת" לפלשתינאים כי התכוון ל"ישות פלשתינית".

משנשאל לשאלה אם ידוע לו שהדבר אינו עולה בקנה אחד עם מדיניות משרד החוץ ואף הנהגת המערך אמר: "ייתכן, אבל רוצה להקים אותם".

80

דגמי וולוו '89 הגיעו

מכוניות וולוו 740 הראשונות לשנת 1989 הגיעו לארץ ואספקתן החלה.
למהירי החלטה: נותרו מספר מכוניות וולוו 740 משנת ייצור 1988 במחירים מיוחדים לאספקה מיידית.
כל מכוניות וולוו 740 מצויידות במזגן מקורי מ־Built in – הראשון שעמד במבחני מכון התקנים הישראלי.

"מאיר" - חברה למכוניות ומשאיות בע"מ

VOLVO

תל־אביב, רח' קרליבך 23, טל. 5614433. ירושלים, הלני המלכה 9, טל. 222014. חיפה, הנמל 9, טל. 643486, 681873, "אח סחר", מפרץ חיפה, 740349, אברהם רייף, אלנבי 3, 645382. באר־שבע, מוסך אבישי, אזור התעשיה 72788.

ראיתי שמעתי

צעירי "העבודה" פשטו בסוף השבוע על מרכזי הקניות ברחבי הארץ. יחולק לקהל יריעון הנראה כדף "השבוע" של המפלגה. עליו הכותרת "כמה על־ידי הליכוד" במשך מפרדסים סכומים כמו מניות "הבנקים: 5 מיליארד שקל אינפלציה; 3 מיליארד לבנק; 2 מיליארד אינתיפאדה; 500 מיליון התנחלויות; מיליארד סה"כ". "יתר מיליארד שקל לטעמי צעירי המפלגה. את הסכום הזה אנחנו שילמנו והכסף בא על חשבון בריאות, חקלאות, עיירות פיתוח וזוגות צעירים.

אילן שחורי

"יתד נאמן", ביטאון ש"ס, העיתון החרדי תקף שלשום בחריפות יבוי את יתיב ראשי "צה"ל" האלוף גד נבון. משום שהתיר "לעובדים יהודים בתעשייה האווירית לחלל שבת, כדי שיניחו היהדי לשגר את הלוויין הישראלי הראשון "אופק 1" במועד המתוכנן". "עם כל יחצני ללמד זכות" כותב העיתון, "קשה לראות את צד עיקור גבוש שכשיגור הלוויין במועד שהוא האופן היחיד במותר "חלול" שבת, מה עוד שמדובר כאמור בפרויקט "אופתגר־נסיוני" אשר ספק אם יש צורך בקיומו".

האלוף גד נבון: עזר לחלל שבת?

הנשיא הרצוג כתב את המבוא לספר "הרמב"ם כמשפטן", שיצא בימים אלה לאור בהוצאת ספריית המשפט העברי שליד משרד המשפטים. בשבוע שעבר הגישו היועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, פרופ' נחום רקובר ופרופ' אליאב שוחטמן את הספר לידי הנשיא. הרצוג הביע את הערכתו למחברים, וציין כי הוא מקווה שהמשפט בישראל יושאב ממקורות מורשת ישראל את עקרונות הצדק, היושר וכבוד הפרט, המאפיינים את שיטת המשפט העברי. פרופ' רקובר, שנבחר באחרונה לנשיא האגודה הבינלאומית למשפט העברי סיפר לנשיא על ההתעניינות הגוברת והולכת במשפט העברי בקהיליות המשפטנים בעולם ועל פתיחתן של קתדרות למשפט העברי באוניברסיטאות יוקרתיות, בניו־יורק, פנסילווניה והרווארד.

אליהו הובר, קופנהאגן

ביום חמישי, ה־29 בספטמבר, בשעה 14:00, תפרסם ועדת נובל באוסלו למי החליטה להעניק השנה את פרס נובל לשלום. ככל שמתקרב מועד פרסום ההחלטה, גוברים הניחושים כי השנה יזכו בפרס במשותף הנאלד רייגן ומיכאיל גורבאצ'וב. הענקת הפרס לשניים אינה מבטיחה אוטומטית את בואם לאוסלו. פעמים רבות בעבר נמסר הפרס לשליח, כמו במקרה שבו העניקו נשיא מצרים המנוח, אנואר סאדאת, לא לבוא לאוסלו יחד עם ראש ממשלת ישראל לשעבר, מנחם בגין.

אליהו הובר, קופנהאגן

מנחם הרפז, המנכ"ל החדש של חברת הביטוח "סהר" (עד לפני חצי שנה שימש סמנכ"ל "המגן"), ממשיך לשבור מסורות בחברות הביטוח המשפחתיות, הנשלטות על־ידי בני משפחת סורוב. המסורת הראשונה ששבר היתה, היותו המנכ"ל הראשון בחברות הביטוח, שאינו נמנה עם המשפחה. המסורת השנייה נשברה בימים אלה, לאחר שמונה מנהלת מחלקת הזוגה למורכבת מנשים, ולא סתם נשים, אלא נשים שהוכנסו לחברה מתוך פיטוריהם של עובדים ותיקים. הראשונה שהוכנסה לחברה היתה רחל רוזנשטיין, ששימשה בתפקיד מנהלת מחלקת השיווק בחברת "צור", ומשמשת כיום מנהלת האגף לביטוח חיים ב"סהר". השנייה היא דבורה מצוריני, ששימשה סמנכ"ל לסכנות לגויות בחברת המחשבים איי־בי־אם, והיא ממונה כיום על משאבי אנוש, תפעול ומחשוב החברה.

אריה לביא

ארבעת אלפי המוזמנים לנשף הגאלה שהתקיים אמש, לפי תיזות "שבועיים ישראל" ברשת מסעדות "ג'ורדן מארש" בארה"ב, וכן לשתי הפתעות: אורח הכבוד, המועמד הדמוקרטי לנשיאות מייקל דוקאקיס, שהבטיח את השתתפותו מכבר, לא הגיע. את מקומו מילאה רעייתו היהודיה קיטי. ההפתעה האחרת – יינות רמת הגולן, שניצבו על השולחנות והוגשו כשי בכניסה לאולם המפואר. באירוע נכחו שר התעשייה והמסחר, אריאל שרון, וידידי מכון הייצוא הישראלי, בני פרופר.

טוויגי, מי שהיתה הדוגמנית המפורסמת בשנות השישים, נישאה לידידה לי לאוסון. לאוסון, שחקן, אירגן את החתונה בבית ידידים ללא ידיעתה של טוויגי. רק עשרה חברים קרובים נכחו בטקס. הזוג, שחי יחד כבר שנים אחדות, טס לאיים הקריביים לירח־דבש קצר. טוויגי, או בשם שניתן לה בהולדה, לסלי הורנבי, כיום בת 39, היא אם לילדה בת תשע מנישואיה קודמים לשחקן מייקל ויטני, שמת ב־83'.

אריאל להמן

גם במוסיקה דה קאמרה, הפסטיבל למוסיקה קאמרית שיפתח מחר ביפו, לא חסרות התרגשויות. אמש הודיעו מרוצה כי הזמר הטנור יוסף פרנצ'קה, שאמור היה לשיר את "שירי הנדודים" מאת שוברט בפתיחת הפסטיבל, חולה ולא יוכל להגיע. במבצע־בזק בן שעות ספורות נעשו סידורים להקדמת בואו של הזמר הבאריטון רוברט הול, וכך ניתן יהיה לקיים את הקונצרט ללא שינוי, כיוון שקיימות שתי גרסות למחזור שירים זה – האחת לקול טנור והאחרת לקול נמוך יותר. בקונצרט ביום שני תשר איפוא הגרסה לקול הנמוך יותר.

בעריכת עידית רוזנבלום

לעדי ואילן שחורי

ברכות לבביות להולדת התאומים

"הארץ"

הַ מַ עֲ לוֹ תְ שֶׁ לְּ

אל על

	מעל' מינימום	מעל' מכסי'	המטאורולוגיות אתמול		
אמסטרדם	12	16	גשם קל	10	16
אתונה	18	25	מ. חלקית	17	26
בוקרשט	12	20	מ.חלקית	–	–
בריסל	11	16	מעונן	7	17
וינה	12	16	גשם קל	10	18
ורשה	13	18	גשם	7	17
ז'נבה	13	18	מ.חלקית	13	20
לונדון	11	16	מעונן	11	16
ליסבון	18	24	בהיר	15	23
מדריד	15	25	בהיר	14	28
ניו־יורק	16	28	מ.חלקית	17	28
פאריס	10	17	מ.חלקית	10	18
פרנקפורט	10	16	גשם קל	9	18
ציריך	11	15	גשם קל	–	–
קהיר	23	32	נאה	23	35
קופנהאגן	11	13	גשם	11	15
רומא	18	23	מ.חלקית	13	24

ELAL אל על

קואופרטיב דן
משתתף בצער חברו הגימלאי
משה בן פורת
והמשפחה
על מות אשתו ז"ל

אמש במופע / דני בלושטיין

הקהל היה מונח בכף ידה

אסתר עופרים בהיכל התרבות

ההתרגשות מהמפגש המחודש עם הקהל בארץ ניכרה על פניה של אסתר עופרים. בחציה הראשון של ההופעה המצויינת היתה הזמרת מתוחה עדיין, אך היא הלכה ונפתחה בחצי השני. הקול שלה הרקיע בעוצמה, ליטף ברכות, צלול כבדולח וקרוע כשמה כפי שרצתה. שירה הקלאסיים שובצו פה ושם במהלך התוכנית, כך שלא הפכו את השירים החדשים לסרח עודף של שירים המוכרים. את "ציונה הרדך", "לילה לילה", "שתו העדרים" ועוד, קיבל הקהל המשתוקק בהדרנים. במהלך ההופעה הגישה עופרים רפרטואר מגוון ומגוון שהפגין את כל טווח קולה – מתת אלוה, על כל קשת גווניו. ב"היא הולכת בשדה" – לחן בעל איכויות ברורות של יוני רכטר לטקסט של מאיר וילנסקי, עשה קולה אהבה עם אמא אדמה. את "שוב דבר" – לחן של יהודה פוליקר לטקסט של נתך זך ביצעה בקול מבצורה. את החצי השני של ההופעה פתחה "אמסבכל עצוב ומערבי" המצויינים, אליהם הצטרפה עופרים לביצוע בלדה בלאדית. כאשר הצטרף שאר הנגנים, תחת שרביטו של יוני רכטר המצויין, לביצוע של "צעולה היא דלתי" בצד צירוף כלי אקוסטי ויחודי – "ביג־בנד" ים־תיכוני. את יכולתה הקולית באנגלית הפגינה עופרים בביצועה ל"כמו ציפור על חוט תיל" שמצדיק את הקרדיט שהעניק לה ליאונרד כהן כמבצעת הטובה ביותר של השיר, "Somewhere" שעמד בכל קריטריון סטרייסנדי לביצוע השיר, ואולי אף מעבר לכך, וסטנדרטים ג'אזיים כמו "יש לי עיניים רק עבורך". כשהגיע שעתו של "לילה לילה" משהו נפרץ בקהל, שקיבלה חזקה ברוחב. עופרים שרה לקהל את שיר חייה, את החלום ושיברו. הרבה דמעות נבצו אז. כל התבליטים הכנונים היו כאן – עיבודים נפלאים, נגנים מעולים, רפרטואר ללא שום התנפות אל הקהל. ועופרים לא הכזיבה – היא נתנה את כולה עד הסוף. והקהל היה מונח בכף ידה.

בקונים במבצע רהיטים

במשך חול המועד סוכות
15% הנחה על כל המלאי
או 5 תשלומים שקליים שווים

רהיטי "רהיטי" פתוח רצוף

תל אביב: אבן גבירול 30, טל. 03-252470
חיפה: מגדל הנביאים (חנות 212), טל. 04-672585
ירושלים: שלומציון המלכה 18, טל. 02-222328
ניו־יורק: מדיסון New York: 105 Madison 105
בני־ברק: מחסני "ידירך" - ריהוט מתצוגות, טל. 03-793194

"הבאנו טרקטורים ליישר תלמים; "בשביל שלום מוכנים לתרום הכל"

עדות ראייה / דני רבינוביץ

במה בשורות מבאקה אל גרבייה: אסיפת הבחירות הראשונה המרכזית של רצ במיגזר הערבי.

שדה הבאמיה של משפחת אבו מוך מבאקה אל גרבייה אינו כתמול שלשום. במקום תלמים תומים יש בו עתה 1200 כסאות בן. "התנועה שמחה עם כסאות אבריסטיי" כתוב על גב כל כסא. אסיפת הבחירות הראשונה המרכזית של רצ במיגזר הערבי עומדת להיפתח. "עבדנו על זה הרבה" מסבירים ג'אמל ושוקרי אבו מוך. "הבאנו טרקטורים ליישר את התלמים, הקמנו את הבמה הכל בה תנדבות. בשביל שלום אנחנו מוכנים לתרום הכל. ושלום בשבילנו זה רצ.

"מה אני אגיד לך" אומר עבוד מג'לג'וליה, "אנחנו פשוט מאמינים ליוסי שריד. מאז שהוא הצטרף רצ התחילה להיות כוח במיגזר הערבי. הוא חריף, ולא מפחד, ומדבר טוב. אצלנו אומרים כי יוסי הוא 'בריזה' מדבר טוב, מפנטזי, משכנע, ואתה הרי יודע אנחנו הערבים מושפעים מדיבורים. במובן החיובי של המילה".

הבנות אחרונות ליד הבמה. רק כתף מבצל הזמנות לסגירת עניינים והתערבות עם פעילים מקומיים.

יוסי שריד מאריך בו להתחיל, "כי כבה חינכו אותי בבית. אם קובעים שעה אז צריך להתחיל. חוץ מזה עוד מעט חושך". רק מסביב שמחכים עד שתולה תגמור את הקפה בבית שבו היא מתארחת, ובינתיים ממשיכים להגיע אוטובוסים מהגליל, מהמשולש ומהעמק. חיים הנגבי מהרשימה המתקדמת – "באתי לעשות קצת ריגול תעשייתי" הוא אומר – נראה מודאג קמעה מנהירת הנוער הערבי אל השדה של אבו מוך. כל הכסאות כבר נתפסו, ו־300 איש בעמידה סביב.

מהמסר האג' יחיה מסייבה מעלה את המברכים לבמה, ומיד מזמין למיקרופון את "הגברת המשפטנית העיתונאית שפעלה שינה את מפת זכויות האדם בארץ". מערכת הגבורה פגומה מעט, ולדבריה של אלוני מתלווה הד שמוסיף להם יותר תוקף. פעמיים נשמעת תקוותה להפיכת ישראל ל"בולוכס במזרח־התיכון", עם דרכים פתוחים לכל ושיתוף יצירתי בין העמים, ופעמיים מצטלצלות באוזניים אזהרותיה מפני פיתויי מפלגות השלטון שבכמו תמיד יהיו "כאופים לערביי הארץ". "אל תמכרו את באוזתכם בבזיר משרות וכסף ורשיונות למוניות" היא מפצירה.

"כשנולד בעיראק קראו לו סעיד" מכריז המנחה ורץ כתף עולה. בסנדלים, כמו שולמית אלוני ויוסי שריד, ורק ורשובסקי, שזו הופעתו הפומבית הראשונה מאז החלים, בעול בעליים, הוא מאכזב תחילה בסירובו לשאת נאום בערבית, אבל זוכה למחיאות כפיים כשהוא מגיע למדינה הפלשתינית. לבסוף,

7 המועמדים בליכוד שפנו לבג"צ בפרשת אומץ עשויים לבטל עתירתם

לפי דרישת שמיר • גם אומץ עתר נגד הוצאת מרשימת הליכוד

מאת אילן שחורי
כתב "הארץ" לענייני מפלגות

עתירת שבעת חברי הליכוד לבג"ץ שלא לכלול את יגאל הורביץ ולמן שובל ברשימת הליכוד לכנסת, עשויה להיות מוסרת עוד לפני תחילת הדיון בבית המשפט העליון הבוקר ב־9: אמש זימן שמיר לביתו של שבעת המועמדים שעתרו לבג"ץ, ודרש כי יבטלו את התביעה. הקבוצה הבטיחה תשובה לראש הממשלה הבוקר ב־8; בפגישה נוספת שתתקיים בלשכתו, וחלק מהעותרים נטו לקבל במקום את דרישת שמיר. בינתיים עתרו ביום שישי בערב גם ראשי תנועת אומץ לבג"ץ בדרישה שלא יוצאו מרשימת הליכוד וההסכם החדש שנחתם עימם בסוף השבוע שעבר יכובד. גם עתירה זאת תישמע הבוקר.

מאז עתירתם של שבעת חברי הליכוד לבג"ץ, דבר שמנע את הגשת רשימת הליכוד לכנסת ביום חמישי, היתה התרוצצות גדולה בליכוד. כלפי העותרים הופעל מצד ראשי התנועה לחץ כבד כי יבטלו את פנייתם. לחברי הקבוצה נאמר, כי בג"ץ לא יתערב בהחלטה והדבר יוביל לנזק גדול לליכוד, דבר שמפלגת העבודה עתידה לעשות בכך שימוש רב במערכת הבחירות. גם בתנועת אומץ התקיימו התייעצויות עם משפטנים למקרה שבג"ץ יחליט לקבל את העתירה ואז הורביץ ושובל יצאו, למעשה, קרחים מכאן ומכאן.

בהתייעצויות שקיימו ראשי אומץ, נשקלה האפשרות להכין סיעה לרשימה עצמאית שתוגש ביום שלישי לוועדת הבחירות, אם בג"ץ יקבל את העתירה. במקביל נבחנה אפשרות להגיש בג"ץ נוסף – לחייב את הליכוד לכלול את הורביץ ושובל ברשימה. בטופס של דבר הגישה אומץ את העתירה לשופט העליון יעקב מלץ, בביתו ביום שישי בערב. ראשי אומץ ביקשו צו מניעה שימנע כל שינויים ברשימת הליכוד. בביתו של השופט מלץ התקיים אמש בשעה מאוחרת הדיון בבקשת אומץ. נציג הליכוד עו"ד איתן הברמן טען כי עמדת ראשי הליכוד היא לקיים את ההסכם ולשבץ את נציגי אומץ ברשימת הליכוד. השופט מלץ החליט שלא להוציא לפי שעה צו מניעה לבקשת ראשי אומץ וקבע את הדיון הבוקר בבית המשפט העליון, בהרכב השופטים שמגר, חלימה ומלץ.

במקביל, החליט ראש הממשלה להתערב, כדי להביא לביטול עתירתם של חברי הליכוד.

בצאת השבת הוא זימן לביתו את לימור ליבנת, יהושע שגיא, מיכאל קליינר, אלי קולס, משה רום וישראל כץ וחיים קופמן. שמיר הבהיר להם חד משמעית, כי דעתו היא סופית באשר לשיבוצם של הורביץ ושובל ברשימת הליכוד, ודרש מהם לחדול מהתנתשות המשפטית ולהתרכז בעיקר – המאבק במפלגת העבודה, כדי להביא לניצחון הליכוד. שבעת העותרים החליטו לרדת בבקשת ראש הממשלה, לתת את תשובת תוך 12 שעות ופגישה נוספת עם שמיר נקבעה לשעה 8 הבוקר.

שיגור הלוויין טירפד תשדיר של המפד"ל

מאת אורית גלילי

אחד מתשדירי הבחירות של המפד"ל יעסוק בבריחת המוחות מישראל. לפי הצעה שגיבש הצוות הקריאטיבי, היה אמור תשדיר בחירות להציג שיגור של חללית בארה"ב, כאשר ברקע ההסבר תובא לידיעת הצופים העובדה, שעל פרוייקט החלל הזה שקדו בעיקר מדענים יהודים.

באותו יום שבו העבירה הצעה לביצוע, שוגר לחלל הלוויין קשורת הישראלי. במפד"ל החליטו לגנוז את הרעיון, מכיוון שנוכחו לדעת עד כמה גרם שיגור הלוויין בישראל לאיחוד העם.

הבאת שיגור החללית כדוגמה שלילית היתה מתמיהה את המטרה, אומרו במפד"ל. כעת מחפשים תוכן אחר לתשדיר בריחת המוחות.

העבודה חוששת מרצ; במטה הבחירות יגבירו המאבק בה

מאת אילן שחורי

במטה הבחירות של מפלגת העבודה החליטו בסוף השבוע להגביר את המאבק בתנועת רצ, מהחשש, המסתמך על סקרים, כי עלייה בכוחם עשויה להוביל להד מנת הליכוד ראשון לנשיא להרכבת הממשלה.

יו"ר מפלגת העבודה שמעון פרס הבהיר לפני צאתו לפאריס כי אסור שרצ תהפוך בבחירות הקרובות לד"ש שנייה שתוביל את המערך לאופוזיציה. בישיבת הצוות האסטרטגי של המערך אמר שלמה נסים זוהילי, ראש מטה ההסברה, כי המערך לא יפקיר את הזירה לרצ.

איומים טלפוניים כלפי מזכ"ל מפלגת העבודה ח"כ עוזי ברעם

מאת אילן שחורי

הטרדות והאיומים טלפוניים היו בימים האחרונים כלפי מזכ"ל מפלגת העבודה ח"כ עוזי ברעם ובני משפחתו. לביתו של ברעם התקשרו אלמונים בשעות לא־מקובלות.

לאמו של ברעם, גרציה ברעם, התקשר שלשום בערב אלמוני שהודיע לה כי בנה נפצע קשה והובא במצב אנוש לבית חולים. רעייתו של ברעם, רותי, קיבלה לפני מספר ימים שיחות טלפון שבה טען אלמוני כי שמעון פרס הובא לבית חולים במצב אנוש.

בתגובה אמר אמש עוזי ברעם כי הוא מקווה שהשיטות אלה אינן מבטאות את שיטות הפעולה של החודש האחרון של מערכת הבחירות. הוא הביע תקוותו שהתופעות לא יחזרו על עצמן.

רוב תשדירי הבחירות של התחיה מצולמים בשטחים

מאת אורית גלילי

התחיה מצלמת את רוב תשדירי הבחירות שלה בשטחים. ביום חמישי האחרון צולמו יובל נאמן וגאולה כהן כשהם מסיירים בקסבה בחברון. הערבים בקסבה הופתעו לראות את השניים, התלחשו ביניהם, בעוד הרבנית לוינגר מתנה באוזניהם את צרותיהם של המתיישבים וקובלת על ידיד הגבולות של צה"ל.

למחרת המשיך יובל נאמן את הצילומים בקרני שומרון. הוא שוטט על גבעות הרשים החשופות והבטיח אל מול המצלמה שכשהתחיה תהיה בממשלה, היא תגרום לכך שעל כל השטח הזה יקומו התנחלויות.

צילום: מפ"ם לא כל כך זקנה

עדות ראייה / אורית גלילי

"הפעם, אתה מבטיח, אלה יהיו צילומים בלי עיזבות הצירה" שאלו בדאגה בכירי מפ"ם את במאי תשדירי הבחירות ערן ריקליס. לפני שלושה שבועות הם הפקידו עצמם להשראה היצירתית של צלם "העיר", כדי להוכיח לקלי־הרגליים ולנוידי־הלשון בר"צ, שגם להם יש רוח שובבות ונעורים. עד עכשיו הם לא סולחים לעצמם, כמה הרחיקו לכת אז כדי להוכיח שמפ"ם לא כל כך זקנה.

יאיר צבן, אלעזר גרנות, אמירה סרטני, גד יציב, חיים אורון, יוסי מריצאנו, תחסין פארס, פיני גרוב ואילן גילאון, קיבלו הזמנה להתייצב שלשום בשמונה בבוקר באולפן הוידאו של הקיבוץ הארצי בגבעת חביבה. הם היו שם בדיוק בזמן, צייתנים ומסודרים. "כל מי שיאחר", נכתב בהזמנה, "יפגע בחברים האחרים". הבמאי החליט להוציא אותם אל הדשא, "צילום באווירה בלתי־פורמלית". זה מתאים בדיוק לחולצות התכלת ולסנדלים התנ"כיים.

את הדרך מהאולפן לאתר הצילום הם עושים כשהם מרוחים בשכבות כבדות של מייקאפ. זה יהיה תשדיר הפתיחה וצריך הופעה מרשימה. בחום הזה, אם הם לא ימהרו, הכל ייזל מהפנים. המצלמה בצד עם תיק התכשירים – למקרה חירום. עוד קצת הברשה של סומק על הלחי על הורוד פתאומי. לא קל להיות בסביבות עם פרצופים מפורכסים. הבמאי מרוצה. "התברק" משתולים.

לגרנות יש מזל. הוא תופס מחסה בצל, צופה בחברים הבלים בשמש: "איזה מזל כבר צריך לשלם בשביל להיות חבר כנסת". הוא פטור מהצילום הקבוצתי כי הוא לא ברשימת המועמדים. צבן מתעייף מלעמוד כל כך הרבה זמן על הרגליים. הולכים להביא לו כסא. האחרים מקבלים הוראה לשוחח במריץ עם תנועות ידיים. פיני גרוב משתלט על השיחה, כאבא לה: "נשא הפעלים המפטרים הוא בנפשנו". בלית ברירה קוטעים אותו. גם האחרים צריכים להתבטא.

שני הגושים אוחזים ב"סוכת שלום" וטוענים: שם מבצע הבחירות – שלנו

מאת אילן שחורי

הליכוד ומפלגת העבודה טוענות לבעלות על שם מבצע בחירות במהלך חג הסוכות – "סוכת שלום" – שבמסגרתו יקימו המפלגות הירבות עשרות סוכות ברחבי הארץ שבהן יחולקו חומר הסברה ויופיעו שרים וחברי כנסת.

במטה הבחירות של המערך החליטו להקדיש למבצע אמצעים רבים. סוכות יקימו כ־50 ישובים, ולקראת החג הדפיס המערך מאות אלפי הזמנות צבעוניות על מנהגי חג הסוכות, שבהן שילב תעמולת בחירות.

בין היתר הפיקה מפלגת העבודה חוברת מהודרת על חג הסוכות, שבה כלולים דברים של יו"ר המפלגה ומ"מ ראש הממשלה שמעון פרס, המדגיש את חשיבותו של השלום על פני השטחים. בין היתר כותב פרס: "המאחד אותנו הוא הרצון להקים חברה יהודית, הרצון להמשיך ולהיות כעם בעל ייחוד היסטורי ועכשוי. עלינו להבין שלא נוכל לקיים חברה יהודית ערכית ללא שמירה על רוב יהודי ברור במדינת ישראל. ללא מסקנה טריטוריאלית, לא ניתן לשמור על רוב יהודי, ואי־אפשר לשמור על אופיה היהודי של המדינה ועל הערכים המקודשים לנו".

פרס מזכיר בדבריו את המקורות. "במקורותינו נאמר: 'איזהו גיבור הכובש את יצרו'. ולא כל בעל יצר כובש הוא גיבור. ובמקום אחר, 'טוב מושל ברוחו מלוכד עיר'".

במטה הליכוד החליטו להעמיד במרכז מבצע "סוכת שלום" שלהם סיור של אלפי פעילים לאורך הדרך חיים בשומרון, כדי להבליט לציבור את גבולותיה הצרים של מדינת ישראל, אם תיאלץ לסגת לגבולות 67'. הסיור יתקיים בראשותו של יו"ר מטה הבחירות השר משה ארנס.

ארנס אמר אתמול כי הסיור המיוחד יוביל להמחשת הסכנה הטמונה בטריטוריות המערך. "עמדת מפלגת העבודה תוביל לגבולות 67', כי המערך מוכן להחזיר אותנו לגבולות אלה. הם אמנם מתבוששים ומדברים על פשרה טריטוריאלית, אך מדיניותם למעשה ועידה בינלאומית... יכולה להביא רק לחזרה לקווי 67'", אמר ארנס.

לדבריו, המרחק בין החזרה לקווי 67' לבין מאמצם של הערבים לדחוק אותנו לים אינו גדול.

רשימת אגו"י אינה סופית

– מאבק על איוש המקומות 3 ו־5

מאת גדעון אלון
כתב "הארץ"

אחרי מאבק ממושך ודיונים ארוכים, גדושים בהטחת האשמות הדדיות בין הפלגים השונים, בחר אור ליום ששי המרכז הארצי של אגו"י את רשימת מועמדיו לכנסת. אולם הרשימה שאושרה אינה סופית, משום שמתנהל עדיין מאבק על איוש המקומות השלישי והחמישי ברשימה. במקום הראשון יוצב הרב זאב פלדמן מחסידי גור, במקום השני הרב ח"כ מנחם פרוש, במקום הרביעי נציג צא"י הרב שמואל הלפרט ובמקום הששי נציג סיעת עזרת המזרח באגו"י שטרם נקבע. מרכז אגו"י גם בחר ועדה בת שישה חברים שתכריע מי יאייש את המקומות השלישי והחמישי ברשימה.

נודע כי במקום השלישי יוצב מזכ"ל תנועת בני תורה הרב משה גפני ובמקום החמישי יוצב הרב חיים ברילאנט.

הוא הדגיש כי "אגודת ישראל תותנה עכשיו להרחיב שורותיה ולצרף חוגים חדשים שעמדו עד עכשיו מחוץ לתנועה במסגרת אגודת ישראל". בדבריו על המצע המדיני של אגו"י אמר הרב פרוש: "נעמוד עדיינים שלא לתת יד להתחפר בעמדות ללא מוצא, נציגיה של אגודת ישראל בכנסת יתנו יד לקידום השלום תוך הבטחת הביטחון.

שרון: המועצה לשלום ולביטחון מתחמקת מיוזמתי למשחק מלחמה

מאת נדב שרגאי
כתב "הארץ"

השר אריאל שרון אומר כי המועצה לשלום ולביטחון מתחמקת מיוזמתו לקיים משחק מלחמה, משום שחברי המועצה יודעים כי במשחק מסוג זה יוכחו תפיסותיהם כמסוכנות לעתידנו. על כן, טוען שרון, הם מסתתרים מאחורי מסך של סודיות כביכול, ונתלים בתירוצים של ביטחון שווא.

סקרים יומיים עבור המערך – מ־4 באוקטובר

מאת אורית גלילי

חברת "דיסקה" תערוך כל יום סקרים עבור המערך, החל מ־4 באוקטובר, בשיחול לשדר את תשדירי הבחירות.

חברת הסקרים תבדוק, בקרב קבוצות מדגמיות, איך מתקבלים התשדירים. על־פי התגובות, ייבנו התשדירים של היום למחרת.

פעילי "כך" תקפו פקח שמורות הטבע

מאת מנחם הורוביץ

פקח רשות שמורות הטבע הוכה בסוף השבוע על־ידי פעילים של תנועת "כך" בראש־פינה. פעילי התנועה הגיעו למושבה הגשומית והחלו לתלות מודעות של "כך" על עצים ובתים במושבה. פקח של רשות שמורות הטבע שהבחין בהם ביקש שיסירו את הכרזות, אך הם סירבו והיכו אותו. האיש הגיש תלונה במשטרה.

עורך את העמוד: חיים פל

במים שלנו אין חיידקים!

תמי 4 - המערכת האלקטרונית היחידה, הפותרת גם את בעיית החיידקים המזהמים את המים.

קריאות טלפוניות ייענו גם בימי החג

תמי 4 - מבית ת.נ.ה. - קיבוץ נתיב הל"ה, הינה מערכת משוכללת שבעזרתה המים בביתך יהיו מטוהרים וזכים.

★ קוטלת את הבקטריות והווירוסים גורמי המחלות.
★ מסננת את המים מגופים ועצמים שונים.
★ מונעת ריחות וטעמי לוואי.
★ מונעת הווצרות אבנית.

ניתן לראות ולהתרשם בקניון אילון ר"ג, כל-בו שלום, המשביר לצרכן; רעננה, ראשון לציון, טבריה, דיזינגוף סנטר ומרכז חורב חיפה.

תמי 4 - לבריאות!

תל־אביב: 03-316971, 5714976
חיפה: 04-255927 קיבוץ נתיב הל"ה: 02-910511, 910514, 910222

הנני מעוניין בפרטים נוספים על תמי 4.

שם ______ משפחה ______
כתובת ______ טלפון ______

ת.נ.ה. קיבוץ נתיב הל"ה, ד.נ. האלה 99855.

צמון תקשורת

הלוואה?

בודקים, משווים, חושבים
המסקנה אחת - ע.נ.ת!

★ ריבית - הנמוכה ביותר בשוק
★ פרעון מוקדם - ללא קנסות
★ עד 36 תשלומים קבועים
★ קבלת הלוואה בשיחת טלפון

ענת מימון והשקעות בע"מ

יהודה יצחקי מעצורי פרשת ההשתמטות – שוחרר בערבות

נחשד כי זייף מסמכים ושימש מתווך בין ד"ר גדעון ג'יאליסטוק לחיילים שביקשו להשתחרר • צפויים עוד מעצרים בפרשה

מאת נורית אמיתי

יהודה יצחקי, מעצורי פרשת ההשתמטויות מצה"ל, שוחרר שלשום במשרדי היחידה לחקירת פשעים, לאחר שחקירתו הסתיימה.

הוא הפקיד ערבות של 20,000 שקל, ודרכונו הופקד במשטרה ויצ־את מהארץ נאסרה. יצחקי נחשד כי זייף מסמכים, ושימש מתווך ומקשר בין ד"ר גדעון ביאליסטוק לחיילים שביקשו להשתחרר.

כשהוארך מעצרו נטען בבית המ־שפט כי, בין השאר, נחשד בזיוף דר־כונים. חשד זה הועלה גם נגד שלושה עצורים אחרים בפרשה.

חקירת החשודים בהשתמטויות מצה"ל נמשכת, וצפויים עוד מעצ־רים.

חוקרים חשד לזיוף "גימלים" – במשרדי קצין העיר טבריה

(עז) המשטרה הצבאית חקרה בש־בוע שעבר חשד לזיוף אישורי מחלה צבאיים, "גימלים", במשרדי קצין העיר בטבריה, במסגרת החקירה המתבצעת בכל הארץ בפרשת המחדלים בגיוס אנשי סדיר ומילו־אים.

חייל שנחשד בשיתוף פעולה בה לוקת "גימלים" – ניסה להתאבד.

ממשרד קצין העיר טבריה נמסר כי אכן יש חקירה מסוג זה, אך עדיין בלא תוצאות, ומבחינת קצין העיר החקירה עדיין לא הסתיימה. קצין העיר משתף פעולה עם המשטרה הצבאית החוקרת, בתקווה שכל הנע־יות יסולקו וייפתח דף חדש.

מבצע!
המדפסת שכל P.C. אוהב
רק 295 ש"ח + מע"מ
+ 4 × 295 ש"ח + מע"מ
המדפסת האידיאלית לעסקים רחבה, מהירה
(150 C.P.S) ואיכותית (N.L.Q בקצב 45 C.P.S), זיכרון פנימי 3K סטנדרט. מתחברת למרבית המחשבים בשוק כולל I.B.M P.C ותואמים
brother 1509
המחיר 1595 במזומן
המדפסת הפופולארית ביותר בישראל,
יותר מ־12,000 מדפסות 1509 כבר נמכרו בישראל.
brother מדפסות למשימות קשות

מלא לוטו
עד יום ה'
לרגל חג הסוכות
הגרלת הלוטו 39/88
תתקיים ביום ה' י"ח בתשרי
29.9.1988
בברכת מועדים לשמחה
לוטו של מפעל הפיס

מדריך הארץ

יום ראשון ערב סוכות

תורנויות

תורנות רופאים

הזמנת רופאים במקרים דחופים: מ־6 בערב עד למחרת ב־7 בבקר בתורנות מד"א טל' 101.
מגן דוד אדום: ירושלים 523133; תל־אביב 5793333, 5793334; חיפה 512233; גוש דן 781111; הרצליה 052־541333; נתניה 823333; רחובות 08־451333; בת־ים 5511111; חולון 803133; לוד־רמלה 08־221022; באר שבע 057־74767.
מוקד מידע רפואי בקופ"ח הכללית: בימים א'–ה' – 20.00–8.00; בימי ו' – 15.00–8.00; טלפונים: 03־433300.
שר"ן – שירות רפואי נייד (24 שעות ביממה, כולל רפואת שיניים): ירושלים, מוקד יום – 660585, 669531; מוקד לילה, שבת וחג – 226191; 1788 ולהשאיר הודעה; תל־אביב, מוקד יום – 218820, 218898; מוקד לילה – 651011.
מוקד 24 שעות – 03־7549111; 1665.
שירות רפואי לילה בחיפה – 04־380541.
ריפוי שיניים: 03־285822, 294869.

21.00 עד 23.00 יום ו' וערבי חג מ־18.00 עד 24.00.
ברכז רפואי הרצליה פיתוח 052־548575.
1500 7549111.
ער"ן – עזרה ראשונה נפשית (24 שעות): ירושלים 227171; תל־אביב 5461111; חיפה 672222/3; נתניה 053־355316; באר־שבע 057־418111; כרמיאל (גליל מערבי) 04־988410; כפר־סבא 052־913999; תל־אביב טל' 234819; ירושלים טל' 02־245554; חיפה טל' 04־660111.
יד ביד – ארגון קשבת לילד ולהורים, תל אביב – לילד 226027, 24 ש' ביממה, להורים, בימים ב', ה' מ־20.00–17.00, 222732.
ירושלים 243358; חיפה והצפון – 229488; הגליל המערבי – 04־922222.
מרכז סיוע למבוגרי להט; משפט "מתנדבים": א ורה 13.00–11.00; ב רד 18.00–16.00; טל': 220031.
רחוב מאור 13 תל־אביב.
קו אל"י – האגודה למען הילד עזרה במצבי אלימות כלפי ילדים 261070; א'–ה' 20.00–16.00.
ארגון לשירות אזרח – חברה מיוחדת לשירות הציבור בגוש דן 24 שעות 03־5461727/8.
שה"ל – שירותי בריאות לציבור 330648.
ויצו – 24 שעות עד אזרח לנשים מוכות: 03־5461135, 08־550506.

הקוד למלחמה באיידס – האגודה וסיוע להולים, מידע מוקלט 24 שעות בטלפון: 03־290101, 03־203121. עד פתוח בכל יום ב' 23.00–19.30, ת.ד. 33602 תל־אביב.
תורנות מודעות בטלפון – דחוף ת"א 611801, 239952, 246363; רחובות ירושלים – 226335; רחובות חיפה – 645534; האגודה לזכויות האזרח ת"א בן יהודה 146, 239207.

תורנות בתי־חולים

תל אביב: רופא – (ילדים); איכילוב – (פנימית, כירורגית); ירושלים: ביקור חולים – (כירורגית); שערי צדק – (פנימית, נשים); הדסה ע"כ – (אורתופדית, ילדים, עיניים, א.א.ג.)

תורנות בתי מרקחת

תל אביב: בס פרישמן 66 237826; ארלוזורוב: ארלוזורוב 76 230746; ירושלים: פרמצת רחמנה הכ"ג 28 523191; חיפה: תקומה חיפה 22 251985; נתניה: בעז שער הגיא 14 22695; רמת־גן: רמת גן ביאליק 51 721514; חולון: עין יהב 2 884854; בת ים: מור הביבה דייך 20 583360; פתח תקוה: כללית חיים עוזר 905271; הקריות: ניצן מרכזי נמיר כבר ביגץ ק. ים 751680; חדרה מאוחדת ה. סמואל 333805.

דלת פתוחה

מרכז מידע וייעוץ לצעירים ע"י צוות מקצועי – ייעוץ ומידע בנושא הגורות, משפחה, מיניות – אמצעי מניעה. ימים ב' ג' ד' – 19.00–16.00. 5101511/2; חיפה: ימים א' ד' 19.00–16.00; הספרים 14 טל' 381520.

מרכזי מידע – אגד

03־384304 03־432777 04־549121

מוגש כשירות לציבור על ידי
הסנה חברה ישראלית לביטוח בע"מ

ממצאי סקר שהגיש מכון סאלד למשרד החינוך:

"עמותות ההורים בחינוך האפור – דואגות להשאיר את החלשים בחוץ"

"העמותות עוקפות איסור משרד החינוך לרכוש שירותי חינוך אפור במקצועות רגילים ולעתים קרובות מסוות לימודי מתמטיקה, עברית, אנגלית או פיסיקה – בשמות אחרים"

מאת גילי מגרלר
כתבת "הארץ" לענייני חינוך

ראשי עמותות הורים, המפעילים חינוך אפור בבתי הספר, אינם מעוניינים, במקרים רבים, לכלול בתכ־נית הלימודים הנוספת את התלמי־דים החלשים הלומדים עם ילדיהם, כדי שלא יורידו את הרמה. לפיכך החינוך האפור מעמיק את הפערים גם בכמה מבתי הספר שבהם הוא קיים. התלמידים החלשים, או מי שהוריהם אינם יכולים לממן את השעורים הנו־ספים, אינם נהנים מהם. זה אחד מממצאי סקר על החינוך האפור ביש־ראל, שעשה מכון סאלד בירושלים, והגיש לראשי משרד החינוך.

מהסקר מתברר כי ראשי עמותות ההורים, בדרך כלל 2–3 משוגעים לדבר, הם משכילים מאוד, מבוססים ובעלי גישה אליטיסטית לחינוך. הם מעדיפים שבשיעורים הנוספים, ישתתפו התלמידים הטובים.

ממצא אחר שהעלה הסקר הוא שהעמותות עוקפות את איסור משרד החינוך שלא לרכוש שירותי חינוך אפור במקצועות הכלולים במערכת הלימודים הרגילה, אלא רק במק־צועות העשרה כגון אמנויות. ההורים מעדיפים תיגבור במקצועות בסיסיים כגון מתמטיקה, עברית, אנגלית או פיסיקה, ולעתים קרובות מסווים אותם בשמות אחרים.

עורכי הסקר, שראיינו ראשי עמו־תות, מנהלים ומורים, מצאו כי עמו־תות רבות המעסיקות מורים, אינן בקיאות בחוקי המיסוי, בזכויות הסוציאליות ובנורמות הפרופסיונ־ליות של המורים. ההורים מוטרדים וחוששים שהמורה יחלה בעת עבודתו או ייפגע בתאונה. רק עמותות מעטות מנוהלות בידי מנהלי חשבו־נות, השאר – בצורה פרטיזנית.

עוד מתברר כי ראשי העמותות מתחלפים לעתים מזומנות. תופעה זו בולטת בעיקר בגני הילדים, שבהם חלק מהורי העמותות אינם משקיעים את המאמץ הנדרש בניהול לטווח ארוך, משום שמה שמעניין אותם הוא טובת ילדיהם לשנת לימודים אחת.

תכנית משרד החינוך שהוגשה לעיון ארגוני המורים, ולפיה יבוטלו העמותות המשותרות, ובכל רשות מקומית תוקם עמותה אחת, אינה חלה על עמותות בבתי ספר קהילתיים. מדובר בכ־150 עמותות שהוקמו בצורה מסודרת ושגם לעירייה ולמשרד החינוך יש חלק בניהולן ובמימונן. לגבי העמותות בבתי ספר הקהילתיים, יעבד משרד החינוך תכנית נפרדת.

כל רופאי חדר המיון בקרית־שמונה נטשו אותו; דורשים "דמי הוצאות"

מאת מנחם הורוביץ
סופר "הארץ" בצפון

כל הרופאים בחדר המיון בקרית־שמונה נטשו בסוף השבוע את חדר המיון בטענה שהנהלת בית־החולים בצפת אינה מאשרת להם תוספות שכר בעד הוצאות.

מנהל בית־החולים בצפת, ד"ר גבי כנען, אמר כי לא ידע על הולכת הרופאים לעזוב את בית־החולים, וכי הוא רואה צעד זה בחומרה רבה. "אין שום צידוק לעזוב את חדר המיון. זה חוסר אחריות שגובל בפלילים", אמר מנהל בית החולים.

ד"ר כנען אומר כי הוא מתכוון לפנות למשרד הבריאות ולבקש שהרופאים שנטשו את חדר המיון יועמדו לדין.

ד"ר כנען, עם עוד שני רופאים מבית־החולים, שהו בסוף השבוע בקרית־שמונה ואיישו את חדר המיון, המשמש חדר מיון קדמי של בית־החו־לים בצפת. ראשי רשויות בצפון הביעו כעס על צעדי הרופאים.

מנכ"ל נתור התלונן כי החשב חשוד במרמה; המשטרה – גנזה

מאת זהר בלומנקרנץ
סופר "הארץ" לענייני תיירות

משטרת מרחב הירקון החליטה לגנוז תלונה שהגיש מיכר כספי, מנכ"ל חברת "נתור", המאגדת 170 סוכני נסיעות ותיירות, נגד החשב לשעבר של החברה, יוסף בריקנופף.

בתלונה למשטרה, טען המנכ"ל כי החשב לשעבר חשוד במעשים שיש בהם לכאורה אלמנטים של הונאה, רמאות, זיוף מסמכים, הוצאת לשון הרע והפרת אמונים. מנכ"ל החברה פיטר את החשב עקב חשדות אלה, והמשך למעורבותו לכאורה במאבקי כוח לקראת בחירת מועצת המנהלים החדשה של החברה.

ממשטרת מחוז תל־אביב נמסר בתגובה, כי אכן מנכ"ל חברת התיי־רות "נתור" הגיש תלונה כזאת, אך "מכיוון שאופי התלונה לא העלה חשד לעבירות פליליות, והנושאים שהועלו אינם בטיפול המשטרה, הוחלט לגנוז את התלונה. הודעה על כך נמסרה לנוגעים בדבר".

מנכ"ל הדואר מוותר על ה"וולבו־740"

המנכ"ל קאול: זה כלי עבודה, לא סמל מעמד

מאת צבי זרחיה
סופר "הארץ" לענייני כלכלה

מנכ"ל רשות הדואר, יצחק קאול, החליט להחליף את מכוניתו, וולבו 740, למכונית אחרת.

החלטה זו באה עקב פנייתו של ממלא־מקום יו"ר ועדת הכלכלה של הכנסת ח"כ אוריאל לין (ליכוד). לין הביע חשש שמנכ"לים נוספים ירצו גם הם מכוניות מסוג זה. לין אמר כי בירור בבקשת רשות הדואר להעלאת תעריפים תתחשב הוועדה בהוצאות התפעול של הרשות, ובכלל זה רכישת רכב חדש למנכ"ל.

קאול אמר כי הוא מחליף את הרכב מתוך ראיה ציבורית של הנושא, ומתוך הרגשה שמדובר בכלי עבודה ולא בסמל מעמד.

מרשות הדואר נמסר כי המכונית תוחלף תוך מאמץ להימנע מהפסד כספי.

מד"א: עוד לא קיבלנו הכסף למשכורות

(ע). הנהלת מגן דוד אדום התריעה בסוף השבוע כי משרד האוצר ומשרד הבריאות אינם עומדים בהסכם שנחתם לפני שבועיים, שלפיו יעבירו למד"א 1.4 מיליון ש"ח עבור שירו־תים שסיפקה מד"א.

דובר מד"א משה דיין מסר כי אי־העברת הכספים יקשה על מגן דוד אדום לשלם משכורות לעובדיו, ויכביד במיוחד על מימון בדיקות האיידס, שירות רופאי לילה, הסעות למרוחקי־אשפוז ותשלום לספקים.

תיקון טעות

ברשימה "ניצחון חרדי ברמות" ביום ו' נפלה טעות במשפט הפותח. צריך להיות: "הצמידו אקדח לרקה שלנו", התעתה אחד מחברי ועד ההורים בבית הספר הממלכתי הדתי רמות ב', בשכונת רמות בירושלים, באזני הורה לתלמיד במוסד, הרב תנוך לביא. לביא אינו בין חברי הוועד ולא היה בין אלה שנכנעו להורים.

יום שני חג סוכות

תורנות בתי מרקחת

תל אביב: בנה ישראל בנה ישראל 11 226545; בבלי: עדיאל 1 פנת טולדנו 10 שכ' בבלי 440552; מרכז חג – בנה ישראל, בבלי; ירושלים: הר היהודים הר היהודים 287480; מרכז חג – פרמצת רחמנה הכ"ג 28 523191; חיפה: הנשיא שד' הנשיא 33 333312; נתניה: הנשיא שד' ויצמן 36 23639; ראשון־לציון: רמת יצחק שד' ירושלים 96 777506; חולון: תקוה כבר סטרומה 842428; בת ים: עצמאות בלפור 75 865583; פתח תקוה: כללית חיים עוזר 905271; הקריות: סגל העצמאות 53 ק. אתא 44128; חדרה: מאוחדת, סמואל 333805.

אבלים על פטירתו של
פרופ' אמריטוס
פריץ אשנר ז"ל
ומשתתפים בצער המשפחה
ארגון הסגל האקדמי בטכניון

האוניברסיטה הפתוחה
והמרכז לטכנולוגיה חינוכית
מודיעים בצער רב על פטירתו של
יעקב מאירי
ומשתתפים באבלה הכבד של המשפחה
ההלוויה תצא היום יום א' י"ד תשרי תשמ"ט 25.9.88 בשעה 10.00 מבית המנוח רח' הרצוג 33, גבעתיים לבית העלמין בחולון

עובדי וחוקרי המרכז לחקר ולתיעוד
יהדות מזרח אירופה
האוניברסיטה העברית ירושלים
מבכים מרה את מותו של מורם ומדריכם הנערץ
פרופ'
שמואל אטינגר
ממייסדו וראשו של המרכז
ומשתתפים באבלה של המשפחה.

האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למדעי הרוח
המכון למדעי היהדות
החוג להיסטוריה של עם ישראל
אבלים על פטירתו של
פרופ' **שמואל אטינגר**
פרופסור להיסטוריה של עם ישראל מגבירי ההיסטוריונים של תולדות עם ישראל
ומשתתפים באבלם של רעיתו,
פרופ' רינה דוליז'נסקי – אטינגר
ממרכז האקספרי לרפואה ניסויית לחקר הסרטן,
ובני המשפחה
ההלוויה תצא היום, יום ראשון י"ד בתשרי תשמ"ט 25.9.88 בשעה 12.00 בצהריים מבית ההלוויות בסנהדריה להר המנוחות בירושלים

קואופרטיב דן
משתתף בצער העובד
אורי שמש והמשפחה
על מות האם ז"ל

מרכז דינור
לחקר תולדות עם ישראל
המכון למדעי היהדות
האוניברסיטה העברית ירושלים
אבל על מות מכוננו וראשו
ההיסטוריון הדגול והאדם היקר
פרופ'
שמואל אטינגר
תנחומינו למשפחה.

האוניברסיטה העברית בירושלים
המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם
מבכה מרה את מותו של ההיסטוריון הדגול
חבר פעיל של הוועדה האקדמית
פרופ' **שמואל אטינגר**
ומביעה תנחומים למשפחה

אהובנו היקר לנו מכל
שמואל אטינגר
איננו
ההלויה תצא היום יום ראשון יד' תשרי תשמ"ט (25.9.88)
בשעה 12.00 מבית הלויות בסנהדריה להר המנוחות
גבעת שאול ירושלים
המשפחה

החברה ההיסטורית הישראלית
ומרכז זלמן שז"ר
מודיעים בצער על פטירתו של
הפרופ' **שמואל אטינגר**
נשיא החברה ההיסטורית הישראלית
ומגדולי ההיסטוריונים היהודיים בדורנו
ההלוויה תצא היום יום ראשון י"ד בתשרי תשמ"ט
25.9.88 בשעה 12.00 מבית ההלוויות בסנהדריה ירושלים

החוג לתולדות עם ישראל באוניברסיטה העברית
ירושלים
אבל על מותו של ההסטוריון
הפרופסור **שמואל אטינגר**
ממעצבי המחקר וההוראה של תולדות
עם ישראל בדורנו

בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על פטירת יקירתנו
הרבנית **פנינה מילר** ע"ה
אשת הרב פנחס מילר יבל"א
רב העיר נצרת עלית
ההלוויה תתקיים היום יום א' י"ד תשרי תשמ"ט 25.9.88
בבית העלמין בנצרת עלית בשעה 12.30
הכואבים מרה:
בעלה הרב: פנחס מילר, נצרת עלית
בתה וחתנה: רבקה ויעקב שפי, רמת־גן
בתה וחתנה: מנוחה והר"ר יצחק אלפרין, ניו יורק – ירושלים
בנה: אשר מילר
אחיה: הר"ח דב ואסתר כהנא וב"ב
אחיה: שלום ודות כהנא וב"ב

בצער רב אנו מודיעים על פטירת אמנו וסבתנו היקרה
צינה ברשלום (פרידמן)
לבית ברילוי
אלמנת שמחה – בנים ז"ל
ההלוויה תתקיים היום יום ראשון, י"ד תשרי תשמ"ט, 25.9.88 בשעה 11.00
בבית העלמין הדרום בגבול חולון בת־ים
האבלים:
בנותיה: חביבה וחיים ינאי וב"ב
ורדה ואריה פילובסקי וב"ב

יבואני ב"מ"וו נקנסו על גביית דמי הפקדה מופרזים מלקוחותיהם

הורשעו עקב עיסקת טיעון ● השופט התחשב בעובדה שכל הכספים הוחזרו לבעליהם

(ע). חברת "דיסקאר", יבואנית מכוניות ב"מ"וו, מנכ"ל החברה אריה ריבנר (44), ויו"ר מועצת המנהלים דניאל ברנר (35), הורשעו ביום ו' בבית המשפט המחוזי בתל אביב כי גבו בתחבולה מלקוחותיהם סכומי הפקדה גבוהים מן המתחייב בחוק, ונידונו לקנסות כספיים.

"דיסקאר" נקנסה ב־14,000 ש"ח. ריבנר, שהורשע גם בהחזקת מטבע חוץ בבנק בגרמניה, נקנס ב־7000 ש"ח. ברנר נקנס גם הוא ב־7000 ש"ח.

התביעה טענה, כי בתקופה שמדובר בה בכתב האישום היתה מוטלת חובת הפקדה על יבוא טובין לארץ. סכומי ההפקדה היו אמורים להיות מוחזרים למפקיד בתום שנה. כבר מיום 1 ביולי '85 נקבע כי יש להפקיד לזכות אוצר המדינה סכום השווה ל־30% מערך הטובין המיובאים, אך המטרה היתה לבטל חובה זו, ולכן נקבע כי שיעורי הפקדון יופחתו ב־3% מדי פעם בפעם, ב־1 בכל חודש.

לטענת התביעה, כחצי שנה מיום פרסום הצו גבו הנאשמים בתחבולה מלקוחות שרכשו אצלם מכוניות, סכומי הפקדה בשיעור מירבי של 30%, תוך התעלמות מכך שכבר נקבעו שיעורי הפקדה שפחתו מדי חודש. הנאשמים העבירו לאוצר, רק חלק מדמי ההפקדה שגבו.

בעת ההתחשבנות עם רוכשי המכוניות, נתנו להם הנאשמים חשבוניות, ובהן צויין בסעיף "הפקדה" הסכום המירבי שהיה גבוה מהסכום להפקדה באותה עת לפי הצו. כל זאת, תוך ניצול העובדה שרוכשי המכוניות לא היו מודעים לסכומי ההפקדה שעליהם לשלם על פי הצו, ונתנו אמון בנאשמים. את הפרשי הסכומים השאירו ברשותם שנה תמימה והשתמשו בהם לצרכיהם, לפי שיקול דעתם.

הפרשים אלו החזירו הנאשמים לרוכשי המכוניות כעבור שנה בלא הפרשי ריבית והצמדה, אף שכלל לא הועברו כפקדון לאוצר המדינה. ההפרשים שנגבו מהלקוחות בתחבולה מסתכמים בכ־400,000 ש"ח.

כתב האישום ייחס ל"דיסקאר" גם עבירה על חוק יציבות המחירים. מ־1 ליולי '85 הנהיגה החברה שיטת חישוב שונה לגבים על רכישת מכוניות פטורות ממכס, המחיר ששילם הקונה לחברה כבירוד סכום הפטור היה גבוה בהרבה מהמחיר המירבי הנקוב במחירון. לפיכך, שילמו הקונים.

לטענת התביעה, ניצלה "דיסקאר" את העובדה שהקונים לא היו בקיאים בפרטי ההתחשבנות וסמכו על החברה מתוך סברה כי ההתחשבנות נעשית בהתאם לחוק ובהתאם לכך, שנאמר בהסכמה.

במשפט התברר כי כל הכספים שניגבו שלא כדין – הוחזרו לבעליהם.

הנאשמים טענו, כי מתח המחירים בשוק כליל, ולכן חיפשו דרכים להגדיל את רווחיהם בלא להעלות את המחיר הסופי ללקוח, שהוקפא. בכספים שנגבו בתחבולה השתמשה החברה כאשראי בלתי צמוד בלא ריבית לצורך עסקיה.

הנאשמים באו לידי עיסקת טיעון עם התביעה, ובמסגרתה תוקן כתב האישום, והם הודו בכל סעיפי האישום המתוקן והורשעו על פי הודאתם. התובעת ביקשה להטיל על הנאשמים קנס כספי גבוה בטענה כי רוכש רכב מצפה שהכל יהיה כדין וכדין. "כאשר אנשים באים לרכוש רכב בחברה מכובדת, אין הדבר דומה לקניית עגבניות בשוק", טענה.

השופט אריה אבן ארי ציין בגזר הדין, כי אין מדובר כלל במרמה, מאחר שכתב האישום המתוקן מייחס להם רק תחבולה או ניצול מכוון של טעות הזולת שאין בה מירמה. השופט התחשב גם בכך שכל הכספים שנגבו שלא כדין הוחזרו לבעליהם, כך שלא נותר בידי הנאשמים דבר שלא כדין.

"שבוע הלב" – ממחרתיים

ייפתח בצעדות בפארק הירקון ● לחץ הדם של הצועדים ייבדק בדרך

מאת עירנה ארידור

אירועי שבוע הלב של "אגודת לב אל לב", האגודה הישראלית למלחמה במחלות הלב, ייפתחו מחרתיים ביום טבע בפארק הירקון. מטרתם לעורר את תשומת לב הציבור לנושא.

ביום הטבע יהיו צעדות סביב פארק הירקון ולאורך גדותיו, מ־7 בבוקר. באזור הפארק יוצבו תחנות לבדיקות לחץ דם, מאויישות ברופאים ובאחיות.

האגודה תקיים באותו יום גם שלושה מסלולים של רכיבה על אופניים, מחולון, קרית אונו והרצליה – אל פארק הירקון. הפנינג הבריאות ילווה במופעי בידור.

באותו יום גם יצויין יום בריאות הלב בצה"ל, במתנ"סים ובבתי הספר לסיעוד. ב־5 באוקטובר יצויין יום בריאות הלב במערכת החינוך.

אירועי שבוע הלב יסתיימו בכינוס מדעי בנושא "הכולסטרול כגורם סיכון למחלות לב". בכינוס ישתתפו מרצים מהארץ ומחו"ל.

ערך את העמוד: משה ריינפלד

מקדש בן 5000 בהרטוב

מקדש כנעני מלפני 5000 שנה נחשף באתר הרטוב שבקרבת בית־שמש. לתגלית זו חשיבות רבה לחקר ההתנחלויות הפולחניות והחברה בראשית תקופת העיור בארץ. הארכיאולוגים עמיחי מזר מהאוניברסיטה העברית ופייר דה־מירושדג'י מהמרכז הצרפתי למחקר בירושלים גילו שורת אבנים גדולות, אולי מצבות, וכן אבני בסיס לעמודי עץ שתמכו את גג הבניין, שאורכו יותר מ־15 מטר. מצבות כאלה ידועות בפולחן הקדום, ולא ברור אם שימשו לפולחן אלים או היו מצבות לאבות. בתמונה: מצבות אבן בשורה אחת, ומלפנים – בסיס לעמוד תומך. המעידים על שרידי המקדש.

עירוב שבת ממוחשב – בפתח תקווה

מאת אוד גנגדר

חברת סי־סי־איי זכתה במכרז של משרד־הדתות להקים עירוב ממוחשב של תחום השבת בפתח־תקווה. אורכו כ־30 ק"מ.

העירוב שיותקן בפתח תקווה, מורכב מעמודים וכבלים – דוגמת עירוב רגיל – אך הוא מצויד גם בחיישנים המתריעים על קריעה או קריסה של הכבלים, בדומה לגדר ביטחון.

מאחר שפסילתו של עירוב בשבת מחייבת יהודי דתי לשנות את מנהגיו, יצוייד האחראי על העירוב במכשיר ביפר. אם נפסל העירוב בשבת – יתריע על כך המכשיר באופן אוטומטי, בלא חילול שבת, ואף יציין בדיוק היכן התקלה. דבר התקלה יימסר בבתי־כנסת.

2 הצתות יער בצפון הארץ

(ע). 2 הצתות יער היו ביום שישי – בוואדי עדה וליד נצרת עלית.

ב־9.30 פרצה שריפה מכוונת לקרבת חורש שבוואדי עדה. עלו באש 4 דונם מרעה טבעי.

מומחה קבע כי השריפה פרצה מהצתה.

כ־3 אחר הצהריים פרצה שריפת יער בהר דבורה שליד נצרת עלית, וכילתה כ־7 דונם עצי אורן. גם במקרה זה קבע מומחה כי מדובר בהצתה, כנראה על רקע לאומני.

הושעו 3 מנהלים ב"בדק" עד שתיגמר בדיקת מטוסי ה־707

– לאחר שנתגלו ליקויים במטוסים שתוקנו במוסכי "בדק" ● מינהל התעופה האזרחית האריך את שלילת הרישיון של התעשיה האווירית לאשר כשירותם של מטוסי ה־707 של ארקיע וסאן דור

מאת זוהר בלומנקרנץ
סופר "הארץ" לענייני תעופה

3 מנהלים בדרג ביניים בחטיבת "בדק" בתעשיה האווירית הושעו מתפקידם עד שתושלם בדיקת מערך התחזוקה של מטוסי בואינג 707 של "ארקיע" ו"סאן דור".

מינהל התעופה האזרחית במשרד התחבורה האריך את שלילת הרישיון של התעשיה האווירית לאשר את כשירותם של מטוסי 2 החברות ל־14 באוקטובר.

תוקף השלילה היה אמור לפוג שלשום. הארכתו נועדה לאפשר לוועדות הבדיקה של התעשיה האווירית ושל מינהל התעופה האזרחית, להשלים את עבודתן.

בסוף השבוע פגו עשרת הימים שניתנו לחברי ועדת הבדיקה בתע"א לסיים את עבודתם ולהגיש את מסקנותיהם. מנכ"ל התעשיה האווירית, משה קרת, נענה לפניית הוועדה הפנימית הבודקת את מערך התחזוקה בחטיבת "בדק", להאריך את תקופת הבדיקה, לאחר שהתגלו ליקויים חמורים במטוסי 707 שיצאו מתיקונים במוסכי החטיבה.

במקביל ממשיכה הוועדה של מינהל התעופה לחקור את תחזוקת המטוסים האלה בתע"א. התע"א העבירה חומר עיוני רב לוועדה.

"ארקיע" ממשיכה כעת להיות בעלת זכות החתימה האחרונה כדי לאשר כשירות מטוסי בואינג 707.

מעצר בית לתלמיד כפר גלים שדקר את הנער מטירת הכרמל

שופט קיבל את טענת פרקליטו של הדוקר: מדובר בנערים שבאו מחוץ לכתלי בית הספר ותקפו החשוד ● הנדקר מתאושש בבי"ח

מאת נורית בהנא
סופרת "הארץ" בחיפה

בית משפט השלום בחיפה דחה את בקשת המשטרה לעצור את תלמיד ביה"ס כפר גלים החשוד שדקר לפני שבוע את הנער אילן בן שמעון, והורה להשיבו במעצר־בית ל־15 יום. השופט סלים ג'ובראן דחה את טענת המשטרה כי החשוד עלול להשפיע על עדים.

התלמיד חשוד בגרימת חבלה חמורה בכוונה, והחזקת סכין.

אילן בן שמעון הגיע עם חברים מטירת כרמל לבית ספרו של החשוד, ודרך לכתה שבה למד, והורה לו לצאת משיעור אנגלית, כדי "לגמור עניינים". פרקליטו של החשוד טוען כי מרשו התגונן מפני בן שמעון וחבריו לאחר שתקפו אותו בחצר. לטענתו, מדובר בנער בלא עבר פלילי.

השופט ג'ובראן קבע בהחלטתו כי נסיבות המקרה עדיין אינן ברורות, "כי מדובר בנערים שבאו מחוץ לכתלי בית הספר ותקפו את החשוד. עיון בתעודה הרפואית גילה, לדבריו, שבן שמעון מתאושש מן הפגיעה, ומצבו יציב. עם זה, הוא עדיין מאושפז. יתר העדים כבר נחקרו, ולכן אין להניח שהחשוד יוכל להשפיע עליהם. "שקלתי את חומרת העבירה והאינטרס הציבורי", כתב השופט בהחלטתו, "אך גם שקלתי את נסיבות המקרה, והגעתי למסקנה שאין להמשיך להחזיק את החשוד במעצר".

11 אלף דולר במזומן נתפסו בקאזינו בדירה בקרית חיים

4 חשודים בהפעלת הקאזינו שוחררו בערבות ● המשטרה פשטה על הדירה שלשום ב־3 לפנות בוקר והפתיעה בה 25 מהמרים

מאת נורית בהנא
סופרת "הארץ" בחיפה

יצחק בן שמעון (27) ויוני טל (31) מחיפה, עמרם אבן שלמה (31) מקרית שמואל, ואברהם גבאי (32) מקרית חיים, שוחררו ביום ו' בערבות לאחר שנעצרו בחשד לניהול קאזינו.

משטרת מרחב זבולון עצרה את 4 החשודים בדירתו של אחד מהם, אברהם גבאי, ברחוב שדה בוקר 66 בקריית חיים. בדירה נמצאו גם 2 מנות חשיש לשימוש עצמי.

"איני ממעיט מחומרת העבירה", כתב שופט בית משפט השלום בחיפה סלים ג'ובראן, "אך איני מוצא שיש הצדקה להמשך מעצרם". השופט הטיל על החשודים ערבות בסך 5000 ש"ח.

(ע). מועדון ההימורים שנחשף בדירתו של גבאי שימש למשחקי רולטה ו"בלק ג'ק".

בלשי משטרת זבולון פשטו סמוך ל־3 לפנות בוקר על הדירה, והפתיעו בה 21 גברים ו־4 נשים שעסקו בהימורים. הם שוחררו בערבות עצמית בלשכת המשטרה. המשטרה תפסה במקום 11 אלף דולר במזומן, וכן [illegible].

אבי סמימי החשוד שגרם מות ילדה בת 8 – שוחרר בערבות

(ע). אבי סמימי, בן 31, החשוד בגרימת מות בתה של חברתו לחיים, שוחרר ביום ו' ממעצרו, לאחר שהמשטרה לא ביקשה להאריך את המעצר.

סמימי נעצר לפני 8 ימים בחשד כי גרם את מותה של הילדה, בת 8, מחבלה בראשה בחפץ קשה.

מהדיון בבית משפט השלום בתל אביב התברר כי הילדה נפגעה מהדיפה אל חפץ קשה שגרם את מותה. המשטרה ייחסה את המעשה לסמימי.

בראשית החקירה נעצרה אמה של הילדה ל־8 ימים, לאחר שמסרה גרסאות סותרות.

ביום ו' הובא סמימי לבית המשפט, וסניגורו עו"ד [illegible] טען כי עד היום אין בידי המשטרה ראיה כי מרשו הוא שרצח את הילדה. לדבריו, עקב שחרור האם ממעצרה צריך לשחרר גם את מרשו.

הסניגור ביקש מבית המשפט לבטל גם את הצו שאסר את פרסום שמו של החשוד, כיוון שלטענתו הדפיסו דברים לא מדוייקים בפרשה. בא כוח המשטרה לא התנגד, והשופט אביגדור סלטון ביטל את הצו, והורה לשחרר את החשוד בערבות.

20% ממוצגי תערוכת הרהיטים נשרפו; הנזק – מיליוני שקל

השריפה – בגלל תקלה ● יצרנים: אבדה השקעה של שנת עבודה

מאת יהודית קנולר

שריפה שפרצה ביום שישי ב־4 לפנות בוקר בתערוכת הרהיטים בגני התערוכה בתל־אביב, כילתה את תכולת הביתן המרכזי, ששטחו 1200 מ"ר, ובו הציגו 16 יצרנים.

בביתן היו כ־20% מהמוצגים. התערוכה נפתחה רק יום אחד לפני כן, ובה 7 ביתנים. משתתפים 90 יצרנים.

יצרנים שנפגעו, וכהם רהיטי שבא, הוכלה, הבליצקי, מורנית, רסקו מור ואבגין, סיפרו כי השקעה של שנת עבודה עלתה באש.

באסיפה של יצרני הרהיטים של־שום סיפר גיל וייס מרהיטי אלפא על נזק צפוי של 200,000 דולר מהפסד המכירות של ע' חרש שפתוח שנתיים.

את הנזקים הישירים אומדים בכ־מיליון שקל. הנזקים העקיפים, מהפסדי המכירות, כפולים ומשולשים.

הפגיעה העיקרית היא ביצרנים שפיתחו דגמים מיוחדים לתערוכה.

מהמשטרה נמסר כי אין חשש להצתה.

(ע). סבורים שנורה שהושארה דולקת סמוך לחומר דליק, התחממה כל הלילה וגרמה דליקה.

מפעל הפיס
מודיע
בחול המועד סוכות,
יהיו משרדי מפעל הפיס
פתוחים
בין השעות 8.00־12.00 לפנה"צ.
בברכת "מועדים לשמחה".

המבצע בתוקף עד 30.9.88

מגדל העיר - גבעת העיר
למי שרוצה לגור בגבעתיים ולהנות מהמרכז, פרוייקט יוקרה חדיש של שיכון עובדים.
לבחירתך:
דירות בנות 4 חדרים 127 מ"ר
דירות בנות 5 חדרים 143 מ"ר כולל חדר עבודה,
דירות גג בנות 5 חדרים + חדר משפחה כולל חדר על הגג וגג מרוצף.
גבעת העיר
לגור בגבעתיים ולהנות מהמרכז

יש לך? קח הנחה

הנחה* 46.770 ש"ח

מגדלי אביב - רמת אביב ג'
במקום הגבוה ביותר ברמת אביב, 6 מגדלים מופרדים ומותחמים בכבישים פנימיים, מרחבים ירוקים ומרכז ספורט.
לבחירתך:
דירות יוקרה בנות 4 חדרים + חדר משק 135 מ"ר
דירות יוקרה בנות 5 חדרים + חדר משק 155 מ"ר
נציגינו ישהו באתר בימים א', ד', בין השעות 16.00-18.00
(למעט ערבי חג וחג).
מגדלי אביב
מעל לכל רמת אביב

עכשיו אתה יכול להגיע לדירת יוקרה משלך,
באחד מהמקומות המעולים בארץ.
שיכון עובדים יוצאת במבצע מיוחד למשלמים במזומן.
בחר מהר את המקום המתאים לך ותהנה מהנחת
מבצע מוגדלת וחד־פעמית.
לנוחיותך גם מסלול תשלומים גמיש.
אם יש לך - זה הזמן לדירת יוקרה!
* למשלמים במזומן עד 30.10.88 (ללא הצמדה)

יש לך כתובת.
שיכון עובדים

مكنز من الاهل

מכذا من الاصل

הופסק הפרסום בעתוני בריה"מ על הפגנות המונים של פועלי ארמניה

מזכירות "פראוודה": אין לעתונינו כתב בירוואן

מאת אליהו זהבי

קופנהגן (מיוחד ל"הארץ"). חמישה ימים מאז החלו הפגנות ההמונים בירוואן ובחבל נאגורנו קראבאך הופסק הפרסום בעתוני בריה"מ ובשידורי החדשות של הרדיו והטלוויזיה ביחס להתרחשויות שם. סוכנות "טאס" מעבירה ידיעות בנושא זה רק לשימושם של כתבים זרים.

יומן החדשות של הטלוויזיה הסובייטית שידר קריאות לפועלי ארמניה להמשיך בייצור, אך לא הורשה להעביר תצלומים מעודכנים מהפגנות הענק בירוואן. תצלומים אלו נפסלו לשידור לתחנות טלוויזיה במערב.

לשאלת כתב רדיו שהופנתה אל מזכיר מערכת "פראוודה", ויקטור גודלאנקו, מדוע אין העתון מפרסם ידיעות על הנעשה בירוואן, היתה התשובה: "אין ל"פראוודה" כתב בירוואן".

121 נפצעו ב־2 פיצוצים במחנות צבאיים בטורקיה

דיאר באקר (ע"ר). פיצוץ שאירע במחסן תחמושת במחנה צבאי בדרום מזרח טורקיה גרם לפציעת 30 בני אדם ולניפוץ זכוכית באלפי בתים בסביבת המחנה, נמסר אתמול.

70 חיילים ו־21 אזרחים נפצעו בפיצוץ אחר שנגרם כתוצאה משריפה בקסרקטין של הצבא הטורקי בסאנליאורפה, ליד גבול סוריה.

"הפיצוץ נשמע בכל העיר. פחד אחז את כולם. חלונות בארבעת אלפים בתים נופצו", הודיע מושל סאנליאורפה.

דליקה פרצה מסיבות לא ברורות 30 דקות לפני הפיצוץ. עובדה זו מוציאה מכלל אפשרות מעשה חבלה, אמר המושל לכתבים.

בסאנליאורפה 200 אלף תושבים. החיילים המוצבים במחנה במרכז העיר היו ברובם בתמרונים שגרתיים בשדה.

שבעה הרוגים בהתנגשויות בפנג'אב

ניו דלהי (ע"צ). שני פעילים סיקים, שני אנשי משטרה ושלושה אנשים נוספים, שנכנסו שלא כחוק להודו, נהרגו אתמול בשתי התנגשויות בפנג'אב, מסרה סוכנות הידיעות ההודית.

תושבי העיירה סאן פרנסיסקו באל־סלוודור עוברים על פני גופותיהם של 10 כפריים, שנטבחו על ידי אנשי צבא, לפי עדות עדי ראיה. אנשי צבא טענו לעומת זאת, כי שבעת הגברים ושלוש הנשים נהרגו בהתקלות מזוינת בין חיילים לבין לוחמי גרילה. (תצלום איפי)

עיראק: המערב בעד ניצחון פוליטי של איראן

כדי שלא יהיו מנצחים ומובסים

אבו דאבי (ע"ר). סעדון חמאדי, שר המדינה העיראקי לענייני חוץ, טען בראיון לעתון מקומי, כי "המערב חותר לניצחון דיפלומטי איראני בשיחות השלום עם עיראק".

חמאדי אמר בראיון ל"אל־איתיחאד", שראה אור ביום שישי, כי המערב חותר לניצחון פוליטי כלשהו של האיראנים, לאחר התבוסות הצבאיות של עיראק, כדי שהסכסוך יסתיים ללא מנצחים ומובסים.

חמאדי אמר את הדברים בלונדון לאחר שיחות שקיים עם שר החוץ ג'פרי האו.

בהמשך דבריו טען, כי המעצמות מפעילות לחץ על עיראק והדגיש, כי ארה"ב מעוניינת להציג את עיראק כשוחרת מלחמה.

בראיון אחר ל"אשרק אלאוסט" היוצא בלונדון טען חמאדי, כי ניו יורק אינה מקום מתאים להמשך שיחות השלום עם איראן, מאחר שהיא מהווה "סכנה בטחונית".

היתר ממשלתי מאפשר שימוש מבוקר בגלולת הפלה בצרפת

שיעורי ההצלחה נאמדים בכ־90%

מאת יואב טוקר, סופר "הארץ" בצרפת

פאריס, (מיוחד ל"הארץ"). היתר ממשלתי שפורסם בסוף השבוע בפאריס הנהיג, בפעם הראשונה במערב, שימוש חופשי, אף כי מבוקר, בגלולת הפלה. גלולה זו המתוארת כ"מהפכה של ממש", מאפשרת במהלך הימים הראשונים שלאחר הפריית הביצית הפלה בלא כל התערבות כירורגית. האישה ההרה המבקשת להפסיק את הריונה בולעת שלוש גלולות מסוג "מיפפריסטון", או בכינויה המדעי רו־486. הגלולות גורמות תוך זמן קצר לדימום קל ועימו הפרשת הביצית.

גלולות אלה נוסו במשך השנים האחרונות תחת פיקוח קפדני במיוחד. על־פי חוות הדעת של המומחים, מסתכם שיעור ההצלחה של הפלה אקספרס כזאת בכ־90 אחוזים. נשים שבליעת הגלולות לא תגרור אצלן מסיבות שונות את הפרשת הביצית, יוכלו לעבור ימים אחדים לאחר מכן טיפול הפלה קונבנציונאלי. עד עתה העלתה תקופת הניסוי, שהיקפן וחומרתן של תופעות הלוואי שוליים ביותר.

היצרן של גלולות ההפלה, חברת רוסל־אוקלאף, הגיש כבר בקשות לאישור הגלולה בשורה ארוכה של מדינות. צרפת היא המדינה הראשונה המאפשרת שימוש ממוסד בגלולות, אולם ההיתר הממשלתי הצרפתי מתנה את השימוש בגלולות בפיקוח אך ורק של בתי־חולים ומרפאות נשים, משום שלאחר הפרשת הביצית נדרש מעקב על־קליני, כדי לוודא שהביצית אמנם הופרשה. לפי שעה, איפוא, לא ניתן יהיה לרכוש את הגלולות בבתי־המרקחת.

נחתם הסכם לשיגור לוויין שוודי באמצעות טיל סיני

מנהל סוכנות החלל השוודית: אם ישראל תיכנס לשוק של שיגור לוויינים היא תצטרך כנראה להתחרות בסין

מאת אליהו זהבי, סופר "הארץ" בסקנדינביה

קופנהאגן (מיוחד ל"הארץ"). מנהל סוכנות החלל השוודית, פאר טגבינדאר, גילה אתמול כי נחתם הסכם בין שוודיה לסין לשיגור לוויין שוודי בשם "פראיה", באמצעות טיל סיני.

"סין היא כיום הזולה בעולם בכל הקשור בשיגור לוויינים לחלל. סין, בניגוד לצרפת, דוגלת בססמה "הלקוח צודק תמיד"", אמר טגבינדאר.

לפני שנתיים שיגרה שוודיה את הלוויין "ויקינג" באמצעות טיל "אריאנה" מתוצרת צרפת, לאחר תקופת המתנה בת שנתיים, בשל תקלות בטיל הצרפתי.

צרפת, אמר מנהל סוכנות־החלל השוודית, מעוניינת בקבלת הזמנות לשיגור לווייני ענק, בניגוד לסין, המוכנה לשגר כל לוויין, גדול כקטן. רוב הלוויינים משוגרים לחלל בטיל הסיני המכונה "המצעד הארוך". להערכתו, אם תנסה ישראל להתחרות בשוק בקבלת הזמנות לשיגור לוויינים, תהיה כנראה סין המתחרה שלה.

הלוויין השוודי "פראיה" ישוגר ב־1990. משקלו הוא כמה מאות ק"ג, ומחירו כ־15 מיליון דולר, כולל 4 מיליון דולר, שישולמו לסין כמחיר השיגור לחלל.

38 פועלי טקסטיל ששבתו בשל ביטול מענק — נעצרו בקאהיר

מענק הלימודים לילדי העובדים בוטל מסיבות תקציביות

קאהיר (ע"צ). משטרת מצרים עצרה אתמול 38 פועלים שובתים של מפעלי טקסטיל במחלה אל־קוברה, כ־108 ק"מ מקאהיר, ומחפשת אחרי שישה אחרים, מסרו ביום שישי עתוני קאהיר.

הפועלים של מפעלי הטקסטיל המצריים הגדולים שבתו במחאה על ביטול המענק למימון לימודי ילדיהם, שגובהו כמחצית שכרם החודשי. מענק זה ניתן בדרך כלל באמצע ספטמבר, לפני פתיחת שנת הלימודים.

הנשיא מובארק ביטל לא מכבר מענק זה, בנימוק כי הוא מהווה נטל כבד על תקציב המדינה, ומגדיל את הגרעון התקציבי.

זכות השביתה הושעתה במצרים, במסגרת מצב החירום שהוכרז ב־1981.

הנפוץ בעיתוני נורווגיה "וורדן גאנג":

ספינות מסחר ודיג נורווגיות נוצלו למשימות ריגול בנמלים

על ידי שרותי הביון האמריקאי והבריטי • שר ההגנה הנורווגי הורה לפתוח בחקירה

מאת אליהו זהבי, סופר "הארץ" בסקנדינביה

קופנהגן (מיוחד ל"הארץ"). מאות ימאים נורווגים הועסקו ע"י ה"סי־איי־אי" האמריקאי והשרות החשאי הבריטי בצילום מתקנים ימיים בנמלים בהם עגנו הספינות המניפות דגל נורווגי, כך כתב אתמול הנפוץ בעתוני נורווגיה "וורדן גאנג".

מיד עם פרסום הפרשה בעתון הורה שר ההגנה הנורווגי לחקור את הטענות שהועלו.

העתון פרסם תמצית ספר, שמחברו היה בעבר קצין בצי הסוחר של נורווגיה. הספר מגולל פרשה בלתי ידועה של ניצול מאות ספינות סוחר ודיג של צי נורווגיה למשימות ריגול בעת עגינתן בנמלים זרים. הימאים קיבלו הכשרה מיוחדת לצורך ביצוע משימות הריגול.

מחבר הספר מסתמך על דבריו של קצין ימי בשם אלף ב. מאייר, שנשא בתפקיד בכיר במערך הריגול. הספר מתאר ביצוע משימות בתעלת סואץ לפני הפלישה הבריטית לסואץ בשנת 1956 על פי הוראות השרות החשאי הבריטי. מחבר הספר טוען, כי הימאים הנורווגים הועסקו במשימות ריגול מסוף שנות הארבעים ועד סוף שנות השבעים. ככל שהתפתחו מערכות הריגול של לוויינים, פחת הצורך בביצוע משימות ע"י ימאים.

עוד מתברר, כי נורווגיה סייעה להבריח מרגלים לבריה"מ בגבול פינלנד־בריה"מ, וכי דיפלומט בשגרירות נורווגיה במוסקווה העביר כספים לסוכנים מטעם סוכנות הביון האמריקאית שפעלו בבריה"מ.

פעילות של ספינה נורווגית התגלתה פעם אחת: בנמל טריפולי בלוב נעצרה ספינת סוחר נורווגית ואנשי צוותה הואשמו בצילום מתקני הנמל. הפרשה גרמה לעצירת הספינה והצוות למשך חודשים ארוכים.

ערכה את העמוד: עדה אושפיז

סוריה פיטרה 21 פקידי ממשלה באשמת שחיתות

במסגרת מבצע לעקירת השחיתות בשירות הציבורי

דמשק (ע"ר). ממשלת סוריה פיטרה 21 פקידים באשמת שחיתות ומעשי מירמה, מסרה סוכנות הידיעות הסורית בשבת.

בין המפוטרים שלושה פקידים של הבנק המרכזי הסורי בחאלב, העיר השניה בגודלה בסוריה.

ממשלת סוריה פתחה לפני שנה במערכה לעקירת השחיתות בשירות הציבורי.

הוקמה רשות מיוחדת נגד השחיתות, וזו פיטרה יותר מ־550 פקידים שהועמדו גם לדין בפני בית משפט בטחוני־כלכלי.

יפאן אישרה הלוואה לירדן בסך 130 מיליון דולר

רבת עמון (ע"צ). יפאן אישרה אתמול לירדן הלוואה בסך 130 מיליון דולר, נודע ממקור רשמי ברבת עמון.

הלוואה זו נועדה להגברת ההשקיה וסלילת כבישים. זהו חלק מהלוואה בסך 380 מיליון דולר שיפאן החליטה לתת לירדן.

מדינת ישראל
משרד החינוך והתרבות

האגף לחינוך על־יסודי — **המחלקה לבחינות**

הודעה ל"נבחנים החיצוניים" (האקסטרנים)

א. נוהלי הרשמה
1. לנבחנים חדשים
פתיחות תיקים לנבחנים חדשים לקראת מועד חורף תשמ"ט תסתיים ביום חמישי יח' בתשרי תשמ"ט (29.9.88) לשם פתיחת תיק על הנבחן לבוא אישית לשלוחת המחלקה באזור מגוריו ולהביא איתו:
א. תעודת זהות ממשלתית (מסמך אחר לא יתקבל).
ב. דמי פתיחת תיק בסך 44 ש"ח.

2. לנבחנים ותיקים
א. נבחנים שפתחו תיק נבחן חיצוני בעבר ומעוניינים לגשת לבחינות במועד חורף תשמ"ט יירשמו לבחינות בסניפי בנק הדואר אך ורק באמצעות שוברים מודפסים על ידי המחשב. ההרשמה תתבצע בין התאריכים 1 בספטמבר — 31 באוקטובר 1988. דמי בחינה בגרות 28 ש"ח.
ב. נבחנים שאין בידיהם שוברים מודפסים כל' יזמינו שוברים באמצעות השלוחה בה נמצא תיקם לא יאוחר מ־29.9.88.
ג. את הפעולות הבאות ניתן לבצע לא יאוחר מ־29.9.88:
החלפת מקצוע או רמת בחינה.
שינוי כתובת.
העברת תיק ממחוז למחוז.

ב. הבחינות בכתב
א. בחינות הבגרות במועד חורף תשמ"ט תתקיימנה בין התאריכים כ"ו בכסלו תשמ"ט 5.12.88 — כ"א בטבת תשמ"ט 29.12.88.
ב. במועד זה תתקיימנה בחינות בגרות חיצוניות אך ורק במקצועות המפורסמים בלוח הבחינות.

להלן לוח הבחינות

יום התאריך	מקצוע הבחינה	יח"ל	סמל שאלון	חלק	שעת התחלה	שעת סיום
שני כ"ו בכסלו תשמ"ט 5.12.88	חיבור עברי	1	03	—	15.00	17.30
חמישי כ"ט בכסלו תשמ"ט 8.12.88	גיאוגרפיה	3	29,70,80	א ב	15.00 17.30	17.00 18.30
ראשון ב' בטבת תשמ"ט 11.12.88	ידיעת הלשון	1	02	—	15.00	17.00
שני ד' בטבת תשמ"ט 12.12.88	היסטוריה היסטוריה לערבים היסטוריה לדרוזים	3 3 3	24 42 68	א ב א ב א ב	15.00 19.00 15.00 18.00 15.00 18.[illegible]	18.30 20.00 17.30 19.30 18.00 19.30
שלישי ה' בטבת תשמ"ט 13.12.88	[illegible]	[illegible]	06	[illegible]	15.00	18.00
חמישי ז' בטבת תשמ"ט 15.12.88	אנגלית אנגלית אנגלית	5 4 3	09 81 11,82	— — —	15.00 15.00 15.00	18.30 18.00 18.00
שני י"א בטבת תשמ"ט 19.12.88	פיסיקה פיסיקה	2 3	35 84	— —	15.00 15.00	17.00 18.00
חמישי י"ד בטבת תשמ"ט 22.12.88	ספרות ערבית לערבים ערבית לדרוזים	2 4 4	05 73 67	— א ב א ב	15.00 15.00 17.30 15.00 17.30	18.00 17.00 19.30 17.00 19.30
שלישי י"ט בטבת תשמ"ט 27.12.88	ידיעת העם והמדינה עברית לערבים עברית לדרוזים	2 3 3	94 72 66	— א ב א ב	15.00 15.00 17.30 15.00 18.00	17.30 17.00 19.30 17.30 20.30
חמישי כ"א בטבת תשמ"ט 29.12.88	מתמטיקה מתמטיקה מתמטיקה	3 4 5	08,78 86,87 07,77	— א ב א ב	15.00 15.00 18.30 15.00 18.30	18.30 18.00 19.30 18.00 20.30

בחינות לעולים חדשים
1. בחינות בע"פ לעולים חדשים תתקיימנה רק בשאלונים בהם מתקיימות בחינות בכתב בהתאם ללוח הבחינות לעיל.
2. הבחינות בע"פ לעולים חדשים תתקיימנה מיד לאחר הבחינות בכתב (בתחילת ינואר 89). הודעה על התאריכים מדוייקים תשלח לנבחנים העולים החדשים.

חומר עזר מותר בשימוש בבחינות

סמל השאלון	שם השאלון	חומר עזר מותר בשימוש
06	תנ"ך	תנ"ך שלם ללא פירושים תרגומים או תוספות
09	אנגלית (5 יח"ל)	מילון אנגלי־אנגלי מאושר השימוש במילון אחר טעון אישור הפיקוח על הוראת האנגלית
81	אנגלית (4 יח"ל)	מילון אוקספורד אנגלי־אנגלי־עברי (הורנבי ריף)
82 11	אנגלית (3 יח"ל) אנגלית (3 יח"ל)	מילון אנגלי־עברי או אנגלי־ערבי
08, 78	מתמטיקה (3 יח"ל)	1. מחשבון (המבחן תוכנן כך שלשימוש במחשבון משוכלל אין יתרון משמעותי) 2. לוחות לוגריתמים מאושרים ע"י משרד החינוך והתרבות 3. דפי נוסחאות (מצורפים)
86, 87 07, 77	מתמטיקה (5–4 יח"ל)	בשני החלקים: 1. מחשבון (המבחן תוכנן כך שלשימוש במחשבון משוכלל אין יתרון משמעותי) 2. לוחות לוגריתמים מאושרים ע"י משרד החינוך והתרבות 3. דפי נוסחאות (מצורפים)
29 70 80	גיאוגרפיה	בחלק א: 1. אטלס כללי (כולל אוניברסיטאי) 2. מפה של א"י 1,250000 3. מפה גיאולוגית של א"י 1:500000 או 1:250000 בחלק ב: אטלס כללי (כולל אוניברסיטאי)
84	פיסיקה (3 יח"ל)	מחשבון ודף נוסחאות פיסיקליות בסיסיות — המצורף לשאלון
35	פיסיקה (2 יח"ל)	מחשבון ודף נוסחאות פיסיקליות בסיסיות — המצורף לשאלון

פרט לחומר־עזר הנ"ל אין להביא לבחינה ואין להשתמש בכל חומר נוסף כגון כן. כל הספרים וחומרי־עזר הנ"ל חייבים להיות נקיים מרשימות.

לתשומת לב הנבחנים!
א. הכניסה לאולם הבחינות תהיה אך ורק עם הצגת תעודת זהות ממשלתית לשם זיהוי. חייל בשירות סדיר או קבע יורשה להציג תעודת קצין או חוגר. נבחנים שלא יזדהו באמצעות אחת מתעודות אלו לא יורשו להיבחן. לא יתקבלו פנקס מילואים, פנקס קופת חולים, אישור משרד הפנים על הזמנת תעודת זהות, תעודת סטודנט, רשיון נהיגה וכו'.
ב. עפ"י חוק הגבלת העישון במקומות ציבוריים אסור לעשן בחדרי בחינות ובין כתלי בתי הספר בהם מתקיימות בחינות הבגרות.
ג. לא יורשה לנבחנים להיכנס לחדרי הבחינות עם כלי נשק או עם מכשיר קשר (גם אם הנבחן הוא שוטר או חייל במדים).

אנו מאחלים הצלחה לכל הנבחנים

המשמעויות הבטחוניות של 3 תסריטים פוליטיים אפשריים

המועצה לשלום ולבטחון
תארח לדיון 3 אורחים

1. המשך אחזקת השטחים
(סיפוח או אוטונומיה)
רב אלוף (במיל') ח"כ רפאל איתן

2. פשרה טריטוריאלית
(הסדר ירדני פלסטינאי)
רב אלוף (במיל') השר חיים ברלב

3. מדינה פלסטינאית
(מדינה עצמאית או בקונפדרציה)
אלוף משנה (במיל') ד"ר מאיר פעיל

ינחה חבר הנהלת המועצה
אלוף (במיל') שלמה גזית

הדיון יתקיים ביום ג' 27.9.88
בשעה 19.00
הכניסה על פי הזמנות בלבד.
פרטים בטל' 02-242081, 02-233511

המועצה לשלום ולבטחון

בטחון ישראל בצה"ל ולא בשטחים!

משרד התיירות — החברה לפיתוח מפעלי תיירות בע"מ

יום עיון

התיירות־מנוף לפיתוח הנגב

בחסות כבוד שר התיירות והמשפטים
מר **אברהם שריר**

הכנס ייערך ביום רביעי א' חשון תשמ"ט 12.10.88 בין השעות 09:00-17:00 במלון נאות המדבר בבאר־שבע.

בדבר הזמנות ופרטים נוספים יש להתקשר:
למח' לעדוד תיירות פנים 02-237324
לחברה לפיתוח מפעלי תיירות בע"מ 02-668211

משרד החינוך והתרבות
המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות
מדור המוסיקה

מודיע על

פרסים לביצוע יצירות ישראליות

המועצה לתרבות ולאמנות מחודשת הענקת פרסים לביצוע יצירות ישראליות. השיפוט יעשה מתוך הקלטות קונצרטים פומביים שנעשו ע"י קול ישראל בעונת הקונצרטים תשמ"ח עפ"י שלוש קטגוריות: מוסיקה תזמורתית, מוסיקה מקהלתית ומוסיקה סולנית־קאמרית.

אמנים שביצעו במהלך העונה שעברה יצירות ישראליות בקונצרטים פומביים בנוכחות קהל ויודעים שהביצוע לא הוקלט ע"י קול־ישראל ואשר ברשותם הקלטה, מוזמנים להעביר את סרט ההקלטה למחלקת המוסיקה באגף לתרבות ולאמנות, רח' ממילא 20 ירושלים עד ליום ו' י"ט תשרי תשמ"ט 30.9.88.

הפרסים יחולקו בחנוכה

65 סרטים מ־20 ארצות ב־5 ימים

פסטיבל הסרטים ה־5 חיפה

1 9 8 8

חוה"מ סוכות: 26.9–30.9

קולנוע ממריטוריות חדשות בולל אידאן, סנגל, מאלי וקורסאו. רטרוספקטיבה של הקומדיה האיטלקית. קולנוע פולני עם בכיר בסאי פולין... וזה רק חלק קטן מהאקשן...

מכירת מנויים: הפצה ראשית גרבר, מ. הכרמל טל: 384222, 04-384777, ובכל משרדי הכרטיסים בארץ
מכירת כרטיסים וסיכון מינויים: החל מתאריך 22.9 בקופות הפסטיבל – אודיטוריום חיפה, שד' הנשיא מ. הכרמל.
לתושבי ת"א והסביבה: הזדן־קסטל, אבן גבירול 90. למוסדות, לקיבוצים ולקבוצות מאורגנות טל: 04-380111.

עיריית חיפה

europcar rent a car — Yes, I can.

המפגש ה־28 והאחרון בין שרי החוץ האמריקאי והסובייטי

ארה"ב דחתה הצעת בריה"מ להקפאת מספר ראשי החץ בטילים בליסטיים

במסגרת הסכם ביניים • הצעות חדשות לגבי איסור השימוש בנשק כימי • בריה"מ נאותה להתיר ביקור פסיכיאטרים אמריקאים במוסדות בריאות הנפש שלה

ואשינגטון (מיוחד ל"הארץ"). משלחות אמריקאיות וסובייטיות, בראשות שרי החוץ של שתי המעצמות, הודיעו אתמול על השגים צנועים בסיום יומיים גדושים של שיחות ביניהן. ההודעה המשותפת מצביעה על "אופטימיות ותקוות לעתיד", תוך הדגשת האווירה החיובית השוררת ביחסי שתי המעצמות "לעומת העבר הלא רחוק" וציון הכוונה להמשיך בעבודה משותפת עד לסיום כהונת הממשל האמריקאי.

במסיבת עיתונאים לסיכום המפגש ה־28, וכנראה האחרון, בין שר החוץ האמריקאי לעמיתו הסובייטי, אדוארד שוורדנאדזה, אמר ג'ורג' שולץ, כי ארה"ב דחתה הצעה סובייטית לחתום על הקפאת מספר ראשי החץ הגרעיניים בטילים בליסטיים, מעין הסכם ביניים שהציעו הסובייטים לקראת הסכם עליו מתמשכים הדיונים לקיצוץ 50% בראשי חץ אלה של שתי המעצמות. שני הצדדים הביעו צער על כך, שהדיונים על ההסכם לא יושלמו לפני סיום תקופת כהונתו של הנשיא רייגן.

לעומת זאת הושגה התקדמות רבה לקראת חתימה קרובה ככל הנראה על שני הסכמים בעניין ניסויים גרעיניים וכן צפויה הסכמה לקיום שיחות בינגושיות לצמצום הכוחות הקונבנציונליים המוצבים באירופה.

במסיבת עיתונאים נפרדת אמר שוורדנאדזה, כי בריה"מ הסכימה לדרישה לגלות את מיקומם של המפעלים, שייצרו בעבר נשק כימי, אם תהיה ארה"ב מוכנה לגלות מהו גודל מיצבור כלי הנשק שלה כיום.

עוד אמר שוורדנאדזה, כי הציע הצעות חדשות לגבי השגת הסכם לאיסור כולל על שימוש בנשק כימי בעולם כולו ולהבחנה בין ייצור חוקי של כימיקלים מסוימים לבין ייצורם לצורך שימוש בנשק כימי.

בהצהרה המשותפת לסיום השיחות הביעו שני הצדדים "דאגה עמוקה מהשימוש החוזר ונשנה בנשק כימי, במיוחד נגד אוכלוסיה אזרחית".

ארה"ב מתכוונת להביא את הדיון בנושא גם בפני עצרת האו"ם והנשיא רייגן אמור להתייחס אליו בנאומו בעצרת מחר. במהלך השיחות לא הושגה הסכמה בין הצדדים על הדרך לשילוב האו"ם במאמץ למנוע שימוש בנשק כימי.

בשיחות נדונו נושאים בארבעה התחומים המסורתיים: צמצום החימוש, זכויות אדם, סכסוכים אזוריים ונושאים בילטרליים, שבחלקם הושגה התקדמות מה.

בין היתר הסכימו הסובייטים לקבל משלחת של פסיכיאטרים אמריקאיים, שיבקרו את שרותי בריאות הנפש בבריה"מ, כנראה בנובמבר. הסובייטים גם פירטו את החוקים והתקנות העוסקים בחופש הדת בארצם ותהליך בחירת הסובייט העליון.

לשאלת אחד הכתבים אמר שוורדנאדזה, כי אכן הוסדרה אשרת כניסה למהגר מארמניה, שאמו חולה אנושה ועד עתה לא הורשה לבקרה. הוא קפץ לפני מכוניתו של השר ביום הראשון לשהותו בוואשינגטון ונראה שעתה השיג מבוקשו.

בנושאים האזוריים עמדה אפגניסטן במוקד הדיון. נושא המזרח התיכון עלה רק בשולי השיחות. בהקשר לתהליך השלום באזורנו הביע שר החוץ הסובייטי על מה שכינה תהליך התמתנות באש"ף. שולץ השיב, כי "לא ראינו בכל הדברים שנאמרו על ידי מנהיג אש"ף ודובריו את השינוי שכולנו ציפינו לו".

כללית לא חל שינוי בעמדות הצדדים בנושא המזרח התיכון.

שני הצדדים אמרו, כי לא צפויה ועידת פסגה נוספת בין רייגן לגורבאצ'וב, אלא רק מפגש ולחיצת ידיים, אם יזכו השניים בפרס נובל לשלום, ששניהם מועמדים לקבלתו.

ערכה את העמוד: עזרה אושפיז

שר החוץ של ברית המועצות, אדוארד שוורדנאדזה, במחיצת עמיתו האמריקאי ג'ורג' שולץ והנשיא רייגן, עונה לשאלות כתבים בשבוע שעבר, לפני שהשלושה נועדו לשיחה בבית הלבן. (תצלום אי־פי)

עליה בהזמנות למוצרים ברי קיימא במשק האמריקאי

ואשינגטון (ע"ר). הזמנות לפריטי תעשיה בני־קיימא, החל ממכונות ועד ציוד תחבורה כבד וציוד תעשייתי אחר, עלו ב־6 אחוזים באוגוסט לאחר ירידה חדה ביולי.

ההזמנות למוצרים כאלה, שאורך חייהם לפחות שלוש שנים, הסתכמו באוגוסט ב־123.14 מיליארד דולר, לאחר ירידה של 7.4 אחוזים ביולי, הודיע משרד המסחר בוואשינגטון ביום שישי.

עליות היו בעיקר בהזמנות לציוד תחבורה וכלי רכב, לאחר ירידה גדולה ביולי.

שרי האוצר של המדינות המתועשות התכנסו לדיון סודי בברלין

נדון נושא החובות של מדינות העולם השלישי

מערב ברלין (ע"ר וע"ת). שרי האוצר של המדינות המתועשות במערב התכנסו במערב ברלין בסכת לדיון במצב המשק העולמי.

השיחות התקיימו תחת מעטה של סודיות ותוך נקיטת אמצעי ביטחון חמורים ביותר. נמסר כי שרי האוצר דנו במצב החובות של מדינות העולם השלישי והלחץ המופעל על הבנקים להקל בפרעון חובות אלה.

הכינוס התקיים לקראת הוועידה השנתית של קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי, שתיפתח היום במערב ברלין.

על המדינות המתועשות הופעל באחרונה לחץ כבד מצד מדינות העולם השלישי לנקוט צעדים מרחיקי לכת על מנת להקל על החוב הענק של מדינות אלה, שהגיע לסך כולל של 1.2 טריליון דולר.

בדיונים נכחו שרי האוצר ונגידי הבנקים המרכזיים של שבע מדינות שהתכנסו ב"וילה בורסיג". הווילה על אגם הבוקפת יער. על המקום הוטל משמר כבד ביותר.

ידועה זהות החשודה בניסיון רצח או חטיפת הנס טיטמאייר

"סיעת הצבא האדום" ביצעה ההתקפה בשל חלקו של סגן שר הכספים הגרמני בכינוס קרן המטבע הבינלאומית

מאת דניאל דגן
כתב "הארץ" באירופה

בון (מיוחד ל"הארץ"). משטרת מערב גרמניה הודיעה אמש, שיש לה מידע על זהות אחד החשודים בניסיון בשבוע שעבר לרצוח או לחטוף את הנס טיטמאייר, סגן שר הכספים בבון. מדובר באשה החברה בארגון "סיעת הצבא האדום" החל מ־1984.

ההתקפה על טיטמאייר בבון בוצעה על ידי גוף שכינה את עצמו במכתבים למערכות העתונים "קו־מנדו חאלד אקר" – שמו של מחבל פלשתיני, שניסה לחדור לישראל בדרך האוויר בנובמבר 1987, כדי לבצע פיגוע מיקוח.

לדעת מומחי משטרה בבון, מעידה בחירת השם על שיתוף פעולה בין ארגונים פלשתיניים לבין הארגון הגרמני, הרואה עצמו כ"גרילה עירונית".

ההתקפה על טיטמאייר בוצעה בשל חלקו של סגן השר בארגון כינוס קרן המטבע הבינלאומית, המתחיל השבוע במערב ברלין.

"סיעת הצבא האדום", שלה מיוחסת ההתקפה על טיטמאייר, היא ארגון המשך של "קבוצת באדר מיינהוף". השתייכות ל"סיעת הצבא האדום" נחשבת על פי החוק המערב גרמני להברות בארגון טרור.

אמש הפגינו בעיר כינוס נגד ועידת קרן המטבע הבינלאומית מטעם גורמי שמאל, הרואים בגוף זה מכשיר של המדינות הקפיטליסטיות לניצול ארצות העולם השלישי.

ממשלת דרא"פ אסרה על קיום עצרת גדולה נגד האפרטהייד

דובר השר לעניני חוק וסדר: חשש שהוועידה נועדה לארגן חרם על הבחירות למועצות מקומיות מופרדות על בסיס גזעי

יוהנסבורג (ע"ר). ממשלת דרום אפריקה אסרה על קיום ועידה נגד מדיניות האפרטהייד, שנועדה להתקיים אתמול והיום ואשר הוגדרה על ידי מארגניה כוועידה הגדולה ביותר בדרום אפריקה זה 30 שנה.

דובר השר לעניני החוק והסדר מסר אמש, כי העצרת נאסרה, מפני שהמשטרה חוששת שעשויים לנצלה, כדי לארגן חרם על הבחירות הארציות לרשויות המקומיות, שיתקיימו ב־26 באוקטובר.

לוועידה אמורים היו להגיע יותר מ־700 נציגים של ארגונים אנטי־ממשלתיים רבים.

הבחירות ב־26 באוקטובר יהיו הראשונות שבהן יצביעו לבנים, שחורים, הודים ובני תערובת למועצות מוניציפליות מופרדות על בסיס גזעי.

מחקר: אחוז פטירות נמוך של יהודים לפני חג הפסח

לעומת קבוצות בקרה כמו סינים ויפאנים בקליפורניה • המסקנה: אירועים קהילתיים משפיעים על דחיית המוות

לונדון (ע"ר). יש אנשים המסוגלים לדחות את מותם עד לאחר אירוע חברתי חשוב, אומרים מדענים אמריקאיים, שחקרו נתוני תמותה לפני חג הפסח ואחריו.

בכתב העת הרפואי הבריטי "לאנסט" דיווחו דייוויד פיליפס ואליוט קינג מאוניברסיטת קליפורניה בסאן דייגו על מימצאי מחקר לגבי מותם של יהודים ולא־יהודים בתקופת חג הפסח בקליפורניה מ־1966 עד 1984.

החוקרים טוענים, כי "במידגם היהודי הכולל היה מספר הפטירות נמוך מהמצופה בשבוע לפני פסח וגבוה מהמצופה בשבוע שלאחר החג".

בקבוצת־בקרה גדולה יותר של סינים ויפאנים לא נרשמו שינויים בשיעור התמותה בחג הפסח.

המחקר העלה, כי בקרב הקבוצה בעלת שמות משפחה יהודיים היה מספר הפטירות בשבוע שלאחר פסח גבוה ב־8.1 אחוז מאשר בשבוע שלפני כן.

בקרב גברים יהודיים היה מספר הפטירות גבוה ב־25.8 אחוז בשבוע שלאחר החג, בהשוואה לשבוע שלפני כן.

"המימצאים שלנו, לפיהם מותם של אנשים מסוימים נדחה עד לאחר אירוע בעל משמעות, עולים בקנה אחד עם שתי הנחות: יש קשר בין הרצון לחיות לבין הפחתת התמותה, ואירועים חברתיים קהילתיים יכולים להשפיע השפעה טובה ולדחות את המוות", אמרו פיליפס וקינג. הם הסבירו, כי בחרו שמות יהודיים כיוון שבשמות שהופיעו לפחות פעמיים "במילון של שמות יהודיים וקודמותיהם".

החוקרים אמרו כי הסטטיסטיקה שלהם לגבי נשים אינה יכולה להיות מוחלטת כמו זו הנוגעת לגברים, משום שיתכן שנשים רבות אשר להן שמות משפחה בעלי צליל יהודי, אינן יהודיות, אלא נישאו לגברים יהודיים.

איראן ובריטניה יכריזו על חידוש יחסיהן הדיפלומטיים

ההודעה תימסר כנראה ביום ד' בניו יורק

מאת שמואל צבקא
כתב "הארץ" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"הארץ"). איראן ובריטניה עומדות להכריז בימים הקרובים על חידוש יחסיהן הדיפלומטיים המלאים, אשר הופסקו למעשה מאז מהפיכת חומייני. הודעה על כך צפויה להימסר על ידי שרי החוץ של שתי המדינות, אשר ייפגשו ביום ד' בניו־יורק.

בימים האחרונים התקיימו מגעים חשאיים בדרג דיפלומטי בכיר בין לונדון לטהרן, ושני הצדדים הסכימו, כי יש להבטיח את שלומם של הדיפלומטים בשתי הבירות. הבריטים מקווים, כי המהלך יסלול את שחרורם של בני הערובה שלהם, המוחזקים בלבנון על ידי השיעים.

בריטניה וסוריה עומדות לחדש קשריהן

לונדון (ע"מ). העתון "אל־עלם" המופיע בלונדון מסר, כי סוריה ובריטניה החליטו לחדש את קשריהן הדיפלומטיים וליישב את כל הבעיות התלויות ועומדות ביניהן. ההודעה על כך תהיה בסוף ספטמבר, לאחר שלושה חודשי מגעים והתייעצויות בין שתי הבירות.

למגמצי ההתקרבות תרם בכיר ערבי בעל קשרים הדוקים עם אסאד ותאצ'ר.

ארד מצפה להסדיר מעמד משלחת הרכש בניו־יורק

ואשינגטון (מיוחד ל"הארץ"). מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ יכריע בשאלת מעמד העובדים במשלחת הרכש הביטחוני של ישראל בניו יורק עוד לפני פגישתו עם שר החוץ שמעון פרס, המתוכננת למחר. על כך נודע לשגריר ישראל בארה"ב, משה ארד, בשיחתו עם סגן המזכיר, מייקל ארמקוסט, ביום ששי.

ישראל מבקשת הענקת חסינות קונסולרית ל־47 מעובדי המשלחת, המונה כ־250 איש. טענת ישראל היא, שאם היה מקום מושב המשלחת בבנין השגרירות בוואשינגטון, היו נהנים מחסינות זו ממילא, כמו עובדי משלחות של מדינות רבות הפועלות מוואשינגטון ולא מניו־יורק.

ארמקוסט אמר כי כל החומר הנכון עבור המזכיר, והכרעתו תיפול כבר בקרוב, אך לא נתן כל רמז לגבי רוח ההחלטה. עם זאת מצפים בשגרירות "שהעניין יסתיים לשביעות רצוננו".

התנגדות משרד המשפטים האמריקאי והאף־בי־איי נובעת מרצונם לחקור בהאשמות לגבי מקרים שאירעו בעבר בעניין ייצוא בלתי חוקי של טכנולוגיה וציוד מתוחכם, שבהם מעורבים, לכאורה, עובדים במשלחת. מעמד של חסינות קונסולרית, שמשמעותה חסינות דיפלומטית לגבי כל פעילות הקשורה בביצוע עבודתם, ימנע כל אפשרות של חקירת עובדים הנהנים ממנה.

משלחת הרכש בניו־יורק אחראית לביצוע הסכמי הסיוע הביטחוני האמריקאי לישראל.

למה שמיר לא מסתכל לך בעיניים כשהוא אומר "שלום"?

(תמונה מקורית מתוך מודעת "הליכוד", יום ו', 23.9.88)

■ מפני שאדם ישר אינו יכול לדבר שלום לצרכי תעמולה ולתכנן בעת ובעונה אחת את סיפוח הרצועה והגדה.

■ מפני שאדם ישר אינו יכול לדבר שלום במודעות ולהכריז בעת ובעונה אחת שלא נחזיר את עזה, אפילו במחיר של 9 שנות אינתיפאדה נוספות.

■ מפני שאדם ישר אינו יכול לדבר על "שלום אמיתי לישראל", כאשר הוא מוקף במשה ארנס ואריק שרון, שהטביעו את ישראל בבוץ של לבנון.

■ מפני שאדם ישר אינו יכול להישען על הסכם קמפ־דיוויד, כשהוא ניזכר איך לחם נגדו בזעף בשעת חתימתו.

■ מפני שאדם ישר אינו יכול לדבר שלום, כאשר הוא יודע שגנדי וכהנא הם התנאי להרכבת "ממשלת השלום" שלו.

שמיר אדם ישר.
לכן הוא לא יכול להסתכל לך בעיניים כשהוא אומר "שלום".

המערך
הדרך לפריצת דרך

هكذا من الاصل 50

ספורט

המחזור שהיה / משה הר־געש

רק 13 שערים, רק 22 אלף צופים – ו־4 מורחקים

שבוע ימים בלבד התהדרה הליגה הלאומית בחליפה החגיגית של פתיחת העונה. אתמול, במחזור השני, נאלצה להסירה ולשוב לבגדי החולין. העובדות מדברות בעד עצמן: ירידה בכמות השערים – 13 לעומת 16, ירידה בכמות הצופים – 22 אלף לעומת 30 אלף (לפי דיווחי סופרי "ספורט הארץ"), שום קבוצה לא צברה ניצחון שני רצוף, והנתון המאכזב ביותר – ארבעה מורחקים (שיא שלילי לא סימפתי).

הפועל באר־שבע ממשיך לצעוד בראש, למרות שנפרד בתיקו 1–1 מהאלוף הפועל תל־אביב, בבלומפילד. החלוץ הצעיר של באר־שבע יובל אוחנה נוכח אתמול איך גלגל ההצלחות מתעתע במהירות. בשבת שעברה הבקיע אוחנה צמד והיה אחד מכוכבי מחזור הפתיחה, אתמול החמיץ בעיטת עונשין מ־11 מ'. גם התל־אביבים מאוכזבים ודאי מאיבוד נקודה בבית, הם רשאים להתנחם בעובדה שמילאו את מיכסת ארבע הנקודות שהופחתו בהם בפרשת תקנון שחקני ההסכם, הגיעו לאפס נקודות ומתחילים את הליגה במחזור הקרוב.

למקום השני זינק בית"ר תל־אביב שהפתיע בחוץ 1–0 את הפועל כפר־סבא. בית"ר ירושלים השלים יום מוצלח לקבוצות המנורה. הוא הביס בשכונת התקווה 3–0 את בני־יהודה וטיפס למקום הג'. ניצחון זהה השיג גם מכבי חיפה בבית על הפועל פתח־תקוה ועלה שישה שלבים למקום הה'. גם הדופאים הטבריינים לימדו את מיכסת הפתיחה שתי הנקודות ובאותם מורה על 2 פלוס. גם מכבי תל־אביב הגיע לאפס נקודות לאחר תיקו שני רצוף. הפעם לאחר מישחק חוץ קשה מול מכבי נתניה (1–1). מועמד נוסף, העולה החדש הפועל ירושלים, הבקיע בביתו 2–0 לעולה אחר, הפועל טבריה, והתמקם בברכה הטבלה. רק צפרירים חולון עדיין עם נקודה מינוס לאחר שסיים בתיקו ללא שערים את מישחק הבית עם שמשון תל־אביב.

שתי קבוצות ניצחו בבית, שתי קבוצות ניצחו בחוץ, שלושה מישחקים הסתיימו בתיקו. שש קבוצות לא הבקיעו. שני המחזורים יצרו מצב מעניין, מחצית הליגה עדיין לא ניצחה, מחצית הליגה עדיין לא נוצחה, שלוש קבוצות בלבד משתייכות לשני הסוגים.

יהודה עמר מדבר

מאת יוני דיאמן

צמד שערים נפלאים של שחקן הרכש יהודה עמר העניקו להפועל ירושלים ניצחון ראשון בליגה הלאומית, גם ניצחון צודק, על רקע מיקוח התקפה סוחפת, המלווה בעמדה טקטית נבונה.

ירושלים החלה את המישחק במתקפה כוללת, בהאגפים והמרכז, על שערו של אריה אלטר. אולם מול הגנה צפופה והתגוננות התקשו המארחים לתרגם את יתרונם הארכותי לשערים. הלחץ הבלתי פוסק נמשך גם בפתיחת המחצית השנייה, אך דווקא אז היו אלו הטבריינים שהחמיצו שער בטוח. בדקה ה־48 מסר ברוך ממן כדור מתוחכם למאיר עמור, שלפתע מצא עצמו חופשי מול גרבי. אך הוא בעט בפזיזות לגופו של השוער.

ירושלים השיגה יתרון ראשון בדקה ה־61. עמר שיחרר במפתיע "טיל" אדיר מ־30 מטר, שנחת ברשת הגבוהה. כעבור 15 דקות (76) שוב היה זה עמר שהדהים בשער מתוחכם. שיגר באומנות כדור קשתי ומדוייק מעל השוער שיצא מולו, 2–0 לירושלים, במאבק בין שתי העולות.

בשורות הירושלמים, לבד מכוכב צמד השערים, ניתן לציין במיוחד את המגן השמאלי יואב בסון, שסייע ללא הרף להתקפת קבוצתו. בסון פעל ללא לאות מאגפו וחולל מהומות רבות ברחבת טבריה, בכדורי רוחב מסוכנים שמסר לחבריו החלוצים.

טבריה סבלה מהעדרו של עופר דן (נכנס רק בדקה ה־65), אולם אין בסיבה זו כדי להסביר את חולשתם לאורך כל המישחק.

הפ. ירושלים – 2 (0)
הפועל טבריה – 0
השערים: יהודה עמר (76, 61).
המצטיין: יואב בסון
● הפועל ירושלים: גרבי, תארסמט, ספירא, כוזילה, בסון, נחמיאס, עמר, מלכה, דיין, יחזקאלי (אסייג), ששון (שכטר). המאמן: דוד שוייצר.
● הפועל טבריה: אלטר, סינה, אודי, אייל דן, אסור, יעקב לוי, אברהמיה, ממן (לוטרשטיין), אוזלאי (עופר דן), עמור, נעים כהן. המאמן: דרור ברנר.
שפט עובדיה בן־יצחק, 3000 צופים, בימק"א ירושלים.

חולון בלחץ: מתעכב שחרור בן מקדונאלד

אם לא יגיע היום טופס השחרור, ירשם במקומו טוני ז'ינו (2.05 מ'), שהגיע אתמול לישראל

כדורסל

מאת אילן פרש ומנחם כהן
סופרי "ספורט הארץ"

בהפועל חולון קיים חשש רב לאי־שיתופו של בן מקדונאלד בהרכב הקבוצה, בעונה המתחילה מחרתיים. טופס השיחרור של הכדורסלן עדיין לא הגיע מהתאחדות הכדורסל האמריקאית, ואם לא יגיע היום, תבוטל הרשמת השחקן. מקדונאלד, שהופיע בשנה שעברה בגולדן סטייט וורירס מהאן.בי.איי, נירשם בשבוע שעבר על תנאי. הוא הופיע כבר את מישחק הגביע שהיה ביום חמישי נגד מכבי רחובות.

הפועל חולון ניסה בסוף השבוע ליצור קשר עם מזכ"ל פיב"א בורה סטאנקוביץ', השוהה בסיאול, אולם לשווא. כדי לא למצוא עצמם ללא שחקן חיזוק זר נוסף, לצידו של ארי פיליפס, יצרו החולונים קשר עם שלושה כדורסלנים. אחד מהם טוני ז'ינו (30, 2.05 מ') הגיע לארץ אתמול אחר־הצהריים ובערב שותף במישחק אימון נגד הפועל איתן־גבעת. ז'ינו הגיע מאיטליה, שם שיחק בעונה שעברה בפאסקרה מהליגה השנייה.

בגלל פציעת שלושה שחקני מפתח, ארי פיליפס, ארל ווילאמס וניב ברנר, חוששים בחולון להישאר עם סגל שחקנים מצומצם בשני מישחקי הליגה הראשונים, מחרתיים וביום חמישי. לכן, אם לא יגיע היום טופס השיחרור של מקדונאלד, ירשם ז'ינו כשחקן זר שני. חולון תוותר בכל הניראה על בקשה להארכת מועד הרשמתו של מקדונאלד באותה סיבה – אי־רצון להתייצב למישחקים עם מספר מועט של שחקנים.

על פי התקנון מותר להחליף שחקן זר עד למחזור השישי. אולם חולון לא תוכל לרשום את מקדונאלד, גם אם יגיע השיחרור במועד מאוחר יותר מאשר היום, שכן הרשמתו על תנאי מבטלת זכות זו לגביו.

הפועל חולון ניצח אתמול 90–66 (45–37) את הפועל איתן־גבעת. ז'ינו קלע 12 נקודות. קשה היה להתרשם מיכולתו מאחר ששיחק זמן קצר אחרי בואו לארץ. ויירו בורמור הירבה לקלוע לחולונים – 24 נקודות, מקדונאלד הוסיף 19. דוד ברו, 30 נקודות, 15 ריבאונדים ו־7 חטיפות, היה הבולט באיתן־גבעת. בועז ינאי הוותיק הוסיף 13 נקודות.

מכת הפציעות מדאיגה את החולונים. ארל ווילאמס פצוע בגיד האכילס ונראה כי רגלו תגובס היום. ארי פיליפס נפצע בברך במהלך המישחק נגד איתן־גבעת ולא שיחק במחצית השנייה. גם ניב ברנר פצוע בברכו.

● מכבי רמת גן יארח את שני מישחקי הליגה הראשונים באולם אליצור בקרית־אונו, ולא באולמו בכפר המכביה. הרמת־גנים יארחו במחזור הראשון, מחרתיים, את מכבי ראשון־לציון ובמחזור השני, ביום חמישי, את הפועל תל־אביב. הצעד שננקט על ידי ראשי הקבוצה בא מתוך תקווה לזכות בהכנסות גדולות יותר, שכן האולם בקרית־אונו גדול מזה שבכפר־המכביה. יתכן שרמת־גן תמשיך להופיע בקרית־אונו, אם תהיה לזה הצדקה מבחינה כלכלית.

● גארי פלאמר עדיין שוהה בארה"ב ועובר סדרת בדיקות בבירכו, שיקבעו אם הוא כשיר למישחקים. פלאמר אמור היה לחזק את מכבי ראשון־לציון, אולם הוא ניפגע במהלך אימוני הקבוצה. במקומו הוחתם קאיל דייוויס. אם ימצא כשיר, יוכל פלאמר להחליף את דייוויס עד המחזור השישי, כפי שקובע תקנון איגוד הכדורסל.

● ורנון סמית יהיה הזר השני של אליצור רמלה, לצידו של ברד קרופורד. סמית הגיע אתמול בצהריים לישראל וכבר בערב קיים אימון. סמית, שהרשים באימון, ירשם היום באיגוד הכדורסל, לאחר שהשחרור שלו הגיע. השחרור של קרופורד אמור להגיע היום. ארנסט גראהם, שאמור היה לחזק את הקבוצה, יצא לאיטליה ויגנה מולו שם. גראהם עוזב את רמלה אחרי שקבוצתו הארגנטינאית, בה שיחק בעונה שעברה, דרשה 25 אלף דולאר תמורת שחרורו. סכום שהיה גבוה מידי עבור רמלה.

פרדי בריח

● תוכנית ספורט חדשה ב"קול ישראל" תעשה ביום שלישי את צעדיה הראשונים ותכלול שידורים ישירים ממישחקי הליגה הלאומית בכדורסל. היא תהיה במתכונת דומה לתוכנית "שירים ושערים" המלווה שנים את מישחקי הכדורגל. תוכנית הכדורסל "צעד חוצי", המשודרת בגלי צה"ל מזה שנתיים, נהנית מפופולריות רבה.

● מכבי תל אביב ניצח אמש בירושלים את הפועל המקומי 93–91 (52–49) במישחק הוקרה לשחקני הקבוצה שפרשו: עדי בדארי, מיקי ישראל ואיתן סליבי ומוטי ארואסטי, המכבי שפרש גם הוא. ★ למכבי הירבו לקלוע: קורין מגי 34, קן בארלו 22, לאוואן כרמר 10. לירושלים: דייויד בלקוול 23, גרי גראהם 23, דורון שפע (המצטיין במישחק) 21. שפטו רבינוביץ' ועזורי, ששיפוטו קיפח את ירושלים.

שוקי לבנון

האלוף נחלץ מהפסד למוביל

הפועל ת"א הוביל 1–0 (אקהויז, 21), באר שבע השוותה (שושני, 83) והיתה על סף ניצחון, אבל בדקה ה־89 בעט יובל אוחנה פנדל וטליאס שוער ת"א הדף

טבלת הליגה הלאומית

	קבוצה	משח'	נצ'	תיקו	הפ'	שערים	נק'
1.	הפועל באר־שבע (1)	2	1	1	–	2–4	4
2.	בית"ר תל־אביב (8)	2	1	1	–	0–1	4
3.	בית"ר ירושלים (9)	2	1	–	1	1–3	3
4.	הפועל פתח־תקוה (2)	2	1	–	1	5–3	3
–.	מכבי חיפה (11)	2	1	1	–	2–5	2
6.	הפועל ירושלים (13)	2	1	–	1	3–3	2
–.	מכבי נתניה (5)	2	–	2	–	2–2	2
–.	שמשון תל־אביב (6)	2	–	2	–	0–0	2
9.	הפועל כפר־סבא (3)	2	–	1	1	3–2	1
10.	הפועל טבריה (4)	2	–	1	1	3–1	1
11.	בני־יהודה (7)	2	–	1	1	3–0	1
12.	הפועל תל־אביב (10)	2	1	1	–	1–2	0
13.	מכבי תל־אביב (12)	2	–	2	–	1–1	0
14.	צפרירים חולון (14)	1	–	1	1	3–2	1

(בסוגריים – מיקום הקבוצה במחזור הקודם)

מאת יעקב אלמוג

הצלה מהירה מהנקודה הלבנה, של שוער תל־אביב יום־טוב טליאס, דקה לפני שריקת הסיום למישחק, הביאה לחלוקת נקודות צודקת בין האלוף הפועל תל־אביב למוליך הליגה הפועל באר־שבע.

המהלך הדרמטי של המישחק החל לאחר הרחקתו של מגן באר־שבע, אלי אוחן, בדקה ה־70. באר־שבע, שנותרה בעשרה שחקנים, החלה יוזמת מצבי הבקעה ברחבת שער היריב. בדקה ה־83 שגתה הגנת תל־אביב בהרחקת הכדור. הקשר הזריז יוסי שושני ניצל זאת, והשווה מקרוב ל־1–1.

קודם לכן, בדקה ה־21, הוליכה תל־אביב 1–0 משער מרהיב של הקשר יעקב אקהויז, שקיבל את הכדור ממשה סיני. דקה לסיום המישחק פרץ עוזי שמואלי לרחבת תל־אביב, המגן אילן שוקרון הכשילו, אך יובל אוחנה החטיא את בעיטת 11 המטרים ומנע מקבוצתו התבססות בצמרת הטבלה.

אלי כהן, הבינלאומי של תל־אביב, היה פושר ביכולתו. לעומתו היו טובים חבריו למרכז השדה, משה סיני ויעקב אקהויז. חניכיו של ניסים בכר מבירת הנגב הציגו יכולת בינונית למדי, רק לקראת סיום המישחק – דווקא כאשר נותרו בעשרה שחקנים – היו קרובים לנצחון ולזכיה בכל שלוש הנקודות, למרות הסרתו של מאיר צרפתי.

הפ. תל־אביב – 1 (1)
הפ. באר־שבע – 1 (0)
השער לתל־אביב: יעקב אקהויז (21), לבאר־שבע: יוסי שושני (83).
המצטיין: משה סיני
● הפועל תל־אביב: טליאס, מוסטרל, סגל, קרביאן, הרשליקוביץ (שוקרון), אלי כהן (מוסה), הדמה, אקהויז, סיני, ראנו, רפי שמואל. המאמן: ראסטיסלאב מאסיץ'.
● הפועל באר־שבע: ליברמן, ברזופו (נחמן), דירי, אילת, אוחן, עזרה, אלימלך, שושני, אוחנה, בר־טן (שמואלי), אביטן. המאמן: ניסים בכר.
שפט יעקב שיינר, 3,000 צופים, בבלומפילד.

במחזור הבא
● הפועל פ"ת – הפו. כפר־סבא
● שמשון תל־אביב – מכבי חיפה
● בית"ר י־ם – צפרירים חולון
● הפועל באר־שבע – בני־יהודה
● הפועל טבריה – הפועל תל־אביב
● מכבי ת"א – הפועל ירושלים
● בית"ר תל־אביב – מכבי נתניה

אורי: בחזרה לימי הזוהר?

מאת אבריב יונתי

כיצד אפשר להחזיק ברסן המישחק ב־70 מ־90 הדקות ולרדת מובסים 0–3? זאת לימדו משחקים של המובסים, בבצבצם הביתי בשכונת התקווה. הבית"רים מירושלים, שבאו עם חששות כבדים, תקפו שש פעמים בלבד, הבקיעו שלושה שערים והזכירו לאוהדים, כאילו הם חוזרים לימי הזהב.

השער הראשון הובקע כבר בדקה הראשונה. רונן רוקמן פרץ לרחבה והוכשל על ידי ירון אריב. אורי מלמיליאן ניצל את בעיטת 11 המטרים, 1–0 לבית"ר. מדקה 11 ועד להפסקה תקפו בני־יהודה את שער הבית"רים, שנסוגו להגנה ויצרו מערך צפוף, שהיקשה על חלוצי החוד של בני־יהודה. בדקה ה־39, חילץ אבי כהן מקו השער, כדור שנגח אריב ובדקה ה־45 הציל מימון בזינוק נאה כדור חזק שבעט רייצמן.

לבני־יהודה לא היה מי שיארגן את מישחקם השקול, ומכאן חולשתם. כן סבלו בני־יהודה מחוסר מוץ בחוד.

עם פתיחת המחצית השנייה לחצו במקומם על שער בית"ר. הירושלמים הסתגרו ברחבת שערם ומידי פעם יצאו להתקפות עומק מסוכנות, בניצוחו של רונן רוקמן המהיר. למרות שמיעטו להחזיק בכדור, היו הירושלמים מסוכנים בהרבה מיריביהם.

בדקות הסיום בצעו שני חילופים בבני־יהודה בתקווה להשוות את התוצאה, אך השערים נפלו דווקא בצד השני. דקה 84: רוקמן חטף כדור מאייל חיים, מסר ליעקב שוורץ, שפרץ ללא הפרעה מ־40 מטרים ומול אסייג לא נכשל, 2–0. בדקה ה־89 הגיע כדור טועה למלמיליאן, ש"הזהר" איתו לבדו ומול אסייג, קבע שער שלישי, שהיה העתק מדוייק לשער של שוורץ.

בית"ר ירושלים – 3 (1)
בני־יהודה – 0
השערים: אורי מלמיליאן (1, מ־11 מ', 89), יעקב שוורץ (84).
המצטיין: רונן רוקמן
● בית"ר ירושלים: מימון, אבי כהן, אוזלאי, אשש, שירזי, בני כהן, שמואלי, קרוש (שוורץ), מלמיליאן, יאני, רוקמן. המאמן: דרור קשטן.
● בני יהודה: אסייג, סלמן, אריב, א. חיים, עלו (איומידילי), ר. מאיר, שרעבי, פרי, ברזיזים (ניר), שירזי. המאמן: אהוד ברטוכים.
שפט חיים ליפקוביץ, 2,000 צופים, בשכונת התקווה.

נתניה ות"א הן רק שמות

מאת חנן מאיר

6000 צופים ציפו למישחק משובח בין היריבות המושבעות בליגה הלאומית, מכבי תל־אביב והמארחת מכבי נתניה. היעדרם של שחקני המפתח מנתניה, יגאל מנחם ובני לם, השפיעה על רמת המישחק שהיה בינוני, והזכיר רק בדקות מעטות, כי מדובר במישחק בליגה הבכירה.

נתניה איכזבה עם התקפה חלשה, שבה גילו יכולת רופסת שחקן החיזוק מג'מייקה, פול (טייגר) דייויס והצעיר נתי עזריה. גם ההגנה לא היתה במיטבה. מאידך הציג השוער יעקב בלדב מיקום טוב ועצר כמה כדורים מסוכנים. המגן הימני שמעון מנחם היה פעלתן, אך לא זכה לשיתוף פעולה מצד חבריו.

בתל־אביב, חיים גולדברג, ששיחק קשר, הוא תקף כדורים רבים ממצבים נוחים להבקעה לאבירב. גם למוטי איוניר היו דקות טובות. בני טבק ואלון נתן לא ניצלו את מהירותם הטבעית.

לנתניה ניתנה הזדמנות טובה להבקעה בדקה ה־24. עזריה בעט חזק מ־25 מטרים. הגנת תל־אביב הסתירה לשוער משה מרסם. אך הכדור פגע בקורה והורחק. תל־אביב הגיבה כעבור חמש דקות. גולדברג בעט מחמישה מטרים, אך בלדב קלט את הכדור.

השער הראשון הובקע בדקה ה־37: איוניר בעט עונשין מ־40 מטר. מרדכי חלפון ביקש להרחיק את הכדור השטה החוזק, אך לרוע מזלו הסיטו לפינת שערו הוא, 1–0 לתל־אביב. נתניה השוותה בדקה ה־72. דני עציוני מסר מדוייק לפול דייויס. זה פרץ לרחבה ומזווית קשה ניצל יציאה פזיזה של השוער מרסם והשווה ל־1–1.

מכבי נתניה – 1 (0)
מכבי תל אביב – 1 (1)
השער לנתניה: פול דייויס (72). לתל אביב: מרדכי חלפון (עצמי, 37).
המצטיין: חיים גולדברג
● מכבי נתניה: בלדב, שמעון מנחם, בר, דרפיל, קורן, חלפון, נאאמה (עציוני), גבאי, רוני לוי (פקר), עזריה, דייויס. המאמן: שייע פייגנבוים.
● מכבי תל אביב: מרסם, מוספי, איתן לוי, אבי כהן, שכטר, עוזר, גולדברג, לולו (חוזה), איוניר, אלון נתן, טבק, ודיקס. המאמן: יוסי מירמוביץ.
שפט צבי שריר, 6000 צופים, בנתניה.

לא התאוששו מהצום?

מאת כהן מנחם

קשה להחליט מי התאכזב יותר במישחק חסר השערים בין צפרירים חולון לשמשון תל אביב. החולונים, שלא הצליחו לנצל את יתרונם המספרי במגרש לאחר הרחקת שחקן יריב; שמשון שהחמיץ בעיטת 11 מטרים; או הקהל המועט, שהמישחק עקר השערים ודל האירועים בו צפה, הזכיר לו יותר את סבל צום יום כיפורים מאשר את שמחת חג הסוכות ושמחת תורה הבאים עלינו לטובה.

במחצית הראשונה כמעט שלא היו אירועים. רוב הכדורים שמורות לשוד קני מרכז השדה של שתי הקבוצות שכמעט ולא יזמו התקפות. ברדנר, פס ואהרונוב, החולונים, איבדו כמעט כל כדור שהגיע אליהם. מזרחי, הלל, עובדיה ומוזו המשמשים חיקו אותם.

בדקה ה־45 הרחיק השופט דאוד סוהיל את ניסים ברדה משמשון לאחר שפגע ללא כדור בלאון פנסו. חברי הנהלת שמשון לא הסכימו עם ההחלטה, הקיפו את השופט והטיחו בו מטר קללות ונאצות.

במחצית השנייה חלה התעוררות מסויימת במישחק ובעקבותיה הזדמנויות להבקעת שערים, אחת לכל צד. בדקה ה־54 בעט שלמה מזרחי כדור קשתי מעל שוער חולון שיצא משערו. גיל ויתוני הדף הכדור בידו מקו השער. מזרחי בעט את בעיטת 11 המ', אך השוער יעקב ביטון הדף לקרן. בדקה ה־65 בעט דרור אהרונוב מ־18 מטר כדור חזק לזווית שער שמשון. אבי הרד בזינוק מרהיב הדף הכדור לקרן.

צפרירים חולון – 0
שמשון תל־אביב – 0
המצטיין: אבי הרד
● צפרירים חולון: ביטון, ויתוני, צמח (יעקובי), פרחן, מהלוף, אהרונוב, פס (אהרונוב), עמרני, דמתי, ברדנר, שקיופה, פנסו. המאמן: זאב זלצר.
● שמשון תל־אביב: הרד, דורי, ברדה, שמעונוב, הלוי, עובדיה, הלל, מזרחי, מוזו (מליחי), דמתי (ארמוני), אדרי. המאמן: צבי רוזן.
שפט דאוד סוהיל, 650 צופים, בחולון.

ליגה אנגלית

מכונת ליוורפול מתפקדת

בהרכב חסר הביסה 1–3 את סאות'המפטון במגרשה הביתי

צמרת הטבלה האנגלית

	קבוצה			
1.	נוריץ'	5	5–10	13
2.	ליוורפול	5	3– 9	11
3.	מילוול	5	5–10	11
4.	סאות'המפטון	5	6–10	10
5.	מנצ'סטר יו.	5	1– 5	10
6.	קובנטרי	5	2– 6	9

לונדון (ארפ"). אם היה צריך מישהו הוכחה, כי ליוורפול היא לא סתם קבוצת כדורגל מצויינת אלא חד חולק, מכונה, היה עליו להיות אתמול בסאות'המפטון, שם מחצה האלופה את הקבוצה הביתית שעד עתה היתה בלתי מנוצחת ומהפתעות העונה.

ליוורפול הופיעה למשחק ללא שבעה משחקני ההרכב הראשון שלה. ברוס גרובלאר מאושפז בבית חולים עם דלקת קרום המוח ובין הפצועים גם אלן האנסן וג'ון בארנס. הכל ציפו, כי המנג'ר קני דאלגליש יכליל את עצמו בהרכב כמו גם את איאן ראש, שאמנם לא מצליח לשחזר את כושרו מלפני שנה, אולם עם מצבת פצועים כזו מקומו בהרכב נראה מובטח.

דאלגליש לא שיתף, גם לא ראש. ובכל זאת ליוורפול שיחקה כאילו דבר לא קרה. אותה שיטה, אותה יעילות. פיטר בירדסלי הפגין יכולת שיא. הוא בישל את השער הראשון בדקה ה־30 לג'ון אולדריג', ולאחר שרודני ווללאס השווה לסאות'המפטון מן הנקודה הלבנה שתי דקות לאחר מכן, ירה הוא עצמו את שער היתרון של ליוורפול בדקה ה־46, 1–2. הדני הבינלאומי יאן מולבי הבקיע בבעיטת עונשין מ־11 מטר בדקה ה־82 כדי לקבוע את תוצאת הסיום.

הנצחון הזה העלה את ליוורפול למקום השני, לאחר נוריץ' שאתמול הפסידה את הנקודה הראשונה שלה העונה. נוריץ' סיימה בתיקו 2–2 עם מילוול, העולה החדשה, שמדורגת שלישית וגם היא עדיין ללא הפסד העונה.

איאן קרוק הזורם רוסאריו הבקיעו לזכות נוריץ' אולם טוני קסקארינו – שערו השישי העונה – וקווין אוקלהאן כבשו למילוול. כל השערים הובקעו במחצית השנייה.

שני שערים במחצית השנייה של דייויד אולדפילד וקינגסלי בלאק הדהימו את אוורטון במגרשה הביתי, כשלוטון מנצחת 2–0. שפילד ונסדיי ניצחה את ארסנל 1–2 משערים של גארי מגסון ונייג'ל פירסון. אלן סמית' הבקיע את השער לארסנל, שערו השביעי העונה שמעמיד אותו במקום הראשון בטבלת המבקיעים.

שער בזמן פציעות של טרי פניק העניק נצחון 2–3 לטוטנהאם מול מידלסברו, שכבר הוליכה פעמיים במהלך המשחק. כריס וודל ודייויד הולס הבקיעו את שני שעריה הראשונים של טוטנהאם. מארק יוז כבש את שערו הראשון לזכות מנצ'סטר יונייטד מאז חזר אליה משהותו בברצלונה ובבאיירן מינכן. יונייטד ניצחה את ווסטהאם 2–0 ופיטר דאבנפורט הבקיע את השער השני.

תוצאות נוספות: קובנטרי – ויגלודון 0–1, קווינס פארק ריינג'רס – דרבי 1–0, אסטון וילה – נוטינגהאם פורסט 1–1, צ'רלטון – ניוקאסל 2–2.

32 ניחשו 14 בטוטו

מאת סופר "ספורט הארץ"

אחרי בדיקה של כ־95 אחוזים מהטפסים נימצאו אמש 32 משתתפים שניחשו את תוצאות 14 המישחקים. כל אחד מהם יקבל כ־23,400 שקלים. 900 משתתפים ניחשו 13 וכל אחד יקבל כ־200 שקלים. 8,600 משתתפים ניחשו 12 וכל אחד מהם יקבל כ־21 שקלים. 51 אלף ניחשו 11 וכל אחד יקבל 3.50 שקלים. לאור ריבוי מנחשי 10, יועבר הפרס החמישי לשבוע הבא.

הניחוש הנכון

1.	כפר־סבא – בית"ר ת"א	2
2.	מכ' נתניה – מכבי ת"א	x
3.	הפועל י־ם – ה. טבריה	1
4.	הפועל ת"א – באר־שבע	x
5.	ב. יהודה – ב. ירושלים	2
6.	צפ' חולון – שמשון ת"א	x
7.	מכבי חיפה – הפועל פ"ת	1
8.	הפ. חדרה – הפועל חיפה	1
9.	מכבי פ"ת – רמת־עמידר	1
10.	מכבי יבנה – הפו. בת־ים	1
11.	בי. רמלה – הפועל יהוד	x
12.	מכבי יפו – הפועל לוד	x
13.	מכבי טמרה – מכ. שעריים	x
14.	הפועל ר"ג – בי. נתניה	1

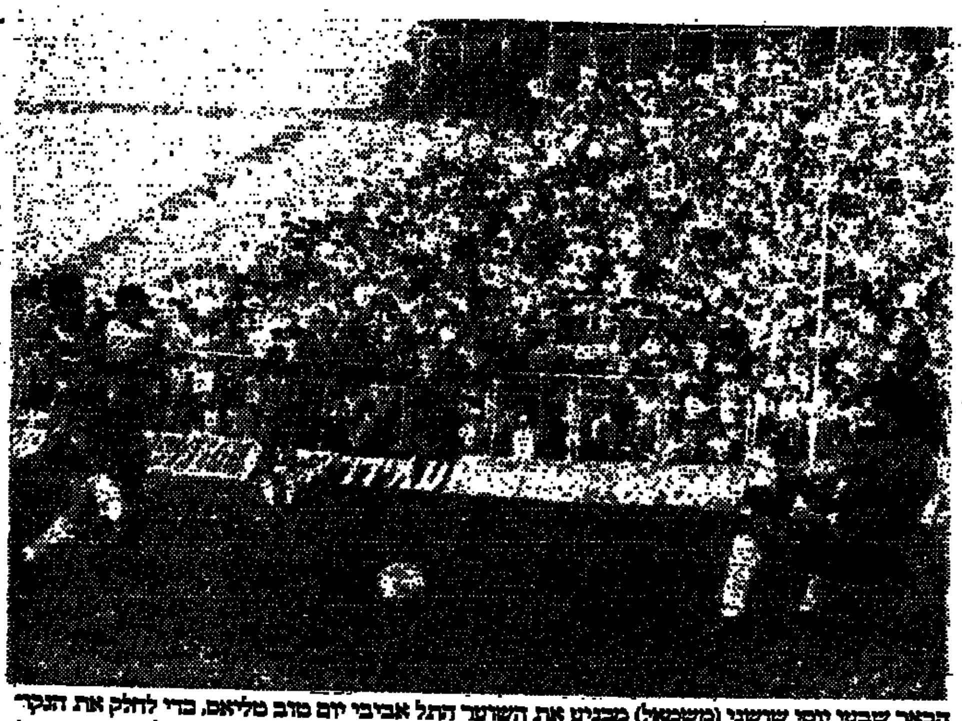

הבאר שבעי יוסי שושני (משמאל) מבקיע את השוער התל אביבי יום טוב טליאס, כדי לחלק את הנקודות בין מוביל הליגה לאלוף (1–1), אתמול בבלומפילד. (צילום: אריה קנפר)

חיפה שוב כמו בימים ההם

מאת אברהם צבין

שלושה שערים נפלאים שהבקיעו שחקני מכבי חיפה, העניקו ניצחון משכנע 3–0, על הפועל פתח תקוה.

מכבי חיפה הזכיר בשלבים שונים של המישחק את ימיה הגדולים מלפני שלוש־ארבע עונות. חבל שדקות הניצחון הללו היו מעטות מדי מבחינתם של האוהדים.

החל מהדקה ה־42 שיחקה חיפה עם עשרה שחקנים, אחרי הרחקתו של איתן אהרוני. אם גם כך ניצחה חיפה בצורה משכנעת, הרי שהישגה גדול שבעתיים.

חיפה היטיבה לשחק במחצית הראשונה. בדקה ה־25 הבקיע ירון גבעול, ששיחק אתמול במקומו של ראובן עטר (מרותק לבסיס) שער מרהיב עין מבעיטה מ־25 מטר. חיפה המשיכה לתקוף. בדקה ה־33 שלח ציון מרילי כדור עומק. הפתח־תקוואי ניר אלון הסיט את הכדור לאיתי מרדכי, שמזווית אלכסונית בעט פנימה, 2–0. בדקה ה־42 פגע ניר לוין בגסות בחופאי יוסי קרמר. איתן אהרוני, שספג קודם לכן כרטיס צהוב, העיר לשופט הקלש אריה הולץ, שהפתיע כשהניף את הכרטיס האדום לעבר אהרוני. את לוין פטר בכרטיס צהוב.

אחרי ההרחקה, סגרה במיקצת חיפה את המישחק. המאמן אמציה לבקוביץ' הכניס בלם נוסף (יוסי צרפתי) במקום החלוץ צדוק מלכה. פתח־תקוה ניצלה את יתרונה המספרי ולחצה את חיפה. אבל המקומיים הגיבו בהתקפות מתפרצות. באחת מהן (61) הקדים זאהי ארמלי את השוער רפי כהן והקשית מעליו, 3–0 לחיפה.

מכבי חיפה – 3 (2)
הפועל פתח תקווה – 0
השערים: ירון גבעול (25), איתי מרדכי (33), זאהי ארמלי (61).
המצטיין: ירון גבעול
● מכבי חיפה: אנטמן, אהרוני, לוי, גרינברג, מרילי, אבריקס, קרמר, גבעול (אוטמן), מלכה (צרפתי), מרדכי, ארמלי. המאמן: אמציה לבקוביץ'.
● הפועל פתח תקוה: רפי כהן, גיא לוי, בודניוק, ניר אלון, דוד לוי, קלמנוביץ (גיראון), איליה, מאבו, מחפוד, בסון, לוין. המאמן: אברהם גרנט.
שפט אריה הולץ, 5000 צופים, בקרית־אליעזר.

מלך השערים

1.	יהודה עמר (הפועל י־ם)	2
–.	א. מלמיליאן (בי. י־ם)	2
–.	יובל אוחנה (באר־שבע)	2
–.	איתי מרדכי (מכבי חיפה)	2

כדורגל

מחרתיים משחקי גביע ליליאן

מאת יאיר עמיקם
סופר "ספורט הארץ"

הטורניר על גביע ליליאן בכדורגל בין מתמודדות ארבע הקבוצות הראשונות מהעונה שעברה יתחיל מחרתיים. במגרש הפועל כפר־סבא. המשחק הראשון יפגיש בשעה 1.30 את האלוף הפועל תל אביב נגד שמשון תל אביב. במשחק השני יתמודדו הפועל באר שבע ומכבי נתניה. משחק הגמר בין המנצחות יהיה שבוע לאחר מכן באותו מקום.

נשיאות בית הדין העליון של ההתאחדות לכדורגל דחתה ביום שישי את בקשות הרשות שהגישו הכדורגלנים בני לם, יגאל מנחם ומיקי ברשיאן. שלושת השחקנים הורשעו בהפרה בתקנון התשלומים.

המנורה ניצחה את הלולב

מאת נפתלי זעירא

רחוק מלהלהיב וככל זאת מיוחד. במישחק הזה, מול קבוצה ביתית מכבי הקת, הצליחו שחקני המנורה של בית"ר תל־אביב לגבור, עם עשרה שחקנים בלבד, על 11 "לולבים מתנועעים" עם סמלי הפועל כפר־סבא על תלבושותיהם, 1–0.

ואם להשאר ציני: לבית"ר תל־אביב לא כל כך הגיע לנצח כמו שכפר־סבא היתה ראויה להפסד.

זה היה מישחק צבעוני מאוד. אדום פלוס 5 צהובים. הכל החל ברחבת בית"ר. לאחר שניסן כהן מבית"ר קיבל כרטיס הצהוב, התפרץ חברו יחיאל אבקיצור, אחד המגינים הבוטחים במיגרשינו, בכתישת שחקני כפר־סבא. אבקיצור הוזהר פעם אחת, בפעם השנייה, בדקה ה־14, פגע בצדו גופו ניצוח מקשור הרחוק הבחוץ. לכפר־סבא נותר הרבה זמן לנצל היתרון המספרי ולהלום בבית"ר.

התמרים הצפוי לא הושק. בדקה ה־27 "כמעט שער" לזכות בית"ר. ירון פרסלני בעט נפלא כדור עונשין, שניבלם בקושי על יד השוער אריה שמיר. כעבור שתי דקות פרץ שחקן הרכש של בית"ר, אלי בראמו, שער ראשון בבגיזה, 1–0 לבית"ר.

כפר־סבא המסורבלת המבוכה לא הצליחה לייצב קורדינציה, מרכז השדה היה מבולבל, כך שארית הבית, שיר. בית"ר היה משוער חוסר תעסוקה. אחרי ההפסקה הכניסה שוב כפר־סבא כי אינה מוכנה לליגה, השינויים במערכי הקבוצה הוליש אותה מאוד. דוד טסלמר מאמן מחדר ששותף במחצית השנייה, לא הביאו לתנופה המקווה, והבית"רים שחפצו בנקודה עלו בסיום 3 נקודות מלאות.

בית"ר ת"א – 1 (1)
הפועל כפר־סבא – 0
השער: אלי בראמו (29)
המצטיין: ניסים כהן
● בית"ר תל־אביב: חביב, טורק, פרסלני, עמר, אבקיצור, איומרלי, ניסים כהן, ניסן כהן, מאיה, תגר, בראמו (עמרן). המאמן: יצחק שום.
● הפועל כפר־סבא: שמיר, א. ברזיזים, סימון, הבינוביץ, רבינוביץ, נעמן, פולבר, סבגל, יפה, מימוני (סטולפר), סלקטר (מוזה). המאמן: שמעון שנהר.
שפט סבי אלנקוה, 2,500 צופים, בכפר־סבא.

קנס כספי על גלאזגו ריינג'רס

גלאזגו (ע"ד). קבוצת הכדורגל גלזגו ריינג'רס מהליגה הראשונה בסקוטלנד, נקנסה על ידי אופ"א ב־10,000 פראנקים שוויצרים (6000 דולר).

הקנס הוטל בעקבות תקרית שאירעה במהלך מישחק בגביע אופ"א נגד קבוצת קאטוביץ, בראשית החודש. המגן ג'ון בראון הורחק משני המישחקים הבאים של קבוצתו בגביע אופ"א, בגין התנהגות בלתי הולמת.

● עמית וינר מראשון־לציון ניצח בשבת בתחרות ניווט ארצית שהיתה בפרדסי רמת־השרון לאחר שעבר 7 ק"מ בזמן של 51.15 דקות. במרוץ המקביל לנשים ניצחה אנדרה קוצר מנתניה בזמן 55.20 דקות. השתתפו 130 רוכבי אופניים.

● הקפת הכבוד המסורתית תהיה מחר על שם משה ירון ז"ל מקיבוץ מורשת.

●כדורמים. בבית הגמר בליגה הלאומית ביום ו' בממן רינגייט היו התוצאות: גבעת חיים – הפועל גוש וזבולון 15–9, אס"א תל־אביב – הפועל עמק הירדן/אפיקים 4–4, מכבי קרית־אונו – הפועל קרית טבעון 15–9.

התפטר יו"ר הוועד האולימפי של קוריאה

סיאול (ע"ד). יו"ר הוועד האולימפי של דרום קוריאה, קים צ'ונג־הא, התפטר בשבת בעיקבות התפרעות ביום חמישי של אוהדים ועסקנים דרום קוריאנים, בתחרות האיגרוף האולימפית. לדבריו הם "ביישו את האומה". המתפרעים רגזו על החלטת השופט, שפסק הפסד למתאגרף דרום־קוריאני.

קים צ'ונג־הא הודיע, כי הוא נוטל על עצמו את מלוא האחריות להתפרצות האלימה לזירת האיגרוף. היתה זו מהומה קשה, שהביכה על המשחקים בסיאול. על רקע הכבוד המופגע של יתר המשתתפים באולימפיאדה, זהו מקרה חריג ומצער.

המתפרעים לזירה בעטו בשופט הניו זילנדי ובין תוקפיו היו גם עסקני אגודת האיגרוף של דרום קוריאה.

כדורסל

72–74 פורטוריקו על יוגוסלוויה 4 ש' לסיום

סיאול (שרות "ספורט הארץ" וארפ"). נצחונה המפתיע של כדורסלני פורטוריקו 72–74 על נבחרת יוגוסלויה, הותיר את נבחרת ארה"ב כבלתי מנוצחת יחידה בטורניר הכדורסל האולימפי. הסל שקלע אנחל קרוז 4 שניות לסיום, היקנה לנבחרת פורטוריקו לא רק נצחון מבטיסזוני, אלא גם את כרטיס העליה לרבע הגמר. היריבה של פורטוריקו בשלב זה תהיה ארה"ב.

נצחון חשוב ויוקרתי השיגה גם נבחרת ספרד על ברזיל 118–110. בנצחון זה "שלחה" את הברזילים לשבור את הראש עם נבחרת בריה"מ, בשלב הבא, והיווה עבור הספרדים תגמול מתוק על ההפסד לברזיל באליפות העולם שהיתה בספרד. הספרדים נקטו הפעם בטקטיקה שונה, הם דאגו לסגור את משחק הפנים של הברזילים ובכך הפקירו את אוסקר שמידט, שקלע 55 נק' ואת מרסל סוסה אשר הוסיף 28 נק'. הבולט בספרד היה אנדרה היגנס עם 27 נק'. נבחרת ספרד, הפיליפינית בלוס־אנג'לס, תשחק אם כך ברבע הגמר נגד אוסטרליה.

האלופה האולימפית, נבחרת ארה"ב, השיגה את נצחונה החמישי על מצרים 102–35. ג'ון טומפסון המאמן זכה לכבוד רב ליריבתו בשלב הבא, פורטוריקו, אותה הוא מכיר היטב.

קבוצה הלוליקה אף היא בשניות האחרונות לרבע הגמר כאשר ניצחה את סין 99–96, מסל של 3 נקודות, שש שניות לסיום.

בריה"מ שאינה מגלה כאן את יכולתה האמיתית, ניצחה את מרכז אפריקה רק 78–88. אוסטרליה הדהימה את המארחות ללא ניצחון 95–75.

ברבע הגמר ישחקו מחר: ארה"ב – פורטוריקו, ברזיל – רוסיה, ספרד – אוסטרליה, יוגוסלויה – קנדה.

ליגה ארצית

יבנה, רמת גן ופתח תקוה בראש עם נצחונות 1–0

טבלת הליגה הארצית

	קבוצה			
1.	מכבי יבנה	2	1–5	6
2.	הפועל ר"ג	2	1–4	6
3.	מכבי פ"ת	2	0–3	6
4.	מכבי שעריים	2	1–2	4
5.	הפועל חדרה	2	4–3	3
6.	הפועל לוד	2	2–2	2
–.	בית"ר רמלה	2	2–2	2
8.	מכבי טמרה	2	1–1	2
9.	הפועל חיפה	2	4–3	1
10.	רמת־עמידר	2	3–2	1
11.	בית"ר נתניה	2	2–1	1
–.	מכבי יפו	2	2–1	1
13.	הפועל יהוד	2	4–1	1
14.	הפועל בתיים	2	3–0	0

במחזור הבא
● בית"ר נתניה – הפועל חדרה
● מ. שעריים – הפועל רמת־גן
● הפועל לוד – מכבי טמרה
● הפועל יהוד – מכבי יפו
● הפועל בת־ים – בית"ר רמלה
● מכבי רמת־עמידר – מכבי יבנה
● הפועל חיפה – מכבי פתח־תקוה

מלך השערים

1.	יעקב טמור (הפועל ר"ג)	2
–.	יעקב ברזגלו (ב. רמלה)	2
–.	ד. רבינזון (מכבי פ"ת)	2
–.	רונן חורי (הפועל ר"ג)	2

מאת משה הר־געש

שלוש קבוצות זכו בניצחון שני רצוף ובתוצאה זהה 1–0. מכבי יבנה ראשון בעקבות ניצחון ביתי על הפועל בת־ים. שני הפועל רמת־גן לאחר ניצחון ביתי על בית"ר נתניה, שלישי מכבי פתח־תקוה שניצחה בבית את מכבי רמת־עמידר. מכבי שעריים שהיה שלישי הסתפק בתיקו חוץ עם מכבי טמרה 0–0.

שישה שערים הובקעו בסך הכל. ארבע קבוצות ניצחו בבית, אפילו קבוצה אחת לא ניצחה בחוץ, תשע קבוצות לא הבקיעו, שחקן אחד הורחק.

מכבי יבנה – הפועל בת־ים 1–0 (0–1)

השער: ציון יעקב (35).
המצטיין: דוד רקקני.
שחקני יבנה נזקקו לבעיטת עונשין מ־11 מ' כדי להכריע את המישחק ולהשיג ניצחון חשוב. בדקה ה־35 נגח אשר חלפון לשער, עזרא מועלם נגע בכדור בידו ברחבה וציון יעקב ביצע בהלכה את בעיטת העונשין. המקומיים לא הפגינו יכולת טובה אולי בגלל נוקשות של האורחים.
שפט גבי פיק, 1,400 צופים, ביבנה.

משה בוקר

מכבי פתח־תקוה – מכבי רמת־עמידר 1–0 (1–0)

השער: דורון רבינזון (40).
המצטיין: עופר פביאן.
מכבי פתח־תקוה הסתפק בשער בודד של החלוץ דורון רבינזון בשלהי המחצית הראשונה. בהמשך היה לחץ של שחקני רמת־עמידר, אך יכולת טובה של עופר פביאן מנעה שיוויון.
שפט רחמים דינאנ"ל, 500 צופים, בפתח־תקוה.

הפועל רמת־גן – בית"ר נתניה 1–0 (0–0)

השער: רונן חורי (47).
המצטיין: גוזרא ברלן.
המישחק היה גברי וחזק, אך הרמת־גנים ניצחו בזכות פעולה מוצלחת בדקה ה־47. שמואל פנורקי פרץ משמאל, הגביה למרכז, יעקב טמור המשיך בנגיחה וחורי נגח פעם נוספת לרשת.
שפט דוד דמרקה, 500 צופים, בגבעתיים.

מישל שרון

מכבי טמרה – מכבי שעריים 0–0

המצטיין: סמיר עיסה.
לשחקני טמרה היה יתרון במגרש אך הם לא הצליחו להכריע את הגנת שעריים. בדקה ה־70 הורחק דן גומבוג משעריים בגלל פגיעה בשחקן יריב.
שפט ראובן דינר, ללא קהל, במעלות (עונש הרחקה).

הפועל חדרה – הפועל חיפה 2–1 (1–0)

השערים: לחדרה: מיכה רוזן (58), יגאל אלחדד (87). לחיפה: משה חנגאל (23).
המצטיין: דני פרהגריאני.
סיפור המישחק שייך לדני רוזן מחדרה שלא פתח בגלל פציעה. הוא הוכנס בדקה ה־56 כאשר חיפה הובילה 1–0. לאחר שתי דקות הבקיע שער מרהיב בנגיעתו הראשונה בכדור כאשר בעט מ־30 מ' לחיבורים ולאחר דקה יצא. בהמשך הבקיע אלחדד את שער הניצחון.
שפט יהושע לויה, 600 צופים, בחדרה.

דוד רוזנבלום

בית"ר רמלה – הפועל יהוד 0–0

המצטיין: יובל שפיר.
המישחק היה חלש כפי שמסבירה התוצאה. האורחים מיהוד באו לחלוץ נקודה והשיגו את מטרתם, הרבה בזכות שוערם יובל שפיר.
שפט יוסף שושי, 500 צופים ברמלה.

פרדי בריח

מכבי יפו – הפועל לוד 0–0

המצטיין: לביא קוניצקי.
המישחק לא התעלה לרמה גבוהה. התוצאה משקפת את האירועים במגרש. השחקן הבולט היה שוער יפו לביא קוניצקי.
שפט עובדיה צבי, 600 צופים, ביפו.

יוסי חכם

●טניס. בליגה הלאומית לנשים, מחזור רביעי בסיבוב השני, היו התוצאות: הפועל תל־אביב – מכבי תל־אביב א' 1–2, מכבי צפון א' – מכבי תל־אביב ב' 0–3, מודיעין הכרמל – הפועל ירושלים 0–3.

●כדורמים. הפועל קרית־טבעון זכה בשבת בגביע המדינה לבני 15 לאחר שניצח את אס"א תל־אביב 6–10. המשחק היה בבריכת מכבי רוגיים.

● בצעדת ירושלים ישתתפו השנה יותר מעשרים אלף צועדים. הצעדה תהיה ביום רביעי 28 בחודש.

● בהיעדרו של יחיאל ארזי נערך "ספורט הארץ" בידי יהושע שגיא

טור אישי

זינוק לעולם הבא

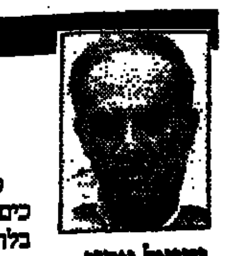
יחיאל ארזי

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). כשאתה מש־כים קום אחרי לילה קצר, פוקח עין תורנית ומציץ בלוח השנה שעל הקיר, ברור לך כי עליך לפתור בעיה: להספיק לראות, בעת ובעונה אחת שני אי־רועים – באיצטדיון האתלטיקה ובמגרש הטניס – המרוחקים זה מזה כברת דרך ארוכה ופקוקה. הפיתרון הקל והפשוט ביו־תר הוא, כמובן, להתפשר ולוותר על אחד מהם. יש גם אפשרות אחרת, לא כל כך מציאותית: לבקש מבן ג'ונסון וקארל לואיס לרוץ מהר יותר, ואילו מעמוס מנסדורף וטים מאיוס לשחק לאט יותר.

הצצה נוספת, בלוח הזמנים של שני האירועים, מסייעת לפתרון מאולתר: גם אם הנך ישראלי, יהודי וציוני בלב ונפש, אינך יכול שלא להיות צמוד לסולם עדיפויות ברור. היעד הוא, איפוא, איצטדיון האתלטיקה. ב־12 בצהריים מזניקים את המקצה הראשון של חצי הגמר. כעבור רבע שעה יוצאים לדרך משתתפי חצי הגמר האחר. עכשיו צפויה, כמו תמיד, שעה ארוכה של ציפיה מתוחה. שמונת רצי הגמר מכונסים באורח מסתורי אי שם באיצטדיון, תחת משמר כבד, עד שישובו ויופיעו בקצה המסלול, כדי לכתוב דף חדש בתולדות הספורט העולמי. איזו חוויה נפלאה להיות עד ראיה, מתא העיתונות המשקיף בדיוק על קו הסיום, לרגע היסטורי. אמרתי, בטעות, רגע? איזו פליטת פה.

בדיוק לפני עשרים שנה, במשחקי 1968 בגבהי מכסיקו סיטי, ראיתי את האמריקאי הענק המגושם ג'ים היינס מנפץ את גבול 10 השניות ב־100 מטרים וקובע שיא אולימפי של 9.95 שניות. רבים היו משוכנעים, כי זה גבול יכולת האדם במירוץ הקצר. כעבור 19 שנה, באליפות העולם שהיתה בקיץ אשתקד ברומא, ראיתי לראשונה בחיי ריצת 100 מטרים בפחות מ־9.9 שניות. כאשר ניצח אז בן ג'ונסון את קארל לואיס תוך 9.83 אמרו, כי שיא עולמי מרהיב זה יחזיק מעמד דורות רבים. כמו קפיצת־הפלא האגדית של בוב בימון במכסיקו סיטי, ב־1968 למרחק 8.90 מטר, שיא שלא נשבר עד עצם היום הזה.

לא האמנתי, עד אתמול בצהריים, כי תחלוף בקושי שנה אחת בלבד עד שהאצן הקנדי השחום והשרירי יתעורר בוקר אחד ויחליט, כי הגיעה השעה לרוץ קצת יותר מהר. וכל מי שהטיל ספק אם זה אפשרי, צריך היה להיות אתמול בסיאול. ג'ונסון לעג גם לגבול ה־9.8 שניות, ולרגע צריך הייתי לצבוט את עצמי כדי להיות משוכנע, כי איני חולם בהקיץ. הספרות שריצדו על הלוח האלקטרוני לא הותירו שום מקום לספקות: 9.79 שיא עולמי חדש. קרוב לוודאי גם לא האחרון בעידן הזה של בן ג'ונסון.

האם הוא הוליך אותנו שולל, כל השנה האחרונה, ו"עבד עלינו בעיני־יים" כמו שנוהגים לומר הצברים שלנו. האם שוב הרדים את לואיס בזינוק והפעיל עליו את הכישוף שלו. לא מכבר, בריצת ראווה בציריך, ניצח אותו לואיס וג'ונסון חזר לקנדה, כדי לנוח ולטפל ברגלו הפגועה, שהציקה לו חודשים רבים. אמרו עליו, כי אינו בכושר מלא, כי הוא חושש ומהוסס פיסית ומנטאלית. ביום שישי סיים שלישי באחד המקצים, ועלה לחצי הגמר במה שהוגדר על ידי רבים הימור מסוכן. בחצי הגמר בשבת פסל את הזינוק הראשון. האם היה זה תרגיל מתוכנן או הסוואה מושלמת? אצל ג'ונסון לעולם אין לדעת, כי הוא "מדבר" רק על המסלול.

אשתקד ברומא דיבר גם במסיבת עיתונאים, ומשוחרר מן הלחץ המצ־טבר הירשה לעצמו אפילו כמה הלצות. מישהו שאל אותו, מתי הוא עוזב עניבה, והדבר האחרון שהיית מצפה לשמוע היא תשובה בנוסח "כשאני לובש חולצה"...

אבל האיש המהיר ביותר בעולם כבר הוכיח, יותר מאשר בהזדמנות אחת, כי הוא בלתי צפוי לחלוטין. שוב ושוב טעו כל אלה שנטו להספידו, והפרשנים הרבים שהיו משוכנעים, כי התואר האולימפי יהיה שוב של לואיס – וגם הסבירו מדוע – יאלצו לבלוע את נייר העיתון שעליו נדפסו דברי השטות. צריכים הייתם לראות את קארל הגדול ניצב כמוכה הלם, לצד חבריו המאוכזבים סמית ומיצ'ל, כאשר ג'ונסון הקיף את המסלול עם הדגל הקנדי בידו – כדי להבין את המשמעות האמיתית של אבדן יוקרה ספורטיבית.

זה היה יותר מדו־קרב על מדליית זהב. לא זכור לי מירוץ 100 מטרים שריתק יותר את העולם: התמודדות בין שני ענקי ריצה, שרק אחד מהם היה יכול לנצח. והאחד הזה היה חייב להיות ג'ונסון, שכנראה נולד למיר־וצים כאלה.

אחרי שהנך רואה ריצת 100 מטרים ב־9.79, כל מה שיש לך רצון לעשות הוא לשוב למלון, לארוז את המזוודה ולטוס חזרה הביתה. כל היתר נראה, לפתע, כל כך שיגרתי ואנושי – על רקע ההישג שלא מן העולם הזה.

אבל אז אתה נוכח, לפתע, שיש לך כמה התחייבויות אולימפיות בסיאול. הדרך חזרה מאיצטדיון האתלטיקה, לעבר קרית הטניס, מתגלגלת בעצלתיים. אבל אל דאגה, לא איחרתי הרבה למגרש מספר 11. טים מאיוס הוביל 3–2 נגד עמוס מנסדורף, במערכה הראשונה. נשארתי שם עד כשעתיים, אבל ליבי היה הרחק משם ומחשבותי הוסיפו ללוות את בן ג'ונסון לאורך 100 המטרים הגדולים ביותר בהיסטוריה.

אתלטיקה

הבן יקיר לי ג'ונסון

בריצה המהירה בהיסטוריה ל־100 מטר נשארו 70 אלף צופים בהלם, כאשר בן ג'ונסון השאיר את העולם כולו פעור פה בקבעו שיא עולמי מדהים (9,79 ש'); קארל לואיס רק שני, אבל עם שיא אישי (9,92) רץ לברכה; גם שני הבאים ירדו מגבול 10 שניות; יחיאל ארזי: "את הריצה הזו איש לא ישכח עד סוף ימיו"

מאת יחיאל ארזי
שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). העולם חיכה ארבע שנים לרגע הזה, ל־24 בספטמבר 1988, כדי להכתיר אלוף אולימפי בריצת 100 מטרים. השאלה הגדולה היתה האם יהיה זה קארל לואיס מארה"ב בפעם השניה ברציפות, או שמא יריבו הגדול, שיאן העולם ואלוף העולם, בן ג'ונסון מקנדה.

היה ברור כי כל הסיפור הזה ייגמר בפחות מ־10 שניות, אבל איש לא ידע בכמה פחות, ואיש לא היה בטוח על ידי מי. באיצטדיון האולימפי של סיאול הדקיע המתח שחקים והרעש החריש אוזניים עד כדי כך, שהכרוז התחנן בפני 70 אלף הצופים לקצת שקט לפני הזינוק. ואז השתרר שקט, למשך השניות הספורות בהן חלפו שמונת הרצים על פני 100 המטרים. האמת היא, כי השקט הזה נמשך גם בתום הריצה. הוא נבע מהלם כללי, בתדהמה העוצרת נשימה לאצן הנפלא הזה, בן ג'ונסון, האחד והיחיד ברורה, שלא הותיר שום ספקות לגבי זהותו של האיש המהיר בעולם.

זה היה הזינוק שבעקבותיו התרחשה שבקצפת – ריצה שאיש לא ישכח אותה עד סוף ימיו: זינוק מהפם של ג'ונסון, שניתק את עצמו מההרכן כמו טיל מלוע תותח, בז לכל התחזיות וה־השערות למיניהן. בקצב הזה, שהכ־תיב ליריביו המסכנים, לא היה שום חשש לניצחונו. איזו עוצמה נפלאה היתה באותו גוש אדיר של בשר ושר־ירים, בבגדי הספורט האדומים שוהר על המסלול: כל מה שהספקת לראות היתה תנועה בלתי פוסקת של ידיים ורגליים, שממש חתכו את האוויר בדרך אל היעד הסופי.

כבר במחצית הדרך לשם היה היתרון כה ברור, גדול ומשכנע, עד שלרגע נדמה היה כי אין זה הגמר האולימפי, אלא איזה מירוץ בין אלוף לחבורה של טירונים... בדרך כלל, אתה מצפה בעימות בין שמונה מתחרים מהדרג הזה, במעמד גמר אולימפי, לצורך בפיתוח צילום־גמר. הפעם זה היה מיותר. נדמה אפילו, כי אלמלא הואיל ג'ונסון להעיף מבט הסוף שמאלה, כדי לראות את לואיס במטר אחריו, ואלמלא הניף את ידו בטרם חצה את קו הגמר – היה קובע שיא עולמי מהיר אף יותר מ־9.79 שניות, שיפור של 4 מאיות השניה לשיא העולמי שקבע בקיץ שעבר, באליפות העולם ברומא. גם שם הדהים את לואיס, ואתמול חזר על כך. גם הישגו של לואיס (9.92) שיפר את השיא האולימפי של ג'ים היינס (9.95) מ־1968, ושני הבאים אחריו ירדו מתחת ל־10 שניות (כריסטי לינ־פורד מבריטניה 9.97 וקאלווין סמית מארה"ב 9.99) באחת הריצות המהי־רות בהיסטוריה.

אבל מבחינתו של לואיס היה זה כישלון כפול, מפני שכבר לא יוכל לחזור ולזכות ב־4 מדליות זהב, כלפני ארבע שנים בלוס אנג'לס. לואיס היה דווקא רגוע בחצי הגמר, בו ניצח ב־9.97 שניות. שלשום קבע גם את ההישג המהיר ביותר בסיבוב השני, 9.99 שניות. ג'ונסון הסתפק ב־10.03 בחצי הגמר, וזה היה אופייני לזמנים הירודים מבחינתו שקבע לפני כן. הוא סיים רק שלישי במקצה שלו בסיבוב השני, ועלה עם 10.17, שהיה למזלו אחד מארבעת הזמנים שהבטיחו הופעה בחצי הגמר – להוציא את אלה שסיימו בין שני הר־אשונים. אבל כל זה כבר חסר חשי־בות, כמו העובדה מי היו ארבעת הא־חרונים בגמר (דניס מיצ'ל מארה"ב 10.04, רובסון סילווה מברזיל 10.11, דסאי וויליאמס מקנדה 10.11 ודיימונד סטיוארט מג'מייקה, שמתח שריר וקבע רק 12.26).

כשג'ונסון רץ נגד לואיס, עוצר העולם את נשימתו ומצריע. אבל היו בסוף השבוע, באיצטדיון האולימפי של סיאול, עוד כמה אירועים בלתי נשכחים. בליל שבת היה ראנדי בארנס מארה"ב משוכנע כי זכה במ־דליית הזהב בכדור ברזל, לאחר הדיפה ל־22.39 מטר. אבל השיאן העולמי (23.06) ממזרח גרמניה, אולף טימרמאן, חשב אחרת – ובהדיפה הא־חרונה חולל מהפך וניצח עם 22.47 מטר. וורנר גונתאאר משוייץ היה שלישי (21.99).

עשרים שנה ציפו לשבירת השיא האולימפי בקפיצה משולשת של הסוב־ייטי ויקטור סאנייב (17.39 מטר), מאז משחקי מכסיקו, ואתמול עשו זאת פעמיים תוך עשר דקות: תחילה הרוסי אלכסנדר קובלנקו (17.42) שדורג לבסוף שלישי, ואחריו הבולגרי כריסטו מארקוב, שקבע 17.61 מטר והוכתר אלוף, לפני הסוב־ייטי איגור לאפצ'ין (17.52).

האיך אפשר היה שלא להריע פעם נוספת לג'קי ג'וינר־קרסי מארה"ב, ששיפרה את שיאה העולמי בקרב 7 בצורה כל כך מרשימה ב־76 נקודות, בהישג מצטבר של 7,291 נקודות. במקצוע השביעי והאחרון, הריצה המתישה ל־800 מטר, היה עליה לסיים בפחות מ־2 דקות ו־12 שניות כדי לשבור את השיא. בעלה ומאמנה תידרך אותה כל הדרך בהוראות קו־ליניות, והיא רצה בקצב הדרוש וסיימה חמישית במקצה שלה, תוך 2:08.51 דקות, שהכניסו לה 987 נק־ודות – הרבה יותר מהדרוש. לגבי מדליית הזהב לא התעורר שום חשש, כי המזרח גרמניות סאבינה יהנק (6,897) ואנקה בהמר (6,858) פיגרו אחריה בסיכום הכללי.

פלורנס גריפית'־ג'וינר, השיאנית העולמית, מארה"ב, כבר הספיקה לרמוז על כוונותיה בסיאול. תחילה קבעה שיא אולימפי של 10.88 בסיבוב הראשון, ושיפרה אותו ל־10.62 שניות בשלב הבא. היא הב־טיחה שזו רק ההתחלה.

סטיב קראם גרם אכזבה גדולה לאוהדיו כאשר לא הצליח להעפיל כלל לגמר ריצת ה־800 מטר שיהיה מחר. הוא הוביל את המקצה שלו, בו השתתף גם סעיד אויטה המרוקאי, ב־600 המטרים הראשונים אולם אז נחלש ובזה אחר זה חלפו על פניו חמישה רצים. קראם סיים ששי בזמן מאכזב, 1:46.47 דקה. מסתבר כי הפציעה שסבל בירכו בעת תחרות בין־לאומית באיטליה לפני כשלושה שבועות היתה חמורה ממה שהוא שיער. אויטה ניצח במקצה הזה בקלות, עם תוצאה של 1:45.24, אך הוא עזב את האצטדיון כשהוא צולע ומתלונן על כאבים ברגלו השמאלית. "אני מקווה להצליח להופיע בגמר ה־800, לזכות בזהב ולטוס הביתה" הוא אמר. "אין טעם לרוץ עם כאבים כאלו. אם זו לא היתה האולימפיאדה כבר הייתי מזמן בבית". בכך רמז אויטה כי הוא שוקל לפרוש מן הריצות הארוכות שלו, 1500 ו־5000 מטרים.

האמריקאי המצטיין ג'וני גריי מאמין שבעקבות הדחתו של קראם והפציעה של אויטה, הוא יהיה זה שיזכה במדליית הזהב. גריי ניצח במ־קצה שלו בתוצאה של 1:45.96 דקה.

את מדליית הזהב הראשונה בתחרויות האתלטיקה בסיאול קטפה הרצה הפורטוגזית הקטנה – 1.54 מטר גובהה ו־45 ק"ג משקלה – רוזה מוטה. היא נכנסה ראשונה לאיצטדיון וחצתה את קו המטרה לאחר שעתיים, 25 דקות ו־39 שניות. ליסה מרטין מאוסטרליה סיימה שניה (2:25.52 שעות) וקתרין דור ממזרח גרמניה שלישית (2:26.20 שעות).

בעיטה אולימפית

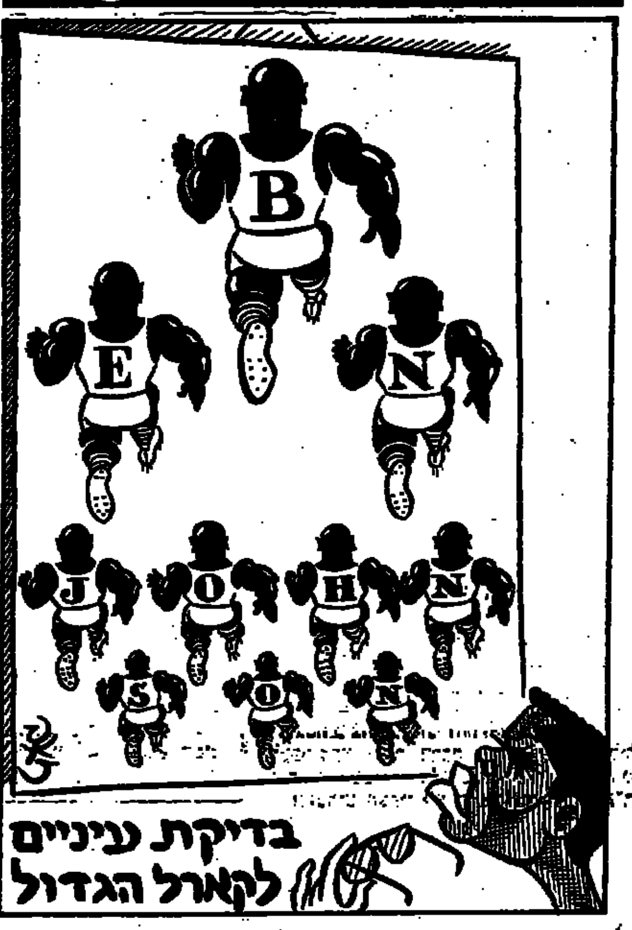

בדיקת עיניים לקארל הגדול

תצלום זה נראה כאילו נלקח מפלנטה אחרת. זו הריצה המהירה בהיסטוריה ל־100 מטר, בה ירדו ארבעה אצנים מגבול 10 שניות. כאן, נראה הקנדי בן ג'ונסון (מוביל את החבורה משמאל) בדרכו למדליית הזהב, ולשיא עולמי מבטסטי 9.79 שנ'. יריבו הגדול קארל לואיס, (ראשון מימין) יודע כבר בשלב זה, כי הפסיד את תוארו האולימפי. (צילום איי־פי)

שחיה

מלכי הבריכה: 6 מדליות למאט ביונדי, 5 מדליות לקריסטין אוטו

אייל שטיגמן שלנו כשל גם ב־200 חזה: סיים שביעי בזמן חלש 2:25.18 דקות, בפיגור ניכר אחר שיאו (2:22.92) אשתקד

מאת יחיאל ארזי
שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). קנה המידה הישראלי להצלחה בבר־יכה הוא, במקרה הגרוע, שיפור השיא הלאומי. מי שנכשל גם בזה לא היה ראוי לבוא לכאן. זה נכון, בין היתר, גם לגבי השחיין אייל שטיגמן שקיבל הזדמנויות רבות – והחמיץ את כולן. אחרי שאיכזב בשבוע שעבר ב־100 מטר בסגנון חזה, כשל ביום שישי גם במרחק הכפול. הוא שחה במסלול 7 במקצה השלישי וסיים שביעי ב־2:25.18 דקות, בפיגור ניכר אחר שיאו (2:22.92) אשתקד. בתום 150 מטר עדיין היה השישי, אבל בלי שום סיכוי להקדים את מנצח המשחה, המכסיקאי קרבה (2:20.11) שמיד אחריו – ה"מצוין" – אנג'לו (2:20.65) רק הפיליפיני קונסטנטין נותר הרחוק במקום השמיני (2:29.62) אבל אין בזה אפילו חצי נחמה.

(איי"פ). ולעניינים חשובים יותר בבריכת השחיה. קריסטין אוטו ממז־רח גרמניה ומאט ביונדי מארה"ב הוכתרו כאן כבר למלכים של תחרויות השחיה בסיאול. אוטו זכתה אתמול במדליית הזהב החמישית שלה, הישג חסר תקדים במשחקים האולימפיים. וביונדי, שלא יוכל להשוות את הישגו של מארק ספיץ – 7 מדליות זהב – צבר כבר שש מדליות ואתמול גם קבע שיא עולמי במשחה החופשי ל־50 מטרים בסגנון חופשי.

ביונדי הגיע לסיאול עם הגיבנות של ספיץ על גבו. בימים הראשונים היה נראה כי העומס אכן מכריע אותו כשהפסיד פעמיים בשני משחים בהם היה פייבורית, לאוסטרלי ארמסטרונג ולסורינאמי נסטי. אולם ביונדי לא התייאש ועתה יש לו כבר מאזן מרשים של ארבע מדליות זהב (שתיים אישיות ושתיים במשחי השי־ליחים), מדליית כסף אחת ועוד מדליה מארד. הוא גם קבע שני שיאים עולמיים במסגרת משחי השי־ליחים ואת השיא האישי ב־50 מטר.

ביונדי קבע 22.14 שניות ושיפר ב־9 מאיות את שיאו של בן ארצו טום ג'אגר, שסיים שני, 22.36 שניות. זו הפעם הראשונה בשנתיים האחרונות שביונדי מצליח לנצח את ג'אגר במשחה הזה.

ביונדי זכה בזהב השלישי שלו כשקפץ אחרון למים במשחה השלי־חים 4x100 מטר חופשי שלשום. זה היה הזהב היחידי של ארה"ב שלשום. הם ניצחו עם שיא עולמי חדש, 3:16.53 דקות (שיפור של 55 מאיות השניה) והקדימו את שחייני בריה"מ שסיימו במקום השני, 3:18.33 דקות. מזרח גרמניה זכתה בארד. אגב, זמנו של ביונדי היה 47.81 שניות אולם הוא לא יוכר כמובן כשיא עולמי.

למאט ביונדי נותר בסיאול עוד משחה אחד, 400 מטר מעורב אישי שיהיה היום, ואם גם כאן יזכה במ־דליה ישווה את שיאו של ספיץ, לפחות במספר המדליות בהן זכה, אם כי לא בתכונת מהן הן עשויות.

מדליית הזהב הרביעית של קריס־טין אוטו הושגה שלשום במשחה הנשים ל־100 מטר פרפר. היא קבעה שיא אולימפי חדש, 59.00 שניות, הזמן השני בטיבו בהיסטוריה לאחר שיאה העולמי של האמריקאית מרי ט. מאהר, שהשתתפה במשחה אך לא זכתה במדליה. בירגיט מייסנר, גם היא ממזרח גרמניה היתה שניה, 59.45, והונג קיאן מסין שלישית, 59.52.

אתמול זכתה אוטו במדליה החמי־שית שלה, והישג זה העמיד אותה לפני בת ארצה האגדית קורנליה אנדר שזכתה ב־1976 במונטריאול בארבע מדליות זהב. אוטו עשתה זאת כחברה בנבחרת בר־ביעיית השליחות של מזרח גרמניה שניצחה במשחה ל־4x100 מעורב. זמנן של המנצחות היה 4:03.74 דקות – שיא אולימפי. ארה"ב סיימה שניה.

אולם ג'אנט אוואנס בת ה־17 מארה"ב לא הותירה כל סיכוי למזרח גרמניות במשחה ל־800 מטר חופשי. זו היתה מדליית הזהב השלישית שלה בסיאול. היא ניצחה בזמן של 8:20.20 דקות, שיא אולימפי אולם זמן רחוק ביותר מ־3 שניות משיאה העולמי. אסטריד שטראוס ממזרח גרמניה היתה שניה, 8:22.09 דקות וג'ולי מקדונלד מאוסטרליה שלישית.

את הסנסציה הגדולה של אתמול סיפק השחיין היפאני דאיצ'י סוזוקי שהדהים את השיאן העולמי והמועמד הברור לנצחון במשחה ל־100 מטר גב וניצח בזמן של 55.05 שניות. ברקוף, קבע שיא עולמי כבר במקצה המוקדם שלו בשלב המוקדמות, 54.51 שניות, שיפור של 4 עשיריות השניה לשיאו הקודם. אולם בגמר לא הצליח לשחזר את הישגו וקבע רק 55.18 למרות הסגנון הייחודי שלו – פתיחת המשחה בצלילה מתחת למים למרחק של 35 מטרים.

איגור פוליאנסקי מבריה"מ, מנצח המשחה ל־200 מטר גב, זכה במדליית הארד עם 55.20 שניות.

אובה דאסלר זכה שלשום במד־ליית הזהב במשחה ל־400 מטר חו־פשי וגם קבע תוך כדי כך שיא עול־מי, 3:45.95 דקות. יוזף סאבו מהונגריה ניצח כצפוי במשחה ל־200 מטר חזה, והסאניה רנגלאקובה מבולגריה קבעה שיא אולימפי חדש כשניצחה במשחה ל־100 מטר חזה.

טבלת המדליות

המדינה	זהב	כסף	ארד
1. בריה"מ	25	10	18
2. מז. גרמניה	19	14	13
3. ארה"ב	9	10	5
4. בולגריה	7	7	4
5. הונגריה	6	4	2
6. מע. גרמניה	5	4	4
7. בריטניה	3	4	4
8. סין	2	6	8
9. רומניה	2	6	3
10. איטליה	2	2	3
11. צ'כיה	2	1	0
12. יוגוסלביה	2	0	2
13. נורווגיה	2	0	0
14. אוסטרליה	1	4	3
15. דר. קוריאה	1	3	5
16. פולין	1	3	2
17. צרפת	1	2	2
18. יפן	1	2	2
19. הולנד	1	2	0
20. דנמרק	1	1	0
21. ניו זילנד	1	0	6
22. קניה	1	0	1
23. פורטוגל	1	0	0
24. סורינאם	1	0	0
25. טורקיה	1	0	0
26. שוודיה	0	2	2
27. פינלנד	0	1	1
28. שווייץ	0	1	1
29. צ'ילה	0	1	0
30. קוסטה ריקה	0	1	0
31. בלגיה	0	0	1

שיט

בכורה יומית לסלע ואמיר

מאת יחיאל ארזי
שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). יום לא מוצלח, במיוחד, עבר על כו־חותינו המשייטים במימי פוסאן בד־רום המדינה. צוות אחד שבת מפעי־לות בגלל סערה בים, ואילו האחר – זה של האחים דן ורן טורטן – לא הש־לים את השיוט החמישי.

יואל סלע ואלדד אמיר זכו ביום שישי בבכורה בשיוט הרביעי ברגם ההולנדי המעופף, כשהם מקדימים צוותים מ־22 ארצות ומדורגים במקום השלישי בסיכום הכללי (אם מביאים בחשבון שיתר הצוותים קיימו שיוט עודף). השיוט החמישי שנועד לאת־מול נדחה, כי מפרשיות רבות התהפכו בגלל גלים סוערים ורוחות עזות.

תורן שבור אילץ אתמול את האחים טורטן להפסיק את השיוט הח־מישי ברגם 470 בו הם משתתפים. לאחר שביום שישי תפסו מקום שלי־שי ודורגו 7, נסוגו אתמול למקום ה־16 בדירוג הכללי. בשיוט החמישי ניצחו סינו תומאס מיניסטה מבר־יה"מ, אבל בראש מדרג הצוות הצר־פתי של תיירי פפונה ולוק פילו, אף שסיים אתמול רק 11.

איגרוף

אני רוצה לעלות לרבע הגמר

יעקב שמואל במוצאי החג מול ריצ'ארד פיטמן בן ה־31 מאיי קוק באוקיאנוס הפאסיפי

מאת יחיאל ארזי
שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). "מיסרו לאמא שלי באור יהודה ול־אחותי רותי, שאין להן מה לדאוג. אני רוצה להשיג ניצחון נוסף ולעלות לרבע הגמר", אמר אתמול בסיאול המתאגרף הישראלי יעקב שמואל בן ה־20 בהפוגה בין אימונים.

הוא אמור להתמודד במוצאי החג ב־7 בערב, במשקל נוצה (עד 57 ק"ג), עם ריצ'ארד פיטמן בן ה־31 מאיי קוק אשר באוקיאנוס הפאסיפי. ניצ־חונו המוחץ של שמואל בסיבוב השני על הפיני יארמו אסקלינן, תוך דקה ו־15 שניות, איפשר לו "להחיות" קצת תהילה אולימפית. אתמול קיים שני אימונים, היום יתאמן שוב בהדרכת מאמנו הצמוד חיים ליפשנביץ', וכמו־כן יישקל כמקובל וינוח עד לקרב.

"נגד היריב הבא, הגבוה ממני ובעל הזרועות הארוכות, אני צריך לעבוד קצר. להכניס לו בלבסה מהלומות חזקות, שיתקשה להמשיך. הוא לא הספיק לעבוד על יכולתי בגלל הקרב הקצר שלי", אמר שמואל. "אני נרגש, לבטח, כי ברור לי, כי רבים עוקבים אחרי ותולים בי תקוות. אני שואף לייצג בכבוד את ישראל ולהגיע רחוק ככל שיתאפשר לי. אחרי הקרב הבא יהיה ברור יותר לאן מובילה הדרך".

שני חבריו המתאגרפים של יעקב שמואל, אהרן יעקבשווילי שנוצח וי־הודה בקרזים שנאלץ לפרוש ביום הכיפורים, מעודדים את יעקב ומדר־בנים אותו להצלחה נוספת. כך עושים גם ספורטאים אחרים במשל־חת.

כדורגל

זמביה: ועכשיו תנו לנו את נבחרת גרמניה

היום משחקי רבע גמר הטורניר האולימפי

טורניר הכדורגל נכנס הבוקר לשלב רבע הגמר. מעתה יהיו המפסי־דים בשיטת המפסיד יוצא. אוסטר־ליה, יריבת ישראל במוקדמות הגביע העולמי, נחשבת יחד עם זמביה להפתעת הטורניר. העפלתה היוותה סנסציה מה עוד שבדרכה הדיחה למ־עשה את יוגוסלביה מהנבחרות האי־רופיות החזקות.

אוסטרליה תתייצב הבוקר באיצט־דיון בפוסאן מול נבחרת בריה"מ, אחת הפייבוריטיות לזכיה בזהב בסיאול. הסובייטים התחילו את הטור־ניר בהססנות, סיימו 0–0 עם קוריאה, לאחר מכן ניצחו בקושי את ארגנטינה החלשה 2–1 ורק במשחק השלישי ניצחו את ארה"ב 3–0. הכוכב הגדול, אלכסיי מיכאליצ'נקו מדינאמו קייב, הבקיע שלושה שערים בשני המשחקים האחרונים והבודדים של פרנק ארוק בוודאי יעניקו לו טי־פול מיוחד. במשחק יצפה מאמן נבח־רת ישראל יעקב גרונדמן הנמצא בקוריאה.

באותה שעה יפתח באיצטדיון בקוואנג'ו המשחק המסקרן בין זמביה, הסנסציה הגדולה של הטורניר האו־לימפי למערב גרמניה, אחת הפייבור־יטיות לזהב. זמביה הדהימה את הע־ולם בנצחון 4–0 על איטליה, ולאחר מכן חזרה על התוצאה המשכנעת גם נגד גואטמלה. השם קאלושה בוו־אליה כבר אינו זר לחובבי הכדורגל בעולם, לאחר ששת השערים שהב־קיע במשחקי נבחרתו כאן. הכוכב הנפלא המשחק בקבוצת סרקל ברוז' הבלגית יעמוד בפני הצעיים, די־אפיל על שמות כמו יורגן קלינסמאן, וולפראם וסקה ואריך גורדן.

אבל הקרב הגדול של רבע הגמר יהיה באיצטדיון האולימפי בסיאול: ברזיל – ארגנטינה. שתי הנבחרות הג־דולות תיפגשנה כאשר ברזיל בעקבות ברורה לניצחון לאחר שניצחה בש־לושת משחקיה בקלות יחסית, והבקיעה 9 שערים וספגה אחד. ארגנטינה העפילה רק בעור שיניה לרבע הגמר, בניצחון בדקה ה־90 על דרום קוריאה. רומאריו הוא בינתיים הכוכב הגדול של ברזיל, עם חמישה שערים.

המשחק הרביעי יפגיש את שוודיה ואיטליה. שתי נבחרות אירופיות חזקות שלא מיצו עצמן עד כה. שוו־דיה נראית בעמדת עדיפות, בייחוד לאחר ההלם שעברו האיטלקים בעקבות הפסדם הסנסציוני לזמביה.

שני מפסידי חצי הגמר יהיו מתחרי־ים בטורנמנט ישחקו המנצחות במשח־קים שוודיה – איטליה וזמביה – אוסטרליה בסיאול ישחקו המנצחות במשחקים זמביה – מערב גרמניה וב־רזיל – ארגנטינה.

רשמית: השוער הסובייטי דאסאייב ישחק בסוויליה

סוויליה (ע"צ). קבוצת סוויליה, מהליגה הראשונה בספרד, השיגה את הסכמת רשות הספורט הסובייטית, להעברת השוער הבין־לאומי רינאט דאסאייב – אישרה אמש הקבוצה הספרדית.

דאסאייב, 31, יוכל לשחק שלוש עונות בסוויליה, אם כי השלטונות הסובייטיים מעדיפים כי ישחק שם רק שנתיים. סוויליה תשלם עבור דאסאייב 130,000 דולר. הוא יגיע בימים הקרובים לקבוצתו החדשה.

קוהן יאמן את איאקס אמסטרדם

אמסטרדם (ע"צ). ספיק קוהן מלוקסמבורג, מונה מאמן זמני, עד לסיום העונה, בקבוצת השאר ההולנ־דית איאקס אמסטרדם. קוהן בונה במקומו של המאמן המערב גרמני קורט לינדר, שהתפטר ביום רביעי, תוך הסכמה עם איאקס. קוהן היה סגנו של לינדר, שחוזהו אמור היה לפוג בסוף יוני 1989.

סבורים, כי הנהלת איאקס הטילה על לינדר את האחריות להישגים הדלים של הקבוצה בראשית העונה. הקבוצה צברה, עד לפרישת לינדר, 5 נקודות בלבד אחרי חמישה משחקים. ביום רביעי שעבר נכנעה איאקס 4–1 לטוונטה.

קוריאה התנצלה על תקרית האיגרוף

ולינגטון, ניו־זילנד (ע"ד). שגרי־רות דרום קוריאה התנצלה כאן של־שום על התקפתם של אנשי איגרוף זועמים בסיאול, על שופט אולימפי מניו זילנד.

נציגים רשמיים של קוריאה ואחר־דים, פלשו ביום חמישי לזירת האיגרוף ותקפו את השופט קית ווקר, לאחר שהבולגרי אלכסנדר הריסטוב הוכרז כמנצח בנקודות על הדרום קוריאני ביון ג'ונג־איל. הסדר הושב על כנו רק לאחר בואם של שוטרים חמושים. חמישה נציגים קוריאניים רשמיים, כולל המאמן הראשי, נפסלו מלבוא לתקופה בלתי מוגבלת.

שגרירות דרום קוריאה מסרה ש"תקרית האיגרוף שאירעה היתה מבישה מאד. מיעוט קטן ובלתי מיי־צג של קוריאנים פגע קשה בעם שלנו, על ידי התנהגותו הבלתי ספורטיבית".

טניס

גם החלום של עמוס נגמר

הטניסאי הישראלי הבכיר נכנע 6–4, 6–2, 6–4, לאמריקאי טים מאיוס ואמר מאוכזב: "היו לי כמה הזדמנויות והחמצתי אותן, על כן הפסדתי"

מאת יחיאל ארזי
שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). "צריך לשחק היטב כל הזמן, כדי לנצח טניסאי מסוגו של טים מאיוס. לא די בהבזקות חולפות. היו לי כמה צ'אנסים לשבור את ההגשה שלו בפ־תיחה, אבל החמצתי אותם ועל כן הפסדתי", אמר לי ביום שישי עמוס מנסדורף העייף, שחולצתו המיוזעת צמודה לגופו, דקות מעטות אחרי שנ־כנע 6–4, 6–2, 6–4, בשמינית הגמר, אחרי שעה ו־53 דקות בשעת צהריים חמה ולחה.

לאמיתו של דבר לא היה לאלוף הטניס שלנו כמעט שום סיכוי, במהלך המשחק בשלב שמינית הגמר, למנוע עלייתו של יריבו האמריקאי לרבע הגמר. מאיוס, שעלה למקום ה־9 בדירוג העולמי האחרון (לעומת 27 של עמוס), ניצל עד תום את עדיפותו המוקדמת ואת יתרונותיו הגופניים, כדי להשיג מה שביקש. הוא הגיש ביתר יעילות, חבט בכוח ובדייקנות, ודומה כאילו הציב בזלת מיגרש שלט "אין כניסה". מנסדורף לא הצ־ליח, לרוב, לפרוץ את המערך הסגור, כי טים גבה הקומה סגר כל פינה, חסם את מסלול הכדור בידיו הארוכות והג־יע לכל פינה בצעדיו הגדולים. הוא השקיף על כל הנעשה מ"למעלה", וחשף תבונות מרי את חוסר האונים של עמוס, שראה יותר מדי כדורים נוחתים בכל אותם המקומות הלא רצויים, שאינך יכול להגיע אליהם בעיתוי הרצוי.

"מאיוס היה הפעם אגרסיבי, מדייק, ולא הותיר לעמוס סיכוי. אבל מנסדורף ראוי לשבחים, כי עבר שני סיבובים ובהגרלה טובה יותר אולי היה מרחיק לכת", אמר לאחר המישחק מאמן הטניסאים הישראלים, שלמה גליקשטיין. הוא גם הביע תקוותו, כי הצמד שלנו מנסדורף וגלעד בלום ימצא את עצמו, כדי לנצח היום בסיבוב השני של טורניר הזוגות את הרצים המפתיעים כריס־טנסן ומאטסון.

עמוס איבד את מישחקון ההגשה הראשון, פיגר מיד 2–0 ואחרי כן צי־מצם ל־4–5. מאיוס הגיש במישחקון העשירי, בו הוליך מנסדורף 30–0, אבל התהפך ולא ניצל את ההזדמנות להשוות ל־5–5. ההפסד 6–4 תיסכל אותו והשפיע מאד על יכולתו במערכה השניה, החלשה שלו, בה השיג נקודה ראשונה רק אחרי פיגור 4–0. מאיוס יכן, גילה ניידות וחבט היטב עד לניצחון 2–6.

במאמץ רב חזר החבדיקת חולפות, כשהוא מאופק וחסר את ההתלהבות האפיינית לו בימים טובים יותר, שמר עמוס על שוויון 3–3 במערכה השלישית. הוא כעס על כמה החל־טות, "שוחח" בענין זה עם השופטים וגם הרבה לרטון ולמלמל, כדרכם של טניסאים במצבים דומים. חוסר הריכוז שלו התנקם בו במישחקון הש־ביעי, בו הגיש, בגלל כמה חבטות פראיות ותנועות יאוש. ניסיון להש־וות ל־4–4 נכשל, מול מאיוס השופע ביטחון, שנשא את כובע המצחיה שלו הפוך. עמוס צימצם ל־4–5, במאמץ אחרון, אבל היה ברור, כי זו שאלה של זמן בלבד עד שייכנע. מאיוס השיג שלושה "מץ' פוינט" במישחקון העשירי, אבל נזקק רק לאחד מהם כדי לנצח 6–4, כי מנסדורף חבט מיד בחוסר סבלנות לרשת, בצורה שאפיינה אותו בחלקים רבים של ההת־מודדות הזו.

טניס / הסיכוי בזוגות

עמוס וגלעד ניצחו זוג אירי וחושבים על רבע גמר

מאת יחיאל ארזי
שליח "הארץ" לאולימפיאדה

סיאול (מיוחד ל"ספורט הארץ"). הטניס שלנו עשה צעד נוסף להצלחה אולימפית, כאשר עמוס מנסדורף וגלעד בלום נאבקו ביום שישי בצהריים שעתיים ו־27 דקות עם האירים איין קולינס ואואן קייסי, בטרם ניצחו 6–2, 6–7, 6–4, 7–5 ול־קינוח ההישג המעודד, נודע כעבור שעתיים, כי היריב הבא שלנו בש־מינית הגמר הוא הצמד מרניה מדסן כריסטיאנסן ומיכאל מאטסן. הרבים ניצחו את הצמד הקנדי בשתי המערכות הראשונות (7–5, 6–2) והפסידו את השלישית 7–6 (7–5 בשובר השוויון) וסיימו את העימות המרתק בניצחון 5–7 במערכה האח־רונה. אמנם אין להם שום עדיפות, אבל רבע הגמר בזוגות נראה קצת מוחשי יותר מתמיד, ואתגר זה כשלעצמו חייב להניע היום את עמוס וגלעד במישנה מרץ להתמודדות.

ביום שישי הוכיחו שני הישראלים, כי הם הופכים בהדרגה לצמד יעיל, גם אם עדיין לא תמיד מתואם די הצורך. המישחק היה איכותי, מרתק וגם משעשע, כאשר פה ושם הירשו לעצמם השחקנים להציג את הפגנות בתעלולים. המערכה הראשונה, עם שבירה כפולה של הגשות היריב, במישחקונים השישי והשמיני, סללה את הדרך ל־6–2 קל. יתכן הבחנות התאום במערכה השניה ואחרי 6–6 עלתה ישראל ליתרון מהיר של 1–3 בשובר השוויון, וכמה חבטות דוגגות מהירות הללו את הפער ל־2–5 ול־3–7, בה שמר כל צד על ההגשה שלו. בלום הגיש בפיגור 4–5 והפיזן ישר־אלי נרד בחזיתות של 10–15 בכל זאת השיג שיויון, שלא מנע הפסד 4–6.

לצד סידרת חילופי כדורים מהסוי תשואות, היו גם החטאות מיותרות אך כנראה בלתי נמנעות, שמנעו שליטה מוחלטת. כך התנהלה המערכה הרביעית עד 4–4, ואז חל המהפך ויתרון 5–4 לישראל בהגשה של קייסי. אבל מנגד נכשל עמוס בה־גשתו, ובמקום הכרעה סופית ניגררו ל־5–5 מרגיז ומעצבן. קולינס גבה הקומה הגיש במישחקון ה־11, אבל מנסדורף ובלום עשו מאמץ מרוכז ושברו ל־6–5 ואז הגיש גלעד הנמרץ והציב את ישראל במצב 0–40 עם שלושה כדורי ניצחון אפשריים. הכדור הראשון לא הספיק, אך הבא אחריו הבטיח עליה לשמינית הגמר לעיני קהל מריע, שרובו הגדול הקדים מן הסתם כדי לראות באותו מגרש את הצמד הבא: אלוף ווימבל־דון סטפאן אדברג ובן־זוגו השוודי אנדרס יאריד.

למה בדיוק מתבונן עמוס מנסדורף? התצלום מדבר בעד עצמו. צלם איפי שתפס את עמוס בפוזה הלא כל כך סימפטית, מסביר כי הטניסאי הישראלי מגלה בתנועה זו את "ייבשותו" בלפי המישחק בו נוצח על ידי האמריקאי טים מאיוס 3–0 (6–4, 6–2, 6–4).

חדשות כלכלה

ישראל הנפיקה איגרות חוב ב־2.5 מיליארד ד' בארה"ב

תמשיך בקרוב במבצע להשלמת ההנפקות בסכום של עוד 3 מיליארד דולר • מוחזר חצי מהחוב היקר לממשלת ארה"ב

מאת איתן אבריאל

משרד האוצר הצליח בסוף השבוע לבצע הנפקת ענק של איגרות־חוב בבורסה האמריקאית, בהיקף גדול שלא בוצע אי־פעם על־ידי שום מדינה אחרת.

ההנפקה הסתכמה ב־2.5 מיליארד דולר, והתבצעה באמצעות חמישה חתמים, מהגדולים בשוק ההון האמריקאי. הריבית שנקבעה על איגרות החוב גבוהה בכשליש עד רבע בעל הריבית על איגרות החוב של האוצר האמריקאי, והיא דומה לריבית שמשלמות סוכנויות פדרליות בערבות בממשלת ארה"ב.

הריבית על האיגרות ודרך ביצוע ההנפקה נקבעו בניו־יורק והתפעלות של נכבדים בשוק ההון. באוצר מציינים בסיפוק שמנכ"ל האוצר ויקטור מדינה והחשב הכללי אריה שר, שנשלחו לארה"ב לביצוע ההנפקה, הצליחו להשיג ריבית נמוכה יותר מהריבית על הנפקות הבנק העולמי, הידוע כמנפיק באיכות הגבוהה ביותר.

עם תום ההנפקה הגיע לסיומו השלב הראשון של מיחזור מחצית החוב היקר של ישראל לממשלת ארה"ב, חוב הנושא ריבית גבוהה במיוחד. ישראל תמשיך בקרוב במבצע להשלמת ההנפקות, בסכום של עוד שלושה מיליארד דולר.

מבצע זה יצא לפועל לאחר חקיקה אמריקאית במארס, המאפשרת למדינות שקיבלו בעבר הלוות סיוע בטחוני בריבית גבוהה למחזר 90% מהחוב, בערבות ממשלת ארה"ב. על־פי חקיקה זו יכולה ישראל למחזר חוב של 5.5 מיליארד דולר, מסך החוב לארה"ב המסתכם ב־8.5 מיליארד דולר, שרובו נובע מהלוואות שלקחה ישראל בזמן מלחמת יום הכיפורים.

בעקבות פגישת נסים־שולץ

החקיקה קיבלה תאוצה לאחר פגישות שקיים שר האוצר משה נסים בספטמבר '87 עם שר החוץ האמריקאי ג'ורג' שולץ ושר האוצר ג'יימס בייקר, ועם חברי סנאט וחברי קונגרס רבים.

נסים התחייב בפניהם שהסכומים שייחסכו ישמשו רק להקטנת החוב החיצוני.

"מן השמיים עזרו לנו", אמר שר האוצר, כאשר התברר שבשבועיים האחרונים חלה ירידה מבוקשת בשיעורי הריבית בארה"ב. המנכ"ל מדינה והחשב שר נשלחו לארה"ב בשבוע שעבר ובתוך ימים אחדים ביצעו את ההנפקה בתנאים להנחיית השר.

"מיחזור החוב בסך 2.5 מיליארד דולר וירידת הריבית בעת ביצוע ההנפקה הן לתועלת הדור שלנו, ועוד יותר לדורות הבאים של מדינת ישראל", הוסיף שר האוצר.

האומדנים הראשונים מצביעים כי הריבית שתשולם על ההנפקה היא 9.3%, לעומת ריבית ממוצעת של כ־13% על החוב בסך 2.5 מיליארד דולר שמיחזורו הוקדם. החיסכון למדינה מההנפקה מסתכם בכ־93 מיליון דולר.

כן ציינו באוצר כי לצורך הבטחה של 10% הנוספים של ההנפקה, שאינם בערבות אמריקאית, רכשה ישראל איגרות־חוב של ממשלת ארה"ב בסך 250 מיליון דולר, בכספי יתרות המט"ח של בנק ישראל, ולפיכך יקטנו בסכום זה יתרות המט"ח בשיעור זה.

באוצר אמרו כי הגירעון התאפשר תודות לרמה הגבוהה יחסית של היתרות, אשר אמורות לגדול שוב באוקטובר עם קבלת הסיוע האמריקאי ל־1988 בסך 1.2 מיליארד דולר.

שפירא שיעבד 35 כלי רכב להשגת מימון בשוק האפור

מאת יהודה שרוני

איש העסקים אברהם שפירא שיעבד בימים האחרונים כ־35 כלי רכב, כמחצית מכלי הרכב שבבעלות מפעליו, כדי להשיג מימון לטווח קצר.

אברהם שפירא

"כלי הרכב שועבדו לחברה למימון תעשיות, שהיא חברה־בת של הבנק לפיתוח התעשייה. בתמורה סיפקה חברה זו לשפירא ערבות, שאפשרה לו להשיג סכום של כמיליון שקל בשוק האפור.

חלק מסוחרי השוק היו מוכנים להעניק את האשראי, אם המדובר היה בערבות של הבנק לפיתוח התעשייה, שדינה כדין ערבות בנקאית.

במפעלי שפירא אושר כתגובה כי נעשה ניסיון להשיג מיליון ש"ח בשוק האפור, אך נראה ש"העיסקה תיסגר באחד הבנקים, משיקולים כלכליים".

לחץ פוליטי לדחות בחירת דירקטוריון חדש בבל"ל

מקווים לשבץ פוליטיקאים שייפלטו בקרוב

מאת אריה לביא

גורמים פוליטיים שונים מפעילים לחצים כדי להימנע מבחירת דירקטוריון חדש לבנק לאומי בטרם ייערכו הבחירות לכנסת. מטרת הלחצים, המופעלים בין היתר על דוד שטרן, יו"ר מועצת המנהלים של חברת אוצר התיישבות היהודים, היא לאפשר שיבוץ של אישים פוליטיים שייפלטו בעקבות הבחירות בדירקטוריון החדש של בנק לאומי.

דוד שטרן, יו"ר חברת אוצר התיישבות היהודים, לא היה מוכן אמש להתייחס לכך, אך ציין שבשלב זה יש לבנק לאומי דירקטוריון, והוא ימשיך ויפעל כל עוד לא ייבחר דירקטוריון חדש. בימים אלה היו אמורים לצאת מכתבים רשמיים לחברי דירקטוריון בנק לאומי, בראשותו של ד"ר מאיר חת, ובהם סיכום ההחלטה של החברה־האם להביא להחלפת הדירקטוריון הקיים. לא ברור אם המכתבים כבר יצאו, אך ברור שעד עתה לא התפטר אף אחד מחברי הדירקטוריון.

החלטת המועצה של החברה־האם נתנה לדירקטורים 14 יום להתפטר מתפקידם. מועצת המנהלים של הבנק היתה אמורה להתכנס ביום שלישי הקרוב לדיון בהתפטרות, אך לא מן הנמנע שהישיבה תידחה ליום רביעי.

בינתיים גוברת התכונה לקראת מינויו של דירקטוריון הבנק החדש, וההחלטה של צדיק בינו, מנכ"ל הבנק, להתפטר, הרחיבה את התכונה סביב המינויים העתידיים בבנק לאומי.

לתפקיד יו"ר הדירקטוריון מוזכרים שורה של אישים, בהם עדי אמוראי, סגן שר האוצר; משה זנבר, מי שהיה נגיד בנק ישראל ויכאל בהך אורגד ויורם ארידור שהיו שרי אוצר.

בחוגים פיננסים נפוצו שמועות שנגיד בנק ישראל מיכאל ברונו תומך במועמדותו של ד"ר שפר, חבר מועצת המנהלים של בנק המזרחי.

שצדיק יסביר התפטרותו

מאת צבי זרחיה

חבר ועדת הכספים ח"כ דן תיכון (ליכוד), תובע לזמן את מנכ"ל בל"ל בינו צדיק, לישיבה הקרובה של הוועדה בשבוע הבא, כדי לדון בסיבות ובמניעים שהביאו להודעת ההתפטרות שלו. לישיבה יוזמנו גם ראשי מועצת אוצר התיישבות היהודים, כדי לדון בהתפטרות חברי דירקטוריון בל"ל.

תיכון אמר אתמול כי "צדיק מנהל את המוסד הפיננסי הגדול במדינה. מי שקם בבוקר ומבקש ללכת מתפקיד זה, לאחר שנוכח לדעת שאינו יכול להמשיך לפעול בתנאים הסביבתיים שנוצרו, חייב להסביר את צעדו לפני ועדת הכספים".

בינתיים החלו להעלות שמות אפשריים לתפקיד מנכ"ל בנק לאומי, בעקבות החלטתו של צדיק בינו לפרוש. בין המועמדים מוזכרים מנכ"ל משרד האוצר ויקטור מדינה, גליה מאור, אהרן דברת וידידיה גרינברג. במקביל מוזכרים גם שני שמות מתוך הבנק: שושנה ויגשל וד"ר אברהם הפץ.

עם העברת השליטה לבעלות פרטית

חברת הכשרת היישוב הרוויחה במחצית 1988 – 4 מיליון ש'

לעומת הפסד של 7.4 מיליון במחצית השנה הקודמת

מאת יהודה שרוני

חברת הכשרת היישוב סיימה את המחצית הראשונה של 1988 ברווח של 4 מיליון שקל, לעומת הפסד של 7.4 מיליון שקל במחצית השנה הקודמת. את 1987 סיימה החברה בהפסד של 2.8 מיליון שקל.

תוצאות המחצית הראשונה של השנה מושפעות מכך שהבעלות על החברה עברה לאיש העסקים יעקב נמרודי, שרכש לפני שנה 43% מההון מידי בנק לאומי, ובתחילת השנה רכש את השליטה מידי הסוכנות היהודית. לפני מספר שבועות צירף נמרודי לחברה, את משקיע החוץ יוסף ברנדר, שרכש מחצית מההון של הכשרת היישוב.

פעולותיה העיקריות של ההנהלה החדשה הן: מימוש נכסים לא־מניבים, עדכון דמי השכירות במקומות שבהם שיעורם היה לא־ריאלי וצמצום בהוצאות הנהלה וכלליות.

אליהו שרבית, מנכ"ל הכשרת היישוב, הסביר בדו"ח המנהלים כי ירידת שער המארק במחצית הראשונה של 1988 בשיעור של 8.4%, לעומת עלייה בשער במחצית השנה הקודמת, הכניסה לחברה 640 אלף שקל.

התרחשויות חריגות במטוויות המאוחדות

המנכ"ל פרש "מסיבות אישיות" חצי שנה אחרי שמונה לתפקיד

מאת יהודה שרוני

ברוך טולדנו, מנכ"ל המטוויות המאוחדות, מסר בישיבת הדירקטוריון של החברה שהתקיימה בשבוע שעבר, על התפטרותו מתפקיד המנכ"ל, וזאת, חצי שנה בלבד אחר שמונה לתפקידו. עד למינוי מנכ"ל חדש, יכהן בתפקיד יורם כספי יועץ לניהול. התפטרות טולדנו, עובד בכיר בבנק הספנות לשעבר, הינה אחד השיאים לשרשרת אירועים שהיו בחודשים האחרונים בחברה, שנקלעה לקשיים עקב המשבר בענף הטכסטיל.

לפני כחודש ימים פרש מדירקטוריון החברה יהודה טוניק, שנימק את הפרישה "בהתרחשויות המוטלות עליו". בימים אלה נמסרה לבורסה הודעה לפיה יוסף גם, אחד הדירקטורים בחברה, חזר בו מכוונה לשמש בה כדירקטור. בבורסה נפוצו השערות, כי התפטרות המנכ"ל והדירקטור, נעשית על רקע מצבה העיסקי של החברה, ועל רקע יציאתו הצפויה לחו"ל של אחד מבעלי העניין בה.

במהלך השנה האחרונה, הינה במטוויות המאוחדות, שרשרת של חילופי מנהלים, שיש בה כדי להעיד על מצב החברה. טולדנו, שכיהן כאמור כמנכ"ל מחודש באפריל 1988, החליף בתפקיד את נתן רימון. רימון כיהן כמנכ"ל החברה שנה אחת בלבד, זאת לאחר שבתחילת 1987, החליף בתפקיד את מרדכי וכט. וכט הודח מתפקידו על ידי קבוצת אייזנברג, שהייתה בעלת השליטה בחברה.

כלל מבקש לייעל חברות שנקלעו לחולשה גם ע"י צמצום פעילותן

בין הנבדקות חברות פולגת, כיתן כלל סחר ואזורים • מעריכים המשק עלול להיכנס למיתון מעט אחרי הבחירות

מאת אריה לביא

ראשי קונצרן כלל עוסקים בימים אלה בבדיקת החברות בקבוצה שגילו באחרונה סימני חולשה. מטרת הבדיקה – לייעל את החברות בניסיון לצמצם את ההפסדים שלהן, גם במחיר צמצום הפעילות.

במסגרת זו הוחלט כבר על צמצום במספר פרוייקטים בחברות שהצביעו על הפסדים או צמצום חד ברווח, או בחברות שלגביהן יש חשש שבעתיד הקרוב יצביעו על הפסדים. ראשי קונצרן כלל מעריכים שסימני האטה במשק עלולים להתגבר בקרוב, והמשק אף עלול להיכנס למיתון זמן לא רב לאחר יום הבחירות.

ראשי הקונצרן סבורים שבעתיד הקרוב אין להיכנס להשקעות ואף יש לפעול לצמצום תוכניות השקעה קיימות. כך, למשל, התקבלה החלטה על הפסקת כל הפעילות בחו"ל של חברת הבנייה "אזורים", למעט פרוייקט אחד באורלנדו, שלגביו יש לחברה התחייבות להמשיך בו.

כיום נבדקות שורה של חברות בקבוצת כלל. הבולטות בהן הן כיתן, פולגת, אורדן, כלל סחר ואזורים, שלגביה יש כבר פיקוח מיוחד. כמו כן, נבחן פרוייקט מיוחד בשיתוף עם הנהלת הקונצרן. במקרה של כלל סחר התברר שבמספר חברות בקבוצה זו נעשו כמה השקעות כושלות, בדומה למה שאירע ערב המיתון הקודם.

יצחק שרם, המשנה למנכ"ל כלל, אישר בשיחה עם "הארץ", כי הנהלת כלל בוחנת בעת מחדש את מצבן של מספר חברות, אך ציין שזו תופעה מקובלת לאחר הגשת מאזן חצי־שנתי.

אושרה התוכנית לשבוע עבודה מקוצר בן 5 ימים ב"אל על"

התוכנית עברה את רשות החברות הממשלתיות ונמצאת במו"מ בין ההנהלה לעובדים • לא תשונה מכסת השעות השבועיות

מאת זוהר בלומנקרנץ
כתבר "הארץ" לענייני תעופה

רשות החברות הממשלתיות אישרה את תוכניתה החדשה של הנהלת חברת "אל על" למעבר לשבוע עבודה מקוצר בן חמישה ימים.

על־פי התוכנית, הנמצאת כיום במשא ומתן בין נציגי ההנהלה לעובדים במסגרת הסכם העבודה החדש, לא ישונה מספר שעות העבודה השבועיות, ולשעות העבודה ביום שישי לא יהיה משקל גדול יותר משעות העבודה בימים אחרים בשבוע. עובדים שיעבדו באותו יום, יוכלו ליהנות מיום חופשי ביום אחר במשך השבוע.

המעבר לשבוע העבודה המקוצר ייעשה באמצעות תוספת של שעת עבודה, תשיעית למניין שעות העבודה היומיות. לא יינתן פיצוי או תוספת תשלום מיוחדת עבור כך. הרוב הגדול של עובדי חברת התעופה לא יועסק ביום שישי.

תוכנית המעבר לשבוע העבודה המקוצר תקיף 1,300־1,400 עובדים בחברה, בעיקר עובדי מינהלה, מהם 270 שיעבדו בימי שישי. למעשה, התוכנית לא תחול על מגזרים העובדים במשמרות, המועסקים כבר היום במשך חמישה ימי עבודה בשבוע, כגון עובדי תחזוקה וטייסים.

גיבוש התוכנית החדשה ואישורה ברשות החברות הממשלתיות, התאפשרו לאחר שנפתרו המכשולים הסכימים שהיו קשורים בהפעלתה. כך, לדוגמה, התברר כי לא יהיה קושי בהפעלתה של מערכת היסעים מיוחדת במסגרת המעבר לשבוע עבודה מקוצר, ושרשת השירות לא תיפגע.

התוכנית החדשה לא תופעל לפני תקופת התארגנות, שתימשך כנראה לפחות עד אפריל.

בעלי דיסקונט, הפועלים והמזרחי מסכימים להשוואת המניות; בל"ל דחה התשובה

מאת אריה לביא

חברת העובדים מסכימה להשוואת זכויות ההצבעה של מניות בנק הפועלים, זאת בניגוד לעמדות קודמות שהובעו בעבר על ידי ראשי חברת העובדים בעניין זה.

במכתב ששיגר דני רוזוליו מזכיר חברת העובדים לסגן שר האוצר עדי אמוראי נאמר כי חברת העובדים תומכת בהרחבה משמעותית בזכויות ההצבעה במניות בנק הפועלים השונות ממניות השליטה בבנק שנמצאות בידי מוסדות חברת העובדים. עקרונית אומר רוזוליו במיכתבו אף ניתן להגיע לשוויון מלא של מניות הבעלים ומניות הציבור אך למרות זאת תומכת חברת העובדים שיהיו שני סוגי מניות.

רוזוליו מבקש שההרחבה בזכויות ההצבעה תעשה במו"מ עם בעלי השליטה ולא בדרך של חקיקה תוך מתן פיצוי מתאים לבעלי השליטה. חברת העובדים דוגלת בכך שהשליטה על הבנקים הציבוריים תמשיך להיות ציבורית ורצוי בבעלות הבעלים הנוכחיים.

הסכמות והסתייגויות

איתן אבריאל מוסר "הארץ" מוסר: הבעלים של בנק דיסקונט, בנק הפועלים והבנק המזרחי מקבלים, תוך הסתייגויות מסויימות, את דרישת שר האוצר להשוואת זכויות ההצבעה של כל המניות הבנקאיות. רק אוצר התיישבות היהודים, בעלי בנק לאומי, טרם העבירו לאוצר את תשובתם. הם ביקשו דחייה עד לאמצע החודש הבא.

בעלי בנק לאומי הסבירו לאוצר, שלאור התרחשויות סביב פיטורי מועצת המנהלים של הבנק, ולאור הודעת ההתפטרות של מנכ"ל הבנק צדיק בינו, הם לא יכלו להתפנות לדיון בדרישת השר. דחיית תשובת אוצר התיישבות היהודים מתייחסת גם לגבי מניות בנק איגוד, הנשלט על־ידי בל"ל.

מכתביהם של אגודת המזרחי, בעלי הבנק המזרחי המאוחד, ושל חברת העובדים, בעלי בנק הפועלים, הגיעו לאוצר בסוף השבוע שעבר. הם נשלחו לסגן שר האוצר עדי אמוראי, שקיבל משר האוצר ייפוי־כוח לטפל בהשוואת זכויות ההצבעה של הבנקים ומכירתם אחר כך.

חברת הבניה מת"מ השכירה חלק מבניין לחברת מחשבים

מאת אריה לביא

חברת הבניה מת"מ השכירה שני שליש מבניין משרדים, המוקם בימים אלה ברחוב שוקן בדרום תל־אביב, לחברת מחשבים – לתקופה של 10 שנים.

הבניין, המיועד למשרדים, יכלול כ־9,000 מ"ר חלקים ממנו כבר הושכרו. השבוע הושג הסכם להשכרת קרוב ל־6,000 מ"ר לחברת המחשבים. הבניין ישולם בעוד יותר משנה.

על־פי ההסכם, תשלם החברה מדי שנה 850 אלף שקל, שהם כ־520 אלף דולר. משמעות ההסכם היא, שחברה תשלם כ־7.60 דולר למ"ר דמי שכירות.

חברת מת"מ היא בבעלותה של קבוצת משקיעים, בראשות איש העסקים שמעון (צ'פאי) קרים.

ערך את העמוד היום של

אתה מקבל כסף בקרוב
ממניות בנקאיות או מכל מקור אחר?

בנק דיסקונט מתקוון שתרוויח יותר... ומיד!

המניות עומדות להשתחרר? תוכניות חסכון נפדות? כסף מגיע אליך בקרוב? בנק דיסקונט מתקוון להעניק לך יותר רווח ...ומיד:

הלוואה ללא ריבית

עוד לפני שהכסף שלך משתחרר - קח הלוואה ללא ריבית* עד 31.10.88, כך תוכל להשקיע בחסכון או בקופת גמל ולהרוויח כבר מהיום.

מדד במתנה... ויותר

אתה משקיע כבר היום בחסכון ומרוויח מדד וריבית לחודש נוסף, לפחות.

פטור מעמלת פדיון

אתה משקיע בתוכנית חסכון, בקופת גמל, בפקדון שקלי או בקרן נאמנות ועד 31 באוקטובר תקבל פטור** מעמלת פדיון מניות ההסדר. כך תרוויח יותר.

שי

כל הפותח תוכנית חסכון, או קופת גמל או "חן לכל" - במסלול הפקדות חודשיות - יזכה בשי מיוחד: יומן הבית של בנק דיסקונט, או שעון מהודר ומיוחד או מחשב סולרי בעיצוב חדשני.

* לפותחי קופת גמל תישא ההלוואה ריבית בשיעור 0.75% לחודש בלבד.
** למשקיעים בפקדונות שקליים ל־3 חודשים ומעלה.

לפרטים נוספים ולקבלת יעוץ - פנה לאחד ממוקדי ההשקעות של בנק דיסקונט, או לכל אחד מסניפי הבנק. תוכל לפנות גם בטלפון, מ־8.00 בבוקר עד 10.00 בלילה ל"טלבנק דיסקונט" - (03)639888, (03)639777.

הטבות ותנאים מיוחדים באפיקי ההשקעה של דיסקונט

תוכניות חסכון

"יתרון רב תשואה פריים" חסכון צמוד למדד, גמיש ונזיל. עם אפשרות למשוך את הכסף בכל עת.

תוספת מיוחדת לריבית השנתית, הצמודה לדולר, ובריבית הצמודה למדד, בתוכנית "יתרון חלרמודד".

פקדונות שקליים

הטבות מיוחדות למשקיעים בפקדונות שקליים, לקראת מועד פדיון המניות הבנקאיות.

17% ריבית שנתית לפחות, בתוכנית "חן לכל" - חסכון בהפקדות ל־6 או ל־12 חודשים, עם זכות להלוואה בתנאים מועדפים.

קרנות נאמנות של "אילנות דיסקונט"

הטבות מיוחדות, לקראת פדיון המניות הבנקאיות, ב־20 קרנות הנאמנות של "אילנות דיסקונט".

הקרנות משקיעות בצמודי מדד או בצמודי מט"ח, במניות, או בשילוב בין אפיקי השקעה שונים.

מדיניות ההשקעה של "אילנות" מאפשרת התאמה אופטימלית לצרכי המשקיע.

קופות גמל

תשואות גבוהות, בשיטת הערך היומי, בקופות הגמל של דיסקונט: "גפן", "שקמה", ו"תמר" - קופת הגמל הפופולרית ביותר בישראל, בכל סקרי דעת הקהל בשנים האחרונות.

בנק דיסקונט מתקוון אליך

ALFATEC
BIDONE SPECIAL

שואבי אבק
יעילים ואמינים
לחנויות ולמשרדים
בגדלים שונים
לבתי מלון, ולמשרדים
ולשימוש ביתי.
פעולת מנוע שקטה

מבצע חגים

Special בידונה
299 ש"ח בלבד
כולל מע"מ

מבחר גדול של ציוד עזר ומוצרים לנקיון
מעבדה לתיקונים ושרות

מחצ
החברה המובילה
לסיכון, הזמרים, ציוד לתחזוקה ונקיון
מקבוצת "השמירה"
תל אביב, איזור התעשיה רחוב 1274
סס 12 (כניסה מדרך פתח תקוה 282)
טל: 378473, 370121, 374113

לכל לקוחות ישראטל

מספר הטלפון החדש שלנו
החל מיום 27.9.88

03—492661

וכתובתנו החדשה:
כור תקשורת והתראה – אגף ישראטל,
עתידים, נוה שרת, ת.ד. 13022 ת"א 61130.

הארץ

יום א', י"ד תשרי התשמ"ט
25 בספטמבר 1988

מערכת, הנהלה, מודעות, הפצה ומנויים: תל אביב, רחוב זלמן שוקן 21, טל' 5121212
ת"ד 233 תל אביב 61001 פקס' 610012, טלקס 33748
ירושלים: רחוב הסבלה 2, טל' 224245-02, ת"ד 273 י-ם 91002 פקס' 224249-02
חיפה: רחוב נורדאו 20, טל' 661166-04, ת"ד 5259 חיפה 31052 פקס' 670715-04
המו"ל: הוצאת עיתון הארץ בע"מ, רח' זלמן שוקן 21, תל-אביב
העורך: גרשום שוקן   עורך המשנה: חנוך מרמרי
אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ואינה מחזירה כתבי-יד
HA'ARETZ Daily Newspaper, Tel-Aviv, Israel. P.O.B 233, Tel. 5121212

תכססנות לא תועיל

"מפלגת העבודה מציינת את הניסיון המוצלח של שילוב לימוד תורה בשירות צה"ל ומחייבת שירות צבאי של צעירים בגיל הגיוס, על בסיס שוויון, תוך התחשבות בצורכיהם של בני הישיבות שתורתם אומנותם, כפי שהוסכם על-ידי בן-גוריון". סעיף זה שבטיוטת מצע המפלגה לבחירות המתקרבות עורר התנגדות נמרצת בישיבת מרכז המפלגה ביום ה'. המתנגדים הבחינו בו, לצד דברי שבח לישיבות ההסדר, ובנימת העמדה הביקורתית לגבי הנוהג של דחיה אוטומאטית של שירות צבאי לתלמידי ישיבות. מפלגת העבודה היתה צריכה, לדעת המתנגדים, בהם בלטו ח"כ הרב מנחם הכהן וגברת תמר אשל, לקבוע עמדה שלילית בנושא זה.

היה זה דווקא איש "העובד הדתי", הרב הכהן, שתבע במלים נרגשות את ביטול הסעיף ומאחר שדיבר בנימת האשמה על כך כי מפלגת העבודה, באמצה את נוסחת ההתחשבות בצורכיהם של בני ישיבות, "מקפלת כל הדגלים שלנו, כולל דגל הביטחון" – גרר את יושב ראש המפלגה לתגובה נרגשת עוד יותר. אולם הזעם שבו ביקש שמעון פרס להפריך את דברי הרב הכהן לא היה צריך להביא את חברי מרכז המפלגה מאבחון ענייני של הבעיה ומהסקת מסקנה פרגמטית לגביה.

הרב הכהן דיבר על 20 אלף בני ישיבות, שלשכת הגיוס אישרה להם דחיית מילוי חובתם החוקית לשרת בצבא – דחייה שהופכת למעשה במרבית המקרים לפטור מוחלט. הרב הכהן דיבר על 20 אלף כאלה, ושר הביטחון תיקן: לא 20 אלף, אלא 18 אלף במשך 15 שנים. יצחק רבין ודאי יודע את העובדות לאשורן, אבל מה משקל תיקונו? שמעון פרס בעצמו הודה, כי שעה שדוד בן-גוריון הסכים לעשות יוצא מהכלל לגבי בחורי ישיבות, היה המדובר במאתיים איש מדי שנה. מותר לפקפק בכך שבן-גוריון היה מסכים לנוהגי שחרור שהתרחבו למימדים של היום. תביעתם של מנחם הכהן ותמר אשל לבטל את הסעיף המוצע ביטאה, ותוסיף לבטא, מחאה שאפשר להניח כי הציבור ברובו שותף לה.

ניתן לשער כי שמעון פרס אינו שלם בסתר לבו עם השתמטות סיטונית של בני הישיבות, שעליה לימד סנגוריה. הוא גם לא הסתיר את כוונתו הפוליטית: "כשהלכתי לרבי מבעלז, הוא לא אמר לי שאחזור ואדרוש מחברי מפלגתי לגדל פיאות. לעומת זאת הוא פירסם הודעה על הצורך בשלום". במלים אלו השתקפה תקוותו של מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ, כי אישורו של סעיף המצע השנוי במחלוקת יקרים את סיכויי רכישת קולות הבוחרים שומרי המסורת ואת הצטרפותן של סיעות דתיות לקואליציה עם המערך.

אולם זהו הימור שאין לדעת אם יעלה יפה. לעומת זאת, קרוב לוודאי כי הצבעת המרכז תוסיף קולות לסיעות רצ, מפ"ם והמרכז-שינוי. פרס צודק באומרו שלא די בכך שיאמר דברים נכונים; עליו גם ליצור רוב לשלום. אבל כדי להשיג מטרה זו עליו לשכנע בחורים אדוקים כי השלום חיוני למדינה. בדרכי תכססנות, שיש בהם כדי לטשטש את פרופיל המפלגה כיורשת תנועת ההשכלה, לא ישיג את מבוקשו.

כישלון אמריקאי בלבנון

המהלך של מרפי, שהשביע את רצון אסד וקומם את הנוצרים, מעורר מחשבות נוגות במזרח ביירות באשר להישענות על ארה"ב

מאת עודד זראי

עוזר מזכיר המדינה האמריקאי, ריצ'רד מרפי, גורס כי הנהגת הבעת' השלטת בסוריה, בראשות הנשיא חאפז אסד, רוחשת לו מידה לא מבוטלת של ידידות והערכה. לדידו, עבד אל-חלים חדאם, מי שהיה שר החוץ וסגן הנשיא כיום, זוכר לו חסד נעורים, מאז היותו שגריר ארה"ב בדמשק. באותה מידה שמורים מאותם ימים קשרי הוקרה והקרבה עם הנשיא אסד. נראה כי גם על סמך הערכה זו קיבל מרפי ממזכיר המדינה שולץ את המנדט לנסות ולמצוא מוצא או להשיג פשרה בנושא בחירת הנשיא הלבנוני החדש, על כל המשתמע מכך. אין ספק שהמימשל האמריקאי ביקש באמצעות המנדט שניתן למרפי להביא למיצוי התהליך הדמוקרטי של בחירת נשיא בלבנון, תוך שמירת היציבות והשקט היחסיים בארץ הארזים. אולם למה שאירע במציאות אין כל קשר עם הכוונה למיצוי התהליך הדימוקרטי, או עם הרצון לשמירת היציבות והשקט.

אישים בכירים בביירות, הנכנסים ויוצאים במשרדו של חדאם ואנשי מימשל סורים אחרים, ואשר נתקבלו לא פעם לשיחות בארמון אל-מוהאג'רין, טוענים כי מרפי משלה את עצמו. לדידם, הסורים אינם זוכרים לאיש חסד נעורים, ובוודאי לא לדיפלומט אמריקאי.

באשר לנושא הלבנוני, נראה כי אסד ראה בשגריר ארה"ב באו"ם, ורנון וולטרס, אישיות דיפלומטית מתאימה יותר מאשר "אותם שליחים זוטרים, כמו אפריל גלספי (שמונתה שגרירה בבגדד)". באשר למרפי, אומרים אותם אישים, כי אסד מחשיב אותו כ"זוטר שיש לנצלו לקידום האינטרסים הסוריים". מי שעקב אחר יחסו של אסד למרפי, במהלך שבוע שהותו בדמשק לפני כשבועיים, הראה מסיק כי בידיעת "ההערכה וחסד הנעורים" אינה תקפה. רק לקראת סוף אותו שבוע זכה מרפי להתקבל אצל אסד לשעתיים, וזאת רק לאחר שחדאם הצליח לתמרנו להסכים לא רק למועמד הסורי לנשיאות, מיכאל אל-דאהר, אלא גם לכינוס הפרלמנט באיזור השליטה הסורי במערב ביירות.

יש להניח כי הדיפלומטיה האמריקאית מודעת לעובדות היסוד המקובלות בלבנון. לשלוש הקהילות המרכיבות את המיזוג האנושי הלבנוני שמורה זכות הבחירה של שלושת הנציגים הבכירים במימשל. לפיכך, שהנשיא המארוני מטיל, בסופו של דבר, את מלאכת הרכבת הממשלה על אישיות מוסלמית סונית, זכות בחירתה המעשית של אותה אישיות שמורה לקהילה הסונית. הדבר אמור גם לגבי יו"ר הפרלמנט המוסלמי שיעי. לא היה זה מקרה שמנהיגותה של הקהילה השיעית, הסמוכה על שולחנה של דמשק, נענתה לתכתיב הסורי של בחירת חוסין אל-חוסייני ליו"ר הפרלמנט. כך גם לגבי בחירת הנשיא המארוני.

זאת ועוד, אותו נשיא כפוי, נתפס בעיני הקהילה כמי שמכר את קהילתו לאויבתה המושבעת סוריה, והוא זוכה לשבת בכסא הנשיאות בארמון בעבדה הודות לרצונו של אותו אויב. כל זאת כאשר הבוחרים עצמם הופכים לרובוטים המהסלים במו ידיהם את ההליך הדמוקרטי. להסכם מה הגיע מרפי. הוא הגיע לדמשק, כשבאמתחתו התנגדות למועמדותו של הנשיא לשעבר, סלימאן פרנג'יה. התנגדות זו תפסה אמנם את עמדת הקהילה הנוצרית, אך מרפי לא טרח להגיע לתיאום מינימלי עם המנהיגים הנוצרים על מועמד פשרה כלשהו. כמו כן, לא נלקחה מלכתחילה בחשבון עורמתו של אסד והאפשרות הגלויה כי אל-דאהר, מועמדו הסופי של דמשק.

מרפי נתן ידו לתרגיל הסורי

יתרה מזאת, פרנג'יה ידוע בקשריו עם הסורים, באופן שדמשק יכולה לסמוך על נאמנותו בבוא העת. באשר לאל-דאהר, היה ברור כי כדי שיזכה להיות מועמדה הסופי של דמשק, עליו להציג מחוייבות ולהסכים לסידורים שישביעו מעל לכל ספק את רצונו של אסד. מרפי נתן ידו לתרגיל הסורי, ויצא את דמשק השר לפטריארכיה המארונית הלבנונית בבקרקי, כדי "לבשר" על ההסכם הסורי-אמריקאי למינוי הנשיא הבא של לבנון.

הגדיל לעשות הממונה על השגרירות האמריקאית בביירות, דניאל סמפסון. הדיפלומט האמריקאי לא רק שיבח את ההסכם הסורי-אמריקאי בדבר מינוי אל-דאהר, אלא הזהיר כי מי שלא יבוא לכיכר אל-נג'מה (איזור השליטה הסורי במערב ביירות), כדי לבחור את המועמד, הוא "אויבה של לבנון".

יש להניח שסמפסון יודע כי מרבית הצירים הנוצרים, ואף אחדים מהצירים המוסלמים, אינם יכולים לבוא לכיכר אל-נג'מה, משום שהם מבוקשים על-ידי המודיעין הסורי. דומה כי סמפסון זכה לשבחים מצד ראש המודיעין הסורי בלבנון, הקצין לגל גאזי כנעאן, אשר ביקש לשמוע הצהרה נגד כינון ממשלת מעבר על-פי החוקה על-ידי הנשיא היוצא אמין ג'מייל. סמפסון התגרב לעשות כן, והשמיע אזהרה ביום האחרון לכהונת ג'מייל, לפיה תביא "ממשלת המעבר לאסון". את מרבית האזהרות נהג סמפסון להשמיע במערב ביירות המוסלמית, הנשלטת על-ידי הסורים.

גם בהערכה המוקדמת של תגובת הקהילה הנוצרית להסכם אסד-מרפי, נחל המהלך האמריקאי כישלון. עצם ההסכם והצהרותיו הנמשכות של סמפסון הביאו לגיבוש ולאחדות פנימית בקהילה הנוצרית.

לגבי אישים בכירים במזרח ביירות, הידועים בהערכתם לארה"ב כמנהיגת העולם החופשי, עולות בעקבות המהלכים האמריקאיים האחרונים מחשבות נוגות באשר להישענות על הדוד סם [illegible].

מכבסים את הסרבנים

מפ"ם תוקפת ואילו רצ דו-משמעית ביחסה לשילוב עברייני הסירוב בשטחים במערכת הבחירות

מאת דן מרגלית

בפני הציבור הרחב מופיעות רצ ומפ"ם כמשפחה שלובת-זרוע ומאושרת. רק באקראי ניתות לפתע מרפקה של אחת בין צלעות אחותה הפוליטית. בעיקר מתמחה בכך מפ"ם, שלה יש יותר מה להרוויח ופחות מה להפסיד מההתכתשות הסמויה.

"על המשמר" פתח את הדיון בגילוי כי על דעת ח"כ שולמית אלוני הוקם קשר עם סרבני השירות בצה"ל. מי שהיתה מזכירת מערכת בטאון רצ "פוליטיקה", רוני טלמור, פעלה לשלב במערכת הבחירות של מפלגתה את ראשי הסירוב שעשו בכלא בגין עבירתם. בחוגי השמאל – הוסיף "על המשמר" – לא התייחסו עד כה באהדה לתופעת הסרבנות, אבל חברי "יש גבול" קידמו בברכה את יוזמת רצ ש"יש בה הבנה לדרכם".

סרבנות השירות ביחידות צה"ל בשטחים היא תופעה עבריינית בעלת פוטנציאל להתפשט למגיפה פוליטית רחבה. זהו ניסיון לקעקע את הכרעות הרוב הדמוקרטי, לפרוק את צה"ל ולכפור בעליונות שלטון החוק. במידת-מה הסרבנים הם ניצני הפראגנות בחברה הישראלית. בבוא היום יהיו דוגמה לחיקוי המוני מצד המתנחלים הקיצוניים, שיטלו את החוק לידיהם ויקימו לעצמם צבא פרטי, בהסתמך על התקדים של "יש גבול" ואחרים.

אמנם אירע לח"כ אלוני שהצדיקה את עקיפת החוק בטענה שאין לקבל את דין עריצות הרוב, כפי שעלה בוויכוחה עם אבנר שאקי במוסף "הארץ", אבל ברצ הבינו כי התופעה עלולה להתגלות כבומראנג מסוכן. ח"כ יוסי שריד הסביר באומץ ובגלוי-לב לתנועת הנוער של מפלגתו (ולרבים מצעירי השומר הצעיר), מקצת העקרונות הדמוקרטיים העומדים בסתירה לסרבנות. הוא גם פירסם שני מאמרים עקרוניים שהסתייגו מן הסרבנות והגן על עמדתו תוך פולמוס להוט עם כמה מתומכי הסירוב במפלגה. התנגדותו היתה עקרונית, אולם לא נעדר ממנה גם יסוד טאקטי: הוא סבר כי יש להתרחק מן הסרבנות כמפני אש. אם תהיה רצ שותפה, ולוא רק במשתמע, למעשה הפרת החוק – היא עלולה לשלם על כך גם מחיר כבד בקלפי.

אך משהו השתנה עתה ברצ. אמנם בתגובתו ל"על המשמר" קבע שריד כי רצ שוללת את מעשי הסרבנים בלשון מוחלטת, אבל "זה לא אומר שהאנשים האלה צריכים להיות מחוץ לגדר, ולכן אני רואה בהצטרפותם אלינו דבר חיובי". הוא כנראה לא היה משוכנע לגמרי בצדקת עמדתו ולכן הזכיר לבטאון מפ"ם כי גם מפלגה זו מאכלסת בשורותיה פעילים שעברו על החוק כמו לטיף דורי, שנידון על מפגשו עם ראשי אש"ף.

הסברו כולל היתממות מסויימת. ודאי שמפלגה אינה יכולה לבדוק בציציות כל פעיליה, ואף אין זה רצוי שתתבע מחבריה להתמך כמו במיסדר בולשביקי בכל מרכיבי תוכניתה הפוליטית ומצעה המדיני; יש מקום גם לגמישות ולמחלוקת. אך כשמנהלים משא ומתן על שילובם של תיקים חורשים, כמו עדי אופיר ולב גרינברג, האורים במסע הבחירות – יודע ומכוון מראש כי המניעים שיצא להם קשר לסרבנותם ולא בשום פעילות ציבורית אחרת במפלגה. אפשר, לפחות, לקבוע כי הוכח שהלך הרוח ברצ אצל עורכי הסרבנות, והרי שריד – יותר מכל פוליטיקאי אחר – נוהג לצטט "הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו".

אלוני ושריד אינם טירונים בפוליטיקה הישראלית. הם מכירים את פוטנציאל הבוחרים שלהם על בוריו. עמדתם אינה מקרית ופזיזה אלא פרי הערכה מודעת או אינסטינקטיבית, שכדאי להם למתן את שלילת הסרבנות; שיש אינטרס להתגודד על קולות אלה עם הרטיבה המתקדמת, הנעורת כפרופ' ישעיהו ליבוביץ' בהסתתה לסרב לשרת בשטחים; ובעיקר שהתופעה החמורה חילחלה לעבר מוקדי הלגיטימציה בישראל, ולפיכך המיועדים להצביע רצ לא יענישוה על שהיא מתירה אחרי יום הכיפורים להתפלל עם העבריינים, למרות שרוב הציבור הנתעב בה יוסיף לשרת ביחידות הקרביות השלוחות לגדה המערבית ולעזה.

מצב חדש זה מעורר כמה בעיות מהותיות. לא ברור איך בתנאים אלה חתמו המערך ורצ על הסכם עודפים. אחרי כל מה שנכתב בין שר הביטחון יצחק רבין לבין סרבן השירות ד"ר עדי אופיר נוצרה עתה אפשרות חדשה, שהם יעבירו זה לזה את עודפי הקולות שיצטברו ברשימותיהם. זה כמעט לא יעלה על הדעת, אבל העובדה חזקה מן הסתירה ההגיונית.

ברצ מרוצים מהמצב החדש הפותח עוד ערוץ לבוחרים מסוג אחר. במערך אין מבינים את משמעות התופעה החורגת מעבר ליום-הקלפיות. שמעון פרס ורבין ועמיתיהם השרים מזלזלים בתופעת הסרבנות ומצביעים על המספרים הזעומים של הנשפטים והנכלאים כאילו מדובר במשהו קיקיוני, ואין הם חשים כי נפתח סדק נוסף בפני המעשה שעלול לשתק את כושר התיפקוד של כל ממשלה חוקית.

הקרב על הפרס הגדול

דוקאקיס חתר להפוך את ההתמודדות למירוץ מרתון שבו הוא הרץ השקט המתקדם לקו הגמר בדבקות. בוש הבהיר שמדובר בקרב איגרוף. הסיבוב החשוב הבא – בקליפורניה

מאת בני לנדאו

לוס אנג'לס

47 הקולות האלקטורליים, שאותם תעניק קליפורניה למנצח במסע הבחירות לנשיאות – יותר מכל הקולות שהוא עשוי לגרוף בטקסאס, אוקלהומה וקאנזס גם יחד – מכונים פה "הפרס הגדול". בליל 8 בנובמבר, מעריכים רבים מהפרשנים, יהיו עיני האומה האמריקאית נשואות מערבה. רק לאחר שיוודעו תוצאות ההצבעה בקאליפורניה שבמדינות, רק משיתברר למי העניקה קליפורניה את "הפרס הגדול" – ניתן יהיה לדעת מי יהיה הנשיא הבא של ארה"ב.

מייקל דוקאקיס אינו יכול להרשות לעצמו תבוסה בקליפורניה. גם ג'ורג' בוש זקוק פה לנצחון משכנע. לא בכדי קיימים מסיירים השניים בכל מחוזות המדינה כמעט כל שבוע. המירוץ צמוד מאוד. ההכרעה עלולה ליפול על חודם של כמה עשרות אלפי קולות המתפזרים, מפוצלים בכמה מישורים מקבילים. החשוב שבהם הוא מישור הטלוויזיה.

יועץ דמוקרטי אמר פעם כי בקליפורניה, אסיפת בחירות פירושה שלושה אנשים מול מרקע הטלוויזיה. החשיפה מעל המרקעים – סקי"ל מבוקר הפרסום ודקות הריווח המצטברות בחדשות הערב – מעצבת את דימויו של המועמד בתודעתם של הצופים. בהתמודדות מורכבת זו צבר ג'ורג' בוש, בשבועות החולפים, את מירב הנקודות. הוא סירב לגלם את התפקיד הקומי שיועד לו באופרת הסבון של הדמוקרטים, התגלה כבעל תקיף ומרושע החולש על מנגנון משומן ויעיל. הוא הכתיב את הדימויים.

דוקאקיס חתר להפוך את ההתמודדות למירוץ מרתון שבו היה אמור לגלם את הרץ השקט המתקדם לקו הגמר בדבקות עיקשת. בוש הבהיר לו כי מדובר בקרב איגרוף אכזרי ושיגר לעברו מטח מבלבל של מהלומות קצרות ומכאיבות. דוקאקיס התליס כי בבחירות השנה יוכרע המועמד שיוכיח "מיומנות", ובוש הורה להסביר לו מה פירוש המלה. הוא תקף בו בנושאי ביטחון, ליברליזם, כיכבים, פסימיות, מיסיונר העידה, פטריוטיות. הוא רקד סביבו.

יום אחד תקף אותו במפרץ בוסטון, ולמחרת הלם בו בגבעות הילס. מדי קרב שיגר לעבר המועמד הדמוקרטי שורות מוחץ וחדשה מעל גבי המרקעים. בקיצור: הרפובליקאים תקפו את הדמוקרטים בשפלות מעורבת של מקצוענים, כשהם מוכיחים מרץ גמול פשרות ויכולת ארגון. המועמד הדמוקרטי החל מתגונן על רגליו.

מי האיש הזה

האיכות, שרמזה בשעתו על איזו מיומנות שקטה, הצטיירה לפתע כבלתי מוגדרת. מי האיש הזה? מעל גבי המרקעים נראה דוקאקיס כבר הבין, נורמאלי לחלוטין. בעל אוהב ואב מסור שהיה מעדיף, כנראה, לשוב לבוסטון ולכסח את הדשא בחזית ביתו, מאשר להוסיף ולהתמודד ברשעות עיקשת על הפרס הגדול. בינתיים היו אישים ונאמני מנגנונים. ג'ון מקלוגלין, מנחה טלוויזיה פופולרי, הגדיל מכנה אותו מדי יום א' "איש מבני קסף". פיליפ רות, הסופר האמריקאי השנון, כתב השבוע כי האמביציות של דוקאקיס – מוצאו היווני – היא הסיבה המבלבלת ביותר שבעטיה נבצר ממנו להגדיר עצמו באורח ברור וחד בפני ציבור הבוחרים. זוהבה – הוא לא. יועציו של ג'ורג' בוש זיהו נקודת תורפה נוספת. דוקאקיס הוא אולי מנהל יעיל, אבל אינו נראה בדיוק כמנהיג העולם החופשי.

"הוא אינו רואה את אמריקה כמנהיגת המערב", צלף בו בוש. "לא ברור לו שאם אמריקה לא תוביל את מדינות העולם החופשי – לא יהיה למדינות העולם החופשי מנהיג". כשנאם באוזני כמה מאות רפובליקאים עשירים באחד ממלונות לוס אנג'לס, בארוחת ערב שמחירה אלף דולר לאיש – רמז בוש כי יריבו חותר להפוך את ארה"ב למעצמה סוג ב'. "הוא מסתכל במעגן ואומר 'קצין, קצין', לא חשוב מה, לא חשוב איפה – קציר".

תגובתו של דוקאקיס הצטיירה כנואשת. הוא נכנס לטנק והחל לנסוע, זקוף בצריח. כמה ימים לאחר מכן הגיע ללוס אנג'לס וניסה להסיט את הויכוח לנושא שהסכך הגדול, כביכול, מטעיין בו: הוא הבטיח לתגבר את מערך המלחמה בסמים במאה סוכנים פדראליים נוספים (ממשל רייגן היה סבור ששמונה סוכנים נוספים יספיקו לבלימת הנגע). לוס אנג'לס, עייפה מהבטחות, לא הגיבה בתשואות חן. אפילו מפקד המשטרה המקומי, דיווחו העיתונים, "מחא כפיו בדיוק ארבע פעמים".

היום יתייצבו המועמדים לעימות טלוויזיוני ראשון העשוי להשיב לדוקאקיס את תנופת הנצחון. עד אז הם מוסיפים להלום זה בזה ללא רחם. דוקאקיס טען כי פועלי אמריקה "מתקשים להחזיק את ראשיהם מעל המים" וכי האומה זקוקה לנשיא "שיקום ויילחם למען המשפחה האמריקאית הממוצעת".

בוש ניסה לבלום את המהלומה: "אני מבין מדוע יש לו את הבעיה הפסיכית הזאת", אמר, "הוא אינו יכול להיבחר אלא אם כן העניינים יתדרדרו והעניינים יתדרדרו, ללא ספק, אם ייבחר". ההתגוששות נמשכת והפרס הגדול עדיין ממתין למנצח.

שמור וזכור בדיבור אחד

מצב-רוח / ב. מיכאל

כאילו יד סמויה מתזמרת אותן, דואגות צמד המפלגות הגדולות לאזן זו את זו בדברי-הבלות תיפלות. באותו יום עצמו, יום שישי, 23.9.88, פירסמה האחת מודעת בחירות עגומה, השניה יצאה בהודעה לעיתונות. המודעה מלמדת על מפרסמיה, כי הם מקום שקוראי המודעה אינם יודעים כיצד לזכור, וההודעה מלמדת על מודיעיה כי הם עצמם לא יודעים כיצד לשמור.

הליכוד הוא מפרסם-המודעה, מעל קלסתרו משפיל-העיניים של ראש-הממשלה יצחק שמיר, מי תנוסס הביטוי "הבא מתוך הבית" בטקס פותחת מערכת הבחירות של הליכוד.

וכך הוא אומר שם: "היום מנהל המערך מסע של הפחדה. הם מאיימים על העם כי שלטון הליכוד יביא מלחמה אימים. הם עשו זאת ב-77, ואיימו על העם שאם בגין יגיע לשלטון, יבואו בעקבותיו אימות המלחמה. ומה קרה באמת? כולנו יודעים. מנחם בגין נבחר ובמקום המלחמה הוא הביא את חוזה השלום הראשון (...) המציאות שוב תטפח על פניהם, מה שקרה [illegible]".

[illegible] כי אינני איש-מערך, אינני מוכן לוותר על תהילת המתריעים כבגד הצפוי לנו משלטונו של בגין ומפלגתו. אנחנו יודעים מה קרה באמת. קרה בדיוק כמו שאמרנו: אמרנו שמנחם בגין יביא מלחמה – והא-והא-לא – הוא אכן הביא מלחמה. את הנוראה, המיותרת, המטופשת, המלוכלכת, האכזרית, והנוראית מכל המלחמות הוא הביא בדיוק את המלחמה שאנחנו ניבאנו שהוא יביא.

והוא אכן גם הביא שלום. על אפו ועל חמתו של שמיר, (שכבר עייפה העם מלדוש שבדרשנת את השיא והעולימפי הזה בבגיעות מתחסדות), על אפם ועל חמתם של רבים מדי באותה סיעה המתגודרת עתה כשלום שבגבאה עליה, על יריום הפגרת של אנשי המערך, על שכמם החזוק של דיין ושל ויצמן. בגין עצמו, בגין נגד, קיים כמעט אותו לאמת את כל נבואות-הכלהה שניבאנו לו אישית, ולשלטון שיונהג על-ידי אנשיו: אמרנו שהם יביאו מלחמה – הביאו. אמרנו שיביאו חורבן על הכלכלה – הביאו. אמרנו שיביאו לסחרור, בקיטובים, לי השחתת המידות, להתדרדרות מוסרית, לשקיעה אלי מדינת-משטרה אלימה וגזענית – הביאו.

עליכן, אין פלא שראש-הממשלה נראה בתצלום, משפיל כך את עיניו באומרו את אשר אמר. טכסט כזה לא נהוג לומר עם עיניים מיישירות מבט.

המערך, לעומת-זאת, הודיע לעיתונות כי הוא "שוקל להצטרף אל היוזמה לפסילת הרשימה המתקדמת לשלום". ולמה – "הדבר יסייע למערך להתנער מן התדמית השמאלנית המודבקת לו". כלומר, רק עניין של תדמית. שינוי קל בתפריט. בשם הקוסמטיקה הגמירית הזאת, מוכן המערך לנקוט בצעד הנורא והדקוני ביותר שדמוקרטיה רשאית לנקוט בו כדי להגן על עצמה. במין היסחדות שלו מפרי שכות, כמעט משועשע, מפמר המערך שיכשוכי-גמותו פוליטיים רק כדי לתקן מעט את תדמיתו.

הבוררת מתבקשת, אך בלתי נמנעת: "כך" ו"מולדת" הן בריות מסוג אחר לחלוטין. אותן ראוי לפסול כי הן עברייניות על החוק ומהורות ובאת הדמוקרטיה. המתקדמת אינה עבריינית על שום חוק. היא-דמוקרטית לעילא ולעילא. אף יותר מכמה וכמה סיעות דתיות מסויימות.

"כך" ו"מולדת" מציעות להמיר את הדמוקרטיה הישראלית. המתקדמת מציעה רק להמיר את הדרך הפוליטית בה הולכת ישראל. את שתי הגזעניות יש לפסול, כדי להגן על הדמוקרטיה. את המתקדמת אסור לפסול מאותו נימוק עצמו.

אך לבו של המערך גם בכל הקטנות האלה. הוא מטורד בעינייני תדמית. ובלהט התדמיתנות, הוא שכח לשמור על עקרונותיו.

אין-ספק כי אם המערך יצטרף ליוזמה לפסול את התנועה המתקדמת לשלום, הוא אכן יצליח להשתחרר מן התדמית השמאלנית ממנה הוא כל-כך חושש. ולא תיוותר לו אלא בעיה קטנה אחת: כיצד להשתחרר מן התדמית ה"ריטייה" שתדבק בו אז. ובצדק.

סופר כמגשש או כאמצעי

מאז שוחח עם ערפאת, עסוק הסופר הצרפתי-יהודי מארק האלטר בהכחשות

מאת יואב טוקר

באטלייה היו"ר-מתיבראויזה בר-ובע ה"מארה" בפאריס שולט מארק האלטר היטב במצב. באווירה נעימה של התרגשות-משכר שבסביבתו הוא בוחן בשקט את הקולות המרועים הנרגעים מבחוץ: יחד עם רעייתו, קלארה, יצא בחודש שעבר לתוניס בעקבות "הזמנה כמטעם" מערפאת. מנהיג אש"ף חיפש לקיים שיחה, כך הם מבהירים, עם "דמות אינטלקטואלית יהודית שקולה יישמע בקלות ובמהירות באירופה, באמריקה, גם בישראל". מישהו ערך עבודה בטסה בתוניס רשימה ראשונית של מי ומי כאלה, מועמדים יהודים, אנשי-רוח; ערפאת ודאי עיין, פסל שמות, הוסיף שמות, בדק בתיקים, ולבסוף בחר בנו..."

מזה חודש ימים עוסקים איפוא קלארה ומארק האלטר, מבוהו ומרוצו, בהקיפה בשלבים של אותה שיחה "חריפה, נרגשת, לעתים צעקנית" בת חמש שעות עם ערפאת: כשבוע ימים לאחר השיחה פירסם האלטר מעל דפי "לה מונד" רשימה שסיכמה את פנייתו המשבית: "שאלות לישר ערפאת"; הסופר הצרפתי קרא לערפאת לומר בגלוי, מפורשות, אחת ולתמיד, את שאמר, מסתבר, פנים אל פנים בשיחה באשר להכרה בישראל, לנכונותה של מדינה פלשתינאית לחיות בשלום לצידה של ישראל, להתכחשות בריש גלי ל"סעיף ההוא" באמנה הפלשתינאית.

מייד אחר כך הגיע שלב הריפת ההכחשות וההכחשות שכנגד שהגיעו מתוניס: ערפאת ואנשיו טענו שדברי המנהיג סולפו, שהאלטר לא היה אלא "מלווה של עיתונאית (רעייתו, קלארה) שהגיעה לצורך ראיון", כאילו ידע ערפאת שהמדובר בשיחה שנועדה לפירסום... שכך וכך לא נאמר מעולם... שהאלטר הגיע לתוניס כשליח "מבר השוב" משמעון פרס...

"שמעון פרס לא העביר באמצעותי דבר לערפאת, מן הסיבה הפשוטה שכלל לא היה לי קשר עם פרס לפני הפגישה; ולא רק עימו: איש, להוציא שניים שלושה ידידים קרובים, לא ידע על יציאתנו לתוניס... בכל מקרה, שמעון פרס אינו משוגע עד כדי הפקדת פנקסים משוערים כאלה לערפאת בכיס המקטורן שלי..."

האלטר, סופר עיתונאי הגייר, משמש זה כעשרים שנים כאחד מדובריו של הדור היהודי הצעיר, או כמעט צעיר, של הקהילייה האינטלקטואלית בצרפת. בטקסט רומאנסקי ארוך שפירסם לפני כחמש שנים, "זכרון אברהם", פרש את התולדות הנחקרות והמשוערות של שושלת משפחתו, דרך ימי הביניים של מרכז ומזרח אירופה. "המדובר במבן בי, אבל לא רק בי"; כרך שני של "אברהם" אמור להתפרסם בקרוב והוא ילווה את המשפחה לאורך שתי המאות האחרונות, עד להשמדה ועד להאלטר המונצא מקלט בצרפת.

מארק האלטר. מה המסר

הזל משנות השישים היה שותף, יחד עם קלארה, לגיוסתן של ועדות פעולה (אז קראו להן "שבאלגיות", היום היו מבנים אותן "שבאליות") שביקשו לברר דברים, להבין, לתווך, לייעץ, בגליל הבורות תיכוני. כבר ב-1967, ואחר כך ב-71 וב-72, יצא לביירות ופגש בערפאת: כששמע מפי מנהיג אש"ף התבטאויות בוטות, "על גבול הבלתי-נסבל", שחזו זריקה בפועל של היהודים לים, פתרון צבאי, סרוב בשליחות וכו'. "אבל היו אלה באמת ימים אחרים...; גם שלנו (השמאל האירופי), גם שלו (ערפאת)..."

היום, אומרים השניים בחזרה מתוניס, השתנה הרבה, כמעט הכל: האינתיפאדה העמידה לראשונה בתר לחזות אש"ף את המנהיגות הפלשתינאית הגולה ב"קשר-מציאות" עם השטחים; לראשונה בתולדות המזרח התיכון מתנהל עימות ישראלי-פלשתינאי של ממש. מנהיגות אש"ף קלטה זאת והחליטה, זו הפעם, להודות באמת: בין היתר, מחשש לאיבוד השליטה בשטחים על ידי הקול המתגבר של "הפונדאמנטליסטים השיעיים בשטחים", בעיקר ברצועת עזה; נוסף על שלל השיקולים של מדיניות פנים בין-קבוצתיות בהנהגה הפלשתינאית והצעדים כאלה או אחרים במדיניות הבין-לאומית של אש"ף, תקיפה עתה "פסיכולוגיה חדשה": המנהיגות הפלשתינאית הזקינה: אין אלה עוד מנהיגים שורדים לוחמים תמוסים, "קומיליסר", כפי שהאלטר זוכר אותם מימי ביירות ההם של שנות השישים והשבעים... "לערפאת היתה אז חזות קשה, תקיפה; היום הלבין זקנו, פניו רוככו, מבטו נרגע. הסביב מכנים אותו "הזקן". כן, כמו בן-גוריון...; כל ההנהגה הפלשתינאית מעתיקה, מחקה – במודע או שלא במודע – את המהלכים ואופני ההתנהגות של הציונות המגשימה בדרך הארוכה.

יש להם אפילו "יהדות בליהדות" פלשתינאיים: פלשתינאים בליונים מלוס-אנג'לס, מלונדון, משיקאגו, מפאריס, שהגיעו לתת עצות ולשמוע כיצד הם יכולים לעזור.

העבערים התכופים מתאור "סכבי" הורך אל מעורבות ענייניית, אישית, אמביציונית, בשרשי הסכסוך, כמי מסים לא אחת כבה מן הגבולות: האולם קלארה ומארק האלטר סבורים שאין טעם לסרב ולרדוס בחפשוס בתפקיד כזה או אחר של "האינטלקטואל בסביבתו", איש הרוח כשוקן פסוודופוליטיה: הם, כאסיסרות, בחוקרי-פרוויזינלציה של יכולות לומר לאיסר

מדינה מה שאחרים לא יכלו לומר ("אם היה מדינאי איזהו מעין לומר לערפאת מה שהמודינו בפניו היה זורק אותו מייד מן החדר").

קלארה בטוחה שאיטנו הוא באמת רצה להחליף דברים, לשמוע: "אתנו בעיין בדרום אביב; איתנו – להבדיל מן המדינאים המקצועיים – זה עניין אחר באמת"; אותו יום, מסתבר, היה בתוניס גם המדינאי הסוציאליסטי האיטלקי קראקסי וערפאת נאלץ להפסיק את השיחה עם האלטרים כדי להיוועד עימו, ולאחר מייד אחר-כך את השיחה, "זו שעניינה אותו באמת"; בכל מקרה, לפני ואחרי הקונפרונטציה, עצם השאלה בדבר הייענות להזמנתו של ערפאת, לא עוררה קשיים: יהיו המבוני יהודי-הציבור הביכורים אשר יהיה האלטר באבוק, הוא אומר במסיבתו, בבטחה של הגילה הצאבית ("ספי הרי נכה לדבר עם האבקים בגסו הארסה"ג הוא כביר בכך שלא הוא זה סיוחוה גבולות, יסיכבה כשאה או יגבש ניירות-עמדה: המדינאים ממילא, הרי ימשיכו, כך הוא בקהה, בדרך הדיפלומטיה הזו.

אבל האלטר מסביר גם, שלא פלא הוא שבצרפת ובישראל קם כעס גדול על שר החוץ הצרפתי רולאן דומא שנועד לאחרונה עם ערפאת בשטרסבורג, שעה שעליו, על האלטר, לא נמתחה בעצם ביקורת של ממש: "ההבדל ביני לבין דומא הוא בכך שאני מבטא... כתבתי, את שאמרתי לערפאת שאילו דומא, אין יודעים מה שהוא אמר..."

ליד שולחן האוכל בקצה השני של האטלייה מונחות, בקופסה פתוחה, הדפס חול צבעוני להתרייה, ארבע תמונות מן הפגישה. הצביה אותן הצלם הרשמי של אש"ף "שערפאת התעקש להכניס לתורה והוא התעקש להתחבק...": קלארה אומרת, שזה באמת כמוה "שהרי אנחנו מנהלים כאן תחת מערכת של מאניפולאציות וקונטרולאציות-נגד. שלא ספק גם, מתכחשים בהם: כל ההכחשות הללו, ההבהרות, הכחשות-הכחשות, יוצרות אווירה, אקלים, מצב. אבל גם זה חלק מה"פעולה": חלק מהמציאות: זה דברים זויים. זה כמו".

נופי צמרת

רמת סלים

המקום בירושלים

נופי צמרת
ברח' ש"י עגנון, בפרויקט מפואר דירות 4 ו-5 חדרים, דירות גג 6 חדרים.

נופי צמרת
איכות בניה וסטנדרט גבוה: לובי מרווח מרוצף שיש, שתי מעליות, אינטרקום, חניה מקורה והסקה דירתית.

נופי צמרת
מקום מרכזי קרוב לכל מקום, שרותים קהילתיים ומסחריים, גינות נוי וירק ונוף מרהיב.

נופי צמרת
איכות חיים ויוקרה.

נופי צמרת
בטחון להשקעה, ערבות בנקאית צמודה.
יעוץ ותכנון אדריכלי

מכירות:
ר. טוקטלי – ניהול ושווק נכסים
טל' 275949, 02-232742

שרותי תקשורת

י. פריצקר ושות' בע"מ - קים לוסטיגמן בע"מ

שתדלנות תרבותית

נציגות של מנהלי מוסדות תרבות נפגשה עם ראשי המפלגות וניסתה לשכנע אותם, בתקופת ההבטחות של טרום-בחירות, לכלול במצעם סעיפים בענייני תרבות, או לפחות להתחייב על שלושה דברים: מעמד של שר או סגן שר לענייני תרבות; הגדלת התקציב הלאומי לתרבות לכדי 80 מיליון ש"ח, וביטול הצנזורה על מחזות וסרטים.

המערך כבר הורדז להבטיח בעקבות דרישתו של נבון, יכלול המצע בעיקר כי נאמר כי "המערך ידאג להגדלת התקציבים למוסדות התרבות, ויסייע לאמנים יוצרים". כן סוכם בדיונים בין נבון לבין ועדת המצע, שהמערך יפעל בכנסת ה-12 לביטול הצנזורה על היצירה האמנותית.

יצחק מודעי, שנפגש עם מנהלי מוסדות התרבות, לא הבטיח דבר. בעניין הצנזורה הוא עצמו לא היה משוכנע שהוא בעד ביטול, אבל לא סגר את הדלת בפני נסיונות לשכנע אותו בעניין זה.

פגישת מנהלי מוסדות תרבות עם מודעי הוכיחה כמה מגוחך מעמד עיסוקם בסדר העדיפויות הישראלי

לעומת זאת, בענייני שרים, סגני שרים ותקציבים, הוא העמיד את מנהלי המוסדות במקומם. הוא סיפר שבהיותו שר אוצר נפגש עם מנהלי תיאטראות שנזקקו לקונסולידציה של חובות, והללו סיפרו לו באריכות על חשיבות מפעלם ועל גורלם הכבד. אז הסתבר שמדובר בסכום שעליו הוא מוליש בשניות. "80 מיליון ש"ח זה גבול הדמיון שלכם" – הוא שאל. הוא הסביר עוד, כי על-פי נסיונו, מינוי שר או סגן שר אינו מבטיח דבר, ושר שיהיה לו תקציב כנדרש על-ידי מנהלי המוסדות יהיה השר האומלל ביותר בכל הממשלה, משום ששר נמדד לפי גודל תקציבו.

הוא שם את האצבע על נקודה מעניינת: מנהלי מוסדות התרבות נוהגים בשתדלנות. הם חושבים שאם יגידו שהם לא זקוקים להרבה כדי לספר את כבצם, יש להם סיכוי לקבל. הם היו צריכים לדרוש מאות מיליונים, ואז אולי היו מתייחסים אליהם ביתר רצינות, לפי גודל דרישתם.

אבל בתרבות, הרבה יותר מבכל תחום אחר, כל מיליון ש"ח מחולל גדולות. אולי משום שאמנים התרגלו להסתפק במועט, ואולי מפני שאלה דברים שאכן אין להם מחיר. כך עומדת התרבות תמיד כענייה בפתח, כי גם דרישותיה המפורטות ביותר נחשבות לפרוטות שאינן מקבלות דיון, כדי שפוליטיקאי יתגייס למענן. ואולם, כדי להיאבק בתרבות, בטוחה, בספר, בשיר, הם יתגייסו בחפץ לב. זה לא עולה להם אפילו את הפרוטות הנחוצות לקיום מוסדות תרבות.

המכרז האיטי ביותר

מאת גידי אורשר

על פי המספרים שמפרסם מוזיאון תל-אביב, "בגלל המלחמה ההיא" והפקת שירות הסרטים הישראלי, סרטה של אורנה בדרוד זכה להצלחה אדירה. רבים נוהרים אל האולם, כדי לצפות בסרט המגולל את סיפורם של בני משפחת פוליקר וגלעד, אבל המוזיאון כבול בחוזים והסכמים שיבטלו את המשך הקרנת הסרט הזה בראשית אוקטובר.

הסרט אינו יכול להיות מוקרן בקולנוע אחר, מפני שלשם כך דרוש מכרז. שירות הסרטים הישראלי הוא יחידה ממשלתית, ועל כן נחוץ מכרז להביאו בפניו. במוזיאון תל-אביב הוא נוף ללא כוונת רווח, ולכן אפשר היה להציגו בו ללא מכרז.

להפסיק הקרנת סרט בשיא הצלחתו, זוהי מכת מוות אכזרית לכיס הישראלי. אורנה בדרוד מתקשה לראות את ההצלחה גוועת, ומנסה לשכנע את הגורמים המעורבים להתנהג כמבוגרים.

חודשיים וחצי לקח לשירות הסרטים הישראלי להוציא מכרז להפצת "בגלל המלחמה ההיא". זו יכולה להיות מכת מוות לסרט חשוב

שמואל אלטמן, מנהל שירות הסרטים הישראלי, אינו רואה דרך אחרת. הוא מייצג ממסד, ושם הדברים זזים באיטיות. בשירות לא ידעו שהסרט יהיה מסחרי, ועד שהבינו וסגרו חוזים עם כל המעורבים, חלף זמן. אלטמן מאשים את אמרגנו של פוליקר, מאיר קוטלר, וטוען שיום אחד בלבד לפני סגירת המכרז הושלם החוזה עמו, ואפשר היה להוציא את המכרז למפיצים.

קוטלר מכחיש. אין לו כל קשר עם המכרז למפיצים. עיקריו, הנוגעים לפוליקר ולגלעד, נסגרו עוד לפני תחילת ההצגה במוזיאון, ונותרו רק כמה בעיות לגבי תשלום לנגנים.

אלטמן מודה שאם הסרט היה נעשה בשוק הפרטי, החוזה היה נמצא מהר יותר והסרט יוצא בשקט.

בתחילת יולי עלו המפיצים לירושלים, כדי להתעדכן על הפצת הסרט. כעבור חודשיים וחצי – זמן רב יותר משארכה עשיית הסרט עצמו – ימים ספורים לפני הפסקת ההקרנה המסחרית שלו, יצא המכרז.

הוא ייסגר ב-4 באוקטובר. אז יצטרך הסרט להמתין שוב לאולם הקרנה. זה רע, טפשי, אפילו רשלני, לפחות מצד המפיקים שלו, שצריכים להחזיר את ההשקעה. אבל בכספי ציבור מדובר, לא בכספי פרטי, ולכן שום דבר אינו בוער באמת.

קונצרטבע

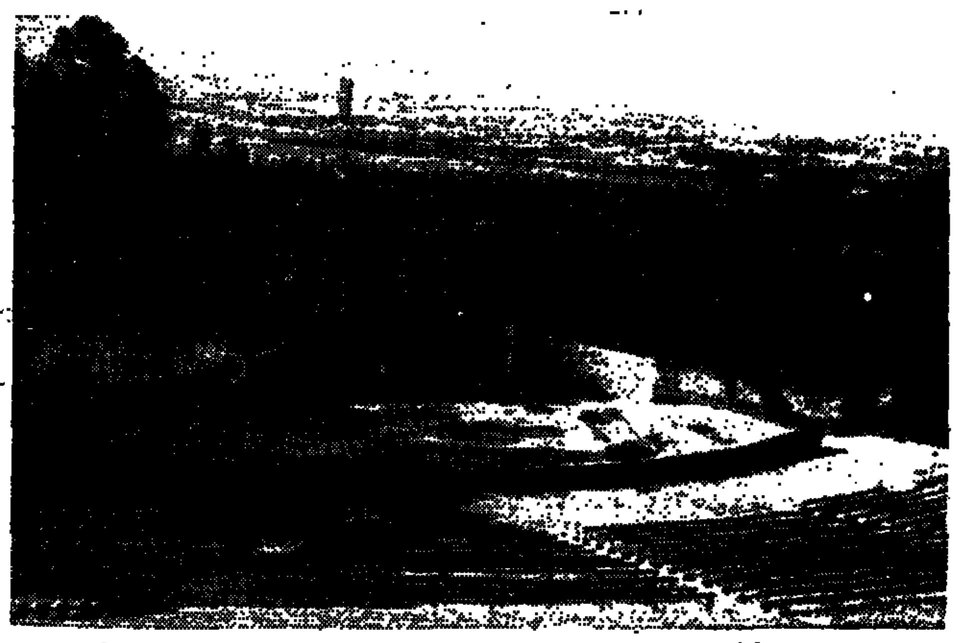

אמפיתיאטרון מקהל ליד מעיין חרוד

תצלום: דפנה פרוז

מאת לידיה פרנס

בחול המועד סוכות 1985 יצאה התזמורת הקאמרית הישראלית בפעם הראשונה אל חיק הטבע, וקיימה קונצרט בעין אורן שבכרמל. בשנה שעברה אילצו אותה איתני הטבע לבטל את הקונצרט המתוכנן. השנה, ללא חשש מפני גשם פתאומי, ממשיכה התזמורת, בשיתוף עם החברה להגנת הטבע ועמותות הדיירים בעמקים, לקיים את האירוע התרבותי-ספורטיבי, המיועד לכל המשפחה.

הפעם יתקיימו שני "קונצרטבע". הקונצרט הראשון יתקיים ב-28.9. במהלך אותו יום יתקיימו ארבעה מסלולי טיול בעמק יזרעאל, בהם יעברו כשלושים קבוצות מודרכות

התזמורת הקאמרית יוצאת שוב אל חיק הטבע בסוכות

על-ידי החברה להגנת הטבע. המטיילים יסיימו את הטיול בשעה 15.30, באמפיתיאטרון ה"מקהל" (כ-4,000 מושבים), הבנוי למרגלות הגלבוע, ליד מעיין עין חרוד. בתכנית "פטר והזאב" מאת פרוקופייב, בהשתתפות השחקנים עזרא ואידית דגן, ו"קרנבל החיות" מאת סן סאנס, עם הפסנתרנים הצעירים יעל וייס בת ה-16 ואמיר כץ בן ה-15. ינצח נועם שריף.

ה"קונצרטבע" השני ייערך במקום בעל עבר היסטורי ציוני: מקוה ישראל, היישוב היהודי הראשון שנוסד בארץ ישראל, בו נמצאים בית-הספר לחקלאות והיקב שהוקם בסוף המאה ה-19. לאחרונה שופץ היקב ושולבה בו תאורה, וכך ניתן לנצלו לאירוע. ב-2.10, ב-11 בבוקר וב-1 אחר-הצהריים ייערכו בו שני קונצרטים לנוער, שנושאם "המוסיקה הקאמרית להוליות", בניצוחו והנחייתו של הכנר מיכאל מלצר. בתכנית מיצירותיהם של באך, ויואלדי, גלוק, סלמן ונועם שריף.

משפחות שאצלן קונצרט וטבע עדיין אינם הולכים יחד, יכולות לשמוע את תכנית ה"קונצרטבע" הראשון במוזיאון תל-אביב, ב-27.9, וב-29.9, ב-11 בבוקר וב-1 אחר-הצהריים.

מכורים לעכו

אולמות האבירים בעכו. אולי הפעם זה יקרה

בפעם השלישית יארח המכורים לתקוות תיאטרון ישראלי אחר את עצמם ויעלו לעכו בתקווה שהפעם יצמח משם כישרון גדול, שלא ייבלע מיד בתיאטרון הממוסד. ואם לא זה, או לפחות שתהיה שם אמירה חדשה, בתוכן או בצורה. 12 הצגות במסגרת התחרות ועוד שמונה במסגרות שונות לא נכללות בתחרות מגבירות לקוות שהפעם זה אולי יקרה. הכמות לא מבטיחה איכות, אבל היא מגדילה את הסיכויים.

המנהל האמנותי עדן בגיאל לא יכול לכתוב את המחזות. הוא יכול למצוא נבון ואולי להדריך. המעצב אלי סיני אינו יכול לעצב תפאורות להצגות, אבל הוא יכול, מנסיונו, לסייע למעצבים הצעירים, ליצור חלל במה שלא יתנגש עם הקירות והעמודים אופפי ההוד של אולמות האבירים. הכסף של משרד החינוך והתרבות ושל כל שאר הגופים המשתתפים בפסטיבל הזה לא יכולים לבוא במקום כשרונם והתלהבותם של העושים, אם כי ברור שכשיש יותר כסף גם הייאוש נראה יותר טוב.

בשנים שעברו היתה דלהנטיות על הבמה, כמו בכל התיאטרון הישראלי, או בהפגנות של פוליטיקאים שרצו מאוד לתפוס טרמפ על הדלהנטיות הזאת, גם אם כל מה שהכירו מן ההצגה זה את השם שלה. העיר המעורבת עכו שימשה כמך הכל רקע – ציורי, מרתק, נעים – למה שהיה לתיאטרון האחר להגיד. נדמה שהשנה קורה משהו דווקא ברחוב, ויש פחות פוליטיקה ודלהנטיות גלויה על הבמה. האם גם כאן הקדים התיאטרון את החיים כראי לזכור, אגב, שהמועצה לביקורת סרטים ומחזות אישרה את ההצגות במסגרת הפסטיבל בלבד, בצעד נדיר המביא לעולם שלנו סיווג על פי מקום קיום ההצגה, במקום, כמקובל, לפי גיל.

חשוב לדעת, שבחמישה מתוך 12 האולמות בהם מועלות הצגות התחרות יש מיזוג אוויר. איך הוא פועל כשהאולם מלא היא שאלה חשובה לא פחות. השנה נמכרו כמוצפית מכמות הכרטיסים, אבל זה בעיקר מפני שהוצאו למכירה יותר כרטיסים מבעבר. המנכ"ל אבי נפרח אמר השנה בפה מלא, שממילא הטענה ש"כל הכרטיסים נמכרו" היתה מיתוס גם בשנים עברו.

ברגע האחרון התעוררה משטרת עכו ואחרי שמונה שנים בלי תקלות העלתה שאלות בעניין הבטיחות שבאולמות. המארגנים של הפסטיבל עשו הכל כדי לענות על הדרישות וכל השאר יסופר באולמות אבירים א', וב', הקריפטה והמעבר אליה, אולמות המדרגות, הלבן והשחור, ואפילו על החומה המזרחית ועל הספינה "נסיכת עכו".

ממלכתו של ביאליק

מאת נורית כהנא

החברה לתערוכות בחיפה חולשת על חיי התרבות בעיר, וטוענת כי שמה את חיפה על המפה. זו אמרגנות בסיוע כספי העירייה

שמואל ביאליק

לחברה לתערוכות ישראל חיפה, בראשות המנכ"ל הוותיק (78) שמואל ביאליק, חזקה מחולשת על חיי התרבות, האמנות, הספורט והבידור בעיר. העירייה תרמה לחברה, לשימושה ללא תשלום, נכסים בעלי פוטנציאל עצום: האודיטוריום, היכל הספורט. היא ממשיכה להעביר לחברה הקצבות כספיות ניכרות, בנוסף לתשלומים עבור פעולות ואירועים, המוזמנים על ידה מן החברה.

לפי ביאליק, תקציב החברה השנתי למבצעים ואירועים מסתכם ב-887,000 ש"ח. אלה, למעשה, כספים שהעירייה מעבירה לו כתמורה על אירועים. את הוצאות הפרסום וההסברה עושה העירייה בלאו הכי, בכוח האדם שלה ובתקציביה. בספר תקציב העירייה מופיע סכום של 242,000 ש"ח, המממן שכר לארבעה עובדים בחברה. כמו כן מועבר סכום של 553,000 ש"ח להיכל הספורט, 221,000 ש"ח למדור הפולקלור שבראשו עומד ביאליק, ו-80,000 ש"ח לאודיטוריום. תזמורת הנוער בחסותו של ביאליק מקבלת 235,000 ש"ח. העירייה אישרה השנה לחברה תקציב פיתוח לשנת '89–'88 בסך 2,190,000 ש"ח, כולל יתרות משנים קודמות, ולשנים '92–'88 מתוקצבת החברה ב-7.5 מיליון ש"ח.

מי שמעיין בדו"ח החברה, ושומע את טענתו של ביאליק כי 80% מהתוכניות מבוצעות על-ידי עובדי החברה, מתקשה להבין מדוע זקוקה עיריית חיפה לאגף תרבות והחברה משלה. למעשה, עיקר הפעילות של החברה מבצעת היה צריך להיות חלק מהפעולות של המנגנון העירוני הפנימי.

עיון ברשימת האירועים השנתית, אותם מקיימת החברה, מגלה שהיא מתמקדת בסוג מסויים מאוד: "לחיי הספינות שבדרך", במלאת 40 שנה לנמל חיפה; "חג העצמאות בתכנית עשירה, כולל את פתיחת החג עם מרקם ורבנתי על הישגי 40 שנות המדינה"; קבלת פנים לכל המשתתפים במלחמת העצמאות ובמלחמת שחרור חיפה; "יום האשה המתנדבת"; "יום הוקרה למתנדב"; "יום הורה ורעות"; "שחרור" בהשתתפות אמנים בינלאומיים. ומלבד זאת, אירועים לא חגיגיים: מבצע ביעור חמץ, הדרת פני זקן, יום האם ועוד.

כרטיסי חינם מחולקים במסות למקורבים המוכנים לבוא לאירוע של החברה, שלא היו באים אליו אילו הדבר היה כרוך בתשלום. מעולם לא עמדה החברה במבחן אמיתי של מידת הביקוש לאירועיה.

בפרסום דו"ח החברה לא נמסר כמה כרטיסים נמכרים באולמות החברה, או כמה ערבים בשנה מנוצל האודיטוריום העירוני. כתשובות חלקיות לשאלות שהצגנו לביאליק, באמצעות משרד דובר העירייה, הוא ענה שבאודיטוריום יש תפוסה מלאה במשך כל השנה.

עיקר פעילויות החברה מתמצה, למעשה, בהשכרת המבנים לאמרגנים שונים. לא פעם מלווה פעילות זו בהתחשבנות צרת אופק עם עושי תרבות אחרים בעיר, הנתפסים כאיום על הגמוניית החברה, באופן שנמנעת מהם אפשרות השימוש באולמות לקיום פעולות תרבות. כך למשל סורפד פסטיבל הסרטים לפני שנתיים בתירוצים תמוהים.

ביאליק, שהיה בעבר מעמודי התווך של "פלוגות הפועל" בחיפה וממקורבי אבא חושי, טיפס לאט ובבטחה במנגנון העירוני החיפאי של שנות החמישים: מתפקיד של מורה למלאכה והתעמלות, ועד לראש האגף לנוער ולספורט. כאשר פרש לפנסיה ופתח קריירה שנייה בחברה לתערוכות, התמנה לתפקיד מנהל המחלקה לספורט ונוער לא אחר מאשר בנו, עמי ביאליק.

בדו"ח האחרון למועצת המנהלים של החברה, תובע ביאליק מן העירייה להתגבר על "המשך התחכמות האמרגנים בקיום אירועים בתיאטרון העירוני, או במרכזים הקהילתיים של נוה שאנן וקרית חיים, המסובסדים על ידי העירייה ומשרד החינוך, שהשקעתם היא אפסית". הוא תוקף את העירייה על כך שהיא מאפשרת לתזמורת חיפה לנדוד ל"בתים זרים, כגון בית אבא חושי". מעניין אם הנהלת העיר רואה בבית אבא חושי "בית זר". ביאליק טוען כי מבנה האודיטוריום "היה בלתי מושלם מבחינת ציוד ומתקנים", ובעקבות "הכלאי שעלינו הוא הפך להיות לרועץ. ואף לביזיון, כאשר נאבקים באטימת דלתות נגד רעש חיצוני, והנושא העיקרי – קילוף הקרמיקה החיצונית".

את אי הצלחות החברה עצמה לקיים מופעים מקוריים בעלי איכות באודיטוריום, הוא מתרץ בחבלה מכוונת של גורמים עירוניים אחרים. "ביקשנו את האפשרות להפקה משותפת עם תיאטראות ישראל, אך לצערי הרב נאלצנו לוותר על הרעיון בשל הלחץ של תיאטרון חיפה".

על עצמו מעיד ביאליק בדו"ח "מנכ"ל החברה שהינו הנציג הרשמי, מביא מדי שנה בשנה את דבר ישראל ופעולה של העיר חיפה בפני הפורום הבינלאומי". לדבריו, האירועים הבינלאומיים שמקיימת החברה "הם היחידים שמעלים את חיפה על מפת העולם". לתשומת ליבם של אנשי תיאטרון חיפה.

ניתן היה לבלוע מידה של אורך רוח למגלומניה כזאת, אילו היתה החברה נושאת את עצמה, ולא מוטלת על משלם המיסים. אבל על פי חוק הכלים השלובים של התרבות החיפאית, אין להתפלא אפילו על כך שעצרות-העם מוסמכות, מרגשות, מנוסחות ונכתבות על-ידי ביאליק, בשמו או בשמות עט, כמו למשל ש. אבי-עמי (עמי ביאליק, בנו, מנהל מחלקת הנוער והספורט בעירייה). טעמם של פרנסי העיר רק לכך זכות גם את שיריו של שמואל ביאליק, וסייע לו בכספית בהוצאת ספר שיריו באמצעות קרן חיפה לתרבות.

ראש העיר יאשר

נסיונו של התיאטרון הקאמרי להקים מפעל מינויים באודיטוריום חיפה, למגינת ליבו של התיאטרון העירוני חיפה, חשף סעיף מעניין בחוזה הסטנדרטי בין שוכרי האודיטוריום לבין המשכירים (הם החברה לתערוכות, ראה להלן).

בסעיף 10 ב' נאמר שם: "בר הרשות ימציא לחברה לפחות 30 יום לפני השימוש ברשות את פירוט האירוע. החברה תהיה רשאית להתנגד לקיומו של האירוע, אשר בניגוד למוסר ו/או לטובת הציבור. נתגלה סכסוך בקשר לשאלה אם אירוע מסויים הינו בגדר המוגדר לעיל. יכריע בדבר מי שישמש באותה עת ראש עירית חיפה והחלטתו תהיה סופית". כל עוד האירוע אינו מאושר, מתחייב המשכיר בסעיף 11 לא לפרסם את האירוע בכל צורה שהיא.

לאור הדברים האלה פועל רובעם זאבי במוזיאון ארץ ישראל לפי הנורמה החיפאית, לשווח. הוא אפילו במצב טוב יותר, כי הוא מנהל המוסד בו נמצא האולם. בחיפה מי שקובע הוא ראש העיר.

גמר וידאו-קליפים

בפסטיבל הסרטים הבינלאומי של חיפה תתקיים תחרות סרטוני טלוויזיה לשירים

מאת דני בלושטיין

ריקי גל. הקליפ מסלול דרך למשבצת שידור

תצלום: מיכל הייטן

בחו"ל משמש הוידאו-קליפ מזה שנים אחד המכשירים החשובים לקידום מכירות התקליטים. כשמדובר היום בלהיט פופ, שלעיתים הוא נכתב כך שהוידאו-קליפ שיופק עבורו יהיה אטרקטיבי לשידור ב-MTV, רשת הטלוויזיה האמריקאית שבה מוקרנים וידאו-קליפים בלי הפסקה. קשה לומר שהמוסיקה יוצאת נשכרת מכך.

המצב אצלנו שונה לחלוטין. בשוק המצומצם שלנו אין כמעט הצדקה כלכלית להפקת וידאו-קליפים, וזו מהווה מעין הכרזה של "אנחנו על המפה". במציאות המצומצמת של הטלוויזיה שלנו משמש הקליפ גם כמכשיר לפלס את הדרך לאותן משבצות שידור מצומצמות שהן תכניות הפופ, הערוץ השני או תוכניות הנוער. כך נוצר הדיבור הרצוי בין קהלים צעירים המחפשים מרחב להתבטאות, לבין התקציבים המצומצמים שיש למפיקים, חברות התקליטים וכו'.

לתחרות השנייה של וידאו-קליפים, במסגרת פסטיבל הסרטים הבינלאומי של חיפה, הוגשו הפעם לא פחות מ-42 קליפים. מתוכם נבחרו 15 להשתתף בתחרות על שלושת המקומות הראשונים. הפרס למקום הראשון הוא ציוד מלא וחומר גלם להפקת קליפ, ואילו הפרס למקום השני והשלישי – חומר גלם להפקת קליפ.

בין 15 הקליפים שנבחרו, שבעה שלא נראו עדיין: ריקי גל, דן תורן, להקת די-אקס-אס. האחרים, מהקליפים המוכרים שנבחרו לתחרות, נציין כאן את "טנגו בלבלך" של שלמה יי רוב, בבימוי הצוות המקצועי של אמיר מלמד ואהרון קפלן מחברת "הליקון", "התחנה הקטנה טרבלינקה" של יהודה פוליקר, בבימויה של אורנה בדרוד, "ערבב את הטיח אוהד" של אוהד בנאי, בבימוי של רוני שטיינמן, "שני חלקים" של אלון אולארצ'יק, בבימויו של רוני ניניו.

השלב הסופי של התחרות ובחירת הקליפים המצטיינים על-ידי צוות השופטים איילת מנחמי, מנחם גרניט, דני מוג'ה ויוסי מר-חיים, ייערך ביום ג', 27.9, במרכז הכרמל חיפה.

מוזיאון האסלאם
פותח מחודש אולם מיוחד
לתערוכת תכשיטים מארצות האסלאם

התערוכה פתוחה לקהל
שעות הביקור
ימים א' – ה' מ-10:00 – 1:00, 3:30 – 6:00
שבתות וערבי חגים מ-10:00 – 1:00 (יום ו' סגור)
המוזיאון יהיה פתוח בימי החג וחול המועד של סוכות, פרט ליום ו'.
יד ל. א. מאיר, מוזיאון לאמנות האסלאם
רח' הפלמ"ח 2, ירושלים
טל. 661291/2(02). אוטובוס מס. 15

י. פריצקר ושות'
גבעת האורנים
בחיפה
במקום היפה ביותר בגבעת אורנים ברוח הצוללת זקף, פונה אל הנוף
בונה חברת פריצקר פרוייקט מגורים ייחודי
קוטג'ים 5 חדרים
כוללים קומת עמודים מקורה, גינות נפרדות
צמודות, תכנון ארכיטקטוני מיוחד.
פנטהאוזים 6 חדרים
משקיפים לנוף מרהיב, תכנון ארכיטקטוני חדשני
דירות 5 חדרים
תכנון ארכיטקטוני מיוחד+גינות צמודות.
לפרטים נוספים: למירה, טל. 333291
י. פריצקר ושות' בע"מ
חיפה, יפה נוף 111 טל. 382706, 388679, 04/382721

משרד החינוך והתרבות
האגף לחינוך התיישבותי
נאות קדומים
השמורה הלאומית של טבע הארץ במקורות ישראל
באזור מודיעין, על יד יער בן שמן
מערכת גנים תנכיים ותלמודיים של אזור בן 2,500 דונם
הציבור מוזמן לטיול וסיור ברחבי נאות קדומים
בחול המועד סוכות תשמ"ט
סיורים עצמיים למשפחות, במסלולים מסומנים
ובעזרת חוברות–הדרכה
בימים ג–ה (29.9.88–27) בין השעות 08.30–14.00
(השערים נסגרים בשעה 16.00)
ביום ו (30.9) וביום א (2.10) בשעה 09.00
(השערים נסגרים בשעה 11.45)
דמי כניסה (כולל חוברת הדרכה):
2.50 ש"ח לתלמידים וחיילים במדים
5.00 ש"ח למבוגר
הבאים מתל-אביב יסעו בכביש המהיר לירושלים ויפנו במחלף בן שמן לכיוון מודיעים
הבאים מירושלים יסעו בכביש המהיר מתל אביב ויפנו במחלף לטרון לכיוון מודיעים
פרטים נוספים: טלפונים 245881(08), 233840(08)
למכתבים: תא דואר 299 קרית אונו 55102

הרוזן שלא ידע מספיק

מאת עוזי בנזימן

כאשר אמר הרוזן פולקה ברנדוט לאשתו, אסתל, כי אם יקבל את ההצעה להתמנות למתווך מטעם האו"ם בסכסוך העכור שפרץ בין יהודים לערבים בארץ ישראל, "אפשר שאהיה מייסר את עצמי כל ימי חיי, על שלא ניסיתי לתרום תרומה כלשהי להבהרת מצב קשה זה" – לא שיקפו דבריו אלטרואיזם גרידא. היתה בהם גם כמיהה אנוכית לשחק תפקיד מרכזי על הבימה הבינלאומית, ולהוציא אל הפועל את התכונות האישיות שהרוזן האמין כי ניחן בהן. בראש וראשונה היתה באמירה תמימות נוראה.

הרוזן בן ה-53 (בשנת 1948) לא הכיר את המזרח התיכון, לא הבין את העמים החיים בו ולא ידע את מנהגם. מפליא להיווכח שיהודים כמעט ואינם מוזכרים בעיונו והיכרותו, עד להיבחרו לתפקיד מתווך בינם לבין הערבים, בהתחשב בתפקיד הדומיננטי שמילא בתקופת מלחמת העולם השנייה. ברנדוט, שהיה אז סגן יו"ר אירגון הצלב האדום השוודי, עסק בתיווך עדין שנועד לשחרר עצירים סקנדינבים שהיו כלואים במחנות הריכוז הגרמניים. משימתו זו הוכתרה בהצלחה, אך בדיעבד עוררה מחלוקת בין היסטוריונים, לגבי מידת העניין שגילה בהכללת אסירים יהודים במבצע השחרור.

צבי צמרת מביא טענה ("עידן", כרך עשירי, הוצאת יד בן צבי, תשמ"ח) של ד"ר יהודה הלם מדנמרק, שנשא ונתן לצידו של ברנדוט מול הנאצים, כי הנציג השוודי היה מעוניין בהצלת כל העצורים הסקנדינביים, לבד מן היהודים. צמרת מסתמך על ספרו של הלם, "האוטובוסים הלבנים", שפורסם בדנית ב-1985 ועל שיחה שניהל עמו. לפי יואל שסקרה את הספר ("ג'רוזלם פוסט", 3 במאי, 1985), הדגישה כי ברנדוט העריך כי הכללת יהודים במבצע ההצלה תסכל אותו (בגלל התנגדות הגסטפו), ולכן החליט לוותר על יוזמה זו. לא כך סברו שותפיו הדנים והנורבגים למשא-ומתן. הם היו נמרצים, נועזים ומתוחכמים מברנדוט, והשיגו את הסכמת הנאצים להכללת עשרת אלפים יהודים במבצע ההצלה (נוסף ל-7,000 סקנדינבים).

התקשט בנוצות מגוזמות

ספרו של הלם זרה אור חדש על מעלו של הרוזן השוודי במגעיו עם הנאצים, בניגוד לרושם שיצר ברנדוט בכתביו. לימד הלם (שייצג את דנמרק במשא-ומתן עם ההנהגה הנאצית, והיה מעורב בכל הפעילות הדיפלומטית בתחום אותו ניהל ברנדוט בשמה של שוודיה) כי את החלק הארי של ההישג יש לזקוף לזכות הנציגים הדנים והנורבגים, ולאו דווקא לשוודים. מכל מקום, ברנדוט התקשט בנוצות מגוזמות. הדי הילה זו של גאוותו בהצלה, שרכש במגעיו עם המנהיגות הנאצית, היא שהביאה את מזכיר האו"ם, טריגווה לי, לפנות אליו ב-13 במאי 1948, ולהציע לו לתווך בין היהודים לערבים בארץ ישראל.

לבד מתפקודו הדיפלומטי במלחמת העולם השנייה, לא היה דבר בקורותיו או באישיותו של הרוזן ברנדוט שהכשיר אותו למלא שליחויות מדיניות מורכבות. הוא נולד בשנת 1895 לנסיך אוסקר ברנדוט, שהיה בנו השני של אוסקר השני מלך שוודיה (בשנים 1872–1907) ומלך נורווגיה (בשנים 1872–1905). לפיכך, גוסטב החמישי, מלך שוודיה בשנים 1907–1950, היה דודו של הרוזן. האציל נולד בבית טוב, היו לפולקה ברנדוט קשרי משפחה בכל בתי המלוכה באירופה (ביומנו "לירושלים", אותו נהג להכתיב למזכירתו, סיפר שבדרכו למזרח התיכון עבר דרך יוון, ובילה ערב נעים עם המלך, המלכה ואחרים מבני משפחת המלוכה).

הנסיך היה רחוק מלהתבלט בכישורים מיוחדים. הוא חונך בילדותו, על פי עדותו, להיות צייתן, ישר וחרוץ. בתפיסת עולמו היה שמרן ובאורח חייו היה נהנתן שאהב חליפות יפות, הלצה טובה, ויום צייד מוצלח. הוא נמנע מלעסוק בפוליטיקה הפנימית של ארצו, ובמקום זאת פיתח עירנות למה שהגדיר כ"שליחות שוודיה בעולם", סולידריות נוצרית, גישה ישראלית(?) בחיים הבינלאומיים.

הקריירה האישית שלו לא היתה מרשימה. לאחר שנישא לאסתל מנוויל, בתו של איש עסקים אמריקאי עשיר, ניסה את כוחו בעולם המסחר. הוא נחל כשלונות חרוצים. היה עליו להתפטר מתפקיד יו"ר של חברה לאספקת חשמל ומתפקיד של נציג מכירות של מפעל לייצור מכונות, ידיה. הוא פנה לעיסוקים מסובכים פחות. ב-1937 היה לראש הצופים בשוודיה וב-1943 התמנה לסגן יו"ר הצלב האדום השוודי. פעילות חינוכית והומניטרית זו צמחה מתוך הרקע הדתי העז שלו. היכרותו עם הזירה הבינלאומית הצטמצמה לייצוג הכתר השוודי בתערוכה העולמית בשיקגו, ולתפקיד הנציג הכללי של התצוגה השוודית ביריד העולמי שנערך בניו-יורק ב-1939.

מוניטין של דמות בינלאומית

כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה, שהה ברנדוט בארה"ב. לאחר שפינלנד הותקפה על-ידי רוסיה, התבקש לארגן בארה"ב מגבית לטובת הארץ המותקפת. מבצע זה לא יצא אל הפועל, עקב הסכם שהושג בין שתי המדינות. כאשר פלשו הנאצים לדנמרק ולנורווגיה, גוייס לצבא מולדתו, קיבל במרוצת הזמן דרגת רב סרן, ומילא תפקידי מטה.

בהיות שוודיה ניטרלית במלחמה, מילא ברנדוט תפקיד מרכזי בהסדרת חילופי שבויים בין גרמניה לארה"ב ולבריטניה. נסיונו להפעיל הסדר דומה בין גרמניה לרוסיה נכשל.

לאחר תום המלחמה, הפך ברנדוט לנשיא הצלב האדום השוודי, והיה שותף בפעילות אירגון הצלב האדום הבינלאומי. המגעים שקיים בתקופת המלחמה עם ההנהגה הנאצית (הימלר, קלטנברונר, פון-ריבנטרופ) ועם אישים ידועים במערב (אנתוני אידן, גנרל אייזנהאואר), העניקו לו מוניטין של דמות בינלאומית פעילה ומוכשרת. לא היה ביוקרה שרכש כדי לסייע לו במאמציו לשלב את הגוש המזרחי בפעילות אירגון הצלב הבינלאומי.

סונה ארפרסון מציין בספרו כי תמונת עולמו של ברנדוט ייחסה משקל לאישים ולא לתהליכים ולכוחות האובייקטיביים, כמי שמעצבים את ההתרחשויות. בספרו "במקום נשק", כתב ברנדוט: "בעיני, ההיבטים המוסריים והאנושיים של הבעיות הם לעיתים קרובות יותר בעלי משקל מאשר ההיבטים הפורמליים והמשפטיים". הוא העריך תכונות אישיות כמו אומץ, דבקות, באמונה, שקט נפשי, נכונות להקרבה ועזרה לזולת. הוא האמין בסגולתם של מגעים אישיים כמכשיר יעיל ליישוב סכסוכים בינלאומיים. עם מטען השקפות זה נחת ב-27 במאי 1948 במזרח התיכון.

לא נוצרה כימיה בינו לבין האישים עימם נשא ונתן במדינות ערב ובישראל. הנסיך הנודד היהיר (הוא סירב לצאת לניו-יורק להתעדכן בשורשי הסכסוך ובפרטיו) והמעורב (בתקופת מלחמת העולם השנייה עיכב את הוצאת מבצע ההצלה אל הפועל, בגלל חסרונו של אישור גרמני פורמלי כלשהו. עוזריו הפרו את הוראתו, שיגרו את האוטובוסים למחנות הריכוז והשיגו את האישור המיוחל בדיעבד), לא התמודד עם בני שיחו הערמומיים במזרח התיכון. הוא הרי השיב כל-כך את המגע האישי. כך כתב ביומנו על הפלשתינאים: "הם אינם נלחמים אלא עוזקים משום הקרב". את המופתי חאג' אמין אל-חוסייני לא אהב, ועזאם בק, המזכיר הכללי של הליגה הערבית, הצטייר בעיניו בתחילה כידיד, אך לאחר מכן למד שלא לחבב אותו. על המלך פארוק המצרי כתב ביומנו כי בגלל התחרות על מנהיגות העולם הערבי, הוא מוכן לשפוך דם מצרי רב. רק את המלך עבדאללה הגדיר ברנדוט כ"אישיות מקסימה".

צרכנו ניסוחים חריפים בגנות יהודים

גם את המנהיגים היהודים שפט. על דב יוסף, מושלה הצבאי של ירושלים, כתב: "אינו ראוי לאמון, משדה הרגשה של סוחר מדרגה שנייה, שמטרתו היחידה לעשות עסקה טובה, ושרואה לעצמו הישג אם הצליח לרמות את הצד השני". ועוד הוסיף: "לצערי, דברים דומים ניתן לומר על מנהיגים יהודים אחרים". ובמקום אחר: "התנהגות הממשלה היהודית רחוקה מלהיות דמוקרטית. להיפך, נוהליה דומים לעיתים קרובות לאלה הנקוטים בידי דיקטטורות נחרצות". ניסוחים חריפים אלה אינם מופיעים במהדורה הרשמית של יומנו "לירושלים". הם מצוטטים מתוך כתב יד של ברנדוט בספרו של סונה אר-פרסון, שהוא מרצה למדעי המדינה באוניברסיטת גוטנבורג בשוודיה. אר-פרסון מציין כי ההתבטאויות האמורות הושמטו על-ידי המהדירים שהוציאו לאור את יומנו של הרוזן.

114 יום פעל ברנדוט במזרח התיכון, עד שנרצח ב-17 בספטמבר 1948, בידי אנשי הלח"י. ההיסטוריונים תמימי דעים למדי בהערכה הנמוכה שהם מעניקים לאישיותו ולדרכו (ראה, למשל, עמיצור אילן ב"היסטוריה של ארץ ישראל", כרך עשירי, הוצאת יד בן צבי וכתר, 1983). רואים בו בן אצולה גאוותן שמשרד החוץ של מדינתו ניסה לסכל את מינויו, בהכירו את מגבלותיו. מייחסים לעוזריו, בעיקר לראלף באנץ' האמריקאי, את ההצלחות המוגבלות שהשיג בתקופת כהונתו במזרח התיכון (כינון שתי הפוגות, ועיבוד שתי תוכניות שלום). מונים שגיאות חמורות שעשה (נטילת סמכויות גורפות, פנייה למבנ... טים להימנות על צוות משקיפי האו"ם, כוונה מוצהרת להפעיל את צבאות המערב נגד מדינות ערב על הפרת הסכם ההפוגה, עיצוב תוכניות שלום לא מציאותיות, ועוד). ובכל זאת, אי אפשר להתעלם מנוכחותו ומהשפעתה.

ימים ספורים לאחר שנחת במזרח התיכון, הצליח הרוזן ברנדוט להביא את ישראל ומדינות ערב להסכים להפוגה. פעלתנותו הניבה תוכניות שלום שהזינו את עוזרי הדיפלומטיה הבינלאומית, וכפו על המעצמות ועל האו"ם להקדיש שימת-לב נמרצת לאזור. רישומו היה כה מודגש ומאיים, עד שהנהגת לח"י החליטה לחסל אותו, ונמצאו בין אנשי האירגון שהוציאו כוונה זו אל הפועל. עולם מושגיו הצפוני חרץ את גורלו. הוא לא העריך כי במזרח התיכון פותרים בעיות מדיניות בדם. הוא הורה למשקיפי האו"ם לא לשאת נשק והחיל כלל זה גם על מלוויו. ראלף באנץ', הביוגרף האוהד של ברנדוט, טען כי הרוזן נהג כך משום שהיה אמיץ, האמין בחסינותו, בהיותו נציג האו"ם ונושא תג הצלב האדום, ומשום שהאמין שהוא סוכן הנשגב בדרכי המזרח התיכון ברצון האל. היסטוריונים פחות נלהבים יטענו כי יהירותו ותמימותו הן שהזיקו לו.

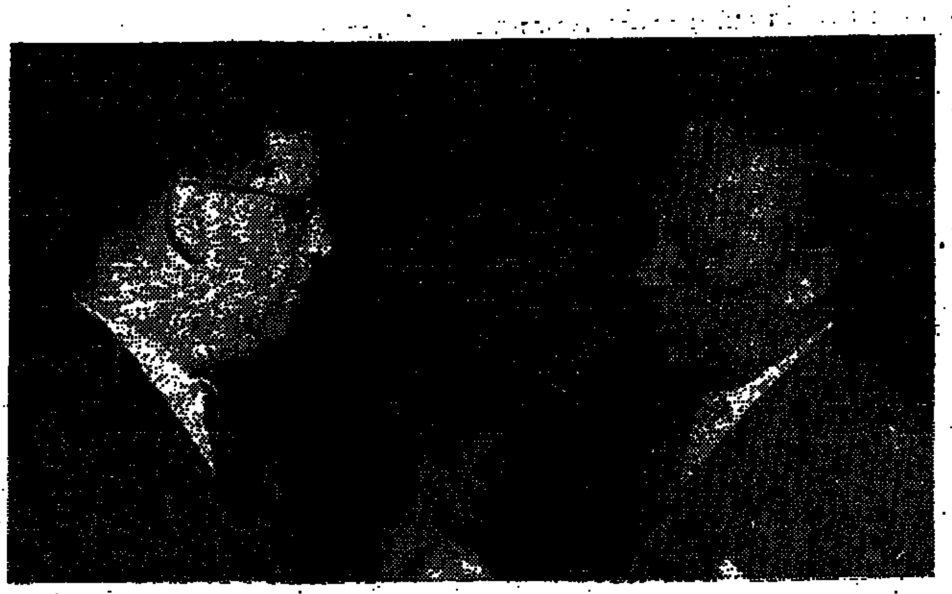
ברנדוט עם נציג ישראל באו"ם אוברי אבן (כיום אבא אבן). לא נוצרה כימיה

טיל כתף סיני נגד מטוסים. של מי הטכנולוגיה?

הגשר הישראלי לסין

סין של שלהי המאה ה־20 מרשה לעצמה לנהוג חירות יתר ביחסיה עם העולם, כולל עמנו

מאת עקיבא אלדר

הונג קונג

עכשיו, כשהסינים מציעים למערב שירותי שיגור לוויינים, אפשר לומר כי עברו הזמנים של חזון התותחנים והמשקפיים לכל סיני. ברחוב נייתן, העורק המסחרי של הונג קונג, אתר חובה לכל תייר וחובב אלקטרוניקה, אפשר להשיג תחתונים בפרוטה בחנות הסינית הממשלתית. בפחות ממאה דולר קיבלתי בתוך שעות משקפיים אופטיות מסובכות, ממוסגרות כמיטב האופנה האיטלקית.

בדירת הקונסול הכללי, באחד מגורדי השחקים הנאבקים עם צפיפות הדיור, תוחב ראובן מרחב קלטת וידאו חדשה למכשיר. קריין סיני מדבר מפיו של חקלאי ישראלי במטעים קטנים, המודך בבשרו של עץ ושואב מתוכו נוזל כלשהו לתוך מבחנה. הסרט הזה, יחד עם החוברות המשמות "עובדות על ישראל" בסינית, כבר הדדו לכמה חלונות חשובים בבייג'ין (פקינג).

"בשנת 1975, בגלל קשיי תקציב, נסגרה הקונסוליה הכללית של ישראל בהונג קונג" – נכתב בדף מידע למבקר הישראלי במקום, מטעם הקונסוליה הכללית שנפתחה רשמית ביום העצמאות 1986. לאמיתו של דבר, יודע היום כל מבין דבר בשירות החוץ, הביטחון והכלכלה של ישראל, כי הסגירה נעשתה מטעמים של קוצר ראות. טרחה רבה ושתדלנות מאומצת נדרשו עד שנציג רשמי של ישראל הורשה לפתוח מחדש את משרדי הקונסוליה ב"מרכז אדמירלטי" (למרבה המזל השארנו שם קונסול כבוד, שלא כמו בדרום קוריאה).

משרד החוץ עושה עתה מאמצים רבים לפתוח מחדש את הקונסוליה הכללית שם, שנסגרה בנסיבות דומות על ידי שר החוץ המנוח משה דיין. הקוריאנים הבטיחו להיות גמישים יותר לאחר האולימפיאדה.

בימים אלה מעביר ראובן מרחב את המפתחות לידיו של יורשו, יואל שר.

הדיפלומט הוותיק ימצא בין התיקים השמורים היטב בכספת, גם משהו על מקומה של ישראל בסחר האזור (המוערכים כמיליארד דולר בכל כיוון בשנת 1987). האולם, עיקר עיסוקו יהיה לקצור את פרי הזרעים הראשונים שנשלחו לסין מתחנת המעבר הקדמית של ישראל, הסמוכה לגבול. ככל שתגבר הצלחתו שם, מרחק מגרה מהגבול הסיני, כן יצטמצם הצורך בתחנה זו, שהרי היעד הכספי שנראה היום דמיוני פחות מתמיד, הוא להטיל עוגן של קבע בליבה של מעצמת הענק השכנה. אז לא יהיה צורך בשירותי התיווך של האי הקטן שיעבור ממילא בעוד תשע שנים לשלטונה של סין. בינתיים נושמים הישראלים הרשמיים בהונג קונג כל מה שנודף ממנו ריחה של הארץ הגדולה, הנשפכת אם אם להשפעותיו של המערב.

סין של שלהי המאה ה-20 מרשה לעצמה לנהוג חירות יתר ביחסיה עם שאר העולם, וישראל הקטנה בתוכו. סינולוגים בהונג קונג טוענים, כי סין לא היתה כה חזקה כלפי חוץ ופנים כאחד, מאז המאה ה-18. היא מצויה עתה בשלב של מיצוי "המהפכה השנייה". הם היו מעדיפים אמנם לעשות זאת בלי "טובות" של העולם החיצון שהביא להם את האופיום וניסה לנגוס בהם, אך מבינים שהעם הסיני שהביא לאנושות המצאות טכנולוגיות ששינו את פני העולם, נתקע אי שם ולא יצליח היום להגשים את מטרותיו בלא עזרתו של המערב המודרני.

סין אינה עוד אותו ענק מונוליטי רעב ללחם, הניזון מהוראות מגבוה ללא יכולת תימרון של דרגי הביניים. השלטון לא ויתר אמנם על שליטתו באמצעי הייצור, האולם, כיום רווחת הגישה, כי השלטון מנהל את השוק ואילו השוק ינהל את עצמו. שוק ההון נהל את עצמו ופועל על פי שיקולים כלכליים טהורים פחות או יותר.

ישראל עדיין מוגדרת כ"מדינה בעייתית", אך גם על מדינות בסיווג רגיש זה אין הסינים מוותרים. יש להם בעבודתן מתכון מיוחד לאפיית יחסים: קצפת הדולרים עוטפת את הבצק הדביק של משקעי העבר והגישויות ההווה. הכמיהה להשקעות קוריאניות (הסינים הצליחו לשאוב השקעות בסך 12 מיליארד דולר לשנה בלבד, רק 12 דולר לנפש) דחקה הצידה את זכרונות המלחמה. משלחת מסחר קוריאנית יושבת כבר דרך קבע בבייג'ין והממשלה המרכזית אישרה לכמה מחוזות להתקשר בחוזים עם דרום קוריאה. שתי המדינות עדיין לא החליפו נציגויות דיפלומטיות, אבל נציגים אולימפיים מסין נשלחו לסיאול על אף המתיחות בין שתי הקוריאות סביב האולימפיאדה.

שיקולים דומים מנחים את הסינים בהתירם לגופים ישראלים לחדור אל גומחות ספציפיות מאוד, בעיקר בתחומי הטכנולוגיה המתקדמת לצרכים אזרחיים וצבאיים, חקלאות ורפואה. הסינים למדו משהו גם על כוח הקניה הכלכלי של התייר הישראלי וביקורים של קבוצות מטיילים ישראלים בארץ הגדולה הפכו כמעט לעניין של שיגרה.

בחודש הבא ישתתפו נציגים של שתי חברות תיירות ישראליות בכינוס של תיירות נוער שיתקיים בסין. האינתיפאדה אינה מעסיקה את עיתוני סין, והבנים יותר בשכבות האינטליגנציה מבינים היום שהסכסוך הישראלי-ערבי לא נולד ולא נעצר ב-1948, כפי שלמדו בעבר. לפלסטינאים הכובשים את החיים הם הכופרים כי יש להתייחס כמו לגורמים שאותם הם מזדהים לדכא בטיבט. ואולם, כמו מדינות רבות בדרום מזרח אסיה, ובתוכן יפאן, נוהגים הסינים לומר כי העדר יציבות פוליטית וצבאית במזרח התיכון מכבידה על העסקים עם ישראל.

ביום שלישי ייפגש שר החוץ שמעון פרס עם שר החוץ הסיני החדש קיין סייה. זו תהיה פגישתו השנייה של מדינאי ישראלי בתוך שנה אחת עם שר חוץ סיני, לאחר שנים ארוכות של התרחקות סינית מכל מגע פומבי עם ישראל. אין ספק כי זהו ציון דרך בתולדות היחסים בין ישראל למעצמה האסייתית. בשום אופן לא "פריצת דרך" – הביטוי החביב על פוליטיקאים, בעיקר בימים של ערב בחירות. מרחב וחבריו בהונג קונג עדיין מהלכים על בהונות כאשר הם מדברים על העמקת הקשר החשוב הזה: שמונה לומדי עברית בבייג'ין בעזרת מימון ישראלי עקיף, ארגון כנסים מדעיים משותפים באמצעות ארגונים בינלאומיים וקשרי מסחר שבהם משתמשים בארגונים ובאנשי עסקים יהודים בארה"ב או מאוסטרליה.

ישראל יכולה להציע לסינים בעיקר ידע וההתקשרות מבוססת למדי: קביעת מחיר של הידע, הכנת תוכניות הדרכה ואיפיון בעבור הסינים והסדר הליכים לבירור תקלות. טובים וגדולים כמו יבם, שהשקיעו מיליונים בסין נוכחו לדעת באיחור, כי השקעות של מליונים לא נשאו אפילו רווח של דולר אחד. בתום קדנציה ראשונה של הקונסוליה הכללית בהונג קונג – העיניים והאוזניים של ישראל בסין – מבינים כאן כי סוד העסקים עם סין, גם היחסים המדיניים, אינו טמון בדרכי התחבולה, אלא בנטיעת שתיל ואכילה משותפת של הפירות בבוא יום הבשלה.

'רבינוביץ' מסתדר יפה באמריקה

שיעור הנושרים בווינה מגיע למימדים מדאיגים: השנה העדיפו 92 מכל 100 יהודים שיצאו את בריה"מ להשתקע בארה"ב. מעל בימת דיונים פנימית מסבירים להם חבריהם שעלו ארצה היכן היתה טעותם

מאת נדב שרגאי

ביום ששי האחרון בחודש יולי, מעט לפני כניסת השבת, ירדו מכבש מטוס בווינה 97 יהודים, שעזבו באותו יום את בריה"מ. 94 מהם המשיכו לארה"ב; רק שלושה החליטו לעלות לישראל. למחרת, בשבת, הגיעו לווינה עוד 12 יהודים. איש מהם לא עלה לישראל. היתה זו סיומת אופיינית לחודש מרכא במיוחד במחלקת העליה של הסוכנות היהודית. השורה התחתונה קבעה שיא נשירה חדש בתולדות היציאה היהודית מבריה"מ: מתוך 1,592 שיצאו, הגיעו לישראל 132 בלבד. שיעור הנשירה: 92%.

הנשירה לא היתה תופעה חדשה בהיסטוריה של התנועה הציונית: כמעט תמיד עלה מספר הנושרים על מספר העולים. אפילו אחרי הלקח המר של השואה, העדיפו יהודים רבים יותר ארצות אחרות. גם אחרי קום המדינה מעטים היו המקרים בהם עלו ארצה קהילות בשלמותן. עליית היהודים מבריה"מ לישראל, בראשית שנות ה-70, היתה מבחינה זו חריגה.

עד 1974 הגיעו לישראל כמעט 100% מהיוצאים. הנשירה עמדה על אחוזים ספורים בלבד. יתכן כי דווקא תופעה חריגה זו שיבשה אצל האנשים על הנושא את קנה המידה הנכון לבחינת הבעיה. תחילה התייחסו לעולים שהגיעו ארצה כאילו כולם ציונים מושבעים מבטן ומלידה. אחר-כך, כשעלה אחוז הנושרים באופן תלול, התמקד כמעט כל הטיפול בנשירה במישור המינהלי ובנסיונות בירוקרטיים להכריח את היוצאים לבוא ארצה ולמנוע מהם סיוע או עצה מגורמים לא-ישראליים.

גישה זו הולידה קונפליקט חריף סביב שאלת "חופש הבחירה" עם הקהילה היהודית בארה"ב. אחרים מן הנושרים, יחד עם קרוביהם וידידיהם שעלו ארצה, ניהלו בשנים האחרונות ויכוחים מסובכים מעל בימה פנימית, שלא זכתה כמעט לפרסום בתקשורת.

בישראל גרים בצריפים

בספר השנתי על יהודי בריה"מ (בעריכת דוד פרסלר), המחזיק השנה כבר 350 עמודים, רואיינו בשמות מלאים קודם שהגיעו ארצה אנטולי שצ'רנסקי, ולדימיר סלפאק ויוסף בגון, והביעו את דעותיהם בשאלות השעה. לצדם, נדפסו דעותיהם של שמות ידועים פחות, ולעתים גם דברים בעילום שם.

החומר מהסוג האישי, שנדפס בשנתונים, לא היה מדעי – אך לעתים ניתן היה ללמוד ממנו על בעיית הנשירה – ובעיקר על מניעיה – יותר מאשר מכלים מדעיים אמיתיים. יהודי תושב מוסקווה, למשל, כותב לקרובו בארץ ישראל בלב מר: "אתה, כפי שהבנתי, אינך חושב שכדאי לנסוע דווקא אליכם. מנקודת מבט מעשית – הצדק איתך. אכן נכון הדבר, שמסורבים ומגורשים לא תצמח לכם ברכה רבה, רק טרדות יתרות; אבל כולם מתעלמים מהיבט אחד, החשוב ביותר של הבעיה, שכל הנוסע לא אליכם – חוסם את הדרך בפני אלה שנותרו כאן. הנשירה היא שחוסמת את העליה והיא שמתסלת גם השעם. העניין הוא בזה שהנשירה היא תופעה, אשר המדינה אינה יכולה להשלים איתה ודווקא מנקודת מבט מעשית להלוסין.

"הנשירה היא שהביאה את הפיתוי. כאשר 'רבינוביץ'' עלה לישראל – איש אינו מקנא בו. הכול יודעים שזו מדינה אשר בכל מקום נופלות בה פצצות, עוני ורעב שוררים בה ואנשים מתגוררים בצריפים, ואם 'רבינוביץ'' נפל על הראש – זה עניינו הפרטי. אבל הנה מתברר שרבינוביץ' נמצא בארה"ב, וכאן מתחילה הרחשת השמועות בין חבריו לעבודה ושכניו שמעתם – רבינוביץ' קנה מכונית. כן, אותו רבינוביץ' שהיה לווה בכל פעם כמה רובלים כדי להגיע למשכורת. ולא מכונית אחת אלא שתיים – לו ולאשתו, וכן בית דו-קומתי עם ברכה ויאכטה.

"כמעט תמיד וכמעט הכל אינו אלא פרי דמיון פרוע, אבל אם תנסו לומר זאת בקול, ישיבו לך שאתה פשוט מקנא או פתי המאמין לתעמולה עתונאית. אינני מגזים. אותו אזרח מצוי המאמין בגיהנום הישראלי מאמין באותה מידה בגן-העדן האמריקאי, וכל כמיהתו הנובעת לחיים יפים פורצת עכשיו החוצה. המשטר אינו יכול להשלים עם פתרון כזה, אחרת לא יהיה זה כבר אותו משטר... יציאת היהודים לא תוכל להתחדש בעתיד, אלא בתנאי שכל היוצאים יסעו דווקא אל הגיהנום ולא אל גן העדן".

"שמעתי די הרבה כל מיני ליברלים האינטלקטואלים והפטפטנים בדבר הבחירה החופשית. איזה מין חופש זה, ואיך הוא מתקשר עם ערכי היהדות אם הוא מתגשם על חשבון הטרגדיות של האנשים האחרים?"

סחורה רבת ערך

לא כולם מסכימים עם התזה כי הנשירה לבדה היא אשר הביאה ותוסיף להביא גם בעתיד להפסקת העליה. גריגורי פריימן כותב כי נדמה לו "שבמוחות האנשים העושים את המדיניות הסובייטית השתרש הנושא, שהיהודים הם סחורה רבת ערך, שיש לקבל בעבורה מחיר מלא. האמנם, בעד הרפיית המתח הבינלאומי יתנו משהו בעד היהודים... כל עוד תבעה ארה"ב כי יותר ליהודים לצאת, נתנו משהו תמורת זאת, במשכה ההגירה. האולם כאשר הורעו היחסים בין מעצמות העל, הפסיקו לקנות את הסחורה הזו. 'ארזו' אותה ואיחסנו אותה עד לביקוש הבא. הסחורה בינתיים 'מתקלקלת', אנשים אובדים".

הדימוי הזה מטריד כותבים רבים מקרב היהודים יוצאי בריה"מ. אחד מהם רשם דברים, שהפכו היום למדיניות הכמעט רשמית של ישראל: "העבודה החשובה ביותר היא זאת שנועדה למנוע את ההתבוללות בווינה וברומא, בין ריכוזי הנושרים, מאחר מרי. בתוככי רוסיה יש לכך סיכויי הצלחה הרבה יותר יפים. זוהי עבודה חינוכית ביותר למען עתידם של היהודים שם, גם אם יש בין האנשים כאלה שלא יבואו לישראל. הם לא יהיו אבודים לעם היהודי (...) עלינו לתבוע מנציגים רשמיים בזירה הבינלאומית תשובה לשאלה, מדוע הם אינם מעניקים ליהודים את הזכויות המוענקות למיעוטים לאומיים אחרים.

"עלינו לעזור לאנשים אלה מבחינה רוחנית וחומרית, ואני יודע היטב כי אין עושים את כל אשר ביכולתנו. לעתים אנחנו עוזרים לסירובניק רק משום שהוא סירובניק, ואין אנו עוזרים לאנשים שאולי אינם סירובניקים – אך עושים עבודה חשובה ביותר למען יהדות רוסיה, ישראל וכל העם היהודי. אל לנו להתייחס לנשירה כאל עילה להסתר מעש. נוכל, למשל, לשפר את החינוך היהודי בתוך בריה"מ ולהבטיח את זכויות היהודים בתוך המדינה, כמו גם את זכותם לעליה. אין להפריד בין השניים".

דימוי לא מציאותי

א.ג. אוליך, סירובניק פעיל ורב פעלים, הזהיר את חבריו כאשר החליט שלא לעלות לישראל. תחת הכותרת "מדוע נשרתי לארה"ב?" כותב אוליך לחבריו מכתב גלוי: "העיקר, מבחינתנו, היה לצאת את בריה"מ – וכידוע הדרך היחידה לעזוב את בריה"מ היא באמצעות הדרישה מישראל. המתנה פאסיווית לקבלת היתר יציאה לא הלמה את סגנוננו או את אופיינו. טבעי היה, אפוא, שנחבור עם כל אותם אנשים שהציבו לעצמם מטרה דומה – יציאה מבריה"מ, וזאת ללא קשר למניעים (תודעה עצמית לאומית, שאיפה לחופש דת, חופש היצירה או סתם רצון להיות חיים חופשיים). אמנם אנו עצמנו מעולם לא היינו ציונים או דתיים, אולם בשלב זה שאיפותינו היו זהות.

"ברור היה שהדבר השנוא ביותר על השלטונות הוא כל צורה של פעילות מאורגנת, ואפילו צל צילה של התארגנות כזו. בתנאים אלה יכולנו להועיל מבחינה ארגונית. כך נולדו הרעיונות להוציא לאור את 'במאבק יהודי לנינגרד', להקים אגודה ללימוד התרבות היהודית, לערוך סימפוזיון של סירובניקים, לשגר מכתב משותף למדריך. תמיד ראינו את מה שמכונה פעילות יהודית כחלק בלתי נפרד מהמאבק למען הדמוקרטיזציה בבריה"מ. מעולם לא הסתרנו מחברינו, כי מסיבות מקצועיות ואישיות יש בדעתנו לנסוע לארה"ב.

"כשבאנו לדון בשאלה העומדת בפני כל מגיש בקשה ליציאה – 'ישראל או מערב' – הגינו רוצים לציין מחסור מובהק של מידע על ישראל בקרב יהודי בריה"מ. מצד אחד, כתב על ישראל בשפה הרוסית שיש לו קוראים רבים בבריה"מ יוצר דימוי משופר, לגמרי לא מציאותי. דימוי כזה טוב לפרופגנדה, אולם אינו יכול לשמש מידע רציני. מצד שני – מדיניות גישתם הטוטליטארית של נציגי ישראל ושל פעילי עליה הגורסת 'או אלינו או לשום מקום'. ניסוח כזה של השאלה, שפירושו סיוע רק לאלה הנוסעים לישראל, נראה בעינינו מוזר ואף יותר מזה. הביטוי הגס ביותר ליחס כזה היתה המקלחת הקרה שהמטירו עלינו נציגי ישראל בווינה. אנשים שקיבלו את פנינו במל התקופה פשוט חדלו לדבר איתנו כאשר נודע להם כי יש בדעתנו לנסוע לארה"ב..."

כמיהה לדמוקרטיה

אוליך מתאר בהרחבה את קבלת הפנים הצוננת בווינה ופוסק: "אם נדבר גלויות, הדימוי שנוצר על ישראל הוא של מדינה טוטליטארית שאינה רחוקה ביותר מזו שממנה יצאנו זה עתה". יודי קולקר, שהכיר את אוליך מימי לנינגרד, כותב תשובה נרגשת לחברו "אריק היקר". הוא נוזף באוליך על מאמרו "תנשם" לפני המצומגם שבכתב כלאחר יד", ומנסה להעביר לחברו את תחושותיו של הישראלי המצוי כלפי הנושר, גם אם אין הוא מצדיק אותו: "אדם שגדל במשפחה יהודית מסורתית, שפך את דמו על אדמת ישראל והפך אדמה זו משממה לגן פורח – לא יבין ללבם של הנושרים. תאר לך גם שכל משפחתו נספתה בשואה, שהוא ראה במו עיניו את זוועות הנאצים ובעצמו ניצל בעור שיניו, ואת כל שארית חייו, את כל להט רוחו, נתן לישראל. מה הפלא שאדם כזה רואה בנושרים סוסים הבוגדים בו ובעצמם...?

"האוריינטציה של מדינת ישראל מתחלקים לשתי קטגוריות: אלה הנוגעים לתיקון ואלה שלא", כותב החבר מלנינגראד. הוא מגלה הבנה לסיבות האישיות שהניעו את אוליך לוותר על ישראל, ואפילו מסכים עקרונית לדעה כי "אדם שנמלט מבריה"מ רשאי לנסוע לכל מקום על פי רצונו. הדימוי הקל ביותר של אילוצים בבחירה זו הינו שפלות וסכסום כאחד". קולקר גם מבין את "תחושת הגעגועים למערב הדמוקרטי": "ישראלים אינם מבינים תחושה זו, אך אתה ואני התנסינו בה. חלמנו על פריס ועל ניו-יורק. אני מבין היטב את אהבתך לדמוקרטיה, את הצורך שלך לחיות במדינה דמוקרטית, אולם איני מצליח להבין כיצד הצלחת להגיע לניגוד בין ישראל לדמוקרטיה... האם אתה זוכר את הפתגם: 'במקום שבו יש שני יהודים יש שלוש דעות'? ובכן, זה נכון.

"אין כאן שתי מפלגות כמו אצלכם. יש כאן 35 מפלגות המועמדות לשלטון במדינה וממלאות תפקיד של ממש בניהולה, ומובן שכל אחת מהן טוענת 'ישראל זה אנחנו', ואיש לא יצווה עליהן לשתוק, כי זו מדינה דמוקרטית. לעומת זאת, כל מי שרוצה בכך יוכל לקום ולהביע דעה סותרת. לכן, דבריך (מתוך מכתב אחר), 'על מטומטמים וגסי רוח המייצגים את המדינה ומדברים בשמה' אינם אלא מלים. אתמול דיברו אתך בשם המדינה מטומטמים וגסי רוח. היום יש לי אותה זכות לדבר בשם המדינה, ומחר – לאחר עלייתך ארצה, נניח – אתה תדבר בשם המדינה. נקודת הראות של המדינה משקפת את הלכי הרוח העכשוויים בעם.

"אתמול היא היתה אחרת, ואילו מחר אשנה אותה בכיוון הרצוי לי. אין זו דמגוגיה. אני רואה במו עיני כיצד ידידי במרכז המידע על יהדות בריה"מ משפיעים באורח ממשי על מדיניות הממשלה בשאלות העליה".

הסוכנות: הפתרון – בחינוך יהודי

קשה להאשים את ראשי משרד הקליטה והסוכנות היהודית במדיניות לקויה, אך ניתן בהחלט להאשימם בחוסר מעש. ב-6 בנובמבר '86, כאשר שיעור הנשירה של יהודי בריה"מ עמד עדיין על 70%, הוגש לשר הקליטה, יעקב צור, נייר עבודה ובו נכתב בין היתר: "נתוני הנשירה בשנים האחרונות מלמדים, כי כשתתחדש יציאת היהודים מבריה"מ רק מעטים מהם יעלו לישראל. ההערכה היא כי במציאות של מימדי יציאה גדולים עלולה הנשירה להגיע ל-90% עד 95%. כיום מגיעה הנשירה ל-70%. אך יש לזכור כי כיום חלק משמעותי מקרב היוצאים הם פעילים ומסורבי עליה.

"נשירה במימדים כאלה מסכנת באורח חמור את המשך היציאה מבריה"מ בכך שתשמש נימוק בידי שלטונות בריה"מ לסגירת שערים, ותיצור ניכור עמוק בזירה הישראלית כלפי המאבק למען יהודי בריה"מ וכלפי הסיכוי לקליטת עליה בישראל. ממשלת ישראל צריכה להיערך לטיפול בשאלת הנשירה דווקא עתה, עוד לפני שיתרחש שינוי במדיניות בריה"מ ביחס ליהודים. דחיה בקביעת המדיניות לשלב מאוחר יותר עלולה להתבדר כמשגה, אשר ימנע בעתיד אפשרות להגשים מדיניות רצויה".

בפועל, אכן גדל מספר היהודים שיצאו את בריה"מ בשנת 1988 בלמעלה מ-100%. הנשירה צמחה אף היא, ועברה את מחסום ה-90%.

ממשלת ישראל עשתה מעט מאוחר מדי. ההחלטה שלא להעניק ויזות ישראליות ליהודים המבקשים לצאת מבריה"מ אלא אם כן יטוסו בטיסות ישירות לארץ באה רק לאחר שהנשירה הגיעה למימדים המפחידים הנוכחיים. היה זה צעד סימלי שנועד לסגור בפני היהודים את השערים לארה"ב ולאוסטרליה.

כיום משכנעים ראשי הסוכנות ומשרד הקליטה כי הדרך היחידה להקטין את מימדי הנשירה היא פעילות לטווח ארוך של העמקת התודעה היהודית והציונית והחינוך היהודי בריכוזי היהודים בתוך בריה"מ. פעולות בכיוון זה כבר נעשות, והמעטים מכבים אינן זוכות בפרסום רחב מדי.

MASTERPIECE
at MASADA

ארוע מהגדולים והמיוחדים בעולם, יתקיים בישראל ב:
13 באוקטובר 1988 בשעה 20:30

הפילהרמונית במצדה

מנצח
זובין מהטה

מנחה
גרגורי פק

אורח כבוד
איב מונטאן

בתכנית: התזמורת הפילהרמונית הישראלית, בניצוחו של זובין מהטה, הסולניות פלורנס קואיוואר וסילביה גרינברג ומקהלות יבצעו את הסימפוניה מס' 2 של מאהלר "התחיה" למרגלות המצדה.

הקונצרט על רקע הר המצדה, שיואר באפקטים מרשימים של תאורה היקיקים ברוח הסימפוניה, יהיה הארוע אשר יקיים את חגיגות ה-40 לעצמאות מדינת ישראל.

הארוע יתקיים במעמד:
נשיא המדינה - מר חיים הרצוג
יושב ראש הכנסת - מר שלמה הלל
ראש הממשלה - מר יצחק שמיר
ממלא מקום רוה"מ - מר שמעון פרס

"אמפיתאטרון המכיל 4000 מושבים וקונכיה אקוסטית הוקמו באתר במיוחד לארוע זה.

כרטיסים במספר מוגבל למכירה בארץ
תל אביב: הדרן 03-248787
קסטל 03-447678
רמת"ש: השרון 03-494786
ירושלים: קלעים 02-221624
בימות 02-240896
חיפה: גבר 04-384777

אוטובוסים מפוארים לארוע וחזרה יצאו מת"א ומירושלים.

אגד - המוביל הבכור של אורחי הארוע

صكان من الاهل

גלגולי הטרנספר במחשבה הציונית

ב. לפני תוכנית־פיל ואחריה: מארלוזורוב עד בן־גוריון

בן־גוריון חזר והשתעשע ברעיון של העברת הערבים מגבולות ארץ ישראל המערבית. לגביו בריטניה היתה לא רק המעצמה שבכוחה לכפות טרנספר, אלא גם המפתח לדעת־הקהל העולמית שתצדיקו. באוקטובר '41 חזר בו: "יש אנשים באנגליה ובאמריקה הממליצים על העברת ערביי א"י לעיראק ולסוריה כפתרון הטוב ביותר למה שקוראים 'הבעיה הערבית'. העברה שלמה בלי כפיה אין להעלות על הדעת... ולא בחכמה נעשה אם נמליץ על העברת ערבים בעל־כרחם"

מאת שבתי טבת

נושא הטרנספר לא עלה לדיון בשום קונגרס ציוני עד 1937, והיו לכך כמובן כמה וכמה טעמים – אולם דומה, כי די להזכיר את המשמעותי שבהם: העלייה הציונית. אחרי שבריטניה הסכימה ומסרו את המנדט על ארץ־ישראל לבריטניה נפתחו שערי־הארץ לרווחה בפני עלייה יהודית. אולם במקום המבול המצופה הסתגן בעטם רק זרזיף דק. לא אויבי הציונות שמו, איפוא, לאל את קריאתו של נורדאו ל־600,000 עולים בתוך־שנה, אלא היהודים עצמם. בוועידה הציונית בלונדון, ביולי 1920, קבל וייצמן על כך שהיהודים רק עורכים אסיפות ונואמי־פים בדגלים. לא היו מוכנים לטעמן ולהקרבה "והיינו יכולים להביא חצי־מיליון איש לארץ־ישראל". וגם הוא השמיע קריאה: "ולכן אני רשאי לפנות בקול זעקה אל האומה העם היהודי, איכה".

זעקתו זו הדהדה ללא מענה עוד שנים רבות. שכן במפקד האוכלוסין המנדטורי הראשון, בדצמבר 1931, נמנו בארץ רק כ־175 אלף יהודים לעומת 858,700 לא־יהודים. הגירת ערבים מהארצות השכנות לארץ־ישראל הלכה וגברה. ימלן של העלייה השלישית והרביעית היה, איפוא, מאכזב, אך אפילו נגד העלייה הזעומה הזאת הגיבו הערבים במאורעות־דמים. המטאה הערבית התעצמה, איפוא, העלייה התמעטה, שערי־הארץ הלכו להיסגר ורעיון הטרנספר הערבי נראה רחוק ותלוש מהמציאות יותר מאי־פעם.

הנה כי כן, הציונות – הנאבקת בחבלי הגשמתה – התמכרה באר בעסוק שאחרי הצהרת־בלפור, ושוב לא היתה פנייה כמקודם להרהורי־סרק ומשאלות־לב בעלמא. ודאי שלא היה טעם לדון בקונגרס בטרנספר ערבי, כש־השאלה המעשית והבוערת שעמדה על הפרק היתה איך להגדיל את עליית־היהודים. אף על פי כן עלה נושא הטרנ־ספר לדיון אך הפעם בתגובה לעניין חדש.

* * *

אחרי מאורעות־תרפ"ט שיגרה בריטניה לארץ את ועדת־שו, ובעקבותיה את סר ג'ון הופ־סימפסון, להתחקות אחר הסיבות למאורעות ולהמליץ על צעדים שימנעו את הישנותם. בדו"חותיהם קבעו כי "רגש האיבה והשנאה" שחשים הערבים כלפי היהודים, שהיה הגורם העיקרי למאורעות, נקוקו בעיקר מפני השתלטות היהודים על הארץ, וכי העלייה ורכישת־הקרקעות גורמות לנישול הפלח הערבי ולחוסר־עבודה. הטיעון שהציונות נושאת ברכה לערבים ובכללם בארץ משותפת, נדחה לחלוטין. סימפסון הודיע שאין מקום בארץ אף למתיישב יהודי נוסף אחד. בהתבססה על הדו"חות האלה פרסמה הממשלה באו־גוסט 1930 את הספר הלבן של הלורד פספילד, הוא שר־המושבות, ובו מגבלות קטלניות על עלייה ועל רכישת־הקרקעות. רווחה היה, כי נסתם הגולל על הציונות.

אך המערכה הציונית נגד הספר הלבן הסתיימה למרות הכל בניצחון. ראש־הממשלה, רמזי מקדונלד, שיגר ב־13 בפברואר 1931 את איגרתו הנודעת לוויצמן. איגרת ההבהרה, כלשון ברל כצנלסון, את "הנייר" הזה, של פרס־קן ופספילד הביא לא־להיה של הציונות. אף־על־פי־כן, השלכותיהם על הוויכוח הציוני, מבית ומחוץ, היו מפלי־גות. הם הציגו את הציונות לפתע ברעיון פלילי. כמו היתה, בעצם בריאתה או בעל־כורחה, מפעל זרוני ומנשל. כתם הוטל על אושיות הציונות. עלייה, גאולת־קרקע, הת־יישבות חקלאית ו"עבודה עברית", וכל שאר המלים היפות והיקרות והערכים המקודשים – חלוציות, הגשמה עצמית, כיבוש־עבודה ותוצרת־הארץ – התקבלו לנוכח הדו"חות של שו וסימפסון ככזב ומירמה, ובמקרה הטוב כלשון סגי־נהור, שנועדה לטהר את השרץ או להסתירו. ברל כצנלסון הביא למפא"י רשמים מביקור בגרמניה, וסיפר את אשר שמע שם אודותיה:

למה אתם מרמים אותנו? דברו אמת! למה תכחישו נישול הערבים? שכיבוש העבודה זה לא הדיחת הפועל הערבי הנ? "צריך היה להגן על הגיחים אלמנטריים – זכותנו לעבודה, לחבנה, לקרקע. וזה לא בתוכים נגדשים בזרם אלא במהרכיה הגי בהרהית ביהדות והציונות.

הטרנספר הערבי עלה, איפוא, לא כיעד במתקפה, אלא במגננה, כהדיפה של אשמת "הנישול". לאמור: עובדי־האדמה הערבים שאדמותיהם נמכרו ליהודים אינם "מנושלים" אלא מועברים למקום אחר (תהליך שנקרא "העברה הדרגתית" או "טרנספר קטן"). מכל מקום, רק אחרי שהועלתה טענת־הנישול, שהקיפה גם מחוסרי־עבו־דה ערבים, ניגשה הציונות במישנה־מרץ לדון בהעברת־אוכלוסין וחילופי־קרקעות בעבר־הירדן.

הכמיהה להתיישבות בעבר־הירדן, הניסיונות הנ־מבצים למימוש, ובעיקר פרשת האופציה שהעניק האמיר עבדאללה על אדמותיו לסוכנות היהודית, בזמנה תמורת תשלום כמובן, הם מסכת סבוכה ומרתקת, שנמשכה מ־1871 עד 1947, אך היא אינה מענייננו כאן. די לציין, כי בעקבות מאורעות־תרפ"ט גברו רכישת־קרקעות והת־יישבות בעבר־הירדן כיעד המצוי בהשכ"ה. ד"ר חיים ארלוזורוב, שסייע או לוויצמן במאבק המדיני נגד הדו"ח של ועדת־שו, סיפר למועצת־מפא"י במאי 1930, כי במה־לך המשא־ומתן עם הממשלה בלונדון התברר שהיא מתייחסת לעבר־הירדן "כאילו היתה זאת ארץ של רווחה להעברת הערבים" שקרקעותיהם נמכרו ליהודים בארץ־ישראל המערבית. וכי לדעתו חושבים האנגלים "שהיהו־דים ישתתפו השתתפות כספית בסיוע להתיישבות הער־בים בעבר־הירדן". הרצאתו שיקפה, איפוא, את יחסו של מנהיג בכיר במפא"י לרעיון הטרנספר לעבר־הירדן. התייחסותו היתה מעשית בעיקרה. הוא חשש שמא "כיוון כזה" יאמת את הסעיף המרכזי בדו"ח של ועדת־שו, כי בארץ באמת אין קרקע. "בשבילנו, מבחינה פוליטית", אמר ארלוזורוב, "דומה הדבר לאיבוד לדעת. גם ידידינו יתהילו... לחשוב שהיהודים לא יוכלו להתנחל בארץ בלי אקספרופ של הערבים".

יתר על כן, רכישת קרקעות בעבר־הירדן תחולל גם עליית מחירים "שמוכרחה להתנקם בנו": לא יהיה אפשר לרכוש שטחים להתיישבות רצופה. ארלוזורוב הציע "להפוך את כיוון המו"מ בעניין עבר־הירדן": יש לטעון שממשלת אנגליה התחייבה במנדט לסייע להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל המורכבת משני עברי־הירדן, ולמרות שהיא פטרה את עבר־הירדן מהמחויבות הזאת יש להתנגד להסרת אותה "מחיצה אדמיניסטרטיבית" המפריעה בעד התנועה ההתיישבותית של היהודים בעבר־הירדן:

ביחוננו היהודי צריך להיות כלילת שטח עבר־הירדן בתוך מסגרת השאלה הכללית הארץ־ישראלית. זה יכול להתבטא גם בנכונות תמישות של הערבים מהמערב אל המזרח וגם בפעולה כלכלית־ישובית מצדנו בעבר־הירדן... הסכנות... יכולות להתרבות אם לא יותנו הכסים המשותפים וקואופרציה שלנו בארץ. אני אפסרתי תמיד, כי בלי הסכמה של הער־בים אין יכולת להתקדם... לדעתי נכנסנו בעקבות המאורעות למצב של השתלשלות פוליטית... אשר גילתה את כל הקשיים הצפונים במפעל הציוני. הדר־רושות כאיתנו... להציג את הציונות בכל הקשתה. וזה מקיף גם את עתידה של ארץ־ישראל בתור ארץ משותפת.

למותר לציין, מכל התוכניות והדיבורים על רכישת קרקעות והתיישבות בעבר־הירדן לא יצא דבר, וגם "ארץ ישראל משותפת" לא היתה משאת־נפשו האמיתית של ארלוזורוב, שנרצח ביוני 1933. אבל העיון בעבר־הירדן כפתרון לשאלת "הנישול" לא נפסק והוא אף יתחדש ביתר שאת אחרי מאורעות־תרצ"ו. אך לפני כן התרחשה בארץ תמורה כולמת.

* * *

בתנופת צירוף של נסיבות – ובעיקר מצוקת־היהודים בפולין ובגרמניה ומדיניותו המרחיבה של הנציב העליון, ארתור ווקופ, שהסתייע ב"איגרת מקדונלד" – היו ארבע השנים 1932–1935 הטובות שהיו לציונות בארץ־ישראל בעבודה. שנים של גידול דרמטי בעלייה וברכישת־קרקע. ב־1935 הגיעו העלייה (61,854 נפש) ורכישת־הקרקע (72,905 דונם) לשיא. עתה מנה הישוב היהודי יותר מ־355,000 נפש, כ־30% מכלל האוכלוסיה, הקרקע שבבע־לותו השתרעה על יותר מ־1,317,000 דונם, 20% מכלל הקרקעות הראויות לעיבוד לפי דו"ח־סימפסון. בקצב כזה של עלייה והתיישבות נחזה לראשונה רוב יהודי בארץ־ישראל התופס בה גושי־התיישבות רצופים – תשתית איתנה למדינה יהודית – כיעד מציאותי. אולם, באפריל 1936 פתחו הערבים בהתקוממות־דמים, שהיו עד מהרה ל"מרד הערבי", הבריטים הגיבו על שינוי ועדת־חקירה חדשה – הפעם ועדה מלכותית – וארץ־ישראל לא תהיה עוד לעולם הארץ שהיתה.

הנהלת־הסוכנות החלה בהכנת מיזכריה לוועדה המלכותית – שנקראה בשם היו"ר שלה, הלורד פיל – ובהקשר הזה חזר והופיע ב־19 במאי רעיון הטרנספר הער־בי לעיראק כמשאלת־לב. מנחם אוסישקין, ראש הקרן הק־יימת לישראל, אמר:

הייתי רוצה מאד מאד שהערבים ילכו לעיראק. ואני מקווה שילכו פעם לשם... באשר בעיראק תבאו יהיו קלאות הם יותר טובים מאשר בארץ־ישראל...

ושנות, יימצאו במדינה ערבית ולא במדינה יהודית.

רופין השיב לו "איך אתה יכול להעלות על דעתך שהערבים יעזבו את ארץ־ישראל... מה בצע להם בזה? הלא בעיראק שכרו של הפלח 3–4 גרושים ביום, ואילו בארץ 12–15 גרוש. ועל כן, למה ילך הפלח לעיראק? האם רק מפני שהוא ארץ ערבית? בעיני ארץ־ישראל כיום היא עבר גם כן ארץ ערבית. שהוא עוד עומד ונלחם על ערביותו... גם כמה מהורגנות איר־שהו יחזור לארץ זו. ויכול הוא לשמש ב"הנכבות הע־רים ולהביט על הצעירות השפה הגלויה השנית".

הילוך־דברים זה – שהתפתח לדו־שיח במהלך הנבד־תיה של ההנהלה להצעת־פיל – חושף הן את עבדות־הפ־ניה של משתתפיה, הן את התמורה שהצעת־החלוקה חוללה בהן. באוקטובר הצטרף לדו־שיח בן־גוריון, יושב ראש הנהלת־הסוכנות, ועמדתו ההתחלתית, שחזרה כה אלמנטים שארלוזורוב עבר עליהם, היתה פרגמטית ושוללת כזו של רופין:

בן־גוריון: "אוסישקין דיבר על... חילופי אוכלוסין בין שתי מדינות, טורקיה ויוון, שבאו לידי הסכם הדדי על כך. לצערנו עדיין אין אנחנו מדינה, ואנגליה לא תעשה זאת בשבילנו ולא תוציא את הערבים מארץ־ישראל... אם נגיד להם (לחברי ועדת־פיל) שעל הערבים ללכת לעיראק או לאירואן הרי זה רק יחזק את הקיטרוג האנטי־ציוני, וחברי הוועדה ישובו לאנגליה בדעה שהיהודים שואפים לגרש את הערבים מארץ־ישראל... אין ספק שהדרך שהתוה אוסישקין היא כישלון גמור... (עלינו) להסביר שאין אנו רוצים ואין אנו צריכים לשלול מהערבים את אפשרות קיומם, ואפשר יהיה להוכיח זאת במספרים".

בנובמבר חזרה ונדונה האפשרות ליישב בעבר־הירדן ערבים שקרקעותיהם בארץ נמכרו ליהודים. ד"ר מוריס הכסטר וד"ר ורנר סנטור, נציגי הלא־ציונים בסוכנות היה־הודית המורחבת – שניהם יונים מובהקים במושגי־היום – התנגדו גם לכך ובן־גוריון יצא להגן על זכות העם היהודי גם לעבר המזרחי של ארץ־האבות. תוך כדי כך הבהיר את עמדתו לגבי שלושה סוגי טרנספר ערבי: "קטן" ("הע־ברה הדרגתית"), לעבר־הירדן ולעיראק.

בן־גוריון: "למה לא נוכל לרכוש קרקעות... בשביל ערבים, הרוצים להתיישב בעבר־הירדן? אם מותר להעביר ערבי מהגליל ליהודה, למה אסור יהיה להעביר ערבי מסביבות חברון לעבר־הירדן, שהוא הרבה יותר קרובה? איני רואה הבדל בין עבר־הירדן מזרחה לבין עבר־הירדן מערבה... שם מרחב, ואצלנו מחנק".

הרב מיימון: "האם בהעברת הערבים לעבר־הירדן אין משום אישור מצידנו שאין לנו חלק בעבר־הירדן?"

בן־גוריון: בהחלט לא. אנו רוצים כעת ליצור אזורים מרוכזים של התיישבות יהודית, ועל־ידי העברת הערבים שאדמתם־נמכרה לעבר־הירדן אנו יכולים לפתור את שאלת הריכוז הזה.

הרב מיימון: "למה לא להעביר גם לעיראק?"

בן־גוריון: "אם המלך גאזי יסכים לדבר לא אתנגד לכך גם אני. לפי שעה השלטונות בעיראק אינם מוכנים לעשות לנו נחת רוח זו. בכל אופן, שאלת העברת ערבים לעיראק אינה שייכת לסמכותה של הוועדה המלכותית. עיראק היא ארץ עצמאית, בו בזמן שעבר־הירדן נכנסת בתחומי המנדט. אם משום מה אין אנו יכולים עוד היום להתיישב שם, נייסד שם לפי שעה ערבים שנעביר מארץ־ישראל. גם הנציב העליון הסכים להלכה לפעולה כזאת בתנאי שנצייד את המועברים בקרקע ובכסף, כי בעוני השורר בעבר־הירדן לא יוכלו הם להתבסס בלי הון מספיק, ואנו הסכמנו לכך. אם הוועדה תסכים לדרישתנו והממשלה בלונדון תאשר אותה הרי אנו מורידים בזה את שאלת הקרקע בארץ מעל הפרק ותהיה לנו רווחה עקית של קרקע".

גם דברי בן־גוריון במועצת ההסתדרות בפברואר 1937, כי "אין איש בציונות המציע להוציא את הערבים מארץ־ישראל", מעידים שהוא ראה את עבר־הירדן כחלק מארץ־ישראל.

כמסתבר, עדיין שייך הדיון הזה לפרק הדיפת טענת־הנישול, והוא צמח מהחשש פן תעלה מחדש בוועדת־פיל, כשם שעלתה בוועדת־שו. רק עם פרסום הצעת־החלוקה של ועדת־פיל נפתחה תקופה חדשה רק במהלכה התייחסו ראשי הציונות לטרנספר הערבי כלשאלה מעשית העומדת על סדר־היום.

* * *

ב־7 ביולי 1937 פרסמה ממשלת־בריטניה את דו"ח ועדת־פיל והודיעה שהיא סומכת את ידיה על המלצותיו ורואה בהן קוי־יסוד למדיניותה העתידה בארץ־ישראל: חלוקתה למדינה יהודית, שתכלול את מישור החוף, העמקים והגליל; ולמדינה ערבית, שתכלול את עבר־הירדן, יהודה, שומרון והנגב. חברי הוועדה האמינו שבדרך זו יקיץ הקץ על העימות המתמשך והאלים: ליהודים תהיה מדינה משלהם ויפוג פחדם של הערבים מהשתלטות היהו־דים עליהם. ועדת־פיל הסתפקה בקביעת עקרונות, ומאחר שמצאה כי אי־אפשר ליצור הפרדה מוחלטת בין כל היהודים וכל אדמותיהם, לבין כל הערבים וכל אדמו־תיהם, היא המליצה על חילופי־אוכלוסין וקרקעות והטי־לה על ועדת־מומחים שתתמנה לשם כך לתכנן את החילו־פין ולשרטט את החלוקה. "יש לעשות מאמצים נמרצים ביותר כדי לקבל הסכמה לחילופי קרקע ואוכלוסין", נאמר בדו"ח. אולם, אם לא תושג הסכמה "ייכפו החילופין" על הערבים יושבי העמקים והגליל. היה ברור שחילופי־האוכ־לוסין יהוו בעיה קשה. שכן בתחום המדינה היהודית ישבו 225,000 ערבים כנגד 1,250 יהודים בלבד בתחום המדינה הערבית.

כך הפכה שאלת־הטרנספר, לראשונה, לשאלה מעשית במעמד־נכבד בסדר־היום הציוני. להלן נעקוב אחרי התגבשות עמדתו של בן־גוריון, יו"ר הנהלת־הסוכנות, הן משום שמילא את התפקיד המכריע בהשגת רוב להחלטה של הקונגרס הציוני לייפות את כוח ההנהלה לנהל משא ומתן על חלוקה, הן משום שהאמין, כי רק מדינה יהודית, זעירה ככל שתהיה, תוכל להציל מיליוני יהודים מהשמדה בידי הנאצים. על כן התעצמת בשיקוליו העוול שייגרם לע־רבים כנגד העוול שייגרם ליהודים, ולכל הדעות הטרנ־ספר קל מהשמדה. הוויכוח הזה ראוי להדגשה, שהרי הדיון הציוני ב־1937 לא נערך בחלל הריק, אלא על שפתי התהום.

עוד לפני שהתפרסם הדו"ח נודעה מגמתו להנהלת־הסוכנות, ובן־גוריון מיהר להוקיר ולאמה הציע, לדיון במפלגתו, תוכנית־חלוקה משלו, ללא טרנספר. אדרבה, הוא חזר שוב ושוב על הבטחתו־שבועתו "לא באנו לנשל את הערבים מאדמתם", כמו על הכרתו המדינית ש"העולם לא יתן לעם היהודי לתפוס את המדינה בגזל ובכוח". הטרנספר היה לדידו פתרון בלתי־מוסרי, שסותר את האושיה העיקרית של תפיסתו את הציונות כתנועה צודקת.

כשהגיעו לאוזניו ידיעות ראשונות שוועדת־פיל מצי־עה טרנספר של ערבים מהמדינה היהודית לערבית כתב לשרת (3.7.37): "קשה לי להאמין בהעברה כפויה, קשה לי להאמין בהעברה מרצון." אכן, הוועדה נתבאה מאחורי "חילופי אוכלוסין", אך בן־גוריון הבין שלמעשה מדובר בטרנספר ערבי. עד כדי כך התקשה להאמין במעשיותה של ההצעה שגם לאחר שהדו"ח המודפס הגיע לידו ב־7 ביולי 1937 – והוא קרא בו שלושה ימים ושלושה לילות – דילג עליה. רק בקריאה שנייה התברר לו שהתעלם "מנקודה מרכזית שחשיבותה עולה על כל שאר החיובים ושקולה כנגד כל החסרונות והמגרעות שבדו"ח" וזאת, כך הסביר ביומנו, "מתוך דעה קדומה שדבר לא ייתכן ואין זו אלא דברים בעלמא".

הצעת־הטרנספר חוללה בנפשו מאבק שנמשך כחודש. חשבון־נפש שעשה ביחס לחלוקה ולטרנספר – כעין שקלא־וטריא בין כוראי הצדק, מציאות ואשליה – מצא את ביטויו ביומנו ובמכתבים שהריץ לעמיתיו ולבני משפחתו. ברשימות הקודמות נישא, ראשית, על גל של חזון. "הטרנספר הכפוי של הערבים מהעמקים המוצעים למדינה היהודית" רשם בהתרגשות, "עלול לתת לנו דבר שלא היה לנו אף פעם. גם כשהיינו עומדים ברשות עצמנו, גם בימי הבית הראשון וגם בימי הבית השני: גליל נקי כמעט מנכרים". בפעם הראשונה בתולדות־ישראל תקום "מדינה יהודית ממש", "גוף חקלאי – רצוף, צפוף, מעורה באדמתו שכולה שלו". כך ייעלמו, כבמטה קסם, "כל הקשיים והפגמים שהתהלכנו בהם עד עכשיו", כגון "שאלת עבודה עברית". בכל שהגה כדבר נסק חזונו. "ניתנת האפשרות שלא חלמנו עליה ולא יכולנו להעז לחלום עליה בדמיוננו הנועז ביותר. זה דבר מה יותר ממדינה, ממשלה, ממלכ־תיות – זוהי התאחדות לאומית במולדת חופשית".

"אולם כשאני מעיין יותר ויותר במסקנות הוועדה", הו־סיף ביומנו, "אני רואה כמקודם את כל הקושי הנורא לעקור בכוח זר כמאה אלף ערבים מכפריהם שחיו בהם מאות שנים". אולם, "התעז לעשות זאת אנגליה?" שאל והשיב: "ודאי שלא תעשה זאת אם אנחנו לא נרצה בזאת, ואם אנו לא נדחוף אותה לכך בכל כוח הלחץ שלנו ובתוקף האמונה שלנו. גם במכסימום של לחץ ייתכן שהיא תירתע. אבל אם בגלל רפיוננו ועזובתנו והשלנותנו לא ייעשה הדבר, אנו מפסידים בידינו שנסה שלא היתה לנו מעולם, ושמי יודע אם פעם תחזור". כמי שבא לידי החל־טה לעשות ויהי מה פסק ביומנו: "עלינו לעקור מתוך לבנו אנו, ולעקור מן השורש, את ההנחה שהדבר לא יתכן. יתכן ויתכן". לפיכך הצעד הראשון, "ואולי המכריע", חיזק עצמו ביומנו, "הוא הכשרת עצמנו לביצועו" של סעיף הטרנספר.

אף־על־פי־כן לא מצא מנוחה. עדיין נדרש לו נימוק מכריע למהפך בעמדתו, שאותה שאף להנחיל למחנה הצי־וני כולו. דומה שמצאו, לרגע, בשינוי הנסיבות. הדו"ח העמיד את היהודים, הערבים והבריטים כאחד "לפני שינויים רבולוציוניים, מעשים נועזים וקביעות בלתי־שכיחות והורגות ממסגרת הרגילות והמקובל. ומה שלא יתכן בשעות כתיקונן – יתכן בשעות רבולוציוניות: ואם בשעה זו מחמיצים הזדמנות ולא מעיזים לעשות הניתן להיעשות אך ורק ברגעים גדולים אלה – מפסידים עולם מלא".

פתיחת הקונגרס הציוני הכ', ציריך 1937. דיון חריג בטרנספר, מיוחד לנסיבות שיצרה תוכנית־פיל

אוסישקין, שהתרפק על תקווה "שהערבים ילכו לעיראק", עשה סיבוב פרסה: "כששמעתי מפי וייצמן על הטרנספר של 300,000 ערבים מחוצה למדינה יהודית, אמרתי לעצמי: אלי שבשמים, עד כמה פשטה פסיכוזה זו גם בין האנשים הגדולים ביותר! פתאום יעזוב מוחמד את המדינה, מדוע?"

רק בסוף יולי, במכתב לבנו עמוס, העלה את המענה לספקותיו. אותו של בן השש־עשרה, המתנגד על ערבים המגיים, לא ניתן לסבר בטיעונים של תמורות מהפכניות. "אף פעם לא רצינו לנשל את הערבים", כתב לו, "אבל מכיוון שאנגליה מוסרת חלק של הארץ, אשר הובטחה לנו, למדינה ערבית, אין זה אלא ישר שהערבים במדינתנו יועברו לחלק הערבי". שוב לא היה תפר בין המוסרי והאפשרי.

והיה לו לבן־גוריון גם נימוק תכסיסי לתמוך בטרנספר. "אם הממשלה תדחה הצעת הוועדה על העברה כפויה, מה שקרוב לוודאי", כתב ביומנו, "הרי אנו מקבלים נימוק נוסף ובעל משקל רב לתביעתנו לנגב" וכמו כן "אנו נשארים בעבר־הירדן" ולכך יש "חשיבות כמעט מכרעת".

בן־גוריון תמך, איפוא, בטרנספר הזה: חילופי־אוכלוסין וקרקע בין שתי המדינות העתידות לקום בארץ־ישראל, שיבוצע על־ידי בריטניה, המעצמה בעלת־המנדט, באישור חבר־הלאומים. לגבי בן־גוריון היתה בריטניה לא רק המעצמה שבכוחה לכפות טרנספר, אלא גם המפתח לדעת־הקהל העולמית שתצדיקו. משהגיע לכלל עמדה זו נרתם במלוא אונו לעשות לה נפשות בקונגרס הציוני שהתכנס בציריך, באוגוסט 1937, להכריע בדבר החלוקה.

* * *

דומה, כי הדעות בעד ונגד טרנספר נמזגו בקונגרס ובכספיוזו – המועצה העולמית של מפא"י שקדמה לו ומועצת הסוכנות היהודית המורחבת שהתכנסה אחריו – כפועל־יוצא מהיחס לחלוקה: מחייביה הסכימו לטרנספר ושולליה התנגדו לו. אולם, מחנה השוללים היה מגוון וכלל בתוכו, מעשה פלא, שני קצוות: את מי שדגלו בארץ־ישראל השלמה ואת מי שדגלו במדינה דו־לאומית. אולם, הוויכוח נסב בעיקר על המעשה והתכסיס יותר מאשר על ערכים ועקרונות.

בראש מחייבי־החלוקה והטרנספר עמדו בן־גוריון ווייצמן. וייצמן לא זו בלבד שלא ראה "מגרעת", כדבריו, במדינה היהודית שהציעה ועדת־פיל, "אלא, להיפך, אני רואה בה יתרונות מסוימים. שטח הקרקע עולה על מיליון דונם, אנו נהיה בה ביתנו, ותהיה גם אפשרות לחילופי־אוכ־לוסין". אליהם חבר רופין, שכה התנגד לטרנספר, לאחר שירע היטב־לבנפש. עוד בטרם נפתח הקונגרס רשם ביומנו (29.7.37): "וייצמן – כמוהו כמוני – רואה את גרעין הבעיה של כל תוכנית־החלוקה בהעברת הערבים מן המ־דינה היהודית אל המדינה הערבית". הטרנספר היה, איפוא, לדידו גלולה מרה והוא לא הסתיר זאת מהקונגרס: "אינני יודע אם מישהו אחר התקשה בדבר כמוני, עד הגיעי לעמ־דה חיובית ביחס לתוכנית זאת... אינני חושב שהיא בלתי־אפשרית, אבל היא קשה מאד". עקב הקשיים הכרוכים בביצועה צריך:

להשלים עם העובדה ש־300,000 (ערבים) ישארו גם בעתיד אזרחינו. נא להביא בחשבון, כי היהודים הם מיעוט בכל העולם. ולכן נצטרך לשמש דוגמא כיצד מתייחסים למיעוט. עד עתה היינו צריכים להמוך ולהפוך בכל פרוטה כדי שהוצאנו אותה למטר־תנו, ומעכשיו הן נצטרך לדאוג גם לאזרחים הער־בים שבמדינתנו... כמו כן מסתפקני אם כל הערבים יהיו אזרחים לויאליים במדינה היהודית.

מה שהניע את רופין לבלוע את גלולת־הטרנספר היה חזון ציוני חדש שעלה נגד עיניו, מדינה יהודית בחלק מארץ־ישראל הכניסה ישובים יהודים בארצות השכנות:

בכל יראת־הכבוד בפני הייעוד המשיחי ובכל יראת־הכבוד בפני אלה שדיברו מה עליו... אני בכל זאת. נגד אלה האומרים לנו שעלינו לקבל רק את כל ארץ־ישראל... אם יעלה בידינו עתה להקים את המדינה היהודית, בכל לתפוחת שבתנועה הציונית היא להיות אתם (עם הערבים) מתוך שוויון גמור... אפילו בארץ־ישראל יותר גדולה לא יימצא מקום לכל... היהודים אשר יצטרכו לעזוב את ארצות מגוריהם במשך... השנים הבאות. אולם אם בארץ־ישראל יהיו שני מיליונים, תהיה הבנה הדדית בינינו לבין הערבים, יכול אני לשער שמיליונים רבים של יהודים יוכלו אז למצוא מקום בארצות הערביות.

מבחינת המוסר הערבים היה ברל כצנלסון קרוב לרופין. אולם, מהבחינה הפוליטית עמד כנגדו, עם מנחם אוסישקין, בראש השוללים. ואכן, בציריך השתקפו השני־ים, כמו באספקלריה עקומה, כשני הפכים. לעומת רופין שמצפונו ייסרו על הסכמתו לטרנספר, הכריז כצנלסון:

כי מצפוני שקט בזה לגמרי. מוטב שכן רחוק מאשר שכן קרוב. הם לא יפסידו על־ידי העברתם. ואנחנו ודאי לא... זה מכבר סברתי, כי זהו הטוב בפתרונות. ובימי המהומות (מאורעות תרצ"ו) התחזקתי בהכרתי, כי הדבר הזה מוכרח לבוא ביום מן הימים.

אם כן, מה הפסול שמצא בטרנספר שהציעה ועדת־פיל? רק זאת שאין הוא מפליג דיו:

לא עלה על דעתי, כי ההעברה "אל מחוץ לארץ־ישראל" פירושה לסביבות שכם. האמנתי ועודני מאמין כי עתידים (הערבים) לעבור לסוריה ולעיראק.

אך כמי שסותר את דברי עצמו המשיך כצנלסון ואמר:

אנגליה לא תכוף עליהם את ההעברה. (והיא) תשאיר אותה להסכם שבין שתי המדינות. הרצונה המדינה הערבית להשתוות אתנו על כך?... אין אנו רשאים להשתעשע באשליות. שכם את האבקואציה נבצע, הגם תינתן לנו אפשרות של הודירה בשלום למדינה השכנה. אי־אפשר לבוא בהצ־עה על העברת אוכלוסין ערבים לעבר־הירדן והם על התיישבותנו שם.

סתירה זו אפשר אולי להסביר באמונתו של כצנלסון, לה היו שותפים טבנקין ושוללים אחרים, כי תוכנית־פיל היא מזימה בריטית, והבטחתה להקים מדינה יהודית אינה אלא הפתיון שנועד להביא את היהודים לוותר על המנדט. ואילו לדעתו "אם תקום מדינת היהודים", היא "תצמח מתוך מלחמתנו למנדט ולמילוי זכויותינו הכלו־לות בו".

לדעת כצנלסון לא היה כל סיכוי שבריטניה תוציא לפועל את שני היתרונות הגדולים הצפונים בתוכנית־פיל, העלייה והטרנספר, ולפיכך היה עיקר מטרתו להביס בקונגרס את מחייבי תוכנית־החלוקה, ודבריו רבי־הסתירה נאמרו בלהט הפולמוס. כעין ראיה לכך יכולה לשמש העובדה, כי שנתיים לאחר מכן שינה כצנלסון את דעתו וחבר לבן־גוריון ולמחייבי המדינה היהודית בחלק מארץ־ישראל.

מכלל מחייבי החלוקה יצא רק משה סמילנסקי, ראש התאחדות האיכרים: הוא שלל את הטרנספר מכל וכל. "אילו היו אומרים לי" אמר במועצת־הסוכנות, "שנקח את האדמה מידי הפלחים ואותם נעביר למקום אחר הייתי עונה: הניחו להם, השאירו אותם במדינתנו ותנו לנו עוד מיליון וחצי דונם בנגב".

* * *

מחנה השוללים נפרש בכל מיגוון צבעי־הקשת הפוליטית שבקונגרס. אנשי המרכז והימין הטעימו בעיקר את המעשי, האפשרי והכדאי. "העברת האוכלוסין הערבים אינה ניתנת להתגשם, ואף מבחינה מוסרית אין לתמוך בה", טען רבי אבא הלל סילבר מארצות־הברית. השטח נחשב בעיניו יותר מתושבי הערבים והוא הזהיר, כי "אם נוותר פעם על ארבע־חמישית של ארץ־ישראל, אי־אפשר יהיה אח־רי־כן להשיגן שוב". מנהיגת הדסה הא־מריקאית תמר דה־סולה פול הזהירה מפני תגובה שליל־ית של דעת־הקהל, באמריקה ובעולם, "מדינה שמעבירים בכבר על העברת תושבים ממנה, תושבים שישבו בה במשך כמה דורות". גולדה מאיר, ממזכירות־העבודה, השתמשה בבימה המרקסיסטית שבה הצטיינה בה:

סיפרו לנו על העברת הערבים למקומות אחרים. האם כבר הסכימו לזה הערבים? האם הודיעו שהם מוכנים לבוא במשא־ומתן על כך? כל הדיבורים האלה הם אשליות שווא. אין ספק שזהו זה מן הוודאי אילו היו הערבים. עשירי הקרקע הערבים. מוותרים על ארץ־ישראל למדינתנו. אבל לזה נרצה לנו המבצעים חצבגם הטוב.

בהרגלה, כבר אז, קראה, "לגייס את כוחות היהודים ואת הצדיק בעולם לטובתנו": כלומר המשך המנדט בארץ־ישראל השלמה.

על חבר הנהלת־הסוכנות בלונדון, פרופ' זליג ברודצקי מהציונים הכלליים, צלחה רוח־הנבואה כשהזהיר מפני היום שהערבים יהוו 40% מתושבי המדינה היהודית: מה יהיה אתו הלא... יהיה צבא, מקדנות – והשתתפו בהם גם הערבים!... עלינו יהיה גם להוציא כסף לה־עברת הערבים, וכמה יהיה גם חינוך, והוציאה לנו הוצאות לחינוך הערבים; ומהו התקציב הדרוש לכך? בטוח אני שהמיעוט הערבי... ירגיש את עצמו יותר מאושר מאשר הערבים בכל העולם (בחוץ). עלינו יבוא בהבחנות מבדלות ולא ירשה לנו להשאיר אי־בטחון־השישית מילדי הערבים ללא חינוך בבתי־הספר. זאת יכולה להרשות לעצמה אנגליה, אך לא אנחנו. אותנו יבקרו על כל צעד ושעל, אם אנו שומרים על זכויותיו של העם הערבי.

ד"ר משה גליקסון, אז עורך "הארץ", מהציונים הכל־ליים גם הוא, בא חשבון עם וייצמן שבדה שבמשך עשרים שנה אפשר יהיה להעביר 100,000 ערבים למדינה הער־בית, דהיינו 5,000 לשנה. שעור וקצב כאלה, הטעים גליק־סון, לא ישנו דבר מבחינה דמוגרפית, כי "5,000 לשנה אינם אלא חלק לא גדול מן הריבוי הטבעי של הערבים".

עד כמה נבוכים היו מנהיגי הציונות ביחס לטרנ־ספר ועד כמה נגזר זה מהתרפקות את החלוקה או את ארץ־ישראל השלמה העידו דברי מנחם אוסישקין. הוא, שרק חודשים מעטים לפני כן התרפק על תקווה "שהערבים ילכו לעיראק", עשה סיבוב פרסה חד: "כששמעתי מפי ד"ר וייצמן על הטרנספר של 300,000 ערבים מחוצה למדינה יהודית, וכי כל זה יוחלט על־ידי ועדה ממשלתית – אמרתי לעצמי: אלי שבשמים, עד כמה פשטה פסיכוזה זו גם בין האנשים הגדולים ביותר!"

פתאום יעזוב מוחמד את המדינה שלנו. מדוע?... האם יש תקווה שהערבים היושבים בארצנו ימכרו מרצונם הטוב למכור לנו את מיליוני הדונמים האלה? שנית, אם הם לא יסכימו, היש איזו תקווה שהיא, תקווה המעטנה ביותר, שבריטניה אותם על־ידי מישהו לצאת את הארץ ולהשאיר את הקרקע ליהודים?

אוסישקין נעזר בניסיונו העשיר כגואל־קרקעות, כדי להסביר לקונגרס עד כמה תלוש רעיון־הטרנספר מהמציאות: "כשאנו קונים כברת־אדמה ומשלמים בעדה בכסף מלא, ולפעמים גם פי שניים ופי שלושה משוויו – אין הערבי עוזב את המקום. מגישים עליו תביעות, מתנה־לים במשפטים הנמשכים דרך כל האינסטנציות: אנחנו מקבלים פסקי־דין להורידם מהקרקע על־ידי משרד ההוצאה לפועל, וגם כשאנו פונים לעזרת המשטרה – גם אז אין הערבי זז מן המקום, ואנחנו נשארים עם תעודת־הבעלות ביד. ועכשיו תארו לעצמכם:

באותה המדינה שלנו – שכל העולם יביט עליה כדי לראות מה נעשה שם לערבים. מה הם היחסים שבין היהודים לבין הערבים – ואם בה אתם תהיו הגיבורים, והמשטרה שלכם תגרש את הערבים מעל אדמתם? האם בדרך זו תעבור הקרקע ליהודים?

תוך שהוא על דברי רופין בוויכוח ביניהם ב־1936 צלחה רוח־הנבואה גם עליו: אחרי החלוקה תתחזק התנועה הלאומית הערבית שבעתיים, ובכל ערבי שימכור שעל אדמה ליהודי, "יראו בוגד לאומי". לפיכך חזה גם הוא שבמדינה היהודית המוצעת יישארו 300,000 ערבים, שמצבם הדמוגרפי ישתפר משנה לשנה, והם יתרבו במהירות "על־ידי עלייה פנימית ועל־ידי ריבוי נשים". האם באמת "נחוה בחלומו שהוא ונחשב שהם יעזבו את הארץ", את המדינה היהודית?

הלא הם יזכו בשוויון־זכויות, לא רק מפני שאצלנו כתוב עוד מהר הזהות "חוקה אחת לגר ולאזרח". כי אם גם מפני זה שאם למיעוטים לא תהיינה כל הזכו־יות, יעמוד יהודי כל העולם בסכנה. נצטרך, איפוא, לקחת מאותם הכספים המעטים שיהיו לנו מהכנ־סות המסים... אבל בעיקר שוב מאותם הכספים אצל עם ישראל... ולבנות בתי־ספר ערביים... הלא בכל בתי־הספר האלה, מהמחלקה התחתונה עד הכיתה העליונה... ימשכו מבוקר עד בוקר ומבוקר עד ערב השפה אנטי־יהודית. המוריהם יאמרו לילדים שהם נמצאים בגלות יהודית ושעליהם לשאוף להשתחרר ממנה.

ולבסוף העלה את הביטחון כנימוק אחרון נגד חלוקה וטרנספר:

"אני שואל אתכם: הן על כל צעד ושעל תהיה צפויה לנו סכנה, ואנחנו בעצמנו נצטרך להגן על חיינו וקיומנו; הרי מצב זה יימשך הרבה עשרות בשנים. אולי יהיה בזה מן הגבורה ואולי גם מן ההומור, אבל למעשה אין מדינה יכולה להתקיים בתנאים כאלה.

במסגרת־הסכנות, סיכם אוסישקין ואמר, כי דרך הטרנספר היא "דרך הנראית לי כבלתי אפשרית".

* * *

הוויכוח המוסרי נערך בעיקר בוויכוח עם מצדדי המדינה הדו־לאומית, ובמוקדו עמדה "ההעברה ההדרגתית". בן־גוריון ביקש להוכיח, כבר במועצה העולמית של מפא"י, ערב הקונגרס, שוועדת־פיל "אינה מציעה נישול הערבים, היא מציעה להעבירם ולישבם במדינה הערבית". הבעיה איננה חדשה, שהרי ההתיישבות היהודית בשטח המנדט נעשתה מתחילתה "על־ידי העברת האוכלוסין מנקודה לנקודה": והיינו טרנספר קטן. "לרוב נעשו ההעברות מתוך הסכם חפשי עם האריסים, ורק במקרים מועטים היה הכרח בהעברה כפויה". החידוש בהצעת ועדת־פיל הוא רק בקנה־המידה הגדול ביותר, וביעד, טרנספר משטח המדינה היהודית לשטח המדינה הערבית. "אם יתכן להעביר ערבים מכפר אחד לשני בתוך תחומי המנדט הברי־טי", טען בן־גוריון, "קשה למצוא איזה נימוק פוליטי או מוסרי נגד העברת אותם הערבים משטח העומד תחת שלטון יהודי לשטח שיעמוד תחת שלטון ערבי". ועוד,

אנו לא היינו יכולים להציע להעברה – גם אם היא מוצעת ומוצאת לפועל על־ידי אנגלים – אילו היתה העברה כרוכה בנישול. כלומר בהריסת הקיום הכל־כלי של האנשים המועברים. אבל גם מתוך המדינה יתירה וקפדנות מוסרית מקסימלית אי־אפשר להתנגד להעברה, המבטיחה למועברים גם תנאים חומריים מספיקים וגם ביטחון לאומי מקסימלי, כפי שמחייבת ההעברה המוצעת על־ידי הוועדה.

במיצג הזה נתלו תומכי־הטרנספר, ומהם אף שהשת־משו ב"העברה ההדרגתית" לגנות את השומר הצעיר. "משק משמר־העמק חייב את קיומו להעברת ערבים מהמקום ההוא למקום אחר", אמר שרת בקונגרס. ויוסף ברץ מקבו־צת דגניה לא הבין "מה הפגר שתקף את המתנגדים... מהשומר הצעיר":

האם אין האבקואציה נמשכת במשך 40־50 שנות עבודתנו בארץ? האם לא העברנו ערבים מרחביה ומבנות ומזרעת... ובמהלל ובמשמר־העמק?... סידרנו את הערבים הללו בכל מקום באופן הטוב ביותר. וכך נעשה גם עכשיו.

תשובת השומר הצעיר ניתנה מפי אליעזר פראי מקי־בוץ מרחביה, מרדכי בנטוב ממשמר־העמק ויעקב ריפתין מעין־שמר. על "ההצעה הריאקציונית על אבקואציה של ערביי ארץ־ישראל", אמר הראשון בקונגרס שהוא "היה, שאין עמה כל אפשרות של הגשמה, העשויה להכתים את דגלה של התנועה הציונית ולהעמיד את שאיפות העם העברי בניגוד גמור לצרכי הערבים בארץ־ישראל". במועצת־הסוכנות תקף בנטוב את "ההצעה הכוזבת, הפסולה והמסוכנת של 'טרנספר'" שהמחייבים ביססו אותה על כך "שערבים אחדים ליד משמר־העמק עברו לעיבוד שדותיהם למרחק של מטרים אחדים":

אם אלה הם נימוקים רציניים, אם זוהי רמת ההשגות המדיניות, הנני חרד להנהלה פלושות בזאת... אני מתפלא ביותר שאתה, ד"ר וייצמן, אשר הורגל להביט עליך כעל איש הנושא חלום בלבו המצי־אות כשמשמה – [redacted] הפלגות כאן את המלה וגנו־לית הזאת: "[redacted]" פרצלציה במושבות. במקום פרצלציה בקבוצות. [redacted] אותה הוא המציע לנו זאת כשם "ערש המבצעות" התוכנית. הזאת לא רק שהיא בלתי־מוסרית, בלתי־אנושית, בלתי־סוציאלית, אלא גם בלתי־ריאלית. הפרצלציה תשאר בקבוצות, אבל שנאה תקום במושבות.

ריפתין שמר את מחוזי הכבדים למועצת־ההסתד־רות בנובמבר 1937:

אם (שלמה) לביא (מעין־חרוד) כבר מדבר על "טרנס־פר" ואומר לערבים "זוז", אם הוא מוצא שהותנה לנו גם בעבר שיטה "להזיז"... הרי אני קובע שזה אינו מתאים לאמת הציונית והמהפכנית שלנו. אנחנו התגאינו על כך שמסביבות התיישבות היהודים הת־קדמו גם הישובים הערביים. הראינו תמיד על הדרך אשר הלכנו בה במפעל הזה. אמרנו לכל העולם שהפתרון לשאלת הפלח והאריס הערבי וכן גם יסוד השיטה ההתיישבותית שלנו – אינטנסיפיקציה של המשק הארץ־ישראלי. הפתרון הזה יתן אפשרות לקדם את מפעלנו ההתיישבותי מבלי להזיז את הערבים. ואם מישהו אומר שאיזה נעשה בעבר, אם מישהו אומר שהתנועה הציונית יכולה לפי קו אחר לפעול להבא, הרי אני קובע – הקו הזה עומד בניגוד מוחלט, לא בלבד לדרכנו הסוציאליסטית, אלא גם לפרקטיקה ההתיישבותית, המתקדמת של ההסתדרות הציונית.

את המשא הגדול והמבריק נשא מגנס, נגיד האוניברסיטה העברית, מי שהיה מוכן למען השלום להסתפק בעלייה שתביא את הישוב היהודי עד לכדי 40% מכלל האוכלוסיה בארץ והוסיף למדינה דו־לאומית. טרנספר, אמר במועצת־הסוכנות, ייתכן רק בכוח הנשק. "אם מקב־לים מתנה כזאת (טרנספר) מהעם אשר כבש את הארץ – הרי רק בכוח הכידונים־כביכול תוכלו להעיז לקבל את הקר־קעות האלה". כאשר האשים, כי "אין אתם מעלים אפילו על דעתכם שצריך לבקש את הסכמתם" של הערבים לכך, קם רעש באולם:

הרצפלד: "מה אתה מציע לנו? לאן עלינו, איפוא, ללכת? האם גזלנו דבר־מה ממישהו?"

יבניאלי: "כל דבריך הם שווא ושקר!"

מרגלית־קלווריסקי: "האם אנו מקבלים מתנה? אין זו מתנה".

הרב ברלין: "הארץ היא שלנו ולא של אחרים".

בן־גוריון: "אשאל אותך, מגנס, שאלה אישית: האם עלית ארצה בהסכמת הערבים, האם הם הסכימו לכך?"

הרב ברלין: "האם הסכימו הערבים לפתיחת האוניבר־סיטה העברית?"

מגנס: "עלי להשיב לבן־גוריון על שאלתו... לא, לא באתי בהסכמתם. אולם, קודם כל, לא היתה אז מדינה יהו־דית בעולם, ושנית, אף לא שאפתי, כפי שידוע לכם, למדינה זו".

הטרנספר, אמר מגנס לבסוף, נוגד את מסורתו ותור־תו של העם היהודי כרודף צדק ושלום וכמתחשב בתבונת־המציאות:

לקבל שלמון... בדרך זו, הוא, לדעתי, דבר שאינו הולם את הדמוקרטיה היהודית ואת האידיאלים אשר הביאונו לארץ הקדושה. יתר על כן: האירידנטה אשר תיווצר במדינה היהודית, תהיה בעיה ללא פת־רון. אתם אומרים שברצונכם להעביר את הערבים לעבר־הירדן בהסכמתם הם... אבל הם לא ירצו לעזוב את המדינה היהודית... האם ירצו בזה? הרי אחיהם שבמדינה הערבית לא ירשו להם להיכנס אליה, מפני שכל אדם יהיה יקר להם באירידנטה זו.

* * *

הקונגרס הציוני ב־1937 היה הקונגרס היחיד שבו דנו בטרנספר ערבי וניתן לקבוע שהיה זה דיון חריג, ומיוחד לנסיבות שיצרה תוכנית־פיל. לכאורה, צריך היה עניין זה לרדת מסדר־היום של ההסתדרות הציונית כבר בדצמבר 1937, כשממשלת־בריטניה חזרה בה בסתר מתמיכתה בתוכנית־החלוקה, או בינואר 1938 כשה"איגרת" של שר המושבות, הבהירה שממשלת־בריטניה מסתייגת מהמלצת הטרנספר. אולם, הממשלה שמרה בסוד את השינוי בעמד־תה והוא יתגלה לעין כל רק בסיומו של תמרון־הטעיה גדול שיימשך שנה תמימה, שסופו הספר הלבן של מאי 1939. נוכח המדיניות החדשה, לכפות על היהודים מדינה ארץ־ישראלית בעלת רוב ערבי, נראה טרנספר ערבי בכ־פיה בריטית כתעתוע־דמיון פרוע.

אף־על־פי־כן נשאה ונתנה כל אותו זמן הנהלת־הסו־כנות עם הממשלה, כהוראת הקונגרס, על הרחבת גבולו־תיה של המדינה היהודית, והתכוננה למפגשה עם אותה ועדת־מומחים בריטית שנועדה, כביכול, לשרטט את מפת־החלוקה ולקבוע את פרטי ביצועה. אולם שתכליתה האמיתית הנסתרת היתה המסקנה שתוכנית־החלוקה אינה בת־ביצוע. הסוכנות היהודית, לא חשה עדיין שמולי־כים אותה שולל, והמחלקה המדינית של הסוכנות הקימה לשם כך ועדות־מומחים אחדות, ביניהן ועדות לענייני גבולות, לענייני כספים, לענייני העיר חיפה, לענייני ירו־שלים וגם ועדה להעברת־אוכלוסין. את תזכירי־הוועדות האלה היתה המחלקה המדינית אמורה להגיש לוועדה הבריטית החדשה, היא ועדת־וודהד.

בראשית נובמבר 1937 הועמד ד"ר יעקב טהון – מנהל חברת הכשרת הישוב מ־1921 – בראש הוועדה להעברת־אוכלוסין, שחבריה היו הכלכלן ד"ר קורט מנדלסון, עמינדב אשבל, מעובדיה הבכירים של חברת הכשרת הי־שוב, אברהם גרנות, יוסף וייץ ויוסף נחמני, מראשי הקרן הקיימת לישראל, ד"ר דב יוסף, היועץ המשפטי של המח־לקה המדינית, עובד בן־עמי בציג התאחדות האיכרים, ד"ר מיכאל סימון ואליהו אילת מהמחלקה המדינית. יוסי כץ שחקר את קורותיה של ועדה הזאת כותב ("ציון", 1988) שהיא בחנה שלוש גישות שונות לטרנספר – לעבר־הירדן, לסוריה ולעיראק – אך אי־בהירות שנבעה מפרטים חסרים, הקשתה על גיבוש תוכנית מוסכמת וברורה, וחברי הוועדה הצליחו להגיע פה אחד לנוסח כללי מוסכם רק ב־19 בדצמבר:

א. מדינת היהודים המעוניינת לקום לא יהיה לה בתוך קומתה מקום לשארית האוכלוסייה־ערבי גדולה. העברת אוכלוסין הערבים במידה רחבה היא תנאי מוקדם להקמת המדינה, כי נוכחותו של מיעוט כזה תהווה סכנה תמידית של תגובות אשר תהיינה מנהגת תחת קיום המדינה היהודית החדשה. מחוץ לשאלות הבי־טחון יהיה צורך, בהתחשב עם השטח המצומצם של המדינה החדשה, לפנות קרקעות המעובדות ביום על־ידי ערבים על פי שיטה ישנה. לשם ביצוע תוכנית מקיפה להשגת הקרקעות הדרושים אמצעים מרחיקי לכת בשטח התחיקה האגררית יותר עם כתיבת מסבות וכח ממשלתיים.

ב. במקרה שהערבים יתנגדו בתוקף להעברה, הרי גם לא תבוצע על־ידי אנגליה בשיתוף עם מטרות בין לאומיים או בלעדם, לא תנתן ההעברה להגשמה.

לשם הכנת תוכניות מפורטות נזקקה הוועדה למחקרים מדוקדקים שקצרה ידה לעשותם. חסרו לה נתונים שבלעדיהם לא יכלה להכין תוכנית לטרנספר ולהתיישבות מחדש. בקרב חברי הוועדה גברה יותר ויותר ההכרה שניסוח תוכנית־טרנספר ברורה ומנומקת הינה משימה בלתי אפשרית. יתר על כן, חבריה נוכחו לדעת שאין אף גורם אחד שבכוחו לכפות טרנספר, והדיונים התורתיים נראו לה כבלתי־ניתנים לתרגום לשפת המעשה.

שרת דיווח על כך במאי להנהלת־הסוכנות בלשונו הזהירה: "הוועדה דנה גם בהעברת אוכלוסים. נסתמנו אפשרויות שלא נתבררו די צרכן. ההנחה הכללית היתה שאין לדבר על העברה מאונס". אולם, משכבשה הוועדה להגיש את סיכומיה האיצה בה ההנהלה לגבש תוכנית בה־ירה. בין המאיצים היה גם אוסישקין, שאמר "לדעתי אפשר לדבר על העברת ערבים לשטחים שהם תחת שלטון בריטי" ואליעזר קפלן, שהוסיף, "מתפקידנו להוכיח שיש מקום קליטה בארצות הערביות השכנות ואין לשחק כאן משחק דיפלומטיה". ביוני מנה בן־גוריון בין "שלוש הש־אלות החשובות" העומדות על הפרק את "העברת הערבים – השתתפות כספית של המדינה היהודית בהעברה זו ובאיזה מכשירים תיעשה ההעברה".

אולם, כאלה לא היה כדי להאיר לוועדה את דרכה. ביוני היא קיימה את ישיבתה האחרונה, ואף שלא הוכרז או רשמית על פירוקה, היא לא התכנסה עוד. בין שלושים התזכירים שהגישה הסוכנות לוועדת־וודהד לא היה תזכיר על הטרנספר.

כאשר הועמד, איפוא, רעיון־הטרנספר, אפילו על־ידי חסידים נלהבים שלו, במבחן קשיי המציאות, ולא רק על הנייר, לא היה אפשר לגבשו לכלל תוכנית. בלשונו של כץ: "ההתלהבות, כך נראה, פינתה את מקומה לחשבון מפוכח ולבדיקה יסודית", שגילתה שהטרנספר אינו בר־ביצוע, והוועדה "גוועה מאליה". הרי זה לקח מאלף מאד, ראוי להם לחסידי־הטרנספר שילמדו את הקשיים והמי־גבלות שעמדו אז בפני הנהלת־הסוכנות, לפני שיצאו בהצהרות ולפני שיכבסו את מצע־המזיחות שלהם על רעי־ון שאינו בר־ביצוע.

* * *

גם לאחר שקרא את דו"ח ועדת־וודהד ולאחר שנוכח שממשלת־בריטניה פנתה עורף לתוכנית־פיל, עוד האמין בן־גוריון שאפשר להפיח רוח חיים ברעיון־החלוקה, וגם הוא נדבק בחזון הטרנספר לעיראק של אדוארד נורמן, ואף הכפילו. "נציע לעיראק", כתב לוועד הפועל הציוני (דצמבר 1938) "עשרה מיליון פונט לשם יישוב 100,000 משפחות ערביות מארץ־ישראל בעיראק... עיראק זקוקה לישוב ערבי יותר גדול, והודאי שלא תבחל במיליונים".

אולם, זה הדברים דומים שהשמיע ב־1938, היו פרפור אחרון של להבת רעיון הטרנספר הכפוי, ויש לראותם כמשגה, מעין סרח־עודף לפרק של תוכנית־פיל. מכאן ואילך ניתן לעקוב אחר התפתחות יחסו של בן־גוריון מחיוב עד שלילה גמורה של הטרנספר הכפוי והרצוי גם יחד. אך עד שהנחיל את עמדתו לרוב וקבע את העמדה הציונית, היה עליו לעמוד במאבק לא קל. הכבן, בינואר 1939 כתב בן־גוריון ביומנו, "חבר הנהלת־הסוכנות, נציג הלא־ציונים, מוריס) הכסטר אינו מאמין באפשרות של העברה. אמרתי שגם (אני) איני רואה הפעם את ההצעה כמעשית ביותר, לא מפני שלא יתכן טרנספר בכלל, אלא מפני שהתנאים המדיניים והמסיבות של המשא־ומתן אינם נוחים".

בפברואר פגש בן־גוריון, כמו ז'בוטינסקי לפניו, את אדוארד נורמן שביקש לשכנעו, כי יתכן טרנספר ערבי מרצון לעיראק. אבל, יש לו סיכוי רק אם יתעורר הרעיון שכנה בעיראק עצמה, כאילו מתוך צרכיה היא. הפעם הגיב בן־גוריון באמירה בלתי־מחייבת: "אם יש אפשרות של טרנספר ערבי ארץ־ישראל לעיראק – ואם הוא גדול מאד – הרי זהו הדרך היחידה שעלולה להביא לידי כך".

(המשך בעמוד הבא)

גלגולי הטרנספר

(המשך מהעמוד הקודם)

ב־17 בנובמבר 1939 כאילו הצטללה ראייתו והוא כתב ביומנו, "איני מאמין בטרנספר כפוי, לא מפני שלא יתכן בכלל, אלא שאנגליה לא תעשה זאת. אך תיתכן מדינה יהודית בכל מערב ארץ־ישראל גם בלי טרנספר (כפוי), מספיק טרנספר וולונטרי".

את עמדתו השוללת טרנספר מאונס ומניחה אפשרות לטרנספר מרצון הוא ניסח בזיכרון של מפלגתו באפריל 1941:

זיקת העם היהודי וזיקת העם הערבי (לארץ־ישראל) אינה אותה זיקה. העם היהודי רואה בארץ את המולדת האחת והיחידה שלו... הערבים שהארץ הזאת משמשת להם מולדת. זהו חלק קטנטן מאוד מהעם הערבי כולו; וישנה מולדה רחבת ידיים לעמים הערבים... ההבדה הזאת פותחת אפשרות... לסידור גמור של שאלת היחסים בין היהודים והערבים... אפשרות של טרנספר ערבי לארצות ערביות מהודות... (והוא) תלוי אך ורק בהסכמת הערבים.

ברם, לא בנקל עלה בידו להנחיל עמדה זו לרוב. שכן קסם הטרנספר שהקרינה תוכנית־פיל הוסיף וסנוור אף את עיני הרגולים, ציונים ולא־ציונים, גם אחרי ששבקה חיים. ב־1939 ו־1940 התפתה וייצמן להאמין בתוכנית־פילבי: תמורת 20 מיליון לישי"ט ואספקת חימוש לאבן־סעוד מלך סעודיה, וסיוע יהודי להקמת אחדות ערבית לאומית שהוא יעמוד בראשה, תימסר ארץ־ישראל המערבית ליהודים כשהיא ריקה מאוכלוסייתה הערבית. לפי פרופסור יהושע פורת ("הציונות", 1984) אמר וייצמן לסנט־ג'ון פילבי, כי כאשר יבקר באמריקה "הוא מקווה לפגוש את הנשיא רוזוולט ולהשיג את תמיכתו באירוש־ תוכנית גדולה בעלת אופי כזה". ואכן, ב־1942 דיבר וייצמן בוואשינגטון, בפני מדינאים ועיתונאים, ופתח את משאו למען המדינה היהודית בהצעת טרנספר ערבי. בן־גוריון שעשה אז גם הוא בארה"ב דיבר בוועידת־בילטמור נגד הטרנספר.

בלונדון הציעה קבוצה אנגלית שבראשה עמד ארנולד לורנס, אחיו של "לורנס איש־ערב", פדרציה של ארץ־ישראל עם סוריה ועבר־הירדן, שתכלול בתוכה מדינה יהודית ללא ערבים, ושתשתרע בנוסף לשטח שהובטח לה בתוכנית־פיל, גם על הנגב, ועל חבל אל־ג'זירה בסוריה. בן־גוריון הסביר לאנשי הקבוצה הזאת, שהוא "מוחל על

ארלוזורוב, שסייע לוויצמן במאבק נגד דו"ח ועדת־שו, סיפר למועצת מפא"י במאי 30', שבמו"מ עם הממשלה בלונדון התברר שהיא מתייחסת לעבר הירדן "כאילו היתה זאת ארץ של רווחה להעברת הערבים" ולדעתו חושבים האנגלים, "שהיהודים ישתתפו השתתפות כספית בסיוע להתיישבות הערבים בעבר־הירדן"

אל־ג'זירה ורוצה את כל ארץ־ישראל המערבית כמדינה יהודית, ובלי טרנספר באונס". לדעתו אפשר להקים מדינה יהודית בכל ארץ־ישראל עם הערבים שבה.

באוקטובר 1941, ערב הפלגתו מלונדון לניו־יורק, ניסח בן־גוריון את "יעדי הציונות בשעה זו", והוכיח, כי עיניו נפקחו לראות את המציאות על כל סבכיה וקשייה ושוב לא ידגול בטרנספר, לא מאונס ולא מרצון:

יש אנשים באנגליה ובאמריקה הממליצים על העברת ערביי ארץ־ישראל לעיראק ולסוריה כפתרון הטוב ביותר למה שקוראים "הבעיה הערבית"... העברה שלמה בלי כפיה... אין להעלות על הדעת... רוב... המלחמה, הכן הישוב העירוני... קשה להעלות על הדעת שיואות לעקור בהמוניהם ויותר הפוחזרי אשר יהודה... במלחמה (ההכרזות) הולך (הטרנספר) וכובש את הלבבות כמסמך בדוק ובמדוד לפתרון בעיית המיעוטים...(עניין) העברת אוכלוסים רבת־מידות באירופה, המזרחית והדרומית, הלך תופס מקום חשוב יותר ויותר בתוכניות לסידור העניינים לאחרי המלחמה... ואולם לא בחכמה נעשה אם נמליץ על העברת ערבים מארץ־ישראל בעל־כרחם... קשה להניח שאנגליה מנצחת תיתן ידה להעברה כפויה של ערבים מארץ־ישראל למען טובתו של העם היהודי בלבד. לפיכך משגה פוליטי, ועוד יותר משגה מוסרי, הוא לנו להמליץ על טרנספר כפוי של הערבים.

היש מקום לחשוב על העברה מרצון?... אם הארצות הערביות השכנות, ובמיוחד סוריה ועיראק, שיש להן עניין חיוני בהגדלת האוכלוסיה הערבית שלהן... תהיינה נאותות לשתף־פעולה בהעברה כזו. אפשר שמספר כבירים של ערבים מארץ־ישראל יהיה מוכן לעזוב את ארץ־ישראל להתיישב בסוריה ובעיראק תמורת הנאות כלכליות הגונות. גם אז העברה תהיה מוגבלת בשבילה של הישוב הערבי. רוב מנינם של הערבים אין לצפות שיעזבו מרצונם.

מציאותו של מיליון ערבים בארץ־ישראל אף־על־פי שהוא מעלה קשיים ובעיות מדיניות לגבי המדינה היהודית, אינה צריכה לעכב במידה רצינית עלייה והתיישבות רבת־היקף. לא לנו, אומנם, להקסים על מקולנו המדינית שהוא גם כבלעדי את מבוהה לגמרי, מכיוה מבעוקפת זו ששמה טרנספר. הדבר לא יקל על עבודתנו, ואף יכול לעורר את עמדתנו המוסרית, ואף יקלקל את דעתנו ויאפיל על העבודה שארץ־ישראל, בהוויותה, יכולה לקלוט בתנאי משטר פוליטי מתאים מיליוני יהודים בלי להזיז או להפריע לערבים.

★ ★ ★

ב־1940, 1941 ו־1942, שאת מרביתן הציא בארצות־הברית, היה בן־גוריון בעקשנות יהודים ולא־יהודים שנתפסו לרעיון הטרנספר הערבי כפתרון הטוב ביותר לסכסוך בין שני העמים. מתמיה עד כמה קבוצה זו היתה מגוונת: בין היהודים בלטו לואי ברנדייס ופליכס פרנקפורטר, שופטי בית־המשפט העליון האמריקאי, והרב אבה הלל סילבר, מנהיג... היהודי אמריקאי; בין הלא־יהודים במנו הנשיא לשעבר הרברט הובר – ... ארץ־ישראלי אליה. בן־גוריון רתמו לרעיון הטרנספר לעיראק בגירסה שלו – ואפילו, לעת קצרה, הנשיא פרנקלין דלנו רוזוולט. עדות מפתיעה זו עלתה בשיחה בין רוזוולט ואוליבר ליטלטון, שר־הייצור הבריטי, באוקטובר 1942. לפי מסמכי הנגנון הבריטי "נטה הנשיא להאמין שאת הערבים אפשר למשוך מארץ־ישראל בפיתוי של קרקע ועדרים, ולישבם באזור חלב". בן־גוריון כתב לשרת מוואשינגטון (8.2.42), כי "הורדים שלנו בקרב הממשלה – במעט כולם חומים לכרזורי, זה היה כינוי־הצופן של מידענו השגריר בוליט (?) מאמר א'":

בשבוע אמר לי (לפני לבואו לארץ) שהדבר שיש לעשות בארץ הוא משום: לשלח כל הערבים משני עברי הירדן ולמסור לעם היהודי מדינה גמורה ושלמה, וניסיתי להסביר לו שהדבר אינו כל כך פשוט ושאין הכרח כלל בפינוי ערבים – נעלה ציונותי בעיניו. ... (פליכס פרנקפורטר) לא היה מרוצה שאני מנסה להניס אשליה כזאת.

מאבק הדיפה לא פוגה ציפה לבן־גוריון בשובו לארץ. אם נכון לומר שהצעת־הטרנספר של ועדת־פיל כמו משבה בחבלי כישוף וקסם ציונים רבים, הרי השואה באירופה וסכנת־הכליה שאיימה על הישוב בארץ רק הגבירו את הצורך בתקווה ונתנו יותר תוקף למשאלה שעם בוא השלום יכיר העולם בעוול שגרם ליהודים ובצורך שהעם היהודי ראוי לו, ואפשר לו להקים את מדינתו שלו בסיוע טרנספר ערבי. הלך־רוח כזה בא לביטוי בוועידת ההסתדרות החמישית, באפריל 1942. ישראל בן־שם המתון, חוקר המקרא, חבר המרכז החקלאי וראשי "העובד הציוני", נשא דבריו מעל בימת־הוועידה בזכות הטרנספר:

צריך לחשוב עד הסוף עם כל התוצאות שבדבר. הארץ הזאת תהיה או לנו או לערבים. בשותפות לא תוכל להתקיים... בוחר האורחן שלנו יודע לפתור בעיות מדיניות כאלה ובוזה. אני מתכוון להעברת אוכלוסין... אנחנו צריכים לבוא לאנגלים ולהדרש סידור יסודי. ויש אפשרות אובייקטיבית לכך: עיראק וארצות ערביות אחרות יכולו בתוכן עם מיליונים. כך צריך להעמיד את הדברים ולא לחשוש כל מיני צדדות שבשטחן הן סילוף רמות הציונות.

קשה להימנע מהרושם שדווקא בעת מצוקה והמצב של אין־מוצא התחזק רעיון־הטרנספר, כמו היה תקווה־יאוש אחרונה. ואם כך, בעצמה והתמודדות הצפויה לבן־גוריון תמורה יותר ויותר. האגרונום עקיבא אטינגר, מאבות ההתיישבות החקלאית הציונית, קרא לרכוש קרקעות בעבר־סוריה וארם־נהרים, ולהעביר אליהן ערבים מארץ־ישראל. נופך של חשיבות מדינית נוספה לקריאתו מכיוון שעמדה ביסוד המאמר שלו "חילופי־אוכלוסין", שהופיע במאסף "בכור" (1941), שערכו, העלום, היה ברל כצנלסון בכבודו ובעצמו. הוא, ששינה דעתו והיה עתה חסיד של מדינה יהודית בחלק מארץ־ישראל, עדיין האמין בטרנספר "בתנאים הגונים". בנובמבר 1942 התפלמס בוועד הפועל הציוני עם מאיר יערי מהשומר הצעיר, ותוך שקינטר אותו על כך שנהיה משומר העמק יושבים על אדמה שפונתה מהערבים, נשא מדרש את דבריו בזכות הטרנספר בהסכם:

לעלייה מתכבמת (על־ידי הערבים) אינו מסכים, אבל לטרנספר מתוך הסכם אני מוכן להסכים... עניין של טרנספר זה עניין של הסכם בינינו... אף פעם לא הסתלקנו מרעיון הטרנספר בתורת הצבעה... אנחנו נהנים מהטרנספר הקטן שהיה בארץ במשך 60 שנה. ולכן אין יערי רשאי לפסול את הרעיון הזה. לפסול אותו מבחינה מוסרית... החלפת האוכלוסיה תבוא מתוך יחסי שכנים... מתוך הסכמים מדיניים שיבואו בינינו ובין הארצות הסמוכות.

באותו מושב דיבר גם בן־גוריון והועד הפועל הציוני זוהי בעיניו שנגלה לעין כל:

אני חושב שהרעיון שנשמע באמריקה ובאנגליה בשעת המלחמה, שפתרון השאלה הערבית יבוא על־ידי טרנספר — (הוא)... רעיון מזיק המבצע בעניננו. א) מפני שאין צורך בשום טרנספר למען השבת מיליונים יהודים בארץ. מציאות הערבים זה מכביד אבל לא מונע. יש קרקע שאינה מיושבת על־ידי הערבים, בתעשיה – בוודאי שאין אנו זקוקים לערבים. הים — הוא השמשי. איננו לא ערבי וגם לא אנגלי... אם להם (לסוריה ולעיראק) יש צורך בהגדלת הישוב הערבי בשביל התחזקות כלפי עיראק ופרס — זה עניננו. כל אינטרנאציונליזם שלנו רק תזיק. לעניין הציוני הגדול אין בזה צורך. אם כי היה טוב אילו הערבים היו מתיישבים בעיראק, אבל זה ספק.

וכאילו כדי לסגור את מעגל המחשבה הציונית חזר בן־גוריון לרעיונו הראשון של הרצל וכמותו נשא ברמה את חזון הטרנספר היהודי ההמוני, טרנספר של פליטי השואה, אותם שיצמחו אליהם, לארץ־ישראל:

אני אומר: עם כל שינוי המערכות בעולם, עם כל התמוטטויות הגדולות, עם ההכנה שאמריקה תצטרך להזיז עשרות מיליונים אנשים במשך כמה שנים, עם הדיבלוציה בתחבורה, עם העברת האוכלוסיות. אם אנו – על יסוד הניסיון ההתיישבותי שלנו בעיר ובכפר, על יסוד ידיעתנו את הארץ, מתוך אהבת העיירה לאנשים האלה (שארית־הפליטה), שהם יהיו מוכנים לכל דבר ובלבד להשתקע פה, נבוא לעולם ונאמר שמבחינה התיישבותית הכלכלית, מבלי לעבד באף ערבי בארץ, אפשר לעשות טרנספר (יהודי) כזה – והודאות עשר זאת, עם פתרת מכשר מאונג, במשך 18 חודשים העבודה שני מיליונים.

★ ★ ★

מכאן ועד מהו ההמשך בן־גוריון בשלילת הטרנספר. גם ב־1944 כשהותה (בבריטניה) אילפנה לדבר על טרנספר... ... אפילו באגודה הפביאנית היו שנתייסו לכך באהדה, לא התפתה בן־גוריון. גם כשהצטרפו אליהם שני שרים ממפלגת הליבור, השר לענייני התעופה, נואל־בייקר – שדיבר על 100 מיליון לישי"ט, סכום אגדי אז, ליישב מחדש את ערביי ארץ־ישראל – וחושב כמבו שר־האוצר יו דלטון, שהכניס את הטרנספר הערבי למצע־הבחירות שגיסה בשביל מפלגת הליבור, נשאר בן־גוריון איתן בדעתו. במאי אותה שנה הוא הסביר מחדש את עמדתו להנהלת־הסוכנות, אותה כינה "עמדה המורה":

אילו (אנשי־הליבור) היו שואלים מה (צריך להיות המצע שלהם)... לא היה עולה על דעתי להגיד להם טרנספר... כי הדיבור על זה עלול להזיק משתי בחינות: א. זה עלול להזיק בדעת הקהל בעולם. כי זה עלול ליצור רושם שאין מקום בארץ־ישראל בלי הוצאת הערבים... הנזק השני – יעוררו את הערבים... על הרגליים האחוריות... עכשיו... שלא היהודים הציעו זאת, לא היהודים נתנו את ההסכמה שיציעו זאת, אלא גויים... גם שמשו שלוה זה להביא... קודם כל נזק מבחינה יהודית... והואיל מבאר אנשים שיאמרו שעושים עוול. וזה עלול להביא נזק. אנחנו אף פעם איננו צריכים להציע דבר (בעין זה), מפני שאנחנו איננו יכולים לעשות זאת. והדבר שאינו נעשה יש בו רק נזק.

רומה שהיתה זו אחת הפעמים המעטות, שנתגלו תמימות־דעים בין בן־גוריון וד"ר סנטור, נציג הלא־ציונים בהנהלת־הסוכנות, שבמו סיכם את עמדת שניהם בדצמבר 1944:

אני יודע דבר אחד: מה שלא יהיה, אנחנו נצטרך להיות יותר עם הערבים, אם לא בארץ־ישראל, אז לכל הפחות במזרח הקרוב... אני איני רואה בטרנספר של הערבים מארץ־ישראל איזו שאלה מוסרית... כי אם אני שוקל את האסון של השמדת מיליונים יהודים ואת העברה של מיליון ערבים, אני במצפון טהור וקל אני אגיד שמרתנים דברים הרבה יותר גרועים. אבל ספק הוא אם בכבון פוליטי דבר זה אפשרי.

בן־גוריון עמד בשלילתו את הטרנספר הערבי גם אחרי שחבר־הפרלמנט הבריטי ואוהד הציונות ריצ'רד קרוסמן, מראשי צעירי־הליבור, שהיה חבר בוועדת החקירה האנגלו־אמריקאית, העניק לו ב־1946 תוקף מוסרי מחודש. כשנמסר במאי 1947 תיק הביטחון בפועל לידיו של בן־גוריון הוא דחה את רעיון הטרנספר בשתי ידיו, אף כי היה לו ברור לחלוטין שהמדינה תותקף עם הקמתה על־ידי הערבים. בנובמבר הוא אמר למפלגתו:

אני אומר: יש לנו זכות על ארץ־ישראל המערבית כולה. איננו אומרים בקיומם טרנספר הערבים. מפלגת־העבודה (הבריטית) אמרה: טרנספר הערבים. אנחנו איננו אומרים זאת. מפני הרבה טעמים. טעמים פוליטיים. אין זה הכרחי בשביל התיישבות יהודית של מיליונים. זה נכון שלא יהיו כאן ערבים. אבל יכולים להיות כאן ערבים ואנחנו יכולים להתיישב עוד 4 מיליונים יהודים. לא דרשנו טרנספר. וכשאנו דורשים את זכותנו על הארץ זה תמיד עם הערבים.

מכוח אמונתו זו ערך בן־גוריון את הנוסח האחרון של מגילת־העצמאות, שבה הובטח, כי המדינה תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור "לכל אזרחיה בלי הבדל דת וגזע ומין" והיא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום "לאור חזונם של נביאי ישראל".

בן־גוריון ראש־הממשלה נזקק שוב לעניין הטרנספר בחילופי־אוכלוסין רק משביקש לגבש את עמדת־ישראל כלפי שאלת הפליטים הערבים. זו גם הביאה אותו לתמימת התייחסותו – התייחסות מדינת ישראל – לעניין הטרנספר הדו־צדדי בכללו, הפעם בין ישראל וארצות־ערב. בהודעתו בכנסת ב־11 באוקטובר 1961 אמר בן גוריון בין השאר:

מספר הערבים שישבו לפני החלטת האומות המאוחדות בשטח שנועד למדינה היהודית... אינו גדול ממספר הפליטים היהודים מארצות־ערב... בלתי־מתוכננת. אבל כל אפשרות מעשית ויסוד מוסרי להחזיר...

לפי שורת ההגיון מתקן מאליו שבאותה מידה גם לא תיתכן "אפשרות מעשית ויסוד מוסרי" להחזיר את הגלגל לאחור. בעקבות... השטחים בצאת אבל בן־גוריון את העדה הזאת גם אחרי כיבוש יש"ע ורמת־הגולן ב־1967: הוא קרא לשמור על "אופיה היהודי" של ישראל, ובכך התכוון לומר שטובה הוויות טטרים מהעברת תושבים.

כל הזכויות שמורות (C) 1988 לשבתי טבת

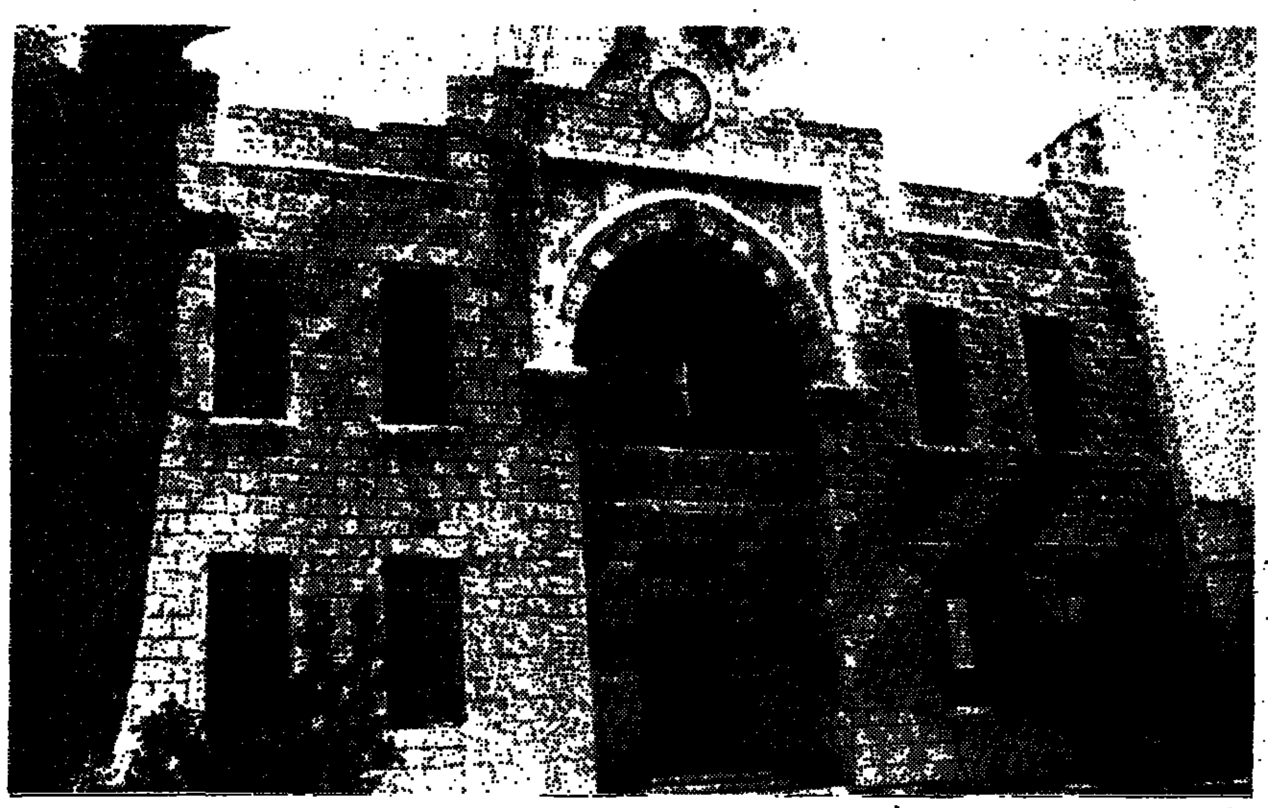

בית מחניים. גם אוסישקין והנציב העליון התגוררו בו

היסטוריה ברחוב

בעקבות הכוונה להפוך את רחוב הנביאים לעורק תחבורה ראשי, מתעורר מאבק לשימור ייחודו של הרחוב, שבתיו יכולים לגולל את סיפורה של ירושלים במאה השנים האחרונות

מאת אלי אלעד

רחוב הנביאים, השוכן במרכזה של ירושלים, הוא מהרחובות המרתקים והיפים ביותר ששרדו לנו. בקטע קצר של כמה מאות מטרים, ניתן למצוא עדויות לשגשוגן של המעצמות הזרות בירושלים במאה ה־19, ולבתי־העולים "המודרניים", כלל היהודיים, שנבנו מחוץ לחומות. הרחוב עומד בחודשים האחרונים במוקד של תסיסה ציבורית, שעשויה להתפתח למאבק גדול, אותו יובילו החברה להגנת הטבע והמועצה לשימור מבנים ואתרים הפועלת לצידה.

קול הזעקה שהוקם, אף לאה במשלוח מכתבים נזעמים אל ראש העיריה טדי קולק ואל מתכנן העיר החדש של ירושלים, אחד ח"ר. התקיים גם כנס רב משתתפים של "אוהבי ירושלים", שיזמה המועצה לשימור אתרים, כדי להביע במסגרתו חרדה והתנגדות לפגיעה הדרגתית באופיו הייחודי של הרחוב ההיסטורי.

רכזת החברה להגנת הטבע בירושלים, ציפורה רון, המזוהה עם המאבקים הרבים לשימור ירושלים מגוחדת על התנגדות נמרצת לכוונת העיריה להפוך את רחוב הנביאים לעורק תנועה ראשי, כדי שישמש לכניסת מכוניות פרטיות למרכז העיר. לדבריה, תוכנית הפרוכה של הכביש עלולה לפגוע במרקם הייחודי של הרחוב, שהוא מהיפים והמעניינים בירושלים. לרחוב איכויות מיוחדות מבחינה ארכיטקטונית, בהיותו משלב סגנונות בנייה שונים של ירושלים במאה השנים האחרונות, יחד עם צמחיה, גדרות אבן שבכן מגולמים סיפורים היסטוריים מעברה של העיר ושל אישים מרתקים בתולדותיה. אל כל זה צריך להתייחס כאל מכלול. "אנו תובעים נמרצות לעבור תוכנית שימור ושיקום למכלול זה, תוך גניזת התוכנית להפוך את הרחוב לעורק תחבורה ראשי", היא מוסיפה.

לא ברור מה מקור שמו של הרחוב, שניתן לו עוד בשנות העשרים, אולי לפני כן. מכל מקום, הוא זכה לשורת שמות נלווים, כמו "רחוב הקונסולים", "רחוב בתי־החולים", "רחוב החצר האחורית" ועוד. רחוב הקונסולים, מכיוון שלאורכו נבנו בתי הקונסוליות הזרות, כמו הגרמנית, האתיופית, הספרדית, וכן נבנו בתי המגורים של הקונסולים הזרים. "רחוב בתי־החולים", מכיוון שלאורכו הוקמו, החל משלהי המאה ה־19, כמה מבתי־החולים המודרניים של אז: בית החולים האיטלקי, רוטשילד, הגרמני, ביקור־חולים ובית החולים האנגלי. "רחוב החצר האחורית", מכיוון שהיה שראו בו עורק משני לרחוב הראשי של מרכז ירושלים – רחוב יפו – המתמשך במקביל לו.

את סיורנו ברחוב, בלווית ברוך גיאן, המתמחה בחקר סיפורי ירושלים מן המאה ה־19, ונמנה עם סגל בית־ספר שדה ירושלים, אנו מתחילים במגרש הרוסים, יורדים ברחוב שבטי ישראל, כשהמבנה הראשונה היא מבנה האבן הלבן עם גג הרעפים הממוקם בימין הרחוב: כנסיית סנט פול. המבנה הוקם בשנות השבעים של המאה הקודמת, על־ידי "החברה המסיונרית הכנסייתית" (של ה אנגליקנים). על־פי הכתובת במזוזת, יועד המבנה לשמש כמרכז מיסיונרי לאוכלוסיה הערבית. גם כיום הוא מוחזק על־ידי אחד הפלגים של כנסיה זו.

מן הכנסיה עוברים לאתר הראשון ברחוב ירושלים – בניין מרשים, המתוחזק היטב, סביבו גינה מטופחת. הכוונה ל"בית מחניים", משכנו של שר החינוך, שחזותו שונה מזו של המבנה ההיסטורי הסמוך לו, המשמש גם הוא את משרד החינוך. הכוונה לבית־החולים האיטלקי, שחצרו ה אחורית עמוסה ערמות פסולת.

בית מחניים, הבנוי בסגנון ניאו־רנסנס, הוקם על־ידי הבנקאי הגרמני, יעקב פרוטיגר, וקיבל את שמו מן הפסוק "ויקרא (יעקב) שם המקום ההוא מחניים" (בראשית ל"ב, ב'). פרוטיגר, שהיה שותף ברכישת קרקעות עבור כמה שכונות יהודיות בירושלים, נאלץ בשלב מסוים למכור את ביתו בגלל פשיטת־רגל. אחרי עזיבתו את הבית, התגורר בו הפטריארך הלטיני של ירושלים. מאוחר יותר שוכן במקום בית־הספר לבנות על־שם אוולינה דה רוטשילד. גם מנחם אוסישקין והנציב העליון הבריטי התגוררו בבית זה.

מבנה בית־החולים האיטלקי מרשים מאד. כדאי לשים לב שבמגדל הפעמונים נתונים שני פסלי זאבה. המבנה נבנה ב־1910, אולם רק ב־1919 החל לפעול כבית־חולים. ... ואחיות השתיים... למבנה סטלנג.

בית הקונסול האתיופי שוכן במעלה הרחוב. המעוטר בפסיפסים... שלמה... ... סמל בית המלוכה האתיופי. בחזיתו כתובת בשפת הגעז (אתיופית ספרותית): "ניצח האריה משבט יהודה". הבית הוקם על־ידי הקיסרית האתיופית (רעיית היילה סילאסי), האמור היה לשמש מקום מגוריה בירושלים. אולם היא מעולם לא התגוררה כאן.

מבנה נחבא בין עצים, מול בניין הקונסוליה האתיופית, הוא בית קלק. הכניסה אליו דרך מה ששרד מגינה גדולה, דבורית עיגול, שבקצה גרם מדרגות אבן, המוביל לביתו של הרבי קלק, מי שהיה הבישוף האנגלי של ירושלים במחצית ה שנייה של המאה ה־19. בשלב מאוחר הוא שימש את בית־ההוראה לזמכירות... ביום אחר מאגפיו משמש כגן ילדים של המיסיון הפיני.

התחנה האחרונה בסיור תהיה "מכללת הדסה", לשעבר בית־החולים רוטשילד. ראשיתו של מוסד זה עוד ברובע היהודי ב־1854. מתחת לאבן הפינה שהונחה ב־1887, נטמן כד ובו תעודה, שבה נכתב בין השאר: "אבן פינה – זכרון מזכרת – מאהבה מוסתרת – לכבוד ולתפארת – למען יעמוד הבניין הזה לעולמי עולמים בסימן טוב... הוקם בהשגחת האדון הרופא המובהק ד"ר שווץ, על־ידי המהנדס פרנג"א. ב־1918 הפך הבניין לבית־החולים המרכזי של "הדסה".

לדברי יוסי פלדמן, מזכיר המועצה לשימור אתרים, אין להשוות את ממילא החשובה כשלעצמה, עם רחוב הנביאים שבו כל בית הוא שיר. האסון הוא בכך שעדיין לא קיימת תוכנית שימור לרחוב יהודי זה. בכל מדינה אחרת היו כבר מזמן מספתים נכס כזה. מציבים בו תאורה מיוחדת ושלטים ליד כל בית שהוא בעצם אתר היסטורי. בכל עיר מודרנית היו הופכים רחוב כזה למדרחוב ולא לעורק תחבורה ראשי, שיהרוס את ייחודו.

כנס מחפש בית

הכנס המ"א לידיעת הארץ מטעם החברה לחקירת א"י ועתיקותיה ייערך בשני ימי חול המועד סוכות (28 ו־29 בספטמבר). בניגוד לכנסים הרבים בעבר, לא יהיה לכנס הזה מקום קבוע – הוא יהיה הכנס הנע הראשון. אוטובוסים יביאו את המשתתפים משלוש הערים הגדולות לסיורים ולהתכנסות כללית בשעות אחר הצהריים. ביום ראשון תיערך התכנסות ברמת הגליל, ובערב השני היא תיערך בתיאטרון הרומי בבית־שאן.

ארכיאולוגיה / יהודה אריאל

אכן, אלה מאותות הזמן. פעם אפשר היה לשכן מאות משתתפים בצפת, בטבריה, בבית־שאן או באשקלון ובכל יתר המקומות שבהם קוימו כינוסים. היום מתקיים האירוח בבתים פרטיים, שכן בבתי המלון כמעט בלתי־אפשרי לקיימם, מאחר שבימי חג בתי המלון מלאים. ובתים פרטיים כבר אינם פתוחים כבעבר. גם דרישות באי הכינוס ביחס לאירוח אינן מה שהיו.

השנה מצפים שהמברכים ביום הראשון – השר גדעון פת, אלוף (מיל') אמיר דרורי, מנהל אגף העתיקות, ויואב שגיא מהחברה להגנת הטבע – יתייחסו להצעתו האחרונה של שר החינוך והתרבות יצחק נבון: ביטול אגף העתיקות במשרדו והקמת רשות לעתיקות תחתיו, שתוכל לעמוד בפני עצמה בפעילות העניפה, בתקציבים, בקבלת תרומות ובהעסקת עובדים או משלחות חפירה מחו"ל. רשות שתוכל לתת תשובות לפיקוח על אתרים וסוחרי עתיקות, שחזור והעתקת אתרים. הדבר מחייב שינוי בחוק העתיקות, וכולל מתן סמכויות פיקוח ואכיפה לאנשי רשות ה עתיקות ופקחיה. הרשות תוכל לסייע למוזיאונים בתחומה, לקדם את הפעולות הארכיאולוגית מבלי להיות הגלגל החמישי של משרד החינוך ולהימנע מהמאבק השנתי להצרת צעדי האגף.

השער המונומנטאלי בהנתון

רות גרעונן מהמכון לארכיאולוגיה באוניברסיטת חיפה השלימה בימים אלה עונת חפירה שנייה בהנתון שבבקעת בית נטופה – אתר שנודע עליו בראשונה משיירה מצרית שנשדדה בו בתקופה הכנענית. בעזרתם של תני עפרוני, יחזקאל כספי, סטודנטים ופועלים מטעם הקק"ל, ובמימונה של חברת "שרביט" לבנייה, נחשף מבנה השער של האתר הצלבני המבוצר, שנבנה כנראה בידי ההוספיטלרים.

השער מורכב מקמור קדמי לפני שער הסבכה, קימור נוסף עם צירים מפוסלים באבן ועוד דלת שנפתחה פנימה לתוך המבנה. החופרת אינה מכירה שער משולש באתר צלבני בתקופה הצלבנית. יש כאן בנייה ארכיטקטונית יפה עם שילוב אבנים בשלושה שלבי השער כאחד. האם שער כה מיוחד בא להגן מהתקפות המוסלמים שישבו בסמוך, או כדי להוכיח לכת הצלבנית־הדיוינה שאכן ההוספיטלרים מסוגלים לבנייה מרשימה ומונומנטאלית?

אשתקד התגלו במקום מבנים מתחת לאדמה. המכון הגיאולוגי תרם השנה יום עבודה למיפוי סייסמי של השטח וגילה כי במקום מצויים חללים נוספים, די גדולים, מתחת לפני הקרקע. בהתאם לכך חפרו השנה ומצאו את השער. את האולמות הנוספים ימשיכו לחפש בשנה הבאה. לחופרים ברור, על־פי סתימות באולמות שנחפרו ולפי ממצא המטבעות (איובים) והרסים, שהמבצר הצלבני שימש בשלבים מאוחרים את האיובים ואחר מכן את העותומנים. כנראה היה מבצר בדרך מעבר שיירות לגבעות המכם.

פיטס – "בור המים" הקדום

ד"ר אדם זרטל חוקר מזה שנים את הר מנשה, את ההתנחלות בו וגם תופעות תרבותיות וכלכליות קדומות באזור, כולל עניין אספקת המים. עתה הוא מביא בחוברת האחרונה של "טבע הארץ" של החברה להגנת הטבע את מאמרו "מים וההתנחלות", עם סקירות מעניינות.

פיטס "שפת הצווארון" הוא כלי חרס ענק עד גובה של 1.5 מטר, בעל קיבולת של 80־100 ליטר. את בסיסו העגול היו מעמידים בגומה עמוקה ברצפות הבית או החצר. הוא עשוי חרס גס ועבה. תפוצתו רבה מכל יתר הכלים בראשית ההתנחלות. היה שחשבו שהוא כלי קיבול לתבואה או לקמח. אלא שאת התבואה החזיקו באותה התקופה במגורות בתוך האדמה, מרופדות באבנים. הפיטוסים אף הן להתנחלות. כן הוברר שהפיטוס נעלם בתקופת המלוכה הישראלית. מסקנת זרטל: "הפיטס הענק היה בור האגירה למים של ההתנחלות".

את הפיטוס מוצאים בעיקר בבטסקי ההר, במרחק ניכר ממקור המים. בעוד שבקרבת מעיינות אין מוצאים אותו. לכל משפחה היו מספר פיטסים אליהם הביאו את המים בגרות מהמעיין ושפכום לתוך קנקני הענק, ומשם השתמשו במים לאדם ולבהמה. עם הופעת כלי ברזל בתקופה הישראלית, החלו לחצוב בורות מים ומפעלי מים והפיטס נעלם.

אותה חוברת "טבע הארץ" מפרסמת את מחקרו של הארכיאולוג ד"ר יוסף פורת, על זכוב והציבתם של מעיינות המערה בהרי ירושלים.

קורסים והשתלמויות יד בן־צבי

יד יצחק בן־צבי מודיעה בסוף אוקטובר את פעילות הקורסים וה השתלמויות בידיעת הארץ – 30 תרכיות שונות ברחבי הארץ. הקורסים כוללים סיורים, בתוס סדרת הרצאות המשלבות היסטוריה, ארכיאולוגיה והיבטים מחשבתיים ואמנותיים. ה' שנה תינתן הנחה של 50% לחיילים, 10% לבגירים ו־25% לתושבי סביבה וקריית שמונה בקורסים במקומותיהם. כבעבר, מוכרים הקורסים כהשתלמות ונקודות זכות למורים. למורים בשנת השבתון מוכרים הקורסים כלימודי חובה על־ידי קרן ההשתלמות. ברוב הקורסים זוכה ירושלים, שלה יש גם קורס באנגלית וסדרת סיורים במסגרת "עת ירושלים".

שיעור למתאבדים

לא חינוך חסר אוריינטאציה גורם לילדים רבים ביפאן להתעייף מהחיים, אלא מערכת לימודים חסרת רחם, הערוכה בסימן הישגיות אכזרית

DER SPIEGEL
מיוחד ל"הארץ"

נוריהירו אוקאקי בן ה־13 שוחח עם הוריו על בעייתו: איך יוכל להיות תלמיד טוב בלי לוותר על משחק הכדורגל שלו. לא היתה להם תשובה לכך. נוריהירו תלה את עצמו. התלמידה מיוקו סייאמה בת ה־13 הקדישה את רוב זמנה בפגרת הקיץ להכנת שיעורי־בית. אבל היא ידעה שלא תצליח להשלים את המלאכה. בתום הפגרה קפצה מיוקו ממרפסת דירתה בקומה החמישית ומתה.

גל חסר תקדים של התאבדויות בני־נוער פרץ ביפאן עם תחילת שנת הלימודים החדשה. בשבוע הראשון של ספטמבר בישרו העיתונים על התאבדות 11 ילדים בגילי 11־14. אומנם הפסיכולוג היפאני איטאמורה בטוקיו, אומר כי התאבדות תלמידים "היא תופעה נורמלית מדי שנה באוגוסט ובספטמבר", שכן בסוף החופשה "המניע העיקרי להתאבדות הוא בדרך כלל ההכרה כי השיעורים וה משימות האחרות שהטיל בית־הספר, לא הושלמו". אבל מדאיגה העובדה שבמסגרת תופעה "נורמלית" זו, יורד בהתמדה גילם הממוצע של הילדים המתאבדים. הנתונים הסטטיסטיים בידי המשטרה הכוללים אפילו מקרים של בני תשע שהתאבדו ביאוש. בשל עומס הלימודים. הם תלו את עצמם, השליכו עצמם על פסי רכבת או קפצו לנהר.

סדרת ההתאבדויות האחרונה, חוששת המשטרה בטוקיו, עלולה לבשר עליה כללית במספר ההתאבדויות, שכן ביפאן התאבדויות בודדות שבלטו בגלל צורת המוות הספקטקולרית, המקום הבלתי רגיל בו בחר המתאבד או גילו, מעוררות תגובת שרשרת חזקה. עשרות מחקים את מעשי המתאבדים. הדוגמה המבעיתה ביותר לכך אירעה לפני 55 שנים: תלמידה צעירה קפצה על הר הגעש מיהרה באי אושימה סמוך לטוקיו, והשליכה עצמה לתוך לוע המכתש. "השרוולים הסגולים של הקימונו שלה התנופפו באוויר השמש כמו כנפי ספירית", תאר עיתון את הקפיצה למוות. תוך שנה קפצו עוד 944 איש ללוע הר הגעש.

פתרון מכובד למשבר קשה

"היפאנים מגלים משיכה להתאבדות", כתב ארווין ריישאואר, לשעבר שגריר ארה"ב בטוקיו. "ההתאבדות תופסת אצלם מקום נכבד בהיסטוריה ובספרות", ואכן בשום מדינה אחרת אין להתאבדות הילה רומנטית כל כך. היא נחשבת כפתרון מכובד למצבי משבר קשים. התלבטויות מוסריות או דתיות אינן עוצרות בעד המתאבד. מדי שנה נרשמים במשטרה מעל 20 אלף מקרי התאבדות. אבל זהו שחייבים להרגיש – בשום מקום בעולם לא גבוה מספר הילדים המתאבדים מזה שביפאן. בשנה שעברה התאבדו 577 ילדים ובני נוער. השנה, חוששת המשטרה, עוד יעלה מספרם. לשוא מנסים השלטונות לצאת במסע תעמולה נגד הנכונות להתאבד. "המנוס לחיים" – זה שמו של עלון שמופץ במיליוני עותקים, ושמשפט המפתח שלו הוא "זמנך אינו רומנטי". אבל מסע ההסברה המקיף אינו מועיל במיוחד. מישאל שערכו מורים בטוקיו, מעלה כי כל תלמיד רביעי בבית־ספר עממי כבר חשב פעם על התאבדות. בבית־הספר התיכון חשב על כך כל תלמיד שלישי.

פסיכולוג הילדים ססוטומו קריאקי מאוניברסיטת יוסאי, סבור שבמידה רבה אחראית למצב דברים זה העובדה, שחינוך הילדים מופקר אך ורק בידי האם. האב חסר לפעמים כדגם וכמקור תמיכה נפשי, ומשום כך הילדים ביפאן המכפכים במיוחד חסרי בשלות רגשית. "או דרושה רק דחיפה קטנה, והילדים חושבים על התאבדות". אבל לא חינוך "חלש" חסר אוריינטציה הוא המהווה את שורש התופעה. לא הוא הגורם לילדים להתעייף מהחיים. הרוצח ה אמיתי היא מערכת הלימודים חסרת הרחם. החברה ביפאן, הערוכה כולה בסימן ההישגיות, מפעילה על התלמידים לחץ אכזרי – החל מגן הילדים וכלה באוניברסיטה. יעד הלימודים הבסיסי הוא לעבור את בחינות הכניסה לשלב הלימודים הבא.

ככל שבית־הספר יוקרתי יותר, בחינות הכניסה שהוא עורך קשות יותר, כדי להרגיש את אופיו האליטיסטי. אבל כל אחד רוצה להשתייך לעילית. בתי־ספר נמדדים על־פי מספר הבוגרים היוצאים מהם, המצליחים להתקבל לאוניברסיטאות ה טובות ביותר. כבר גן הילדים כלול במירוץ עכברים זה. למעלה ממחצית תלמידי התיכון אינם מצליחים להשיג את לימודיהם ללא שיעורי עזר קבועים בבתי־הספר הפרטיים היקרים. 15 שעות לימודים בבית־הספר ובבית כבר אינם תופעה נדירה עבור ילדים בני עשר. בחופשה הם ממשיכים ללמוד באינטנסיביות. מי שאינו מצליח להחזיק מעמד במירוץ זה, מופקר לעיתים קרובות על־ידי המורים במודע להתעללותם של תלמידים מצליחים יותר. דבר זה אמור לעודד את הלומדים, או שהעניין מסתיים בכי רע. בביקתה בישר תלה את עצמו קן קוטאאזוה בן ה־14. הוא לא היה יכול לשאת יותר את התעללות המתמדת של חבריו לכתה. במכתב הפרידה שלו כתב: "אני מאחל להם את כל הרע שבעולם. כל כך הייתי רוצה להמשיך לחיות".

صكنا من الاحل

תרבות וספרות

מנחם ברינקר

השואה וציד המכשפות

מכתב גלוי לשר החינוך והתרבות

מר נבון היקר,

קראתי ביום ששי, ה־16 בספטמבר, בעיתון "מעריב" את הודעת־הגינוי שפרסמת למשורר נתן זך על דברים שהשמיע בראיון עיתונאי בעניין מקומם של הנאצים והשואה בתולדות־אירופה ונתמלאתי תמיהה וחרדה. לא הבינותי מדוע צריך סגן־ראש־הממשלה ושר־החינוך והתרבות להתערב – ועוד באופן פסקני ובוטה כל־כך – בוויכוח בין סופרים על הדרך שבה יש לפרש מלים אחדות שהשמיע אחד מהם. בכל תולדות המדינה ואף בחיי המדינות האחרות בעולם החופשי לא זכורה לי התערבות מעין זו הלא התערבות כזו – אפילו היא הבעת דעת פרטית – בן ההכרח שתובן כגינוי ממלכתי. אני מבין שבהיותך אתה עצמך אחד הסופרים חשת דחף להיתפס ב"אירוע" זה. אך נראה לי כי במעמדך הרשמי צריך היית לבלום אותו בעוד מועד. כמו אזרחים רבים מקווה גם אני שגינוי־מטעם כזה לא ייעשה תקדים.

ולעניין כלותיו של זך עצמו: כאשר קראתי אותן לפני "הרעש" הגדול זקפתי גבה. תהיתי אם באמת אפשר לכנות את הנאצים "תופעה חריגה" מכל הבחינות. אין ספק שזוהי תופעה ייחודית ששום דבר לא ידמה לה אך אין היא מנותקת מכל הקשר אירופי קודם לה. אפילו נמשך שלטונו שתים עשרה שנה בלבד, הלא מיליונים הריעו לו ושמחו בו והרבה כתבים ורעיונות, ארגונים והלכי־רוח, מעשים ומחדלים, הכינו אותו ועשו אותו לאפשרי וחלק באלה (בצורות שונות אמנם) חיים וקיימים באירופה גם היום. עם זה ברור היה לי למעלה מכל ספק שהדובר בראיון מעוניין בכל מאודו בגרסה אירופית של חיי־תרבות נורמאליים שהיו לה עומק היסטורי ורציפות בחיי היום־יום באירופה. היה ברור לי שכל קריאה לא־משוחדת תבין שהוא רואה בנאצים קודם־כל חריגה מ"אירופה התקנית".

אין כמו ספק שאפשר לחלוק עליו. אפשר לטעון ש"הצד האפל" באירופה עמוק ורחב לא פחות מן "הצד המואר" שלה; שהתפרצות כמו הנאצים שקולה כנגד דורות רבים של חיי־תרבות; שזהו פרק "נכבד" בתולדות אירופה ואינטגראלי להן לא פחות מרעיונות הסובלנות, השוויון, הדמוקראטיה והסוציאליזם שהנאצים קמו כנגדם. אפשר. לטעון שבכלל אין "אירופה תקנית" אלא בדמיונו של הדובר המתפעם נרתמה להיאחז בה ושסיוויות אנטישמיות וגזעניות פרועות אתה יכול לשמוע גם היום בשווקים של פאריס ובבתי הקפה של בריסל. בקצת רצון רע כלפי הדובר אפשר לשמוע בדבריו כעין התנשאות כלפי אלה שאינם מסוגלים לראות באירופה אלא את עריצי הנאצים ולייחס זדון לעצם הניסיון ללמדנו מהי אירופה "באמת". אבל בשום פנים אינני רואה כיצד אפשר לטעון כלפי המשורר שמפני שאמר – נגסח זאת בצורה הפשטנית ביותר – "הנאצים זה בשבילי לא אירופה" אמר בעצם "השואה לא היתה" או "השואה היא כאורע קל־ערך" או "את השואה צריך – או אפשר – לשכוח".

והנה באה המהומה הגדולה ואתה רשאי לשאול: הייתכן שכל־כך הרבה סופרים נכבדים טועים בהבנת המובן של כמה מלים עבריות פשוטות? תשובתי היא: בהחלט כן. מן הספרות האנתרופולוגית על ציד מכשפות, הענפה ועשירה היום, אנו יודעים כיצד תיתכן פרשנות היסטרית קולקטיווית של ביטויים לשניים או בלתי־לשניים גם כאשר אין שום כוונות זדון מצד הפרשנים. די בכך שאסוציאציה בין ביטוי מסוים לבין ביטוי אחר, מוכר ומפחיד, עולה בתודעת הפרשנים כדי שהביטוי החדש יידאה להם באור מבעית. הפרשנים אינם מסוגלים לסלק מרוחם את הקשר הדיבוקי; כשהם מוצאים קשר זה גם אצל אחרים הם מתמלאים ביטחון בפרשנותם המוטעה, מחזקים זה את זה, מייחסים גם לדובר עצמו את הכוונה המודעת או הבלתי מודעת לעורר אותה אסוציאציה עצמה, והחל מרגע זה אין עוד שום אפשרות לראות את הביטוי התמים כשלעצמו אלא תחת צלה האפל של אותה אסוציאציה.

כדבר הזה ממש קרה, לדעתי, להתבטאותו של זך. אין ספק: יש דמיון בין הפסוקים "שתים עשרה שנות הרייך השלישי הם תופעה חריגה – לא הפרק החשוב ביותר – בתולדות־אירופה" לבין "תאי־הגאזים הם אפיזודה קטנה במלחמת העולם השנייה". הלוא שניהם מדברים, כביכול, על אותו נושא? אבל איזה קשר משמעות יש ביניהם? הפסוק השני הוא הכחשה ברורה של עובדות ידועות שהרי כל בר־בי־רב יכול לדעת – אם הוא רק רוצה לדעת – שהשמדת היהודים היתה אחת המטרות העיקריות של הנאצים ושהם השקיעו הרבה במימושה אפילו על חשבון השגת מטרות אחרות. הפסוק הראשון הוא טענה שיכולה בהחלט לעורר ויכוח לגיטימי אם גם ויכוח מרגיז, ומחריד רגישויות מרבבון, על סבך היחסים בין יהודים לגויים כפי שהוא משתקף בתודעת היהודים. אבל איזו הכחשה של עובדות או המעטה במשקלן יש כאן?

אכן, התגובות לדברי זך יותר מדבריו שלו עצמם מכניסות אותנו שלא בטובתנו לוויכוח זה. אבל כיוון שנכפה עלינו אין טעם להתעלם ממנו. אינני רואה אפשרות לבוא בטענה שהיא האשמה אל יהודי הנרדף לזהות את אירופה או את עולם הגויים כולו עם השואה ואתה בלבד. אפילו כאשר שירת אצ"ג רואה את כל העולם הלא־יהודי כולו מפרספקטיווה זו בלבד – כאילו לא נוצרו התרבות והחברה של הגויים אלא על מנת להכין שואה נוראה לעם ישראל – אינני רואה מקום להאשמה נגדה על חזון זה. אין מקשים על חזונו של משורר בטענות. הרי לא במקרה נולד חזון כזה ולא בכוונה להרע ולהסעות. הלא כל ההיסטוריה שלנו, עוד לפני השואה, השרישה בנו את הדיכוטומיה יהודי־גוי, הרגילה אותנו לחשוב על כל דבר במונחיה ולראות את עצמנו כמיעוט נרדף ומקופח מוקפי המון אדם עוין ורק עוין סביבו, ואינני שוכח כי לעתים קרובות, גם לפני השואה, זה היה מצב העניינים האמיתי והמדריך. מה פלא אם יהודים רבים נדחפים לזהות עם המון זה את האנושות כולה?

עם זה מותר לי בהחלט להביע את הדעה שבדיבורים מוחלטים אלה יש הרבה הטעיה ונזק. מותר לי בהחלט לא לחשוב שאני מעוות אמת כשאני זוכר את האור שבא מאירופה ובעיקר מאירופה, את האידיאלים שכל ביבי השופכין הנפשיים והאינטלקטואליים של אירופה שרמו לתוך הנאציזם על מנת למגרם ולהשמידם – ולא יכלו להם: את מלחמת הבדידות של אנגליה כנגד הנאצים שהציעו לה עסקה של חלוקת עולם, בשל גאווה ואידיאלים אירופיים בלבד; את כוח הסבל והספיגה והקזות הדם של הרוסים; את המחתרות ומגנני היהודים שברוב העמים. מותר לי אף להרגן מן הדיכוטומיה המומללה יהודי־גוי גם בחושבי על כל מה שבא מאירופה לעם ישראל, לרבות הדחף של יהודים לגונן על חייהם בכוח הנשק ולהקים את מדינתם העצמאית.

בזוכרי כי אני כותב אל השר המופקד על חינוכם של ילדי־ישראל אני מוסיף כי מותר לי אף לחשוב שרע ומר הוא כי בחלק גדול ממערכת החינוך, אותו חלק הקרוי חינוך ממלכתי־דתי, אין ילדי ישראל לומדים כמעט ולא כלום על העולם הגויי־האירופי שבחוץ, לרבות על זה שחדר פנימה לתוך המחשבה היהודית והציונית ולתוך הספרות העברית: רע ומר הוא שמעבר לסיפורי המקרא ולסוגיות ההלכה הם פוגשים את הגויים כמעט אך ורק בפרשת השואה והאנטישמיות. אפילו הכרח מדיני והבעה אותנטית של רצון ההורים גורמים לכך, עדיין יכול אני לחשוב על כך כעל מחדל חינוכי ראשון במעלה שכבר אנו משלמים – ועוד נשלם עליו – הרבה.

ולבסוף, הלא אין ספק בלב כי כמעט כל יהודי הגה ומרגיש ביום הזה עוסק בנפשו במה שקרוי "לקחי השואה", וכי מן העיסוק המתמיד הזה באים לא מעט מן העצבנות והרתיעה שבוויכוחים היהודיים, הפוליטיים והתרבותיים. פלוני סבור שלקחה היחיד הוא שעל היהודים להיות מוכנים תמיד לרע ביותר ולהיות מסוגלים להגן על עצמם בכוח הנשק, האחר מסיק מן השואה גם את הלקח שאסור לעם שלם להגיע למצב שבו "נפש האומה" שרויה בעלבון מתמיד על שאין מבין לה ואין ידיד לה בין כל העמים האחרים. וזה האחרון סבור שממצב כזה יכולה לצמוח רק פורענות וכי על כן כל הרואים עצמם מופקדים על "נפש האומה" צריכים להקל עליה את משאה, לשכנעה שעלבונה, עליבותה ובדידותה אינם מוחלטים ולא להעמיק ולהשריש בה עוד ועוד את תודעת אי־האמונים, הייחוד והבדידות המוחלטים שלה.

יהיו הלקחים אשר יהיו ויהיו הספקות לגבי הגאולה המכוונת והאחידה של לקחי השואה אשר יהיו – האין ההתבטאויות השכיחות אצלנו בכל כנס ציוני על "השואה הדמוגראפית" של יהודי אמריקה או על "ההשמדה הנפשית" של יהדות ברית המועצות "מגמדים" את אסונה של יהדות אירופה חסר־האנאלוגיה. יותר מאלף ויכוחים נוסח הוויכוח המרומה עם זך? האם אין דברים אלה מגלים שיש דבר־מה מעוות־אמת גם בהתייחסות אל השואה מפרספקטיווה ציונית־ישראלית כמעט־מוסכמת? אפשר יהיה זה לטובה למעט בהתבטאויות "ממלכתיות" בנושא זה ולהניח לכוח הקליטה, הבחינה והתגובה של כל יהודי להתמודד אתו לפי יכולתו ולפי דרכו, לפי נפשו שלו ולא לפי מה שהוא סבור שצריך להתקיים ביחס לנושא זה ב"נפש האומה".

אברהם אופק, חיה שנבצרה

יהושע פורת

"והוא מרעיד מיתר"

פרק מביוגרפיה של יונתן רטוש

באוקטובר 1937 שם אוריאל הלפרין בתיבת־הדואר של עיתון "הארץ", בשביל אברהם שלונסקי, עורכו הספרותי, מעטפה ובה צרור שירים בחתימת יונתן רטוש. נכללו בצרור ארבעה שירים, שכתבם בתורף 1936/37 ואחד ותיק יותר. שירים אלה טרם נתפרסמו עד אז. ב־1936 היתה כידוע מהפיכה בבעלות על "הארץ" ובמערכתו. אוריאל, שנפגע עמוקות ארבע שנים לפני כן מדחיית שירו "קרבן מנחה" בידי עורכיו הקודמים של העיתון, קיווה עתה שיזכה בתגובה אוהדת יותר. ואכן כך אירע. שלונסקי, מספר ישראל זמורה, נהג להתייחס אל סופרים ומשוררים באופן קוקטי. "אף לא הרבה לשבחם על סיפור, שיר או מאמר, שפרסם להם בבמות שערך". יחסו של שלונסקי לאלתרמן יצא, כמובן, מכלל זה. "רק פעם אחת ראיתיו (את שלונסקי) יוצא מגדרו, מתפעל ומתלהב", מתאר זמורה את תגובת שלונסקי על צרור השירים שקיבל מיונתן רטוש. שלונסקי קרא את השירים האלה בפני חבריו למשפחת הסופרים המודרניסטים של טורים – "שירים נפלאים, בעלי משקל, בגרות רבה בשביל מתחיל, לשון בשלה מאוד, עמוקה", שלונסקי נלהב: "לא אלמן ישראל" – ולקח את השירים בשביל טורים. שלונסקי עיכב לצד עבודתו ב"הארץ". הוא לא ידע אז שיונתן רטוש הוא אוריאל הלפרין, עורך השקיף (הכוונה להירדן, כמובן), יומון הרוויזיוניסטים, שנאו־נפשו של שלונסקי. משנודעה לו מפי רפאל אליעז זהותו של רטוש, ירדה התפעלותו בכמה מדרגות", כותב זמורה. גם אצל שאר אנשי חבורת טורים חש זמורה "כעין אכזבה וצורך של בדיקת ההערכה. אמרתי להם: רטוש אינו נפגע כלום על־ידי כך; אורי הלפרין מרוויח. הם הסכימו – אבל בלב כולם, אין ספק, נתעוררו היסוסים".

התפעלותו הראשונית של שלונסקי אינה צריכה להפתיענו. שיריו של רטוש עמדו בסימן השפעתו המובהקת של שלונסקי ואוריאל הביא בהם את הטכניקה של הסטרופה השלונסקאית לגיבושה המושלם: "צמידות מרבית בין הריתמוס לסכמה המטרית בשיר, חריזה עשירה ומלאה ביותר, תזמור עשיר וניגודי של המצלול, הבא במשקל שכנגד למונוטוניות המטרית, ובעיקר – בניין הבית במסגרת תחבירית ורטורית שלמה, עצמאית, מתוקצעת ומסובה". במימושן של נורמות אלה לא רק שאין הוא נופל משלונסקי עצמו, אלא שהוא אף עולה עליו". דברי דן מירון.

גילוי זהותו של יונתן רטוש בידי רפאל אליעז נעשה רק באביב 1939 ועד אז המשיך עורך טורים לפרסם את שיריו. ענין זה של אי־זיהוי השם יונתן רטוש כאיש המחנה הרוויזיוניסטי מלמד הרבה על אווירת המחלוקת הקשה ששררה אז ביישוב העברי בין מחנה הסתדרות העובדים למחנה הרוויזיוניסטי. שירו הראשון של אוריאל בחתימת יונתן רטוש התפרסם בהירדן ב־25.3.37, כשבעה חודשים לפני שליחת שיריו לשלונסקי, ועיון חטוף בשבר עון הירדן היה חושף את "סוד" כותבו בהירדן, אם כי לא זהותו, שלא היתה ידועה תקופה ארוכה אפילו לאנשי הירדן ולאביו. אלא שבימים ההם היה זה כנראה לא מתקבל על הדעת שאפילו עיתונאי, משורר או איש־רוח יהיה סקרן ופתוח עד כדי שיפר את הנעשה על הצד האחר. מספר שלום רוזנפלד על אווירה דומה במערכת הירדן, שבה עבד אז: "איש מאתנו לא רצה לקחת את דבר לידיו. אך כיוון שהיינו צריכים לקראו כדי להגיב על הכתוב בו, קיימנו תורנות לביצוע התפקיד הזה – עיון בדבר".

הצרור הראשון של השירים שנמסר לשלונסקי כלל חמישה שירים: "אהבה", "על הסף", "עלי כינור", "מוקיון", ו"ברכת שושנים". שנכתבו כשנתיים קודם לכן. ארבעת הראשונים נתפרסמו בטורים ב־15.4.38 והחמישי – ב־27.4.38. בפאריס, שם יהוה אז אוריאל, הכין צרור שירים נוסף ולאמו סיפר על כך בזו הלשון: "כן, כעוד דבר אחד אני עוסק במקצת בפאריס, כמו יונתן רטוש, מזמן לזמן. וגם עליך קשה לומר שיכול הייתי לעסוק בו בתל־אביב. שנים לא עסקתי בו לפי הערך וכשהוא בא, עלי לקבל את פניו". עבור החמישה הראשונים קיבל אוריאל שכר סופרים, לירה אחת, כפעם הראשונה בחייו (על שירה כנראה), והדבר שימחו ועודדו להמשיך. הצרור השני כלל את "סרנדה" הוותיקה (נכתבה ב־1926), "יער", "אפריון", ו"לחייך" והם נתפרסמו בטורים ב־22.6.38.

צרור השירים השני הפעים את לבות חבורת טורים לא פחות מהראשון. כיוון שבאותם ימים ממש ראה אור ספרו של שלונסקי שירי המפולת והפיוס ערכו לו חבריו לחבורה מסיבה בביתו של ישראל זמורה. אלתרמן הרבה בשבחי שלונסקי כמשורר אך גם כעורך היודע להבחין בכשרונות צעירים וכך אמר: "שלונסקי יושב עם חכה ביד ושולה דגים, גם האחרים גם לתוכר, גם כהן, יש להם חכה. אבל מיד כשהם ראוים דג – מעלים את החכה ומסתלקים – אין דגו רק שלונסקי ראה דג – תפשו הנה העלה אותו, הנה רטוש".

אוריאל קיווה שיוכל להכין צרור שירים שלישי לטורים. אי־גילוי זהותו אפשר לו להמשיך בקשר עם שלונסקי. אך לכדי צרור לא הצליח "יונתן רטוש" להגיע, מפני שלא עלה בידו להשיג "טוהר חוויה כדי דרגה אל־אישית, אובייקטיבית כמעט", הדרושה לו לכתיבת שירה. לכן נאלץ אוריאל להסתפק בשליחת שלושה שירים בלבד בפרקי זמן שונים: "אודה", שהתפרסם בטורים ב־22.3.39, ו"צלם" ו"אבשלום" ב־30.3.39.

בינתיים נתגלה סודו של "יונתן רטוש". באפריל 1939 ביקר רפאל אליעז בפאריס והצליח לגלות כי יונתן רטוש השולח משם שירים לשלונסקי הוא אוריאל הלפרין. אוריאל הבין שבכך יקיץ הקץ על השתתפותו בטורים; לפיכך הפציר באליעז שישמור זאת לעצמו. אך אליעז, מיד לאחר שובו לארץ, מסר את גילויו לזמורה, לאלתרמן ולשלונסקי. ובאמת היה זה סוף השתתפותו של אוריאל בטורים. אם כי זמורה ניסה לדבר על לבו של שלונסקי, ומשנכשל – המשיך לשמור על יחסו הטוב והחיובי לרטוש.

משעב אוריאל לארץ חידש מיד את הקשר עם ישראל זמורה. מה שהקל עליו ,בכך היה הקרע שאירע בין שלונסקי ואלה הנתונים להשפעתו (לאה גולדברג, רפאל אליעז), שהלכו והשמאילו, לבין זמורה, אלתרמן, יחיאל פרלמוטר (אבות ישורון בעתיד) יעקב הורוביץ, יעקב אורלנד ואחרים, שנשארו נאמנים למהפיכה הספרותית בנוסח טורים ללא תוספת ויקה ל"עולם המהפיכה". הראשונים הקימו את ה"דפים לספרות" בשבועון השומר־הצעיר והאחרונים את מחברות־לספרות. ואילו זמורה הוב־ריז הניחו את היסודות לדו־הירחון מחברות לספרות. אבל גם עם אלה לא התנהלו הקשרים על מי־מנוחות. הרוויזיוניזם שתלו באוריאל הפריע להם מאוד. נוסף על כך לא הצליח ליצור קשרים ממשיים עם בני התקופה, שהיו מקורבים אלה לאלה וביניהם שרר קוד התנהגות, שאוריאל לא השכיל, או שמא לא רצה, ללמוד במהירות. כבר במפגש הראשון לאחר שובו לארץ, הגיע יחיאל פרלמוטר למסקנה "אין מקום לאיש הזה בתוכנו". בכל זאת נתקיימו הקשרים עוד זמן־מה ובמפגש שני נתקבל אוריאל בחמימות וקרא לפניהם את שירו החדש "מיתר", שראה אור לצד שירו "כר" בחוברת הראשונה של כתב העת החדש מחברות לספרות בינואר 1940. אוריאל הבין שאין אפשרות להמשיך בקשר החברתי עם החבורה, אך חשש שמא ייאלץ להפסיק את השתתפותו במחברות לספרות. "שכן תפיסת העולם של כל אחד מהחברים רחוקה מתפיסתו. כל עוד היה 'רטוש', ולא ידעו כי הוא אוריאל הלפרין – אפשר היה להתעלם מחילוקי־דעות. עכשיו משנודע הדבר – קשה לו מאוד". אולם דברי הרגעה של זמורה הבהירו לאוריאל, שהקשר החברתי תלוי בו, באוריאל עצמו, אך באשר למחברות. לכך ידאג זמורה. ואכן זמורה דאג לכך והניח בסיס להשתתפות אוריאל במחברות לספרות, הן בכתב־העת והן בהוצאת הספרים, במשך למעלה מעשור שנים. למרות זאת, לא התפתחו קשרי רעות של ממש בין זמורה לבין אוריאל. הראשון היה מבוגר מאוריאל בכעשר שנים והיה ידיד צעיר של יחיאל היילפרין, אביו של אוריאל, ויש להניח שגם גורמים אלה תרמו לכך. בכל זאת נתפתחו "יחסים של מכרים", שהחזיקו מעמד זמן רב.

במרוצת 1940 גמלה בלבו של אוריאל ההחלטה, הראי בעידודו של זמורה, לפרסם ספרון שירים. על אלה שפרסם בטורים ובמחברות לספרות מאפריל 1938 ועד לינואר 1940 הוסיף את "קרבן מנחה" מ־1933 ועוד ארבעה שירים ששום ראו אור: "כי לו מת", "אשם", "פורה" ו"ביע". באותה תקופה חיבר אף שירים נוספים, כמו "החייל האלמוני", ו"דאנים על הכרמל" (ר' שירי חרב, עמ' 73 ו־88), אך לא הכלילם בספרונו מפני שהיו זרים ברוחם לשירים שנכללו בספרון זה, שנשא את השם חופה שחורה.

"החייל האלמוני" היה שיר אידאי, מעין תשובה למאייקובסקי, שכלל בשירו המפורסם "שמאל, שמאל, שמאל" את השורות הללו: "זוקי בראשית נסתתרה / עכור מורשת אתמול / הקץ לנבלת ההיסטוריה / שמאל, שמאל, שמאל", או לשלונסקי, שכתב בהשראת מייאקובסקי את שירו "שיר לכת" במחזור "קומפוזיות" ובו השורות: "ורגל צועדת / בשורות המולדת / צועדות ושרה שירה מהודרת / צ'ר / בן הרור / הודיע בקול / שמאל, שמאל שמאל", והסיום "אורי על־שכן / האמן / באמיץ / כי אנו נקום. בן כי שבע נפל / השיגה העין / הבכיות הקולה / מי זה כותת ופוסע, יקום / שמאלו / שמאלו / שמאלו" ואילו אוריאל כתב "שמאלו / שמאלו / אין בית לי, אין כל / חיל מושך בעול / חיל מסכין, מושך כרין / שמאלו / שמאל, יקום... נפל / תפל / בכוס קורס בעל / לא קבר לך, לא כל. / הפקר לתן ולשטן, / שמאלו / שמאלו" וסיומו של אוריאל: "שמאלו / שמאלו / שמאל, / ימין שמאלו / בכבים, בטיט בפל, / הישר כרין, כי זה היה / שמאלו / שמאל, ימין!"

"דאנים על הכרמל" הוא שיר אירוני־פרודאי, זר באופן מוחלט לשירי ה"חופה" ולכן השאר אף הוא בחוץ: "חיפה היא עיר משנה / כאלו עיר גדולה / חוף. ים. / הרים. / שכונות, שכונות, שכונות. / אבל באמצע – אין מתום / אפשר ללכת וללכת / ולא להיות בשום מקום". או "חיפה היא עיר עצומה /... אבל – בשביל עצמה / – לא כלום". חופה שחורה היתה קובץ שירים ברוח מסוימת, בסגנון מסוים, בנושא מסוים – קובץ שירי אהבה ביטוח של דבר, ומה שלא התאים לשלמות הזאת לא הוכלל.

אוריאל הציג שלושה תנאים לזמורה ביחס להוצאת ספר־שיריו: א) להקפיד על צורת ההדפסה, בדיוק כפי שהוא העלה בכתב ידו. ב) הוא רוצה גם צורה מיוחדת של הספר שתהיה מאורכת. ג) להקפיד שלא תיפולנה שגיאות. כן הוא מבקש לפתות שלוש הגהות". זמורה קיבל בחפץ לב את תנאיו וניגש למלאכה. במהלך עבודת ההדפסה היו אי־אלו שינויים בנוסח השירים ושיר נוסף, כר־כלי־שם, השמט כליל. אוריאל הראה את יריעות ההגהה לאחיו הצעיר עוזי. עוזי ניצל את תקופת התחתרותו מפני המשטרה המנדטורית לצורך לימוד הגייה עברית מזרחית והעמקת ידיעותיו בדקדוק עברי. כיוון שכך, התבדר לו, תוך כדי קריאת הגהות השירים, שיש בשירים שוואים, שעל־פי כללי הדקדוק צריכים להיקרא כשוואים נעים (שוואים הבאים בראשי הברות ומלים), ואילו משקל השירים מחייב לקראם כשוואים נחים (הבאים בסופי הברות סגורות ולאחר תנועות קצרות). עוזי העמיד על המקרים הללו שהו־עשר במספר – ואמר לו בערך כך: אתה שהגייתה של העברית כה יקרה לך, אין זה נאה ששירים שלך יכילו שוואים נעים הנהגים כנחים. ואף כי בשנת 1940 טרם הוציא עוזי את שנתו השבע־עשרה, לא היסס אוריאל, קיבל את דעתו של אחיו הצעיר ותיקן את השירים כך, שמשקליה יהלמו את כללי הדקדוק העברי. השיר שאוריאל השמיטו במהלך קריאת ההגהות הודפס בידי ישראל זמורה. ביריעות אחרונות ב־3.7.81, אם כי אוריאל עצמו לא פרסמו בחייו.

אוריאל חש צורך להתנצל קמעא בפני זמורה על השינויים התיקונים והודה כי מתוצאתם נגרמו שלא מתכנת שגיאות הסדר. כמו־כן, עיכב את קריאת ההגהות, כנראה מעבר למה שזמורה ציפה. אבל בסוף דצמבר 1940 שלמה המלאכה, ובינואר 1941 נגמרה הדפסת חופה שחורה, אמנם לא כספר הראשון של אוריאל, אבל ללא ספק חשוב ומעניין לאין ערוך יותר מלכבי ישמעאל, שמלפני תשע שנים.

השם חופה שחורה מופיע בראש הצרור הראשון, שפרסם בטורים ועתה נבחר להיות שם הספר כולו. יש בו עזות לאיזו סתירה פראגית, הגלומה כנראה בעצם מהותו של נושא הספר כולו – היחס הארוטי שבין המינים. חופה מתקשרת כידוע ובמובן עם נישואים, עם ראשית שמחה, בדרך־כלל, של חיי זוג, ואילו הצבע השחור מלמד על אבל, על שכול, על קץ. הסתירה הזאת מרמזת אולי על תפיסת עצם הקשר האירוטי בין המינים: שהרי הוא מוצג בשיריו בדרך־כלל כקשר בין כובש לנכבש, בין לוקח לנלקח ולאו דווקא כפרי הרמוניה מתוך שוויון. נורית גוץ ורחל ויסבורד מצאו כי לצירוף הניגודים הזה, שתוכנו מוצג עליון בדרך שונה, יש שורשים במסורת היהודית דווקא וכי "חופה שחורה" (טקס נישואים ממלי של נערה עניה שמתה קודם שהתחתנה) הוא חלק מהווית החיים של העיירה היהודית.

סדר השירים בספר אינו זהה לסדר שנקבע במהדורות יחזמר מ־1952 ואילך. הוא נפתח ב"קרבן מנחה", ואילו "סרנדה", הפותחת את הספר מאז 1952, עומדת בראש הצרור השלישי (הספר כולו מחולק לארבעה צרורות). "לפי הרב" ו"אבשלום", המצטרפים יחד עם "סרנדה" לחטיבה הפותחת במהדורות יחזמר. לא נכללו כלל בחופה שחורה במהדורתה הראשונה, שכללה 18 שירים בסך־הכל. המהדורה הודפסה ב־600 עותקים בלבד ומתוכם נתנו 50 עותקים לאוריאל שהעניקם לחבריו לדרך הרעיונית. סמוך להופעת הספר נשכר ממנו 200–300 עותקים (הפסים בלשונו של אוריאל) ורק בראשית שנות ה־50 אזלה מהדורה מצומצמת זו מן השוק ונוצר צורך במהדורה חדשה.

הספר לא נולד במזל טוב. ישראל זמורה המו"ל היה שקוע בהסתבכויות ונאלץ להמתין עד שיוכל לשחרר את

המשך בעמוד הבא

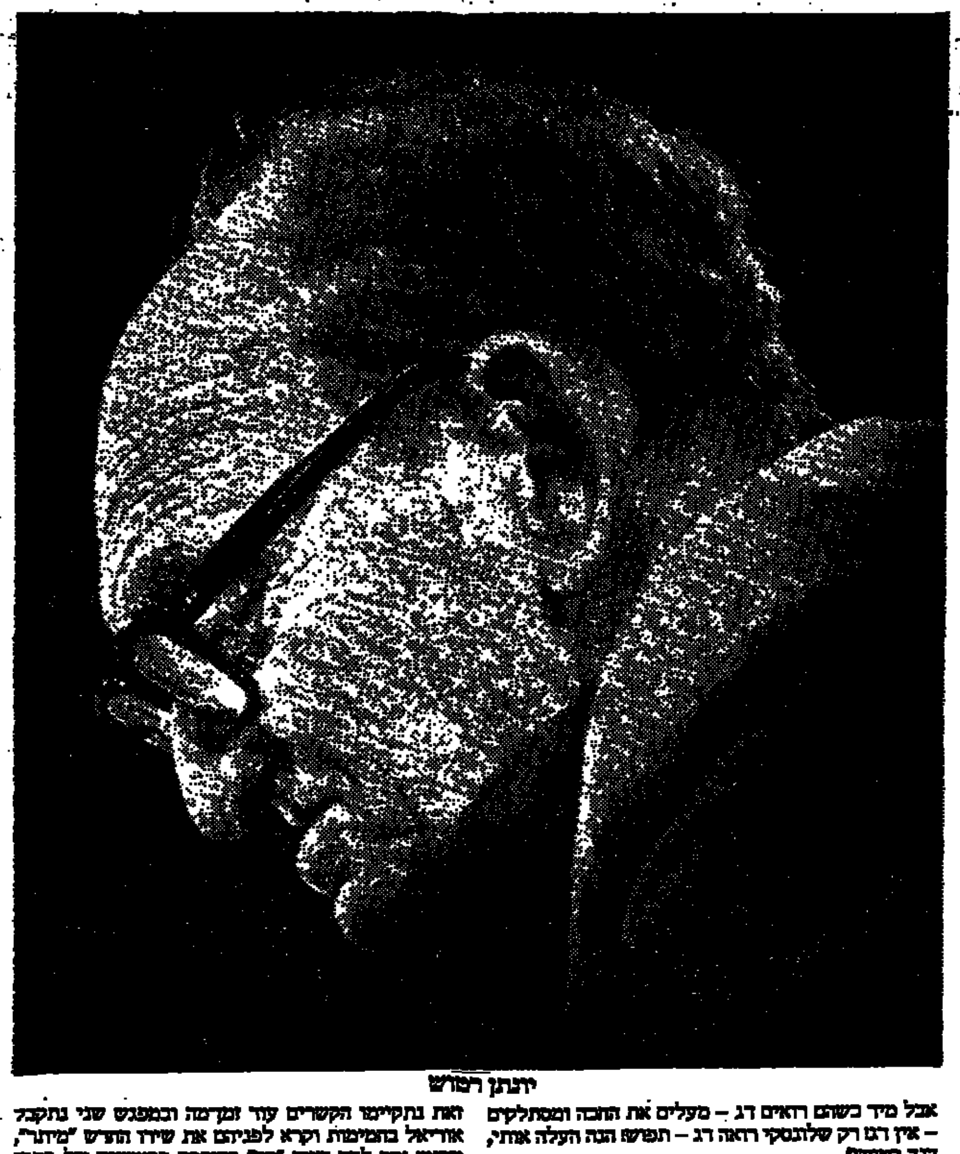

יונתן רטוש

זהו פרק מהספר "שלח ועם בידו", סיפור חייו של אוריאל שלח (יונתן רטוש). הספר יראה אור בסוף השנה הקרובה בהוצאת "מחברות לספרות".

ריינר מריה רילקה

שני שירי סתיו

(ואריאציות על נושא)

מגרמנית: עדה ברודסקי

עתה ארמו כבר ברגלי השית,
והאסתר בערוגה מוקץ ושח.
מי שאינו עשיר עכשו, בתם הקיץ,
הוא לעצמו לא עוד יהיה שלו.

מי שעיניו לא יעצם כעת,
ברעתו שתמונות אין ספר
רק מחכים ללילה שירד,
כדי לזקף ראשם בחשך ולגבר,
זמנו עבר, כטל הוא ואובד.

לזה האיש דבר לא עוד יארע,
וכל אשר יקרהו, משקר.
ואתה, אלי, אתה כמו ידך
אותו כאבן למצולות גורר.

מתוך "הספר על הצליינות", וסטרוודה 1901

אל, באה עת. הגדיל הקיץ כבר.
שים את צלך על שעוני השמש,
ומשבים שחרר בנאות הבר.

צוה על פרי אחרון לגמל כעת.
יומים חם דרומי בו עוד נפח,
החש אותו אל השלמות ושלח
מתק אחרון ביין הכבד.

מי שעכשו אין בית לו, לא עוד יבנהו.
מי שעכשו בודד, יהיה בודד זמן רב,
הוא ער ישכב, יקרא, יאריך במכתבים,
ובשדרות חסר שלוה יהא פוסע,
בפרץ רוח בעלי הסתו.

מתוך "ספר התבונות", פאריס 1902

פדריקו גרסיה לורקה

שיר פרש

מספרדית: רנה ליטווין

קורדובה.
רחוקה ובודדה.

סוס שחור, לבנה גדולה,
וזיתים לי באמתחת.
גם כי אדע את כל דרכיה
לנצח לא אבוא עד קורדובה.

דרך עמק, דרך רוח,
סוס שחור, לבנה קודחת.
המות בי לוטש עינים
ממגדליה של קורדובה.

אי, ארכה כה הדרך!
אי, סוסי, שאין בו פחד!
אי, כי המות מצפה לי,
טרם שאבוא עד קורדובה!

קורדובה.
רחוקה ובודדה.

עבד אל והאב אל ביאתי

כדים מנופצים

מערבית ראובן שניר

אלהים והאפק המבהיקו העברים
ממששים כבליהם:
"את עירך בנה מחר
אל מול לוע זהב, בל תסתפק
באשר מתחת לכוכבים
אהבה צוה תצית
בלבך אש ושמחה עמקה".

מוכרי נשריהם מתפתלים
רעבים, מתמרי גברים
עורי עין
נבוכים בפרשת הדרכים הנעושות:
"העשקי מתאוה
ללילה, אפלה בא השחר
והכבשה את פני הרועה הקשיש שוכחת
בן קם על אביו, ופת ספוגת דמע
טעם אפר לה, ועין־הכוכבית
בראש גבר, מתנחשת לאור־החרות".
אלמנות אחי דמויי־גברים הולכות
מתחת לשמים, ללא מחר וללא קבר

אלהים והאפק המבהיקו העברים
ממששים כבליהם:
"מעין חדש
מעין פרץ בשממת חיינו
מעין חדש
הנה למתים לקבר את מתיהם
ולשטפונות לגרף
את הכדים המנפצים, הנה בתפים
ויפתחו השערים, לשמש המבהיקה ולאביב".

הערת מתרגם: המשורר העיראקי עבד אל־והאב אל־ביאתי (נ' 1926), מן הבולטים במשוררים הערבים בימינו, חי בגלות מחוץ לארצו מאז תחילת שנות השישים. בשיר זה, הפותח את הקובץ השני שלו משנת 1954, הנושא אותה כותרת, נטש אל־ביאתי את רשות המשורר הרומנטי, שהצטיירה מקובץ שיריו הראשון "מלאכים ושטנים" (1950), והצטרף לפורצי־הדרך למודרניזם בשירה הערבית החדשה. ברוח הריאליזם הסוציאליסטי מביע המשורר בשיר זה את אמונתו האיתנה בשחרור הקרוב של מעמד הפועלים. תנאי ראשון לשחרור: היותם של הבלתי־משוחררים מודעים לעבדותם, ואמנם מודעות זו קיימת כבר בתחילת השיר. תקוותם מרקיעה שחקים והם אינם מוכנים להסתפק אלא בכוכבים. מולם ניצבים אחרים: אלה שמכרו את נשריהם, כלומר ויתרו על התקווה להגביה עוף. הם מתוארים כדמויי־גברים, גברים למחצה, עיוורים בעין אחת. ומה הם רואים? "עולם־הפוך": הכבשה אינה זוכרת את הרועה הקשיש והטוב שדאג לה; בן קם ולוחם כנגד אביו; הלחם הספוג בדמעות, אותה פת לחם, שהאם לשה את בצקה עם דמעות הזולגות מעיניה – תמונה המזכירה לנו מ"שירתי" של ביאליק – דווקא פת זו טעם אפר לה.

זהו, על־פי המשורר, "העולם ההפוך" המבשר את המהפכה המשמשת ובאה, שלאחריה תתחיל תקופה חדשה בתולדות האנושות. המהפיכה שתבוא תתקין מחדש את "העולם ההפוך", והתרחשותה הקרובה מצטיירת כבואו של המשיח. הרמז לכך מופיע באמצעות הרמיזה לדמותו של ה"דג'אל" – האנטיכריסטוס – אותו מלך רשע שיקיים במעט את בואו של הגואל, ואת באמצעות אזכורם של העיוורים בעין אחת, ועין הכוכבית בראש הגבר, שהרי ה"דג'אל", על־פי המסורת המוסלמית, עיוור באחת מעיניו ואילו עינו האחרת כוכבית יהוקה. "הנה למתים לקבור את מתיהם", מבוסס על הברית החדשה: אחד מתלמידי ישו ביקש ממנו לקבור את אביו "ויאמר אליו ישוע: לך אחרי והנח למתים לקבור את מתיהם".

השיר נכתב בתקופה שבה עדיין האמין המשורר שהאידיאולוגיה הקומוניסטית היא תרופה לכל תחלואים. אך כאינטלקטואלים רבים אחרים בעולם הערבי, נגמל מאמונה זו בעקבות חשיפת פשעי הסטליניזם בברית־המועצות באמצע שנות החמישים. עומד אל ביאתי בראש מגמה חדשה ומרכזית בשירה הערבית המודרנית, הלא היא המגמה המיסטית שבמזג. בשלהי שנות החמישים ותחילת שנות השישים.

עורך: בני ציפר

"והוא מרעיד מיתר"

המשך מהעמוד הקודם

עותקיו מבית־הדפוס בהיעדר יכולת לשלם לבעל הדפוס את המגיע לו. וכאילו הבין המו"ל שהביקורת תתעלם מהספר הבנית לאוריאל, כי "המבקר" י. ז. (דהיינו ישראל זמורה עצמו) ימצא מקום הדרך להערכה מפורשת של חוברת זו... נעים לי לומר לך, כי אני שמח שמחה גדולה שזכיתי להיות המו"ל שלך, אין ספק בידי, כי חוברת זו היא אבן־פינה לשירה עברית גדולה וחשובה. כתוך עסק רב מאוד ועסקי דק וענוג; הלואי וילמדו מכאן אחרית לדברי שיר ובינה כזאת העברית ותפארתה בה". גם אביו של אוריאל, יחיאל היילפרין שהיה אז חולה אנוש והת־גורר במעונו לחולים, טרח לברך את בנו על חוברת שיריו במכתב נרגש, התתם בכתב־יד נרעד מחמת חוליו. אף כי היחסים בין השניים הגיעו אז לשפל המדרגה, שלח האב את הספר לידידיו הקרובים, ביניהם אף ד"ר יצחק אפשטיין, וזה האחרון הגיב בהבעת "נוספי התפעלות".

ואילו המבקרים והמשוררים הוותיקים העבריים — אלה מילאו ברובם המכריע את פיהם מים. בהמשקיף, בטאון ברית הבריונים — המבטא שבהתמוזו (ולא בשוליו כפי שאוריאל היה אוהב לטעון) צעד אוריאל כבר־דרך לא קברה — התפרסמה רשימה של ת. מילקוב על שלושה קבצי שירה, שראו אור באותה העת. המבקר מסכים ש"על לשונו הסלעית הקשה (של יונתן רטוש) תופי הוד קדו־מים", אך אין זה ספר שירה הדרוש עתה לספרות העברית. שלום רוזנפלד אשר שבהוגי האינטלקטואליה הרוויזיוני־סטית עורכו בשירי חמה שחורה סנסציה ספרותית. אף כי היו אלה ימי משבר עמוק ברוויזיוניזם הארץ־ישראלי הכל נתנו דעתם על הפילוג באצ"ל, על גורל יהודי פולין וכו', המבט השירים הללו לשיחת היום ועורר התפעלות רבה מאוד. אך הקסם שהילכה חמה שחורה, לפרות שתיקתה של הביקורת, חרג אל מעבר למחנה הרוויזיוניסטי. חיים גורי חזר וכתב על ההלם שאחז בו למקרא שירים אלה ומשה דור יודע לקבוע ש"חמה שחורה הילך קסם עליו ועל בני דורו". עמנואל בן־גריון פרסם כבר במרס 1940 ביקורת קטלנית. "למודרניסטים הר־אשונים בשירה עברית ישנה לפחות זכות אחת", כתב, "והיא הברית כי המאוחים לטובת החברה הנבונה, העשרת השפה במאות חידושים וחרוזים, הוספת גמישות ואפשר־ויות ביטוי נועזות. ברם למחקים אותם אין תקנה. על שלושה דברים קיים כל שיר: על המנגינה, על הרגש ועל המחשבה — צלילים בלבד אולי נקלטים אבל אינם נשמ־עים". המבקר מנה במשורר מלאכותיות, התקשטות בבי־טויים מקראיים תמימים וכתיבה בלשון שאינה ניתנת להבנה, ולא מצא קו זכות אחד באוסף שירים נפלא זה. הוא אפילו לא טרח להוכיח את טענתו על הזיקה או אפילו להביא דוגמאות לדמיון אפשרי בין לשונו של אוריאל, המבנה הסטרופי של שיריו (דבר שעשה דן מירון שנים רבות אחרי־כן) או דרכי ביטויו לאלה של שלונסקי, שאליו ודאי התכוון עמנואל בן־גריון בדברו על המודרניסטים.

אין זה קשה כל עיקר להצביע על כך ששירו של שלונסקי "על־חמה" משירי אבני בוהו פסגת הסימבוליזם אולי בשירה העברית, מסתיים בשורה זו על חמה, על חמה, ואילו שיר, הנהים ביופיו, של אוריאל "על חמה" נפתח בשורה "והוא מכה על חמה". או שירו של שלונסקי "בראשית הדשא" נפתח בשורה "דוב וגבע התל הקשה", ואצל אוריאל בשיר "גביע" מופיע הבית: "גביע גבע / גביע מגב / אל אך תרצע / מעי לאהב". הפועל גבע אינו קיים בעברית והוא חידוש של שלונסקי ואין ספק בעיני שגם כאן הלך אוריאל בעקבותיו. אולם הקשר הסמנטי השונה לחלוטין שבשימוש הפועל הזה בידי שלונסקי ובידי רטוש הוא מדגים עד כמה רחוק היה אוריאל מלהיות חקיין סתם של משורר גדול, שקדם לו בפריצת דרכים חדשות בשירה העברית.

ישראל זמורה מילא את הבטחתו ופרסם במחברות לספ־רות, הדו־ירחון לענייני ספרות שבעריכתו, רשימת בי־קורת חיובית מאוד. הוא העלה על נס את התחיה "לעברנו הרחוק... בדרך של אסאכיבת מעודך", את הקול הנוסך על הקורא שכרות, ... "דורות רחוקים שהיו רק זכרון... כאילו קמו... להמשכם". אך אם נזכור שזמורה היה הן המו"ל של חמה שחורה, הן כותב הביקורת עליו... שהוא נתפרסמה בו, נבין בוודאי שביקורתו לא היתה יכולה לעורר תגובה רצינית בציבור.

אשר לאנשי חבורת מחרים, לרבות אברהם שלונסקי העורך, אשר בכתב־העת שלהם ראו רוב שירי חמה שחורה את אור היום לראשונה, הללו שתקו, לפחות בפר־הסיא. התפעלותם המקורית היתה לאין. באווירת הימים ההם היה זה בלתי־אפשרי כנראה לאנשי ספרות ממחנה הפועלים להבחין בין היריב הפוליטי לבין המשורר הגדול. אך שלא בפומבי התפעלו גם התפעלו. לאחר שנים רבות פרסם יעקב אורלנד את ספרו כ"ז שירים — נתן היה אומר והשיר "שמחת עניים", המוקדש כולו להשפעה האדירה שהיתה להופעת חמה שחורה על לאה גולדברג, על נתן אלתרמן ועל אברהם שלונסקי ועל תגובתם בעסקם של השנים האחרונים. בתארו את אלתרמן כתב: "השעין גבו לקיר מאחוריו, הביט בעיניים לחות / והמבט באלימות הבוחן והבהוק מפגרתו / כשהוא מסית באגרופיו בקיר משני צדי גופו בקצב של מכה על חמה:

'את יהודה כצל
את בגורה כנחל
את תצעני לכל, לכל עובר ושב'
איך זהו זה טוב מה זונה, הלשון העברית..."

ובהמשך השיר: "לפתע — כאמור — שירי חמה שחורה, כמו תמר עשן ולפיד אש עובר בין הגוזרים / שלונסקי הלים פניו באדרתו / ולאה בתודיה באה / והאלילים שחה נפשם לעפר / והנפילים היו אז בארץ... / והלא ראיתם / הלא קראתם". ופעם במסעדה אמר נתן "ברכות רבה הכאלו בענה, / ממור... איך הוא עושה את זה, לעזאזל

את יהודה כצל
את בגורה כנחל
את תצעני לכל, לכל עובר ושב'
... תשמע איך זה מצלצל אצלו, כסף שכלו שלנו".

העיקר הסיום:

"ועבדו צהרים וערב בא / ודפקה על הדלת, שמחת עניים." כלומר, אורלנד מאשר פה טענה שהיתה שגורה בפיו של אוריאל כל חייו, ששמחת עניים של אלתרמן נולדה מתוך חמתו השחורה. אילו היה אוריאל מאריך ימים לקרוא את הודאתו זו של אורלנד, ספק רב בעיני אם יש משהו אחר שהיה מסוגל לגרום לו נחת־רוח גדולה יותר, שכן כבר מאותה העת חתר אוריאל לזכות בתגובה חיובית של נתן אלתרמן, אך זו כידוע לא באה. מצד שני, אילו האריך אוריאל ימים, איני בטוח, אם אורלנד היה מעז לבוא לו את נתו־הרות האלה...

גם לאה גולדברג הודתה בשנת 1958 בעצמת ההשפעה שהיו לשירי חמה שחורה של אוריאל עליה. ומה שמעניין הוא שכאשר נזקקה לדוגמאות בחרה ראש לכל לצטט מ"על חמה" ובדיוק את השורות המופיעות לעיל, שאחר־כך תיארה את תגובתם של אלתרמן ושלונסקי למשמע: בעיניה היה זה ניגון חדש שהתפרץ בעצמה שאין לעמוד מולה. לכישוף דימתה את כוחם של הצלילים, שהצטרפו למנגינה שלמה ואחידה שלא תמיד היתה מובנת, אם כי תמיד מרהיבה. ב"על חמה", כמו בשיר־כישוף עתיק אין צורך להבין את משמעות המלים הבודדות, שהרי פעולתו על הקורא או המאזין היא מאגית וכובשת. ובדיוק אותה תמונה נשארת בתודעתו של ישראל זמורה שנים הרבה לאחר הקריאה הראשונה של "על חמה": הפאתוס שבשיר אינו מן־הסמרים־אל־ההרג, "אלא להחך — לוחש, מלחש, הלוחש — הוא הוא הפאתוס: זה לחש שכובש אותך שלופת אותך, הבוסקף: 'את מתוקה כליל / את המוקה כשול / את מכה כנחל בשרב'. דומה שהרבים כמוהם כמו — ופשוטה". מאלף הוא שהשיר האירוטי, היצרי ביותר, בכל יצירתו של אוריאל הוא שכובש יותר מכל את דמיון הקוראים והמבקרים. "על חמה" אינו אלא קריאת דרור לארוס, שחרור יצר המין מכל מעצור תרבותי או דתי־מוסרי, תוך מתן דרור גמור לרצונותיו הכמוסים של הגבר מן האשה. תראה שכוח הכישוף כי אכן חזק, אם גם משוררת עדינה כלאה גולדברג נשבתה בקסמו.

ישראל זמורה תרגם את התפעלותו משירי חמה שחורה ללשון המעשה. הוא בקיץ 1942, כאשר התקרב לכיסוי הוצאותיו שהיו כרוכות בפרסום חמה שחורה, הב־טיח לאוריאל שיתחיל לשלם לו שכר סופרים בצוע על החמה וגם על דברי שירתו שיתפרסמו במחברות לספ־רות. לאוריאל, שהיה שרוי אז במצוקה חומרית קשה, היה זה לתועלת לא מעטה.

שירי חמה שחורה מעוגנים ורבם מבוזנות אוצר המלים הסמלים השאולים בהם בעבר האלילי העברי הקדום, כפי שהוא משוקע במקרא. כך למשל "נזיר" המופיע בשיר "אהבה" אינו סמן אלא "המובחר", נושא הנזר, כמו "נזיר אחיו" בברכת יעקב (בראשית, מ"ט 26) או כשמשון — "כי נזיר אלהים יהיה הנער" (שופטים י"ג, 5). יש כאן ניסיון לדלג על כל מה שנוצר מאז היות היהדות ולשוב אל העו־לם האלילי, היצרי והארוטי, עולם שאין תרבות שורה בו, כי אם ספונטניות, ויטאליות ודינמיות. השירים נכתבו בחלקם לפני שנתגבשה סופית השקפתו "הלאומית העברית" של אוריאל ובחלקם במקביל לה ורק מיעוטם הקטן לאחר שנתגבשה סופית, דהיינו לאחר קיץ 1939. הם יכולים להיתפס איפוא כחוליה נוספת בשרשרת של שאול טשרניחובסקי, המנסה להיאחז באלוהים של "כובשי כנען בסערה" על מנת ליצור את האווירה של כיבושה מחדש. אך מצד שני הם משקפים לא במעט את עולמו הרוחני של אוריאל בתקופה הפורמטיבית של תורתו הלאומית העברית, עולם המציא כליל את היה־דות, על קבלת עול שמים והברוך בה, כמפני הרוכב העברי הנעתק דרור לגבר הגיבור, כובש הנשים המשולית (כמו בשיר "מיחור") או לאשה הנזקקת למאהביה כדי להשיב את אהבתה אליה (כמו בשיר "כרי"). העיד ששני השירים האחרונים הללו הם היחידים שנכתבו לאחר המפנה הרעיוני הסופי של קיץ 1939 (אף־על־פי־כן אין בהם דבר, שלא היו בשירי התקופה המוקדמים יותר)!

בדרך כזאת המחיש אוריאל את מה שהחזיק בו מאז 1935, עת פרסם את מאמרו "שמיות וערביות" בהירדן ב־3 באוקטובר, 1935: קיומה של תרבות עברית אלילית, המשותפת לכל עמי הקדם, לרבות בני־ישראל, וכי היא משוקעת עמוק במקרא, אם רק ברע להפור בו ולחשוף את מה שעורכיו ניסו להסתיר. כיוון שזו היתה גישתו, היו יכו־לים שירי חמה שחורה להיכתב הן לפני המפנה הרעיוני הסופי שהתרחש בקיץ 1939 הן לאחריו, בלי שיהיה אפשר לחוש בהם באיזה שבר רעיוני או הרהותי, כשם שבוויו הרעיוניים של אוריאל היה המפנה קטן הרבה יותר ממה שניסה להפגין כלפי חוץ. לשונם של שירי אוריאל מעוררת התפעלות. גדולה עד כדי כך שאפשר לפעמים לחשוב שאוריאל מאוהב קודם כל במנגינה ובמצלול שמ־עוררות מלות שיריו. אך ברור שבהיותו משורר, הנושא בשורה רעיונית, הוא משעבד, לפחות בשלב זה של התפתחותו כמשורר, את לשון שירתו ומסלה לרעיונותיו, ושירי האהבה שלו מהווים את שיאה של התופעה, כמו ב"אהבה", "עלי כנור" או "אורה".

אוריאל שב לארץ מפאריס באמצע ספטמבר 1939 ומ־לבד ענייני השירה העסיקוהו דברים נוספים. הוא התחיל אז בעשיית הצעדים הראשונים לארגון תומכים לתורתו החדשה ונתן דעתו על הכנת מסמך רעיוני בסיסי, שיסכם את תפיסותיו. אך מעבר לכל זה היה צריך לדאוג לפרנסתו. דבורה אשתו עבדה אז כגננת במושב מנחמיה (או מלחמיה כפי שנהגו אז לבטא את השם), וכנראה ששכרה לא היה רב במיוחד. אוריאל עסק איפוא אישים במתן שיעורים פרטיים ובעבודות ספרותיות וכך הצ־ליח להחזיק מעמד, כשאוריאל מתגורר בתל־אביב בבית הוריו, ברחוב בר־כוכבא 60, שם ניהלה אמו גן ילדים. מכל מקום, עניין הפרנסה וחסרון הכיס הציקו לו מאוד בתקופה שלאחר שובו לארץ והיו בין הגורמים שהשפיעו עליו כשבירור אפשרויות לפעולה פוליטית או רעיונית, כפי שמלמדים מכתביו לאיאר באותה העת.

העבודה הספרותית היחידה, שאוריאל עסק בה סמוך לאחר שובו מפאריס, היה תרגום דברי שירה מ...אידיש. כידוע, הוד ומעו אוריאל, שאינו דובר אידיש כלל ("אף מלה"), שהרי גדל בבית דובר עברית, וכי נתחנך בגן יל־דים ובבית ספר שאביו הקים בוורשה ובאודסה, שהיו מוע־לים בעברית וכי אף חבריה, בעיקר באודסה, היו בני משפ־חות דוברות עברית כמותו. גם את היסוד האידי של הגולה בנוכחותו לא אהב, אם לנקוט לשון המעטה. הצייר יוסל ברגנר, האידישיסט המובהק ביותר, היה בשתי עשרות השנים האחרונות לחיי אוריאל אחד מידידיו הקרובים ביות־תר, אך גם אתו לא החליף מלה באידיש. ואם העברית לא הספיקה, עברו לאנגלית. פעם באו אל אוריאל קרובי משפ־חה ואף הביאו לו מתנות ליום הולדתו, ובסוף שהותם אמרו לו "זיי געזונט" ("היה בריא"). הדבר העלה את חמתו והוא גרשם מעל פניו. מאז לא עברו עוד את סף ביתו.

ובכל זאת, יש להניח שמשהו מלשון היהודים קלט, ודאי בוורשה, שעה שהיה יוצא מביתו אל מבית־ספרו ונתקל בילדי שכנים, שלא גדלו כמותו במשפחות הדוברות עברית ושרובם המכריע למדו ב"חדרים", שהאידיש היתה בהם שפת ההוראה. ואמנם, מספר שלום רוזנפלד: "כאשר בראשית דרכי בהדרון נתקלתי בקושי לבטא את עצמי בדיוק בעברית, או כאשר אוריאל, לאחר שעבר על מאמרי או הפיליטונים שנהגתי לכתוב, היה אומר לי שאין ברורה כוונתי דייצינה, הייתי מסביר לו אותה במלה אידית אחת או שתיים ואז אוריאל היה נותן לכוונתי את הביטוי העברי ההולם". ואכן, ב־24.3.40 פרסם אוריאל שלושה תרגומי שירים בעיתון השעה, עי־תון הצהריים של הארץ, תחת הכותרת "פורים של יי"ש". שני השירים הראשונים היו מתורגמים מאידיש ואילו השי־לישי — מצרפתית. יש להניח שאוריאל טרח על תרגומים אלה לצורכי הגדלת הכנסתו, אך כפי שמעידה אשתו מאז, "שירים אלה, באידיש, דיברו ללבו של אוריאל". כנראה שבאותה העת סלידתו מהאידיש לא היתה מוחלטת. כיוון שתרגומים אלה לא נדפסו שוב ואף לא הוכרו באיזה מקום שהוא, לא על־ידי אוריאל ולא על־ידי זולתו, מן הראוי להביאם בשלמותם, כנתינתם הראשונה.

פורים של יי"ש

כוס של שבת

אלקי!
נשמה זו שנתת בי
תמיד היא מבקשת.
בכוסות קול [illegible]
לשבת — זה במילות [illegible]
חסד. חסד. חסד.
בו נמסר [illegible]
בשר: דמהו — אין לי דמעה
לו נתת יין גם לי חסד.

יי... יין... יין...
צריך כמוהו אין.
כוסה של יי"ש, ועוד כוסה של יי"ש.
[illegible]

[illegible]
[illegible]
כוסה של יי"ש ועוד כוסה של יי"ש.
[illegible]

(שיר עם יהודי)

היכן ברנש

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
עוד [illegible]
[illegible] של יי"ש
[illegible]
[illegible]

(שיר עגלונים יהודי)

שיר יין

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

כי עוד הוא [illegible]
לקודים עד קבר.

[illegible]
[illegible]
הוא לא [illegible]
[illegible]
כד זה לנו ולקדמון
יום קרב הוא זה, [illegible]
[illegible]
כוס של גוס [illegible]

[illegible]
[illegible]
לא [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(שיר מרוח צרפתי
מן המחזמר הר"ס
עברית: יונתן רטוש)

תרגומיו של אוריאל שלח מאידיש שנדפסו ב"השעה", 24.3.40

ייתכן מאוד שנכונותו של אוריאל לתרגם שירים מאי־דיש ולפרסמם בסתיו 1940 מעידה שטרם בשלה אצלו באופן מוחלט ההכרה בדבר הצורך בניתוק מלא מן העבר היהודי. חיים ורחל דבירי היו אז מקורבים מאוד לאוריאל, ממש ידידי־נפש, ונהגו בשנות ה־40 הראשונות לגור איש אצל רעהו, בעיקר כשעלה הצורך להסתתר מפני המשטרה המנדטורית. אוריאל נהג לשוחח ארוכות עם חיים ורחל דבירי ולהטיף להם את תורת "הלאומיות העברית" שלו, שאף זה גיבש. חיים דבירי, שקיבל אז את השקפותיו של אוריאל, סבור שאצל אוריאל טרם נוצר אז הקרע הגמור בין הלאומיות העברית לבין היהדות. אפשר שהדבר מתקשר עם כך שבשנת 1940 טרם איבד אוריאל קורט של תקווה למשוך אליו את החלקים האקטיביסטיים של הת־נועה הרוויזיוניסטית ואת הנוער שלה, ואכן, את "הקביעות לדרכה של תנועת השחרור העברית" כתב באביב 1939 ברוח ובאוצר־מונחים המכוונים במישרין אליהם. ואמנם, בצורת מסמך זה עשה את ניסיונו האחרון לפעול באיזו מסגרת רוויזיוניסטית שהיא ולהטיף לדיעו־תיו המגובשות בתוכה.

בקיץ 1940, מכל מקום לא לפני ה־18.6.40, מועד שח־רור חברי מפקדת האצ"ל ממעצרם במחנה "מזרע", התכנ־סו במשרדי התנועה הרוויזיוניסטית ברחוב נחלת בנימין בתל־אביב כמה עשרות איש כדי לדון על עתיד הצ"ח וכנראה גם על עתיד האצ"ל, נוכח המתיחות הגדולה שפרצה אז בין דוד רזיאל ואברהם שטרן (יאיר). אוריאל השתתף במפגש והביא במצי באיזה תזכיר, שלפי תיאורו אין ספק שהוא ה"קביעות..." אלא שהתזכיר לא עלה כלל לדי־ון, מפני שבאמצע ההתכנסות הגיעו יאיר ושלושה מחב־ריו, חברי מפקדת אצ"ל, והודיעו על פרישתם כאב לבד־סינסקי, בדוד רזיאל, שהיה עד אז מפקד של האצ"ל וברוויזיוניזם בכלל. סנסציה זו הטביעה את המפגש בצע־קת האשמות הדדיות, שעניינו את המתכנסים הרבה יותר מאשר תזכירו של אוריאל. ממש אז נולד "האצ"ל בי־שראל", הוא ארגון לח"י, בשמו המאוחר יותר. כיוון שפי־לוג זה אירע ב־26.6.40 ברור שהתכנסות של הצ"ח הת־קיימה בין השמונה־עשר ביוני לבין העשרים ושישה בו. ייתכן מאוד שאחרי הכשלון הזה החל אוריאל עושה את צעדיו הראשונים בתחום ארגון תומכים לדעותיו, ולא לפני כן.

בד בבד החליט אוריאל לחדש את לימודיו האקדמיים. לשם כך עבר אוריאל באביב 1940 לירושלים ונרשם לאו־ניברסיטה העברית. דבורה הצטרפה אליו כמה חודשים אחר־כך. במחצית השנה, מסתיו 1940, התגוררו בסביבה ערבית ברובה, ברחוב סנט פול (כיום רחוב שבטי ישראל) בשולי שכונת מוצררה, ואחר־כך שכרו דירה בבית עלי אל־עולה בשכונת רוממה (כיום רחוב למפרונטי), שהיתה ביתם עד קיץ 1948. אוריאל נרשם ללימודים בחוגים לב־לשנות שמית, היסטוריה ישראלית ופדגוגיה. אולם כשהתחיל ללמוד בסתיו 1940 העדיף את החוג לתרבות האיסלאם על פני הבלשנות. ואכן, טופס לימודיו מאז מגלה שכל השיעורים שהשתתף בהם היו מתחומי תרבות האיסלאם היסטוריה וסוציולוגיה של היהודים. סיכומי חומר קריאתו וההרצאות ששמע מלמדים שקנה דעת בב־לשנות שמית, בתולדות המזרח הקדום, בערבית, ובתול־דות היהודים והיוונים בתקופת בית שני.

אלא שאוריאל לא יכול להתמיד זמן רב בלימודים סדירים. עד מהרה נקלעו הוא ואשתו למצוקה חריפה ביו־תר. דבורה נכנסה להריון, לא חשה בטוב ולא היתה מסוג־לת באותה העת לעבוד. אוריאל לא מצא לו עבודה שת־אפשר לו לעבוד וללמוד בעת ובעונה אחת, למעט מספר קטן של שיעורים פרטיים בעברית שנתן. בינואר 1941, בחודש שראה בו אור בכור ספרי שירתו, חמה שחורה, נולד גם בכור בניו, חמן, כשם האל העברי הקדום. אמו של אוריאל, פנינה, הקרובה לו מאוד, שמחה כמובן שמחה רבה להולדת נכדה. אך השם שקרא לו הדאיגה היא חששה פן יבטאוהו הילדים "המן" והוא יסבול עקב כך. התוצאה תהיה שיאשים את הוריו. יחיאל היילפרין, אביו של אוריאל, אף כי היה אז חולה אנוש ומצוי בסכסוך חמור מאוד עם בנו, יצא מגדרו מרוב שמחה עם היוולד נכדו הר־אשון. הוא כנראה הכתיב למישהו בסנטוריום שבו שהה את מכתב ברכתו וביד בלתי־שולטת חתם חתימה רועדת מאוד בתחתיתו, שלא היה בכוחו אפילו להשלימה. וכך כתב ב־10.1.41:

"לנכדי הראשון, דור עשירי להגאון ממינסק, מחבר "סוד הדורות" זצ"ל, ברכת אבות אבותיך, הרבנים הגאונים, החסידים הנלהבים ותופסי הישיבות, מחברי הס־פרים העמוקים והחריפים — ברכתם תחול על ראשך, ילדי הורש. וגדלת והיית לגדול בתורה, בחכמה ובמדע, והיית שאר התפארת, ומליצי הוש... בשלשלת הכבנים... מרוממי הדורות. ברכה לאמך ילדתך, בת מגזע אצילים, אשר הורות התקופות; הגדולה... לחסיבה בהדרה, ואלוהי אבות אבותיך [illegible] במנוחה. לאביך ולאמך — יזכו שניהם ביך... אותו ודעת, לגדלך לתורה, לתורה ולמעשים טובים. וגדלת והעלית על... לפעמים גם את אבי מורי ז"ל, אבי הסבא שלך, הוא ראש הישיבה הלמדן המופלג והחריף, ובעל המידות הטובות הנעלות. יברכך ה' את שלשתכם

המאושר בבכוד
הסבא יחיאל
(נכתב יד הסבא)"

יש להניח שמכתב כזה נחשב בעיני אוריאל להתגרות ברעיונותיו וברגשותיו ורק העמיק את יחסו השלילי לאביו.

אוריאל, נאמן לתפיסותיו הרעיוניות לא מצא טעם במילת בנו בידי מוהל. הוא השלים עם מילה בידי רופא, כי הלא כל בני המזרח עושים כן. אולם דודה של דבורה, ראובן כצנלסון (אביהם של שמואל תמיר ושולמית), דאג שחמן ימול בבית־החולים בידי מוהל בטקס דתי יהודי, בניגוד לרצון אביו. אוריאל הגיב בכעס רב, ויחסיו עם משפחתה של דבורה התחילו להתערער.

בינתיים החריפה והלכה המצוקה החומרית של אוריאל ודבורה והגם הפעם. דבורה נאלצה למכור את מעט דברי הערך שהיו ברשותה כדי להתקיים איכשהו. רק כשחמן הגיע לגיל 10 חודשים היה אפשר להכניסו לבית־תינוקות ודבורה התאוששה די הצורך כדי לעבוד. המימון להחזקתו של חמן בבית־התינוקות של ויצ"ו בירושלים בא בעבוד־תה של דבורה כפועלת ניקיון באותו מוסד. אוריאל, שלא רצה לחדול מלימודיו, פנה בבקשת מלגה למרכז הסתד־רות המורים, בהסתמכו על כך ששני הוריו עסקו בהוראה והיו חברים בהסתדרות זו. אך בקשתו הושבה ריקם והוא נאלץ להפסיק את לימודיו בתום השנה הראשונה, שנת תש"א (קיץ 1941). דווקא בתקופה זו התהדקו הקשרים בין אוריאל לבין דבורה אשתו. עתה היו מתגוררים יחדיו לאחר שנים לא מעטות של מגורים נפרדים, מחמת עבוד־תה של דבורה כגננת בגבעת־עדה, טרם נסיעתו לפאריס, שהותו שם כשנה וחצי, ולאחר שובו — עבודתה של דבורה כגננת במנחמיה. דבורה אף קיבלה את דיכו הרעיונית החדשה של אוריאל והוא החל לכנותה "דבורת" על־פי תפיסתו שצורת הנפרד המקורית של סיומת הנקבה בעברית היא ת' ולא ה"א, כפי שהדבר קיים בניב אוגרית.

אוריאל ניסה לשוב ולהשעין את מחהלחמו על התרגום, ממש כשם שעשה עשר שנים לפני־כן. הוא אף פנה לישראל זמורה, שיפעל למענו בספריית "דביר", אך כנראה שדבר לא יצא מפנייתו זו. לכן פנה שוב להסתדרות המורים בבקשת מלגה, אך כיוון שתשובתה התמהמהה לבוא, לא נרשם לשנת הלימודים תש"ב. לאחר־מכן, קיבל הודעה כי בכל זאת הוענקה לו מחצית מלגה לכיסוי שכר הלימוד. אוריאל לא היסס וביקש להגדילה לכדי מלגה שלמה, שהרי "נגרם לי נזק חמור של אובדן שנת לימודים שלמה" בגלל השתהות התשובה, ולשכרה לשנת הלימו־דים הבאה, המתחילה באוקטובר 1942 (סתיו תש"ג).

באותו הזמן חיפש אוריאל משרה בהוראה, אם לא כמתרגם, ופנה לגורמים שונים הקרובים למערכת החינוך או למנהלי בתי־ספר תיכוניים והציע את שירותיו. הוא אף היה מוכן לכך, ששיר שהתכוון לפרסמו במחברות לספ־רות יעוכב פרסומו, פן יפריע הדבר לסיכוייו למציאת משרת הוראה. אך גם באשת העלה חרס בידיו, ולכן החל להפציר בזמורה, שישלם לו מעט שכר־סופרים על חמה שחורה ודברי השיר שנתפרסמו בכתב־העת מחברות לספ־רות. אך כיוון שמכל אלה לא באה הישועה, התחיל אוריאל בקיץ 1942 לעבוד כפועל בבית החרושת לביס־קוויטים "פרומין", שבירושלים. חיים דבירי, חברו הטוב, שכבר היה מועסק במפעל הזה, עזר לו להתקבל לשם. אוריאל העדיף לעבוד במשמרות־לילה, ואת הימים ניצל להעמקת ידיעותיו בשפות שמיות ובבלשנות הלשונות הללו, נושא שנהפך אז למוקד התעניינותו האינטלקטואלית. ספרו של נחום סלושץ, אוצר הכתובות הפיניקיות, שראה אור באותה שנה, משך את תשומת־לבו של אוריאל. הוא הקדיש זמן רב לקריאתו ולעיבודו ומאז לא חדל להגות בו. בעיני אוריאל היה תוכנו אישור נוסף לתפיסה בדבר האחדות העברית של עמי הקדם בכנען וסביבותיה, מבחינת הלשון, התרבות והדת. מצבה החומרי של משפחתו השתפר אז וכסתיו היו יכולים להוציא את בנם חמן מבית־התינוקות ולגדלו בביתם. דבורה התחילה לקבל ילדים קטנים לטיפול ולהקים בהדרגה גן־ילדים קטן בביתם ברוממה.

זוהי הפעם היחידה בחייו של אוריאל שמצא את עיקר פרנסתו לפרק זמן מסוים באמצעות שיריו ולא בעטו, אם כי המשיך לתת שיעורים פרטיים ולעסוק בתר־גום. אוריאל לא ייחס ערך לעבודת־כפיים לעצמה ולכן לא היה מסוגל למצוא תגמול ערכי בעצם עבודתו זו. האם נזכור שאך לפני כחמש שנים כיהן כעורך עיתון יומי — חזית — אפשר להבין שמצבו הנוכחי לא שובב את לבו. יש איפוא להתפלא שאוריאל החזיק מעמד ב"פרומין" קרוב לשנתיים עד שהתפטר ועבר אל הבלתי־ידוע ברמות עבודות ספרותיות מזדמנות, וגם על כך הצטער כנראה לא פעם.

הודות למלגה שקיבל מהסתדרות המורים ותוך כדי המשך עבודתו ב"פרומין" יכול היה אוריאל לחדש את לי־מודיו באוניברסיטה העברית בסתיו 1942. עתה הפכה הב־לשנות השמית לחוג לימודיו הראשי (אשורית, ארמית מקראית, ארמית־סורית, תורת הלשון העברית, וכו'), ולצדה הוא ממשיך בלימודיו בתרבות האיסלאם ובהיס־טוריה ישראלית. יותר מאותה שנה לא המשיך אוריאל ללמוד באוניברסיטה. כנראה שמרצו ותודעתו הלכו שבי ב־1943 אחרי שאלות אחרות, שנראו לו חשובות יותר, וייתכן מאוד שלא עמד בהעמסה של עבודות־לילה ב"פרו־מין" ביחד עם לימודים אוניברסיטאיים סדירים. אמנם עמד בבחינות השפה בצרפתית, אך יותר מזה לא עשה כדי להשיג תואר פורמלי.

סמוך לראשית לימודיו באוניברסיטה העברית צעד אוריאל צעד נוסף בכיוון של ניתוק גמור מעברו: בנובמבר 1940 החליף את שם משפחתו הלועזי הלפרין בשם משפ־חה עברי, שלח. שלח הוא שמו של אבי עבר, אביהם של כל בני עבר (בראשית י', 21 ו־24 וי"א, 14) והוא מסתר השם, אם כי בהחלט ייתכן שכשמעו של השם הזה — סוג של חרב — היה אף הוא לנגד עיני אוריאל בבחרו בו. כמל המשמעויות הראי שמצא חן בעיניו אביהם הקדמון של העבריים, הנגלם בשמו את מה שדרוש כדי לחדש תפארתם כקדם. לכך העיד כנראה את חייו באותה העת ואילך, אם כי השלח שבידו היה רוחני יותר — עטו. בכתב בקשתו להסתדרות המורים, כשנה לאחר אימוץ שמו החדש, הזכיר עדיין אוריאל את שמו הישן — ("לשעבר הלפרין") — לאחר החתימה בשמו החדש, שהרי ביקש מלגה על־סמך מעמדם של הוריו. אך במשך הזמן חדל מכך לחלוטין ואף רגז כשמישהו העז להזכיר כי נשא שם קודם לפני שלח.

באמצע שנות ה־30 הורעו מאוד היחסים בין יחיאל היילפרין לבין פנינה אשתו. בהדרגה הם הגיעו לקרע גמור לס. אוריאל ועוזי היו קשורים הרבה יותר עם האם, ואילו האח האחר התקרב אז אל אביו וסעדו בחוליו. האחות מידי רוח, משוררת ומתרגמת אף היא, היתה כל הפה בת סיפור חיו של האב. באופן כזה התהדקו מאוד באותן שנים היח־סים בין אוריאל לאמו ולאחר שובו של אוריאל מפאריס נשאו הקשרים ביניהם בירה רבה מאוד של קרבה ותמי־מות. לעומת זאת, דווקא אז, שנות הגבשת היסודות של "תורת הלאומיות העברית", נותקו היחסים כליל בין אוריאל לבין אביו. יחיאל היילפרין, המחנך הציוני הנסער, שהיה אדם תקיף וקשה־עורף באמונותיו, לא חדל או מלקונן על דבריו העקלקלות של "בנו בכורו, מאור עיניו", שהרי להעריכו ידע היטב. האב נאלץ לפרוש בשנותיו האחרונות לסנטוריום בהרצליה כשאת מחלתו הקשה. ב־1940 חיסל את בית המדרש לגננות ואת גן הילדים "הדוגמא" שפעל לידו והותיר אחריו חובות כבדים. אוריאל ואמו היו ערבים לחלק מן החובות ועתה נאלצו לשאת בנטל הפירעון. בשביל אוריאל שבלאו־הכי היה במצב כלכלי רעוע ביותר, היתה זו מרעעת של ממש, אך האם ניסתה ליישב בבירתיותה את ההורים, להסדיר את פירעון החובות בהדרגה ולמנוע את אוריאל מלהגיב במכתב תוקפני על המצב הנוצר.

אולם הקרעים המשפחתיים הלכו והתרבו. עוזי, האח הצעיר, שהיה נתון להשפעת אוריאל עוד לפני צאתו של אוריאל לפאריס ואף הצטרף אל "התאים הלאומיים" ואל האצ"ל בהשפעתו, הלך עתה שבי אחרי תורתו "הלאומית העברית" של אוריאל והתחבב בגדעונה. מה שהקל על עוזי לקבל עליו את עול התורה החדשה ד"ר ספרו האחרון של זאב ז'בוטינסקי, חזית המלחמה של עם ישראל, שראה אור ממש אז, באמצע 1940. עוזי ברהם מרכזו הב־מוכה של הספר והבניבות סיעוני החלו בגרחק מהתנועה הרוויזיוניסטית. מידי, לעומת זאת, נשארה נאמנה לציונות, לתנועת הפועלים ולהגנה והגיבה במרירות על הצעד שעשה עוזי. עד כמה הורעו מאוד היחסים בין אוריאל למידי אחותו, שבעבר אהבה מאוד והעריך מאוד את כשרונותיה כמתכת בעט. אוריאל היה משוכנע שהר"ד כנוחם, בעלה של מידי ואיש מחנה הפועלים, הסית את מידי נגדו בסיבות פוליטיות ([illegible]) והגיב באיבה. כיוון שאת איבתו זו לא ניסה אוריאל

המשך בעמוד הבא

צילום: דניאל חבים
אוריאל שלח ואשתו דבורה על חוף ימה של תל־אביב

עליזה גרינברג

גלות ושיר

סיפורו של דף מעיזבונו של אורי צבי גרינברג

ערב סוכות הוא יום הולדתו של אורי צבי גרינברג.

בין הדפים הרבים בעיזבון אורי צבי גרינברג מצאתי דף קטן, הכתוב בכתב יד: פרץ מרקיש — ווייר לאנד. וזכרתי את הסיפור הקטן שסיפר עליו אצ"ג.

כשערך את המאסף לספרות אידיש בוורשה בשנים 1922–23, שנקרא "אלבאטראס" (יסעור), נתן לו פרץ מרקיש מחזור שירים ושמו "מארץ הוולגה". אצ"ג הציע לתת לו את השם מארץ הדווי (פון ווייר לאנד). מרקיש הסכים וקיבל. זה כל מה שנודע לי.

בחוברת האלבאטראס משנת תרפ"ב מצאתי מודפס "פון דער פאמע: ווייל־לאנד" (מתוך הפואמה ארץ הדווי). אולם השיר שבכתב היד אינו מודפס שם. ודומה לי שלא נדפס מעולם.

בשיר ניכרים שני כתבי יד: האחד, שבו כתוב השיר כולו הוא כתב ידו של מרקיש. השני — תיקונים והוס־פות בכתב ידו של אצ"ג. מה שינה, מה מחק, מה הוסיף איפוא?

1) השם פרץ מרקיש והקו הגלייני תחתיו. יש להניח כי השיר ניתן מתוך מחזור שלם ועל־כן הצורך אצ"ג לכתוב את שמו של מרקיש.

2) שם השיר ווייל־לאנד. לאחר שנתקבלה הצעת אצ"ג, כתב את השם בכתב ידו.

3) מחיקת בית שלם וסימן שאלה לצדו.

מדוע מחק אצ"ג בית שלם בשירו מתקבל על־הדעת שזוהי אותה סיבה שאצ"ג מחק את שם מתוך השירים. כי ארץ זו, רבת ענות ומוות ליהודיה, אינה ראויה שתיקרא על־שם יפי הטבע ועצמת ההודיה. עליה להיקרא על־שם אסונם ואבדנם של היהודים הנרצחים בה זה הדורות.

ומהי משמעות המלים "ברוע צלבלאך פאר וואלגא" המופיעות בסוף הבית שאצ"ג מחק? כיוון שאין האותיות מנוקדות, עומדות לפנינו שתי אפשר־ויות, והן:

פאר (פור) — לפני הוולגה.
פאר (פר) — למען, בשביל הוולגה.

כלומר: צלבים קטנים אסורים למען הוולגה, או צלבים קטנים אסורים לפני הוולגה. האם נתכוון מרקיש לומר שהמתים מתו למען וולגה, למען רוסיה? האם נתכוון לומר כי הצלבים התקועים בקרקע מעל הקברים, הם העדים האילמים לנופלים בקרבות, ברעב, במגפה וברציחות שפשטו בעקבות המהפכה. האם למראם עולה בלב מרקיש רגשת תוגה... בלבבים. אפשר שעל־כך רגז אצ"ג, כשהצביע את סימן השאלה שלו.

אצ"ג היה מספר בהתרגשות, כיצד הוולות שהתקדמו לאורך הנהרות הגדולים לקבור את מתיהם, היו חופרים קברים קרוב לנהרות, שם האדמה רטובה וקלה להיחפר. על הקברים הארעיים תוקעים היו צלבים קט־נים, שגבנים מענפי עצים שגדלו שם. ואולם בבוא החורף, לעת שיטפונות המים והצפות הנהרות, היה הכל נסחף ונגרף לנהר ואובד בו. ואפשר שכך פירש אצ"ג את כוונתו של מרקיש, שהצלבים הנטויים במים המוטלים תחתם, כולם למען הוולגה הם.

מה הרעים כבה את אצ"ג עד שראה צורך למחוק בית שלם בשירו? מה הביאו לסמן סימן שאלה רגוני לצדו? מה התנגדות עוררו בו הצלבים?

לא יעלה על הדעת שאצ"ג התכוון להתעלם מעצמת יפי הנצרות באירופה, אפשר לומר שהיתה בו משיכה עמוקה ומגנטית אליהם — אך בה בשעה הם עור־רו בו אימה וזוועה. ברשימתו "ש. צבט" (חוברת סדן, תרפ"ח) כתב אצ"ג על דברי צבט, שחביבים עליו שני מיני צלבים... גם באמצע כי "זוהי פרובלמטיקה של־

מגור מתוך המעמקים העממיים, מתוך דורי־דורים בין הוולגה והקארפטים, מה שאנו מקיאים מן הריאות אחר צאתנו ממלחמת עולם ופוגרומים". לכן סביר להניח, כי לדעת אצ"ג חייב היה מרקיש לראות את צלבי הנצרות לחוף הנהר לא סתם ככה, אלא כפי שרואים אותם בני העם המעונה בשם הצלב, ניכחו, בידי אלה המתפללים אל הצלב. חייב היה לראות את צלב הנצרות כשהוא ולוח ברמים.

יוסף חיים ברנר, במאמרו "מתוך הפנקס" כותב: "שש מאות אלף יהודים נשארו בלי בית ברוסיה בלבד... והי־הודים בגליציה תחת שלטי הרוסים... את הנצרות אני שונא לא רק את הנצרות הקתולית... ואפילו את זו האנטי־פרבוסלאבית האנגליקנית־קוסמופוליטית של טולסטוי. שונא אני, כששנאתי את המוות, את כל הנצר־יות הללו עם רביתן בראש, מפני הזיוף והשקר שבכולן..."

אצ"ג עמד לצד אותו מתרס שעמד עליו ברנר הן באשר לראיית הגלות, הן באשר לתפיסת המצב בארץ־ישראל, ובוודאי באשר לדחיית הנצרות וסי־מולה בצלב. אצ"ג קרא לרוסיה בשם "עולת היהו־דים על אדמת הסלאבים", ולנצרותיה הוא קורא "נצרות הדור שרתה־ידיהם היהודי" (אלבאטראס, בתרגום ב. הרושובסקי/הרשב). וכן הוא כותב (שם): "אבל מולדת המכאבים על אדמת הסלאבים יורקת את תושביה הי־הודים, לאחר ששורת אירועים שחורים ניצבה מאחורי גבנו ומצצה את לשד־העצמות בחוט־השדרה של העם... השכבן שהור חייב שיעשה עכשיו. אם אחרים לא יעשו אותו, אעשהו אני. ואף יהודי אחר אינו תופס: זה קשקשה של המטבע העיזות השחוקה המוזרנה בקופסת ההלוויה של העם אחרי המלכות המתה... בכל אדמת־הסלאבים המוזרדת צומחת הזועה. אני רואה אותה אדירה. מתחת לכל זוג רגליים יהודיות מונח הר־געש אותנה. פורץ מדי פעם. משמיד חלקים שלמים של העם. צלצלה שעתנו השלוש־עשרה. הנוראה בשעות. שעה זו, כשהיא באה, משפילה את ראשה המתכתר אפילו אומה ברומי. איננו מודעים לעצמנו. הציבור נתפס בחיי־שעה, ברגע זה איש אינו מסתכל עמוק יותר בבעיה: כל אירופה צמוה מעלינו — ניצבת כב־לביה, ובצל זה של המוחר חיים אנו. אני מכיר את כל התיאוריות: שצריך להיות אחרת, ושחייבים להיאבק... אני מסוגל אפילו להאמין בכנותה כל התיאוריות הללו, אבל עובדה היא עובדה: בכל האדמה האירופית דרים עם־מולדת מקוריים של הצלב, ורק אנחנו היהו־דים לפי החוק והמושג המקובלים היום על מאות מליונים תושבי־האדמה זרים...

המגר הוא הרגש. הערבים אם אחים לנוצרים. לא לנו. אנחנו הבודדים היהודים של העולם — "עם מתבודדים"... אינני מאמין בהמשך קיומנו על אדמת הסלאבים, אינני מאמין באפשרות שמירת יהודים באירופה בכלל. ההיסטוריה מלמדת אותי בזאת ובהקריץ הגדול: אירופה עד היום לא קיבלה את היהודים, ואינה יכולה לשאת על אדמתה יהודים, אנשים חיים בעלי צורה משלהם, שאינה נוצרית... כן, גם בתי־הקברות שלי אני מוחי. בחינם. עבור אלה שילמתי בראשים. בתיבות של מורת. ברם "רציתי לגור באירופה שבה נולדתי — ולא ניתן. אולי יקבל אותי המורה בחזרה... אבל לי אין שום ברכה בשביל מולדת הדווי שלי על אדמת הסלאבים. מעל לראשי כולנו תלוי הסול הגדול באויים. הזועה אוכלת לתוך ריאותי — אני לבדי".

לעומתו, האמין פרץ מרקיש, עם עלות המהפכה הבולשביקית הנוצחת, כי היא תתן חופש וחיים ליהו־דים. מרקיש מילא תפקיד חשוב בוועד האנטי־פאשיסטי שהקימו הסובייטים בעת המלחמה, לאחר הניצחון בערכה בסרטה, שבה הודה מרקיש לגנרלים הרוסים וביירכם על הכנסת האורחים שלהם, וקבלתם את היהודים. מפקד הלאהאוויר מיחה על דברים אלה באמרו כי מרקיש אינו אורח, אלא בביתו הוא! אך מרקיש עמד על דעתו כי בני עמו היום בגדר אורחים בלבד על אדמת רוסיה.

ואכן, כאשר הגיעו מרקיש וחבריו הסופרים היהו־דים תזכיר לסטאלין בשנת 1947, והציעו למנות ועדה שתחקור פשעי אזרחים סובייטים ביהודים בתקופת המלחמה, ואת הרציחות ההמוניות של יהודים ברוסיה הלבנה, באוקראינה ובקרים, נאסר מרקיש באשמת "פאשיזם לאומי" ועונה על־ידי הנ. ק. ו. ד. כיוון שלא הודה בקשריו עם האויב, ולא על היותו מאבעוואניק — הוצא להורג בלא משפט. כשהובל לרכבת הסיבירית, קרא בעלותו על מדרגות הקרון: "אני תף במשפט" אך בקלסתר פניו הרוחות היו אותות עינוי עד שיגעון.

בדרך מותו, משקפים הזרא"י האמונה אבסוה שבגלות בגלגולי אותו שיר — ויילאנד.

פרץ מארקיש

ארץ הדוי

איה פריחת דבדבניך ?
אי צואחים בך הדגנים ?
אפשר כל בך צמקה בסנך
בתוך שבע השנים ?

אי זמירות? תומות קמות־
שבלים כמו גיטרות,
או מלבד ארונות
בה תורקים האופנים ?...
אפשר כל בה צמקה בסנה
בתוך שבע השנים ?

/ורכנך רועף מגלה
מה עולים אדים רוים;
אך צצים ויחיק הארץ
למען וולגה הצלבים.../

לא עוד
ובסנך צומקת,
ומריתה מקוה גבנך !
אך מזה שבע שנים -
דם מחם הדבדבניך !...

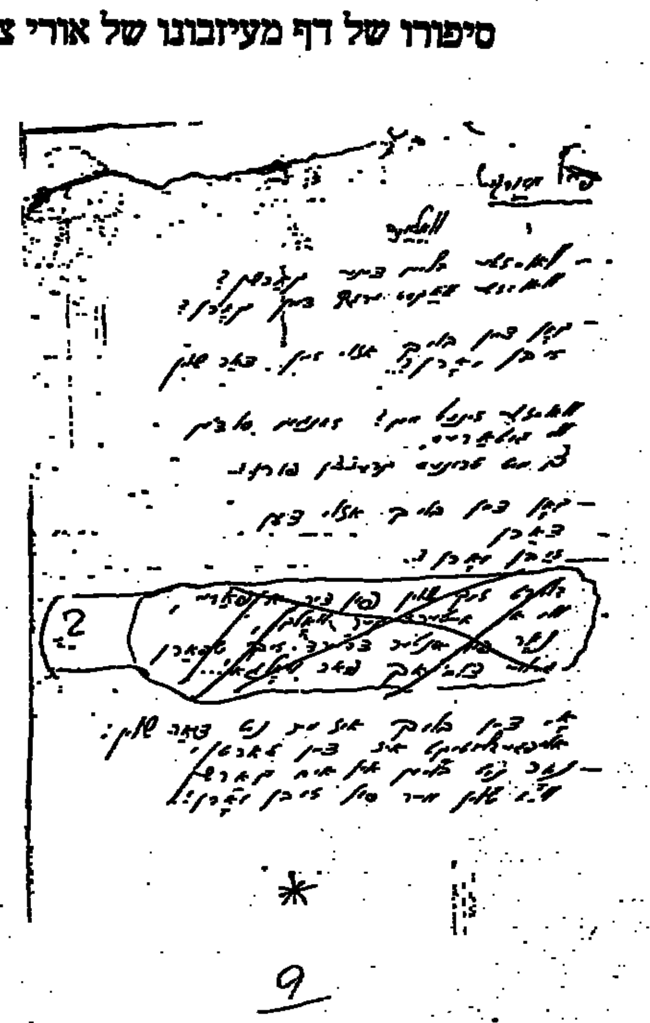

כתב היד מעיזבונו של אצ"ג. התרגום לעברית של שירו של מרקיש מאת שלמה צוקר

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

יורם ברונובסקי

פרוסט שחזר ונמצא

"אילו נבצאו לנו – בכתב־יד או על דפיו של כתב־עת – עמודים חדשים בספרי עטה של ג'ורג' אליוט או מפרי עטו של אמרסון, כמה מוקסמים יכולנו להיות..." – כך כתב מרסל פרוסט ברומאן שהתחיל בכתיבתו וגנזו, עד שהופיע בשנת 1952, שלושים שנה לאחר מות מחברו ויותר משלושים לאחר שגנזו, תחת השם "ז'אן סאנטיי". בדברים אלה כמו ניבא את הקסם (RAVISSMENT) שיהלך על קוראיו האדוקים שלו עצמו עם גילוי טקסט גדול כמו זה של הרומאן הגנוז (שלושה כרכים). כשם שהוא עלוץ למקרא כתבים "חדשים" (כלומר שנמצאו ונדפסו) מאת הסופרים האהובים עליו, ג'ורג' אליוט ואמרסון (ודווקא סופרים אנגלו־סאקסים; ולא בכדי ציין דווקא את השמות הללו מבין שמות הסופרים האהובים עליו), כך עתיד היה לעלוץ הקורא האדוק של "בחיפוש הזמן האבוד" למקרא טקסט "חדש" שלו עצמו: רומאן שהוא בעצם טיוטה מוקדמת של הרומאן הגדול, טיוטה שלא סיפקה את פרוסט, אך שממנה לקח אחר־כך מלוא־חופניים לעיצוב ואפילו לכתיבה בפועל של הרומאן בן שבעת הכרכים שלו, שגם הוא נשאר לא־גמור ("אם כי שלם", כעדות ז'אק־איב טאדיה, וראה להלן) עם מות הסופר המופלא בשנת 1922.

במשך השנים יכולים היו קוראי פרוסט לדעת את השיכרון הזה שבקריאת "עמודים חדשים" של סופרם האהוב פעמים אחדות: עוד בשנת 1977 כבא חוקר־פרוסט האמריקאי החשוב, פיליפ קולב (עורך מהדורת איגרותיו) נובלה של הסופר שפורסמה בכתב־עת נידח בשנות התשעים ונשכחה מזמן, ובכלל גילה עמודים חדשים לקורא (הנובלה "סוזה־העצב"); סקיצה לארמוכרת פרסם העיתון "לה מונד" עוד ב־26 ביולי 1985 ("קטע שלא נדפס מאת מרסל פרוסט: פולין שחורה ונבצאה"). על כל אלה, ומציאות לא מעטות אחרות, יכול היה קוראהו האדוק של פרוסט – וקשה להאמין שמי שקרא את הרומאן בלי לא "יעשה" לחסידו הגמור של הסופר – לשיש ולחזור על דברי אילו שצוטטו בפתח רשימה זו.

אולם כל המציאות הללו מחווירות מתבלית לעומת מה שהוכן לקורא פרוסט עם ראשית פרסומה, בשלהי השנה שעברה, של המהדורה החדשה של "בחיפוש הזמן האבוד" בסדרת "ביבליותק דה לה פליאד" של הוצאת גאלימר. בתחילה יצא הכרך הראשון מתוך הארבעה המתוכננים, ולפני כמה חודשים נוסף עליו השני. בכרך הראשון קצת למעלה מאלף וחמש־מאות עמודים, בכרך השני – כמעט אלפיים. בתוך זה כאלף עמודים חדשים של מרסל פרוסט: עמודים שאיש מלבד הצוות שעבד על התקנת המהדורה לא הכירם עד כה.

כיצד על הידועי המהדורה החדשה של פרוסט בסדרת "הפליאד" הנודעת לתהילה – סדרה שכל מה שיוצא בה יוצא בהקפדה ברבית, בעריכה מעולה, כמעט בלי טעויות כלשהן, על נייר תנ"כי, בהידור צנוע שאין כמותו – נודע לי כבר לפני חמש שנים, כאשר הזדמן לי לשמוע באוקספורד הרצאה על דרך־העבודה על המהדורה מפי העורך הראשי, ז'אק־איב טאדיה. לכאורה אפשר היה לחשוב שמהדורה חדשה של פרוסט ב"פליאד", הבאה שנים אחדות אחרי הדפסה חדשה של המהדורה הקודמת של אותו הרומאן באותה הסדרה (בשלושה כרכים) אינה אלא פינוק צרפתי אופייני, כשום שלא יוסיף דבר מהותי, ועל ערכו יוכלו לעמוד רק משוגעים־לדבר, המקפידים על קוצו של יוד. כמובן: המהדורה החדשה אינה מיועדת למי שמתחיל את דרכו בקריאת פרוסט. כדי ליהנות ממנה צריך כבר להכיר את "בחיפוש הזמן האבוד", וכדאי גם להיות קצת משוגע־לפרוסט, מי שכל דבר שכתב ואמר ועשה יעניין אותו – אבל, כאמור, זה ממילא כך, מי שקרא את פרוסט נעשה למסור לאליל הנערץ והעריץ הזה.

ובכל זאת, עיקרה של המהדורה החדשה באותם אלף עמודים לאירועים של... הרומאן עצמו. מסירה של כל כתבי היד של פרוסט לארכיון פרוסט בספרייה הלאומית – פרשה ארוכה ומסובכת ואין כאן מקום לתיאורה, אף שהיא מתוארת בהרחבה במאמר מיוחד שבראש המהדורה, מאת מנהלת הארכיון ושותפה לעבודה בין שבעת העורכים שהתקינו את המהדורה – אפשרה את הדפסתם של כל אותם דפי־הטיוטה שפרוסט השאיר מחוץ לרומאן. אכן, המלה טיוטה היא לא־אמנותית, אלא שהיא מטעה: פרוסט רשם פשוט גרסאות רבות, לעתים בעשרים, של מעמדים מסוימים ברומאן, ולבסוף בחר בגרסה האחת שתהיה מודפסת לעיני המהדורה המודפסת. אבל למען האמת כל גרסה שכתב, כמעט לכל מעמד, היא יצירה בפני עצמה, בכל אחת מהן ניכר חותמו החד־פעמי של הגאון המדהים הזה, בכל אחת מוצאים תענוגות כמו־קולינאריים – כה מוחשיים – לחובב פרוסט. חוץ מזה מאפשר פרסום הגרסות הללו – ה"פליאד" נוקט במלה Esquisses, סקיצות, מלה הקולעת לפרוסט, כפי שמסביר טאדיה בהקדמתו – לעקוב אחרי תהליך כתיבת הרומאן במידה ששום ספר אחר מספרי הפרשנות לא יכול לעשות זאת: זו כניסה לחדר המיוחד שעם עצמו, אם לא למיטתו של פרוסט, זו שבה כתב ושכתב בלי סוף, הוסיף והשלים, הגיה – אל ההגהות התייחס לא כאל חומר לתיקון (טעויות־דפוס דווקא לא תיקן), אלא כאל חומר יסוד שאפשר להרחיב עד בלי די – ורשם עשרות עמודים של גרסאות שונות לאותו המעמד. כל "סקיצה" אינה חזרה עם תיקונים על סקיצה אחרת, או על מקור היפותטי, אלא היא באמת יצירה חדשה, הפונה לכיוון אפשרי אחר, מפתחת מוטיב אחר.

דוגמה אחת מוכרחה להספיק. לקטע הפתיחה שש־עשרה גרסאות (סקיצות) שונות, מתוכן בחרו עורכי המהדורה להדפיס תשע בלבד וללמדך שמהדורה זו עדיין איננה המהדורה השלמה של הרומאן שהיא אולי אוטופיה גמורה. תשע גרסאות של משפט הפתיחה (במהדורה הקודמת וכל הקודמות: "זמן רב נהגתי להקדים לשכב לישון") שרבות מהן דומות במקצת: "שכבתי לישון לפני כשעה", ניסיון של גוף שלישי: "עיניו שלא יכול היה להשאירן פקוחות לא שיקפו עדיין דבר בתוך החשכה...", ובכל אחת יש מעין התקרבות לעומת האחרת. אבל בעצם הדוגמה של משפט אחד היא מקרית ולא־טובה. החידוש במדור ה"סקיצות" הוא בזה שכל העמודים החדשים הללו מביאים משהו חדש ושלם מכתיבתו של פרוסט, שאף לא אחד מהם הוא טיוטה במובן של גרסה פחות מלוטשת, פחות טעונה ומבריקה. כולן, כל אלה המובאות במדור (או ליתר ביטחון: כמעט כולן) הן יצירות לעצמן, מעניינות ומרגשות ומעשירות, מתנה יקרה לאוהב הסגנון הפרוסטי, לאדם הפרוסטי.

ההשוואה העולה על הדעת של ה"סקיצות" ל"טייקים" הקולנועיים גם היא אינה טובה במיוחד, שהרי ההבדל בין "טייק" אחד למשנהו הוא גדול יותר מאשר בין סקיצה אחת לאחרת... אין מנוס מן ההגדרה הזאת: עמודים חדשים, כאותם עמודי ג'ורג' אליוט ואמרסון שמבטיח לעצמו גיבור ספרו המוקדם של פרוסט, ז'אן סנטיי. ואלפי עמודים נוספים מחכים לקורא שני הכרכים שעדיין לא הופיעו; קסם? שיכרון? התגשה שיש בשביל מה לחיות! כל זה עולה בדעתי לנוכח ה"עמודים החדשים" הצפויים האלה המצויים כבר, וההגדרות לא ייראו כהגזמות מטורפות רק בעיני טיפוס אנושי אחד: הקורא של פרוסט, אותו קורא שפרוסט יצר לעצמו, לפי הניסוח שלו עצמו ב"קומברה" (החלק הראשון של הכרך הראשון של הרומאן): "כל סופר גדול יוצר לו את הקורא שלו".

אבל מהדורת "פליאד", בעריכת ז'אק־איב טאדיה וצוות עוזריו, ביניהם אמריקאי ויפאני אחד (יפן היא כיום אחד משני מרכזי חקר־פרוסט בעולם, ובקרוב יצטרך פרוסטולוג רציני ללמוד יפנית, כפי שלומד רציני של לימודים קלאסיים צריך היה ללמוד קודם כל גרמנית, לפחות, במאה הקודמת), היא אפילו יותר מאוסף (בעצם מבחר) הסקיצות הפרוסטיות, היא אפילו יותר מטקסט משובח, מתוקן ומוגה להפליא כמסורת ה"פליאד"; המבוא הכללי הנרחב של ז'אק־איב טאדיה הוא בעצם ספר בפני עצמו, מסה בהירה הסוקרת את תולדות ההתפתחות של הסופר והספר מתחילתו ועד לאחר מותו ("לכתוב את תולדות 'בחיפוש הזמן האבוד' משמעו לעקוב אחרי התקדמותו של יעוד מסוים", משפט הפתיחה), תוך רמיזה מעודנת לסגנון ולמבנה הרומאן בעצם הסגנון והמבנה שלה: היא מסתיימת באותן המלים שבהן מסתיים הרומאן.

אחר־כך הכרונולוגיה, מסוג אלה הפותחות תמיד את כרכי הסדרה, אך מורחבת להפליא לעומת הכרונולוגיה הפרוסטית של המהדורה הקודמת (היא מתחילה כאן בשנת 1589, כאשר "ז'אהן פרוסט רשום בין האישים של העיר איליה", שממנה באה משפחת אביו של פרוסט והקרויה כיום "איליה־קומברה", לאחר שאימצה לה את השם שהעניק לה הסופר ברומאן שלו) וכוללת פרטים כגון הזיקה בין אמו של פרוסט לאדולף קרמייה, מייסד חברת כי"ח והודדה של ז'אן וייל, אמו היהודייה של פרוסט. המהדורה כוללת גם את־רית־דבר מפורטות, המספרות, למשל, את תולדות ההתקבלות הביקורתית והציבורית (תגובה של מבקר אחד על הכרך הראשון שהופיע בשנת 1913: "השפה מתפוררת, נעשית לבליל חסר־צורה ומתדרדרת לברבריות גמורה"). וגם מדור הערות עצום, שבו מפורש כל רמז ספרותי, מוסבר מוצאה של כל מלה מיוחדת יותר (השולב הקרוי "קטאליה", זה הפרח שתיקן סואן בזיקה של אודט בפגישתם הראשונה בכרכרה, קרוי כך על שם הגנן האנגלי שגידל אותו, וויליאם קאטלי הידוע, אהוב־פרוסט, קוראי "אהבה של סואן"). המקבילה היחידה העולה בדעתי לדרך שבה טופל הטקסט הפרוסטי במהדורה הזאת היא דרכם של היהודים והנוצרים ביחס לכתבי־הקודש, ולתנ"ך בפרט (ואמנם ההערות עומדות בהרחבה גם על הקשרים בין הרומאן לבין ספרי המקרא, קשרים שנכתבו עליהם כבר כרכים אחרים של מחקר). בקיצור: מהדורה חדשה זו של "בחיפוש..." היא גם הבאה לכפינה אחת של המחקר הפרוסטי הבינלאומי, "סומה פרוסטולוגיאה": סיכום התהלה, כיסוי...

אם לקורא פרוסט מביאה המהדורה החדשה הבאה רבת־פנים, כמעט לא־צפויה בעוצמתה – הרי למתרגמו של פרוסט עשויות להיות תגובות מורכבות יותר לנוכח המפעל המונומנטלי הזה (איזה שד פרוסטי, לא לגמרי לא־פרוסטי, דוחף אותי לומר: מפעל שעל ידו מחוויר כמעט מפעלו של פרוסט עצמו...). לכאורה, פטור המתרגם להתייחס למובאים החדשים בתרגומו: המהדורה הקודמת היא הקאנון הפרוסטי, והלוואי שהייתה היא בלבד בידינו בעברית, ובאמר דיינו אבל, בעצם, ה"סקיצות" – השם הנינוח הזה – מעמידות בפני המתרגם האמיתי באמת, המסור באמת, אתגר אימתני, שהרי "בחיפוש הזמן האבוד" השלם, האמיתי, האותנטי (או כמעט), הוא הרומאן המוכר מתוך הקאנון, פלוס ה"סקיצות" (העומדות להתפרסם תוך זמן קצר בתרגום לאנגלית, כנראה, הראשון לשפה זרה כלשהי). הדרישה היא שרק עתה מצוי פרוסט המלא בפני הקורא, והמתרגם חייב לתת את הדעת על כך, לחשוב איך למסור בעברית, נאמר, משהו מן השלמות הזאת, למצער רמז לה. הסקיצות ממציאות בעיות תרגום עצמות נוספות בפני המתרגם, עד שזה עשוי להתחיל להתגעגע לבעיות המרתקות־יחסית שהיו לו בתרגום הטקסט הקאנוני. המהדורה החדשה יוצרת, אם כן, בשביל המתרגם אתגר חדש, מפלצתי כמעט, עם שהיא נותנת בידיו כלי־עזר מעולה, המסביר לו צפונות רבות שנעלמו ממנו. בקיצור: אינני מקנא במתרגם הזה. ועם זאת יותר מתמיד נראה לי שאי־קיומו של הרומאן של פרוסט בעברית – אלא בחלקים קטנים, אלא בתרגומים סנסציוניים – הוא החסר הגדול ביותר בספרות התרגום שלנו, החטא הגדול ביותר שחוטאת המו"לות הפעלתנית שלנו לקורא העברי.

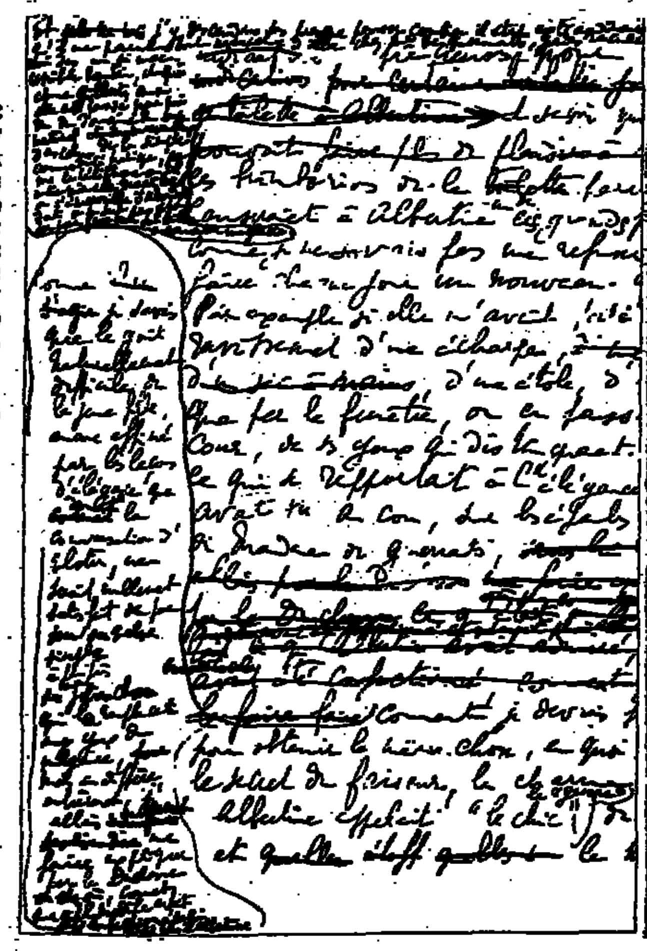

מרסל פרוסט (מימין). חדרה של הדודה לאוני באיליה־קומברה. דף מכתב־היד של "בחיפוש הזמן האבוד"

מרסל פרוסט

היקיצה בחדר החשוך (סקיצה ראשונה)

זהו הנוסח הראשון של קטע הפתיחה של "בחיפוש אחר הזמן האבוד". פרוסט כתב עוד שש־עשר נוסחים של עמוד־הפתיחה, מתוכם מובאים במהדורה החדשה של ה"ביבליותק דה לה פליאד" תשעה נוסחים מוגמרים. התרגום מבקש לשמור על משהו מן האופי הסיוטתי של הנוסח, ובעיקר הוא מנסה להיות נאמן במידת־האפשר, כמעט מילולית. הקורא המעוניין להשוות את הנוסח הראשון הזה, הפותח את מדור ה"סקיצות" של המהדורה החדשה, עם הנוסח הסופי בתרגומו העברי, יוכל לעיין בספר "בצדו של סואן" בתרגום ישראל זמורה.

יורם ברונובסקי

שכבתי לישון לפני כשעה. היום לא הוליך עדיין על פני החדר, אל המקום שבו אנו מתארים לעצמנו את השידה, את הקו הלבן שמתחתיו ייקבע החלון שבחשכה הצבעונה בקרבת האח כאילו הוא בעל של הגרמולה; הקיר המשופע שידנו דימתה שהיא עוקבת אחרי שיפועו לאורך המיטה, הודקו עתה, גונו לנוכח עינינו את אפשרותו של מסדרון ושל כל שאר הבית, מותיר מאחוריו רק את החצר ואת המיטה המסתובבת יחד עמה. לעתים זוהי בהירות, השתקפות על פני מתכת של רהיט, של גחלת שנשכחה בתוך האש הכבויה, שהטעתה אותנו והשבנוה ליום המופיע מעל לווילונות שעל פני החלון, עגומה פחות מאותה קרן־אור המוליכה שולל את החולה בחדרו במלון אלמוני: משהוקיץ על מיטתו מחמת איזה משבר אכזרי שהעירו הוא רואה את האור הזה מתחת לדלת ואומר לעצמו שזהו היום, ואף שאינני שומע עדיין את הרעש, בקרוב יקומו הכל, יגישו לי עזרה, אין לי כבר הרבה לחכות, והוא סופר את הדקות. עד מהרה כבה האור שתחת הדלת והכל חוזר להיות שרוי בחשכה. הוא מבין שהמשבר העירו כמעט באותו רגע שבו אבדה לו תבנית המקום שבו הוא נמצא, וכיוון שניעור לתוך החושך אין הוא מסוגל לשחזר תבנית זו, לקבע את הזהייתו הנודדת חסרת־ביטחון בחיפוש אחר בית ואחר זמן, וכל הקירות שביניהם ישן קמים עתה בחשכה ופותחים בי־יקפה נרדם. חצות לילה. במלון האלמוני מכבה שומר הלילה, שרק לפני חמש דקות יכול היה החולה לבקש ממנו עזרה, את מנורת־הגז, ויהיה עליו להישאר לבדו כל הלילה להתייסר בלא עזרה.

יקרה לעתים שהיום, בהתגלותו מעל לווילונות, אינו בא אך ורק ללמד את מי שהקיץ עתה־זה היכן מקומו של החלון או של האח, אלא גם איזה בית מבין הבתים הרבים שבהם התגורר, באיזו ארץ מאלה שבהן ביקר, באיזו שנה משנות־חייו הוא מצוי עכשיו. שהרי בשנתנו פראית שתכליתה לצור צורה למקום הלא־מוכר שבו התעורר. הוא לא חזר לחשוב מעולם על רבים מן המקומות הללו, שראוי היה להם להישאר קדושים בעיניו אלמלא היו מחשבתנו ולבנו רפויים במידה כזאת. אך הנה נזכר במקום הזה הצר של גופו, וכן גם צוואריו, וכן גם רגליו השדועות המתאוות לעצמן שמשמאלן מצוי מחסן הגרוטאות הקטן של הבית שנהרס זה כבר, וכן גם הצעצועים המוטלים בערימה, זה משרתת הזקנה, ועוד מעט תבוא שעת היקיצה לצורך העבודה שמתחת למגורה, שעה קודם להליכה לבית־הספר, ואילו לפניו מצוי החדר שבו ישנים הוריו, זה לצד זה. אך בתוך החשכה משנה החדר שוב את צורתו ומקיף את עצמו במשכן אחר המצוי בארץ אחרת. ועתה הגיע תור החדר הנבצאר אצל־הבר הקווקזי, והצריך למהר לשתות את הקפה בחלב חם בקנטינה, קודם ליציאה לצעידה, ביום שאך בקושי עלה, עם גי־גון בראש על פני העיר הרדומה; הנה נדמה שידנו קרבנו בתוך החשכה אל הארגז הגדול שבתוך חדר הסידה; מכאן שזו התופשה; אבל לא, אין זו מיטה שעליה אנו מצויים, הוא אל־נכון כיסא הנוח שבו נרדמים אחרי הארוחה בעיר לחופו של ים, אלא ששעת לילה עכשיו, כולם הלכו לשכב לישון כשהם שוכחים אותי כאן; לא, כי קיבלתי את ההזמנה לארוחה ואנו צפים בלי ביטחון בין המקומות ובין השנים התגים סביב עינינו הנבוכות שאינן יכולות להיפקח.

חשבתי על המאמר ששלחתי לפני זמן רב ל"פיגארו", תיקנתי את הגהותיו, ומאז ציפיתי מדי בוקר למצאו בעיתון. עד שחדלתי לצפות. ושאלתי את עצמי אם כדאית הטורחה של כתיבת מאמרים נוספים. משכבתי ופקחתי את עיני, היום כבר הופיע. עד מהרה שמעתי שקמים בכל הבית. שעה 8 היתה הרגע שבו אמא נכנסת לומר לי ערב טוב (כבר קניתי לי את ההרגל לישון אך ורק ביום, הייתי שב ונרדם אחרי בוא הדואר הראשון).

"והוא מרעיד מיתר"

המשך מהעמוד הקודם

להסתיר, הגיבה מיד על כך בכעס רב. אוריאל לא ניסה להתנצל אלא הסביר את יחסו למנחם דור כך: "במקום שנעדר כל צל של ידידות גם לגבי השקפות חיות, גם לגבי כל התום עניינו הרוח של הזולת, קשה לה לידידות שתתבטא באותם עניינים שאינם מעלים ואינם מורידים". אוריאל ציפה שבשעתו הקשה, הן מבחינה חומרית והן מבחינת חובת הבדידות שהחלה להתרחש סביבו, תעמוד אותו לצדו, וכשזו לא אירע הגיב בכעס גם כלפי אותו. באופן כזה, אף כי משפחת שלה ומשפחת דור גרו בקרבת מקום ברחובה שבירושלים, נותקו הקשרים בין האח לאחות ובין בני זוגם ולא התאחו עוד בחייה הקצרים של גידי.

המבוכה החומרית הקשה לצד המפנה הרעיוני הביאו להעמקת הקרע גם עם אחותה האחרת של דבורה. באוקטובר 1941, כאשר חמן גדל במקצת וגם דבורה התגברה על מחלתה הפלשתה שאחזו בה מאז הריונה, ביקשו אוריאל ואשתו מהאחות, שלושתן חברות בקיבוצים, שדבורה תוכל לשהות עם חמן באחד מקיבוציהן ולעבוד שם כגננת. הללו סירבו, בראש וראשונה מסיבות רעיוניות, מאחר שחששו מסיבוב הזיהוי שדבורה, רוויזיוניסטית לשעבר ו"עברית" – נושא אוריאל כיום, תעניק לילדיהם. לעומת זאת, הסכימו האחיות, או בוודאי קיבוציהם, לקבל את חמן לאחד מבתי־הילדים שלהם. אוריאל הגיב בכעס אדיר וניתק את הקשרים עם האחיות. האחיות מצדן, כעסו על אוריאל שלא טרח די הצורך לכלכל את אשתו ובנו וכי עניינו הרעיוניים והאינטלקטואליים היו עדיפים על פניה. הם כעסו והתרעמו גם על התבטלותה של דבורה בפני בעלה, וכעסם התגבר כאשר נזקקה דבורה לסיועה החומרי של אמה, שעבדה כפועלת במכבסת בית־החולים "הדסה" בתל־אביב. בסופו של דבר, תבעו מדבורה להיפרד מעל אוריאל. עקב כך נותקו הקשרים כליל בין אוריאל ודבורה לבין משפחתה.

הנסיבות האישיות שאוריאל נקלע אליהן היו איפוא קשות: מבוכה חומרית קשה, הפסקת הלימודים באוניברסיטה, ניתוק מחלק גדול של קרובי המשפחה והתקרבות אטית ביותר בעשיית נפשות לתורתו. בתנאים כאלה כתב את "פורה", אולי שירו היפה ביותר (לפי טעמי), האישי לחלוטין, כמובן, מעין המנון לאדם הבודד והמאבק.

בשנת 1940 התחיל אוריאל לשקול את הצורך להבין חיבור רעיוני יסודי שיציג את תורתו "הלאומית העברית" החדשה, כבסיס לקיום ארגון חדש, ההולך בדרכו. יש להניח ש"הקביעות..." לא השביעו עוד רצונו, שהרי היו מכוונות אל הרוויזיוניסטים בעיקר וטרם הוצג בהן כל עומק המפנה שהתרחש בהכרתו של אוריאל. אחיו, שהיה מפקד האצ"ל במחוז ירושלים, ניסה להניאו ממאמץ ארגוני כל עוד האצ"ל היה קיים וטען כי אין עוד הקרקע כשרה לזרע חדש. נוסף על כך העיר לו שאין הוא, אוריאל, מתאים לבוא במקום מפקדיו הנוכחים של הארגון וכי הוא בעל מבנה גרוע מאוד של ציניות ושל חוסר טאקט, דבר שיכשילו במגעיו עם אנשים ונוער. במקום זאת הציע לו לנצל את הזמן לשם הצגת כל פרשת תורתו, דוגמת "מיין קאמפף".

אוריאל השיב וטען כי הזמן אינו מוקדם ואין הוא תלוי במותו או תחייתו של האצ"ל. לשם כתיבת החיבור הרעיוני דרוש לו גוף תומכים כדי להרצות את הדברים בפניהם ולשמוע את תגובותיהם. מה שמדהים הוא שאוריאל קיבל באופן טבעי לחלוטין את הגדרת חיבורו כ"מיין קאמפף" וכך התייחס אליו בתשובתו. מפני האשמה בציניות התגונן ואמר שהיא נועדה לשמש לו "כחומה מפני הלעג, הביטול, ההתעלמות, נשק כלפי סביבה אויבת. זהו נשק הבודד ועם הבדידות תעמוד".

יחד עם גוף תומכים פוליטי, סבר אוריאל בשנת 1941 כי יש להקים מוסד בשם "המכון העברי – מכון לתרבות העברית ולידיעת המולדת", שיעסוק בצדדים התרבותיים, הלשוניים וההיסטוריים של התחייה העברית, "בלא כל נגיעה לעיקרי הדת והמסורה היהודיים ולכל בחינה זרה". הדבר המעשי הראשון שרצה לעסוק בו במסגרת זו היה ניסיון לגבש תבנית ללטיניזציה ("לישוק" בלשונו של אוריאל) של האלפבית העברי. באותו שלב לא יצא דבר מתוכנית הזאת, אם כי אוריאל לא הרפה מרעיון הלטיניזציה של האלפבית העברי כל חייו. את שמו של המוסד הזה הביא כנראה אוריאל עמו מפאריס, שהרי שמו המקורי של ארגונו של שארל מוראס, אחד מהוגי־הדעות המשובבים ביותר של הימין הרדיקלי הצרפתי, היה Institut de l'Action Française וגם הגוף הזה התכוון בתחילה לעסוק במורשת התרבותית של המאה ה־19.

ואם לכלל הקמת ארגון של ממש לא הגיע או ואף לא לכתיבת משנה המקיפה את העבר וההווה העבריים, הרי התרחשות מסוימת אילצה אותו לכתוב מאמר, המציג את עיקרי תפיסתו ההיסטורית ברוח תורתו החדשה. הזה באוקטובר 1940 החל להופיע בתל־אביב ירחון בשם "התחברה" בעריכת ד"ר יעקב וינשל. היה זה בטאון של חוג רוויזיוניסטי, שנקט עמדה אופוזיציונית כלפי המנהיגות הרשמית של ברית הצה"ר בארץ ושנקרא "בבריתחרון".

אפשר להבחין שעורכי כתב־העת הזה אימצו את האבחנה בין יהודים לעברים ולאחר־מכן התייחסו באהדה ל"הוער העברי לשחרור לאומי" של הלל קוק בארה"ב. אף הם התייחסו בהתפעמות לתגליות אוגרית, ועסקו רבות בהיסטוריה הקדומה של "ארץ כנען". הבטאון Shem הפריסאי, רבעונם של ע. ג. חורון ושל ד"ר ג'ורג' בלומברג, הגיע באיזשהו שלב לידי עורך התחברה והלה הטיל על עלם צעיר בן שמונה־עשרה שנים ושמו יוסף אוסטרמן (אורי אבנרי בעתיד לבוא), שכיהן כמזכיר המערכת בחצי משרה, להגיב על הפרסום הזה. ואכן, אוסטרמן הכין מאמר מתפעל בשם "בין עבריות ויהדות" שנתפרסם בגיליון אוקטובר 1941. המאמר שר שיר הלל לשלב העברי בתולדות היהודים, שלב שבו שררו הגבורה ותאוות הניצחון והכיבוש. אחר־כך גססה הרוח העברית, מפני שניצחה היהדות שהיתה דת החלשים, ואילו הניבעל, הגיבור העברי, זוכה לתהילה. כשמגיע מחבר המאמר לעת החדשה, ציטט את ע. גורביץ חורון בקשר להגדרת האומה, שקבע כי אומה היא "חבר בני אדם בעלי שפה אחידה, תרבות אחידה ושאיפה אחידה, חיים בשטח אחד, שהם שולטים עליו, ושהוא שולט עליהם בכל ימי נפשם ובכל שרירי גופם". במרכז הסביר, כי הדם העברי התפרץ שוב כאשר התקומם על המציאות היהודית בצורת החסידות, ההתבוללות, המרקסיזם והציונות. הציונות הלכה בכיוון הנכון, אך לא קם בה העוז להינתק מתורת היהדות מהמרקסיזם, מהרכרוכיות הליברלית ואפילו מן הגולה. היא טעתה באימוץ השם "ציון" על כל מה שהוא מסמל במקום "עבר". כל זה, פחות או יותר, ברוח הכתוב בבטאון שם. אולם יוסף אוסטרמן התלהט יותר מדי והגיע התפעלותו מאותן אומות אירופיות היוצרות לעצמן עתה "מיתוס חדש, מיתוס מדיני, הדומה בכל המובנים לאמונתן המקורית. שוב עולה מוטר־גבורים גאה ושוב פורח פולחן הקרבנות העתיקים, המובאים עתה בשערי מתנות הלוחמים, לאומה, לגזע וקודם כל למנהיג הלאומי, המסמל את מושג הגבורה והאחדות הלאומית". גם בקרב היהודים מתעוררת "הקריאה הגדולה להתעוררות הדם העברי..." היא דורשת את מחיקת פרק היהדות מלוחות תולדה של הגזע העברי. היא דורשת את הרנסאנס הנשגב, את התחדשות הגזע העברי".

אוריאל שמח שתורתו שם הודה לארץ באפיק נוסף, ואף החליט לנצל את הרשימה ולהגיב על אותם יסודות בתוכה שלא נראו לו, ואגב כך להציג את תפיסתו ההיסטורית. לשם כך הכין מאמר תשובה וכותרתו "מכתב עברי". לאחר שהביע את הסכמתו לביזוי הכללי של המאמר ובעיקר לאבחנה בין יהודי לעברי, התחיל בפולמוס. הוא חלק, ראש לכל, על אימוץ המונח עבריות ועל הצגתו כצד שכנגד ליהדות. היהדות היא הן הדת היהודית והן כלל היהודים, כמו הנצרות. וכשם שאין הצרפתיות נגודה של איזו מסות עדתית־עולמית, אלא צרפת או האומה הצרפתית כך גם לגבי העברים.

הניבעל, גורס אוריאל, הוא אמנם גיבור, אך אינו גיבור עברי, מפני שלאחר מאות שנים של חיים מחוץ למולדת חדלו המהגרים הצידונים להיות עברים. כלומר, אין קשר לאומי שלא באמצעות זיקה ישירה למולדת, כשם שוושינגטון חדל להיות גיבור אנגלי ונהפך לאמריקאי. בכך הסתייג אוריאל יותר מעזיה גורביץ־חורון מאשר מאוסטרמן, שהרי גורביץ־חורון שם את הדגש על ההיסטוריה ועל הפיכת העברים ליהודים בכל אבן. היום התיכה, ואילו גישתו של אוריאל גרסה ניתוק גמור בין מה שאירע לעברים במולדתם ובין מה שאירע אחר־כך ליהודים בפזוריהם. אף בלשונו של אוריאל: "התודעה הלאומית איננה בגדר מטלטלים או תשמישי־קדושה שיכול אדם או קיבוץ לשאתם אל מעבר לימים. אין זו טלית ותפילין ועיקרי אמונה של דת שאפשר לשאתם בתרמיל או בלבב". היה לאומית אין בה קיום ואין בה ממש אלא במסגרת של המולדת, במסגרתה של המולדת בלבד". מכאן יוצא, שאין היהודים עברים כלל. כאשר היו העברים בשיא עצמתם לא היתה קיימת היהדות והיא עלתה רק לאחר שהתכונה העצמה העברית ובקרקע הפורה לא במולדת, כלומר בבבל. "היהודים אינם עברים באשר אין הם בני עבר; היהודים אינם עברים באשר מולדתם היא הגולה". במסתם שיתכן מאוד שעמד ביסוד מאמר התגובה הזה, קבע אוריאל במפורש שז'בוטינסקי (הכוונה לשרי כמובן, שהיה ידיד־נפש של ע.ג. חורון והמורה לדעה) מתבוננים ליגלגל חדש של היהדות" ולא לאומה עברית חדשה.

אוריאל התפלמס עם ההגנה הגזעית של אוסטרמן והסביר מדוע לא היתה יכולה היהדות, שעסקה בגיור נוכרים, לשמור על הגזע העברי ולאפשר לו לפרוץ עתה מחדש. ויותר מזה הוא אף שולל את תפקיד הגזע בעיצוב אומות וקובע, כי "לא הדם הוא הקובע את הנפש בהיות חברה, לא את הנפש הלאומית, גם לא את הנפש העדתית".

עתה הסביר אוריאל את השקפתו, כי לארבע התנועות שהזכיר אוסטרמן אין דבר עם האומה העברית וכי כולן צמחו במסגרות הבריתיות האנושיות אחרות למלוכין: היו אלה תנועות יהודיות שצמחו באירופה המזרחית. יש הבדל תהומי בין הציונות לבין התחייה העברית בארץ, שהולה עם "הדור העברי הדוש הראשון", של בני המושבות. דור זה הוא חלק מתהליך התחייה הלאומית שעבר על אזורנו בהשפעת אירופה: כמוה כמו התחייה הטורקית, המצרית וכו'. הציונות היא אויבת התחייה העברית, שכן היא מנסה לכפות עליה את עולמה המושגי. גם להגירה לארץ לא תרמה דבר, שכן לא תורת הציונות דחפה מהגרים, כשם שלא תורת ההתבוללות הביאה להתבוללות ולא תורת "עם עולם" הולידה את ההגירה לארה"ב. הציונות תותרת לכתוב "ארץ־קודש, ארץ בחירה, ארץ נכספת, חוף מבטחים" בשביל הפזורה היהודית, המהווה את מקור יניקתה ומטרתה הטבעית. בביקורתו זו על הציונות הרחיק אוריאל לכת מעבר לעורת שם של גורביץ, כשם שהדגישו את היסוד ההיסטוריאלי־מולדתי של הלאומיות הביאה אותו לביקורת גישתו ההיסטוריסטית. לשם נוחות הוויכוח אף הנעים אוריאל מערך הציונות המדינית המקסימליסטית והעדיף להתווכח עם הציונות היהודית של אחד־העם, שמטרותיה היו בעיקרו של דבר בלתי־מדיניות־ריאליות.

אוריאל שלח את מאמר תגובתו למערכת התחברה, אלא שזו סירבה לפרסמו. אך בכך נפתח פתח למגע, תוך מהלך קצר הרישה, עם אורי אבנרי (יוסף אוסטרמן), שהתמיד שנים רבות. בנימין קנרשטיין (תמוז בעתיד לבוא), שהיה חברו של אורי אבנרי וכבר נמנה עם המידי של אוריאל, הפגיש בין השניים. לפגישה הביא אוריאל את "קביעות..." וניסה לשכנע את אוסטרמן־אבנרי בצדקת רעיונותיו. לאחר שנים, בשנת 1978, זכר אוריאל, בתגובה לידיד שביקרו על יחסו לאורי אבנרי, את הויכוח בינו לבין יוסף אוסטרמן בסתיו 1941 וכי הוא, אוריאל, שלל או את גישתו הגזענית של אוסטרמן ללאומיות. הוא ידע להסיח באוסטרמן־אבנרי את האשמה החריפה, כי האחרון הציע לאוריאל להיות "אלפרד רוזנברג שלנו" – התיאורטיקן הנאצי של הלאומיות העברית, ואילו אוסטרמן נועד להיות "היטלר שלנו". הכל רק שאוריאל לא ביקר באותה הרישות את עצמו ובשרד על השתמשו בשם בעין קטבת כתיאור לחיבור רעיוני שהתכוון לכתוב.

יחד עם עיסוקיו הפוליטיים־רעיוניים וההתמודדות היום־יומית עם קשיי פרנסה תכל משפחתו קשה (רעיה שסבלה מחולשה קשה בעת הריונה ובשנה הראשונה לאחר הלידה), מצא אוריאל זמן ויכולת להתמסר לעיון ספרותי מעמיק. בשנת 1941 הכין את חיבורו הראשון בתחום חקר הספרות, המוקדש לשיר הראשון במחזור השירים הנקרא "נפילים" בקובץ אבני בוהו לשלונסקי. את המאמר הזה הציג אוריאל לכתב־העת מאזנים, שאז ערכוהו ד"ר צבי וסלבסקי ויעקב שטינברג. הללו סירבו לפרסם את המאמר וגם התערבותו של ישראל זמורה לא הועילה. במקום פרסום, זכה אוריאל שמישהו מחברי מערכת מאזנים הפיץ שמועה, כי אוריאל כותב ספר נגד שלונסקי וכמובן שקרנו לא עלתה עקב כך בקריית־ספר הישובית הקטנה. כמעט שתי עשרות שנים נקשו עד שמאמר זה ראה אור בסופו של דבר בקשת.

מלאכת פענוח השיר וניתוחו ארכה לאוריאל שלושה שבועות תמימים. בשאלת השאלה, כפי ששאלה בתבונה דבה ש. שפרה, עורכת קובץ מאמריו של אוריאל בענייני ספרות, מה טעם מצא לעסוק בכך בשנת 1941, שבע שנים לאחר הופעת אבני בוהו בדפוס. השיר מתייחס כביכול לנפילת הנפילים בכריעה, למרגלי הר נבו, בתפילה. אולם, זהו מראית־עין. מהותם הפנימית של הדברים היא הנפילה הקשורה בארס, באשה הגורמת לנפילתם, אף כי דמותה נרמזת אך בקושי בשיר עצמו והדבר מסתבר תוך ניתוח משנה של השיר עם אלה הבאים אחריו במחזור. מסקנתו של אוריאל היא שגם האהבה, כמו ממלכת הארץ, נקנית בכוח, באכזריות, בחרב. ואכן לא אחת בחייו של אוריאל נוצר הרושם הברור, כי האשה כמו הארץ, נתפסת על־ידי אוריאל כאובייקט לשליטה ולשעבוד גמור. שאם לא כן ימוגר. ואינך יכול שלא להיזכר מה עלה בגורלו של הגבר, בשיריו המוקדמים של אוריאל, כמו "במסגור" או "עשירי למבניך", שלא כבש כי אם נכבש הנוכרייה.

ב־18.10.42 נפטר יואל היילפרין, אביו של אוריאל. קשריו של אוריאל עם אמו התהדקו עוד יותר. ביתה בתל־אביב ואחר־כך ברמת־גן נהפך למעשה לביתו בכל תקופת שהותו בתל־אביב, וכיוון שתקופות אלה היו רבות, מדרך הטבע התהדקו הקשרים ביניהם. פנינה היילפרין אימצה אף היא את רעיונותיו של אוריאל, והתערבה למעט כאשר השבה שקטנה, לחמה את מלחמותיו והפכה למשענתו הנאמנה בשעותיו הקשות. ייתכן שהיה מסוגל במשך הזמן לוותר על הומיות בינוסין עם אשתו ונשים בכלל עד שאהיר השביים, מפני שאמו, שהאריכה ימים ונפטרה ב־1980 (שנה לפני אוריאל) תפסה מקום מרכזי בחייו. פנינה שנשמרה היטב בחייה הארוכים והיתה בעלת אישיות מרשימה, נראתה צעירה מכפי גילה ושמרה על צלילות דעתה כמעט עד סוף ימיה, ואילו אוריאל הזה נראה זקן מכפי גילו. לפיכך נחשבו לא פעם לזוג ידידים, ולא לאם ובנה, וכמובן שהדבר הנעים מאוד לפנינה. וכך בחורף 1946 לגילה חברתו על אמו: "שבתל־אביב באת אמי ועלי לסור אליה כמעט יום יום בהיותי כאן: שעצוב לה מאוד, המסכנה, וקרוב אני עמה מאוד."

תרבות וספרות

איתמר לוי

דיבורים על דיבורים על אמנות על אמנות

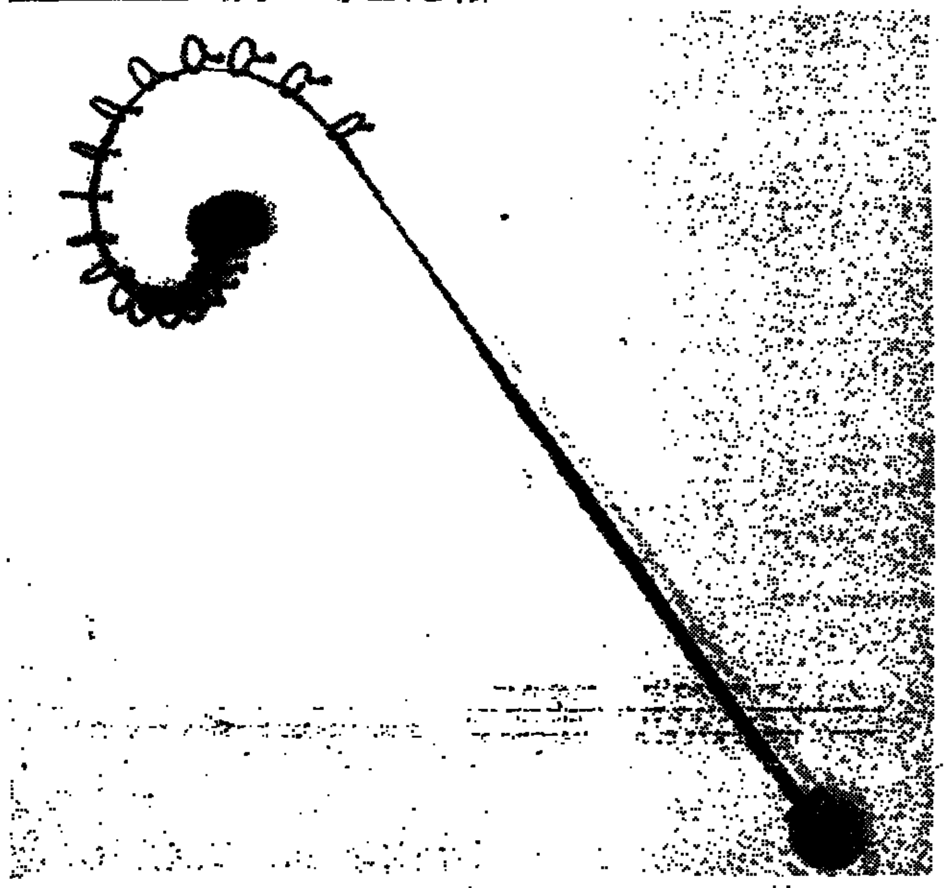

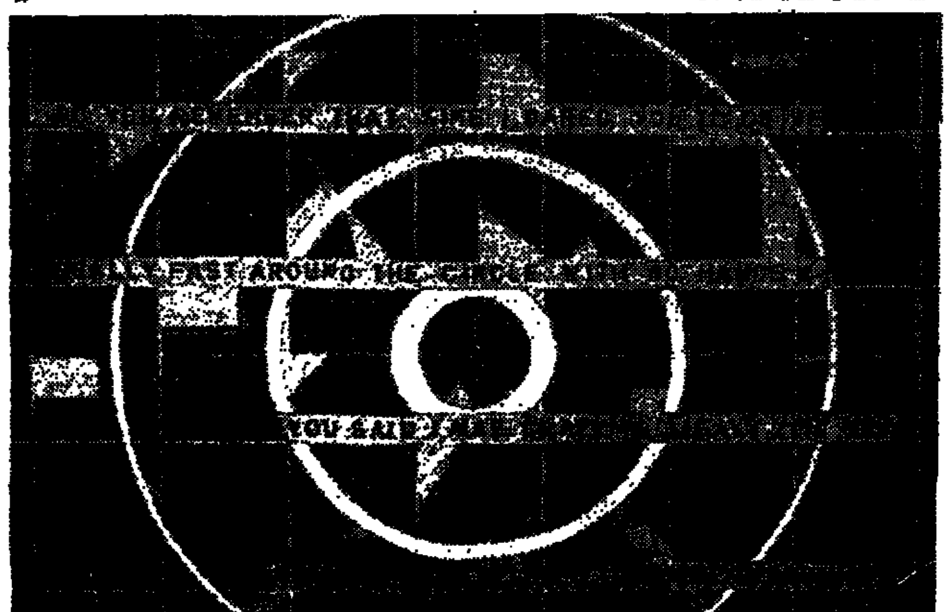

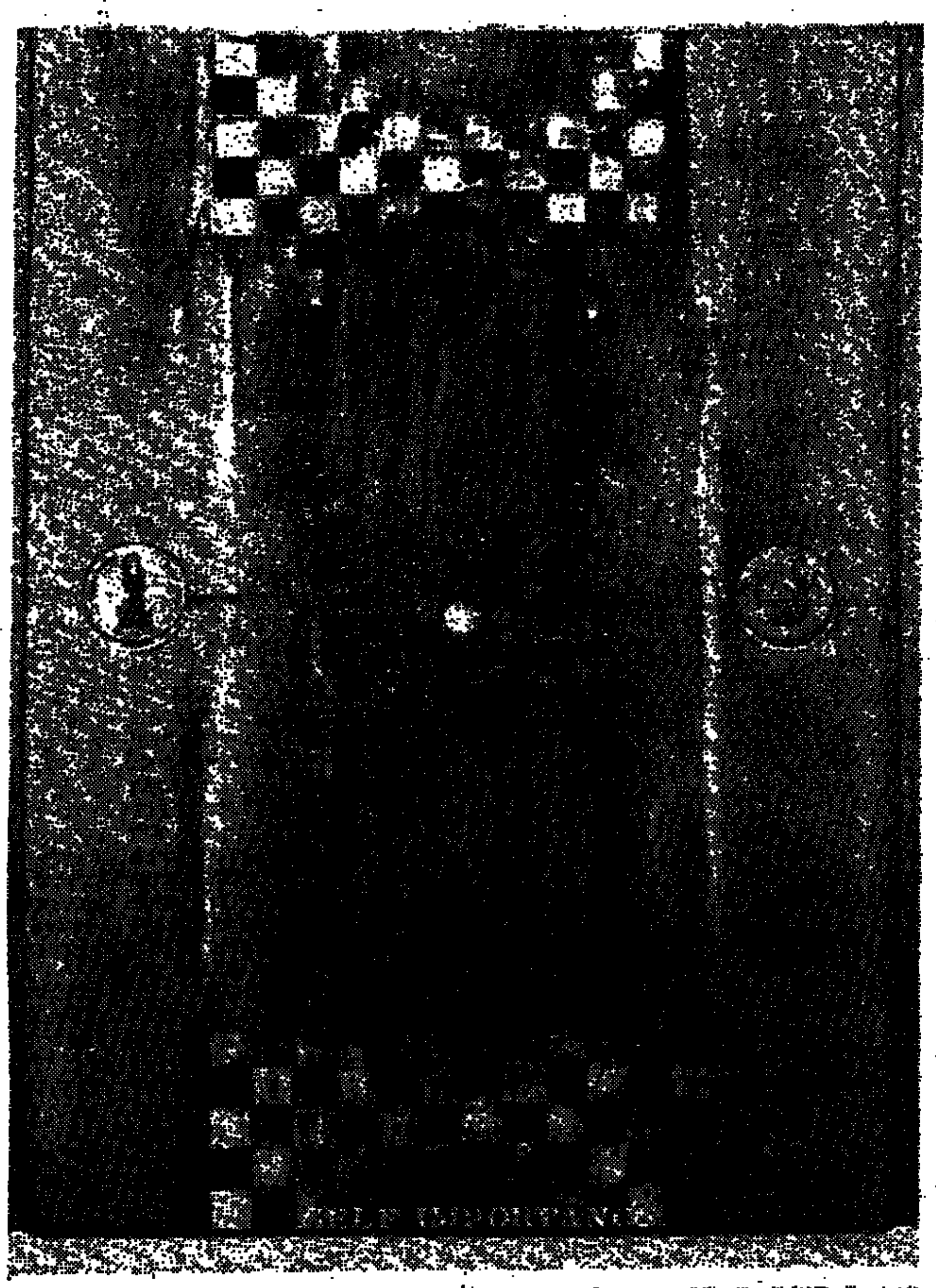

העבודות (מימין למעלה, בכיוון השעון) מאת מיכל נאמן, משה גרשוני, דגנית ברסט, דניאל זק, ג'ניפר ברילב.

1. האיש בעל השלפוחית התפוחה

מבקר אמנות נתפס אולי על ידי אחרים כמי שיש לו טעם, ידע או הרגלי חשיבה המאפשרים לו לפרש ולהעריך ציורים. לפי ראייה זו המבקר הוא מעין מכשיר, מסחטת בשר למשל, שמזינים אותו בציור דרך העיניים והוא פולט רשימת ביקורת דרך היד, אך החשוב מכל, המנגנון, החבוי אי שם בפנים בין העיניים ליד.

גם אני מתפתה לעתים לראות את המבקר בצורה דומה ואז מתעוררת בי סקרנות להכיר את המנגנון הפנימי, ואני מתחיל להתקרב אליו, לבדוק אותו מבפנים, ואז קורה דבר די מוזר. המנגנון אינו דומה עוד למסחטה או למכונה כלשהי, גם לא למחשב או לספרייה או לבית משפט. אין לו צורה כלל. המנגנון מורכב ממלים. לעתים מוקרן לרגע על המסך ציור או פרט מציור, אך מיד נשמעים קולות הצופים מתוך החשכה, זה אומר על הציור כך וזה אומר אחרת, זה מסביר את הרקע ההיסטורי וזה מצביע על המשמעות הפסיכולוגית, זה מתעקש על הפרשנות המקובלת וזה נזכר במישהו שהוא ראה בגלריה ובגללה לא הצליח להתרכז בציור ועל כן כעת הוא מבולבל כל כך. איך נוצר בכל הדיבורים האלה מאמר ביקורת? שוב אפשר לדמיין עדר של תלמידים רועשים בכיתה, המשתתקים בהדרגה כשהמורה נכנסת לחדר, ואז מתחיל בכיתה דיבור חדש, מסודר ותכליתי, אך דימוי זה מניח שתמיד יש מורה שתיכנס לחדר הרועש ותנהיג בו סדר, כלומר שבתוך המבקר יש מבקר קטן המסוגל לנהל את העניינים. ואכן, כך אנו רואים את עצמנו לעתים קרובות, לא רק בתחום הביקורת אלא כמעט בכל תחום. אך אפשר גם לראות את המצב אחרת. ייתכן שהתכונה המרכזית הדרושה למבקר היא שתהיה לו שלפוחית מלל גדולה ותפוחה מהממוצע, מעין מיכל שיהיה מסוגל לאגור ולשמור דיבורים רבים מהרגיל בענייני ציור. רבים מהדיבורים נושאים תוויות האומרות מי אמר את זה ראשון, מי הסכים ומי התנגד, מה יהיו התגובות הצפויות כשהאמירה הזו תיפלט מהמיכל ותופיע בדפוס. וגם התוויות האלה הן חלק מהדיבורים, ולפעמים קשה כבר לדעת מי אמר מה, האם זה משהו "שם בחוץ" או שמא זהו דיבור ממקורות פנימיים. הקו הדק בין הפנים לחוץ גם הוא הופך לדיבור על פנים ועל חוץ ועל קו גבול מיתולוגי שעבר אי פעם ביניהם. המבקר, על פי ראייה זו, אינו מסחטת בשר ואף לא מורה בכיתה אלא מרכזת טלפונים אוטומטית המפנה דיבורים ממקום למקום. המרכזת מלאה מלל, ואם המלל זורם בערוצים הנכונים איש לא יטרח לשאול אם המרכזת עצמה יודעת לדבר ו/או אם יושב שם מרכזן. חזי לסקלי, בספרו חיבור וחיסור, מתאר מצב דומה: "המלים עברו דרך העולם / כמו להקת ציפורים. / כעת אין דבר בעולם. / אפילו העולם לא בעולם".

2. נחום תקום והמתחזים

השיעור המאלף ביותר בעיני בכתיבת ביקורת הוא הגילוי עד כמה מעשה של פירוש, של מתן משמעות מילולית לציור, יכול לפעמים להיות שרירותי ושטחי. מבין כל הדברים, כל הדיבורים שאפשר לומר על ציור מסוים, נוצר דיבור מרכזי וכמה דיבורי משנה, וכבר יש לפנינו מבנה – מבנה מאמר הביקורת, האנלוגיה – מבנה הציור. הפער בין חוויית הצופה העומד בגלריה ומביט בציור, לבין מאמר הביקורת, הוא פער מדהים, ומכיוון שהמבקר היה פעם צופה הוא חייב להיות מסוגל להכיל במיכלו התפוח את שני המצבים – המצב הכאוטי והמצב המובנה, המצב הלא מילולי והמצב המילולי התלוש. קשה להישאר במצב מפורק, אך קשה גם להישאר תקוע בעמדה. המצב המפורק מעורר חרדה והמצב המאורגן מין ספקות. האקזיסטנציאליסט אומר: להעלם ולהפציע, הספקן מציג כל החלטה כאשליה שבאמת יש מדה של כבנות לכיתה והשתלטה על העצמים. הדיבור הנאה בגבליים של אדגוף נגיעה ביישות עצמה, נגיעה בחוויה הבסיסית ביותר של חיים, ומלו רדיפה ראה בהם ציור, סימן שלא ברור בדיוק מה הוא מסמן ועל כן אפשר לומר עליו הרבה דברים, בין השאר שהוא "נוגע ביישות עצמה". אך ברגע שאמרת זאת חמקה ה"יישות" מבין המלים. סוזי־לאנה אלפרס רואה ברמברנדט את מי שהמציא את תפיסת העצמי האותנטי והכין בכך את הדרך למודרניזם, אך בד בבד היא מנתחת גם את מפעלו של רמברנדט כייצור ושיווק מוצרים המכריזים על עצמם שהם "רמברנדטים" אותנטיים. למבקר אין כמעט מפלט מן המלכוד הזה, שכן גם אם דיבר על חוויית הפירוק הוא כבר יצר מבנה תלכוד בסבך המלים. הארגון הפוסט־מודרניסטי עשיר בדיבורים על עולם מקוטע ושרירותי, על תודעה מפורקת, על שפה פרגמנטרית, על קונוונציות של אשליה ושל משמעות, על תרמיות של אותנטיות, עצמיות ופנימיות. המלים שואפות לומר משהו יציב על דיבור נייד, על אמיתות בעלות טווח חיים קצר ביותר.

הפסיכואנליטיקאית פיליס גרינאקר שחקרה מרכיבים באישיותם של אמנים הצביעה על תחושת ההתחזות שרבים מהם חווים. העין המופנית פנימה אינה מצליחה לתפוס מאין בא הרעיון החדש, מה אומר הדימוי שנוצר על הבד, איך מצליח האני החלש והמבולבל שבפנים לארגן את המלים לכדי דיבור ברור. ייתכן שחוויה זו מרכזית היום יותר משהיתה בעבר, ייתכן שיש לה יותר לגיטימציה, שכן שאלות על אמת חיזוק, אותנטיות והתחזות, על היחס בין חוויית העצמי לבין האמירה שבציור, נהפכו לעניינים מרכזיים באמנות. לא מדובר רק בציור. גם הספרות והשירה עסוקות בשאלה הזו. כשחזי לסקלי שואל "האם היזכרות בריקוד שלא נרקד /היא ריקוד ממשי" הוא בתוך עולם שהיטשטש בו הגבול בין הריקוד לבין הדיבור על הריקוד (ההיזכרות). הציירת ג'ניפר ברילב פועלת בתוך עולם דומה. הריקוד והדיבור התחלפו בנסיעה במכונית במעגל והדיבור על הנסיעה. וההיזכרות בריקוד מופיעה כשאלה (בתרגום גס: "האם אתה זוכר ששאלתי אם תעז לנהוג מסביב לכיכר ללא ידיים ואתה אמרת שאני מופרעת ואני אמרתי שיש לך תחושת אחריות של המעמד הבינוני". בסיפור לא קורה כלום. לא ברור אפילו אם הדברים אכן קרו. הצופה עד רק לדיבור על היזכרון של הדיבורים על הבהייה השיגעון שוכן קרוב מאוד. כשהדובר מסיר את ידיו מהגה הדיבור, מכונית השירה סוטה אל תוך השיגעון, אך בו בזמן נראה שלרגע רצתה הזוכרת לעשות משהו שאינו דיבור.

בקולנוע לא תיתכן אולי התמכרות כה קיצונית מפני שמדי שנייה נוצרת האשליה מחדש, אך ברבים מסרטי העשור האחרון מתגלגלת, בנוסף לעלילה האשליתית הרגילה, גם עלילה מפרקת ומבטלת החושפת את הקונוונציות של יצירת האשליה (וכמובן, יש להוסיף, קיים כבר רפרטואר מובנה של קונוונציות של פירוק. שתי הדוגמאות נוספות, מתחום הפיסול והפסיכולוגיה, יעזרו אולי להמחיש שהדיון אינו מוגבל לתחומים אמנותיים צרים, ושיש כאן טענה קיצונית יותר.

3. טעות בין־משרדית

מה יותר רחוק מדיבורים על אמנות מאשר ענייני ביטחון, ומה יותר ביטחון מאשר בור הפיקוד של המטה העליון של צה"ל? הנה תרם משרד הביטחון לתקציבו המבולבל של משרד החינוך והתרבות, ובנה במקומו, בדיוק מול הכניסה למוזיאון תל־אביב, פסל נפלא. לא אתפלא אם מגדל האמנות של המטכ"ל יהפוך לסמל העיר ועוד נראה אותו על גלויות ופוסטרים ואולי גם ביציקות גבס או ברקע לצילומי חתן וכלה (אחרי הכל עדיף מגדל נישא על פני שמש השוקעת כבר בתחילת הדרך). וכעת ברצינות – מה מבחין בין המגדל הביטחוני לבין פסלו? לפני כשבעים שנה פירק מרסל דישאן במהלומה גדולה את מושגי הקדושה, הנשגבות והביטוי האקספרסיבי והאותנטי, כשהציג בגלריה אסלה או גלגל אופניים. הסיגנליזם והאמנות המושגית הפכו את עצם השימוש באובייקט המוכר למנגנון. היום מתאושש הפיסול ממה שנראה כמות קליני של עשרים שנה. מסתבר שהיתה זו רק תרדמה עמוקה והפיסול התעורר ממנה עם הארה גדולה. אם להיות פסל משמע להיות קונוונציות של ייצוג האשליות של משמעות המתמוססות באופן תלת־ממדי, הרי אין צורך לפרק את האמנות כמו שעשה דישאן. להיפך, אפשר לפרק את כל השאר. שכן, הביטוי מביכים והארמה אינם קונוונציה תלת־ממדית של משמעות? אם בפיסול אין ייחוד, אם אין בו ביטוי רגשי אותנטי, הוא הופך לשווה ערך לכל חפץ מעוצב אחר. מקל פלסטיק עם שערות ניילון בקצהו נקרא מברשת שיניים והוא נושא עמו שובלי משמעות היגייניים. המישחה, בנער ביה"ס־פר לעיצוב, תכבן אותו לבמות ולבני־

התיבה המסורית הנקראת תורה, וכל פריט הנמצא בתוך הארון, הבדהב, ממתבצה (שוב אסוציאציה דגלית) עד הצבית, והנה חזרנו למגדל הביטחוני. האמרד שבמגדל אין ביטוי רגשי אותנטי, הפיסול ישיב ששום דבר אינו "כד־טרי" ואינו "אותנטי". בתערוכות "בירורק עכשיו" ו"צבע טרי" במוזיאון ישראל אפשר היה להתרשם מהשימוש הרב שעושה הפיסול היום בחפצים שעוצבו על ידי לא־אמנים – כיסאות ומכונות, צעצועי ילדים, כדורסל, אריזות מזון ומכשירים מדעיים. אפשר לטעון כי השיקול העיקרי בעיצובם של חפצים אלה אינו אמנותי אלא פונקציונלי, אך הפיסול ישיב שכשם שהערכים הצבעתיים אינם אלא קונוונציות של משמעות, כך גם הפונקציונליות היא רק מוסכמה. כשבית או מכונית או מנורה מעוצבים בקווים ארוכים וישרים אנו קוראים לכך פונקציונליות. כשאפשר לשבת על זה או לנוח בזה ציפורניים או לשים על זה אגסנה, זה פונקציונלי. אך גם הפונקציונליות של כיסאות או של מגדלי אבטחה עוברת שינויים ואופנות. הדף של "הורשה" מעוצב בפונקציונליות שונה מהדף של "המוריף" כשם שציור דיוקן מעוצב בפונקציונליות שונה מציור נוף, וכל מגנון עיצובי נושא עמו משמעויות שכולנו מכירים, גם אם לא נוסחו עד כה בדיבור מפורש. הגבולות בין פיסול לבין ארכיטקטורה, הנדסת מכונות, עיצוב כלי בית או מכשירי אלקטרוניקה, נפתחו. הגבול היום אינו קשור כלל בתכונותיו של האובייקט אלא בכוונה ובמגע המלל המלווה אותו. המלל, בנוסף להיותו אירוני, מפוכח ומפורק, הוא במידה רבה מלל הדוניסטי המציג את העושר החדש של הפיסול במחוזי הסביבה שנהפכה לטקסט ובמשעולי העיר שנהפכה ליער של סימנים. המלים של חזי לסקלי: "היפרדו מהסמלים / (כלומר מכל רכושכם) / ואקח אתכם / למקום נכון / יותר".

4. ראש מדבר

הביטוי "ראש מדבר" (talking head) לקוח מהארגון של אנשי טלוויזיה, והוא מתייחס, משהו כמשמעו, למצב הבפוך שבו הדימוי היחיד על פני המסך הוא ראש מדבר. לצלם הטלוויזיה מותר לשכוח, לצורכי עבודתו, שלפניו אדם שלם, ולהתייחס רק לקטע הרלוונטי לצורכי המסך. מה שאפשר לפסיכולוגיה בפסיכולוגיה הקלינית נפוץ בעשורים האחרונים הארגון האקזיסטנציאליסטי, הדוגמה הבולטת ביותר לכך היא בכתביו של האנליטיקאי הבריטי רב ההשפעה דונאלד ויניקט, המבחין, ברוח היידגריאנית, בין העצמי האמיתי והעצמי המזויף כשתי המערכות הנפשיות המשמעותיות. העצמי האמיתי נתפס כפנימי, פגיע ונסתר יותר, ורק הוא יכול להוות תחושה של קיום וממשות, ואילו העצמי המזויף נתפס כמנגנון המתווך בין הפנים לבין החוץ. אין להיחפז לזהות את העצמי האמיתי כטוב ואת המזויף כרע, שכן העצמי האמיתי יכול להיות גם קנאי או אכזרי לאין שיעור, והמזויף יכול להיות ממתן, מעדן ומגונן. בכל מקרה, ברור שמדובר במושגים ערכיים טעונים הנושאים עמם תמונת עולם המחולק לפנים וחוץ, עומק ושטחיות, אמת וזיוף, פרטיות ומוכנות. בשנים האחרונות עמדו המושגים האלה במתקפה קשה שחשפה את הקונוונציה המערבית, המודרניסטית) שהם מייצגים. מאיזו בחינה האמת יותר "שני מיות" או "ממשית" מהזיוף? האם דברים שאני מזהה כחלק ממני אך אני מתנכר להם הם חלק מהעצמי שלי? במקום המושגים האקזיסטנציאליסטיים מוצעים היום מושגים המתארים את העצמי כקובץ של נאראטיבות, תסריטים או בעצם דיבורים, מודעים ולא־מודעים, שאדם מספר לעצמו על עצמו. קיים הסיפור שלי כילד, כבן, כקורבן המאורעות ההיסטוריים, כגבר, כבשלות, כהצלחה, כחוסר דעת הבבעל עמרות. קיים הסיפור של העצמי האמיתי וקיים הסיפור של העצמי המזויף, ובגישה קיצונית יותר – הסיפורים יכולים לדבר על העצמי כדבר מרכזי, אמיתי וממשי, או שהסיפור אינו הופך את העצמי לדיבור הנובה חוזה את עצמו, ואז האדם תופס את עצמו במקוטע, מאוויי ולא־ממשי. במלים של חזי לסקלי – "העבריות מלמדת אותי / לשפשף / את / פני / בקיר / ולהבדיל בין פני / לבין קיר".

אין בכוונתי להיכנס לוויכוח בין שתי התפיסות, לשאול אם חזי לסקלי היה יכול להבחין בין פניו לבין קיר גם בלא השפה. ברור שהגישה המפרקת נתפסת כיותר קרה ומרוחקת, ואכן זה כך, שכן כדי לפרק את מושג העצמי יש להתרחק ממנו. זוהי מתקפה מפורדת ביותר החושפת חוויות של חוסר משמעות, חוסר מרכז, מוות. ברור שלא מדובר על פירוק מוחלט, רק על הבצה של רגע. יש תמיד משהו המקמק הממשיך להתקיים אך קשה לדבר עליו. ייתכן שהמתקפה המפרקת הזו רק מחזקת, בטשטוש של דבר, את תפיסתו של היידגר של הוויה בסיסית ביותר, היישות (being) הנמצאת מעבר לכל פירוק. בהקשר הנוכחי נתמקד בטענה, אותה אנסה להמחיש בהמשך, שהמתח הזה בין החשיבה המפרקת לבין האמת המתפרקת והחומקת מפירוק, הוא במוקד עיסוקם של אמנים אחרים בארץ.

5. דיבור על דיבור

לפני כמה חודשים כתבתי על הציור "חלום יוסף" של מיכל נאמן. בציור, כמו בחלום, עשרה כוכבים והשמש והירח המקיפים כוכב מרכזי בודד. כן מופיעים בציור בגד ריק (כתונת הפסים) ועיגול קטן בבריכה. פירשתי את הציור כדיבור על תחושת עצמי קטן וריק, כנרקיס המשתקף בבריכה ורואה שהמעטפת (הבגד) ריקה. בניגוד לסיפור המיתולוגי ולחלום המגלומאני של יוסף. זמן קצר אחר כך פירש רוד גינתון את אותו ציור והדגיש דווקא את הניפוח הנרקיסיסטי, את העובדה שכל פרט בציור הוא חלק מהעצמי. היום איני בטוח שיש סתירה בין שני הפירושים. בעבודתו של האמן, גם אם הוא מרבה בצניעות, יש חשיבות עצמית. כל ציור מכריז על עצמו כדבר חשוב. כדי לא להיות לכודה בתוך אשליית החשיבות העצמית (או אשליית הצניעות), הפשטת אותה מיכל נאמן לנושא הציור ומפרקת אותו. בציור Self Importance מופיעים שוב הבגד הריק והשתקפותו, והעיגול המרכזי הקטן ביניהם. הציור אינו וידוי אקספרסיבי, הוא אינו ביטוי בגוף ראשון של חשיבות או חוסר חשיבות. הוא דיבור בגוף שלישי על חשיבות עצמית. הבגד הריק הוא מעטה חיצוני מעוצב, ועל כן (כפי שראינו בקטע שעל הפיסול) הוא קונוונציה, מסמן מוסכם שהמסומן שלו, הגוף שבתוכו, נעדר. יש בו אולי חשיבות, אך האם הוא "עצמי"? הכדור שבמרכז, באזור אבר המין, האם הוא מגלה, סמל לעצמי אמיתי, או שמא הוא קונוונציה נוספת, ממש כשם שמבט הצד הסקל המצויה בשני הצדדים היא מוסכמה ובדיונית של ערך מסוים, לא גבוה במיוחד. הדבר הברור ביותר שאפשר לומר על הכדור הוא שבניגוד לכל שאר מרכיבי הציור המעוצבים על־ידי. אלה השטחים מכבעם (לוח השחמט, הבגד, המטבע), לכדור יש נפח, ואף על פי שאפשר לראות רק את פני השפה שלו, יש לו פנים. הכדור הוא במרכז, החשוב מכולם, אך גם המקמק והאולם מכולם. במידה מסוימת זהו הדיבור על השתיקה.

הכל בציור הזה הוא דבר היפוס, וכיצד נוכל לומר אם יש או אין כאן חשיבות עצמית? ברור רק שיש כאן דיבור על חשיבות ועל עצמיות. על ציור אחר של מיכל נאמן כתוב MIMICAL. אם זו כותרת הרי זו כותרת מודה כמד־קצת המעידה שהציור הוא חיקוי של משהו, אך אין זה ציור מימטי, ואם כך יש בו מימיקה של משהו אחר. אולי אין זו רק כותרת הציור אלא גם החתימה – ממיכל, ואזי החתימה היא גם שאלה – מי (היא) מיכל? ושוב הפרט בציור המצביע על אותנטיות העצמי העומד בסימן שאלה.

בעולמה של נאמן כל מחשבה וחוויה סובייקטיווית נהפכת לנושא השיחה, היא עוברת הזרה ומתרחקת, אך בו בזמן ממשיך להתקיים גם חלק המקמק הבורח מפני השיחה, הכל אשר אפשר לומר עליו הוא שאי אפשר לומר אותו. "האני מפליג / האני אמנה / הכיסו, / האנייה מפליגה", כותב חזי לסקלי.

6. החור השחור חוזר שנית

בעבודה של דגנית ברסט הוגדלו פנים ועירות, פרט מתוך צילום קבוצתי. הצילום הועתק ברישום דיו, ושוב צולם והוגדל. כעת, בעיתון, הוא עבר גלגול נוסף. הוא מופיע כרפרודוקציה מוקטנת של המקור, שגם הוא מורחק בשלושה או ארבעה שלבים מהמקור "המקורי" – האשה שבתמונה. אך גם מי שאינו מכיר את "ההיסטוריה" של הצילום הזה ואת כל שלבי התרגום שהוא עבר, יכול לראות מיד שזהו צילום מחוק במקצת, ולא ברור איך התרחק כל כך מהעולם המוכר לנו. אין מבצן העיוותים בדיוק, מאיפה באו הגילולים הבהים הללו ופלשו אל תוך הפנים? האם לא רק "שנת התבונה" אלא גם הדיבור מוליד מפלצות? ומבד שני, כיצד התרחבו הלחיים, הסנטר, האף? הטקסטורה הגרגירית שלהם היא גם הטקסטורה של הרגש. העור כאילו התקלף ובמקומו הופיע נייר הצילום עצמו כסימן, כתחליף לעור. האם הדמות הזו קיימת בעולם תלת־ממדי או שזוהי האם מאחורי הפנים ואולי יש פנים?

בתולדות האמנות נתקלנו פעמים רבות במצלמה, בקמרה אובסקורה, כדימוי לתודעה האנושית. דימוי זה משקף תפיסת עולם של עומק, של הבחנה ברורה בין פנים לחוץ, בין עצמי ולא־עצמי. אצל דגנית ברסט לא המצלמה אלא נייר הצילום הוא הדימוי המרכזי, והשאלה אם יש בעולם המוצג קיימת הדמות הזו, היא שאלה שקשה לענות עליה. כמו דימויי הנהיגה של ג'ניפר ברילב, הריקוד שלא נרקד של חזי לסקלי, הכדור המתכנס אל תוך עצמו של מיכל נאמן, כך גם יישותה של הדמות בצילום של דגנית ברסט. כולם חומקים מהדיבור עליהם, זה דיבור, כמו גבון רעב, רוצה לכרסם דווקא באותה יישות חמקנית. היישות הזו, שנוברים אחריה, ושמגייסים את כל אמצעי השפה כדי ללכוד אותה, היא בדיוק אותו דבר שאי אפשר לדבר אותו ואי אפשר לפרק אותו. אפשר רק לדבר על הצלחתו לחמוק מבין מלתעות הדיבור.

הדיבור המפרק הוא תמיד אגרסיווי, וככל שהוא מתקרב אל לב לבו של העצמי, הוא מעלה חרדה גבוהה יותר. כשמגיעים (לרגע, להצצה בלבד) להכרה שכל מה שאתה יכול לומר הוא דיבורים בלבד, ושאת הבהותי ביותר אי אפשר לומר, מגיעים אל סף המיסטיקה, או לדיבור על המוות, או על אמנות החווית כה בסיסיות וכופסטות שחייבים לאמץ עמדה הדומה לעמדה דתית. שכן רק עמדה כזו מאפשרת לדבר על מה שמעבר לדיבור. בכמה מאמרים הצעתי לאחרונה קריאה של מוטיווים יהודיים באמנות הישראלית. הנקודה היהודית שעליה הצבעתי היתה היחס האמביוולנטי כלפי הדימוי, הספק לגבי יכולתו של המסמן להתייחס למסומן (לפחות כשהמדובר בתפיסת אלוהים או השואה). במאמר הנוכחי אינני מעלה כל נקודה יהודית ספציפית, גם לא נקודה דתית בהכרח, אולם אני מצביע על אמביוולנציה דומה. יש בציור היום, דווקא מתוך נקודת מוצא ספקנית ופרקנית, דיבור עקשני, המופיע בצורות רבות, על מה שאינו ניתן לאמירה. הניסיון לדבר על מה שמעבר היה קיים אמנם לאורך כל תולדות האמנות, אך בעבר הוא נסמך על אמונה דתית או על אמונה בממשות העצמי או על ביטחון בכוחה ובתוקפה של השפה. התפרקות האמונה הדתית, מושג העצמי ושפת הציור עצמה, ערערו את האפשרות לדבר בבטחה על חוויית יישות כלשהי. יש זרמים באמנות המקבלים היום את המצב הזה כהיתר להילולת חופש הדוניסטית, בבחינת – אם הכל דיבור אז אפשר להגיד הכל. אך קיימת גם המגמה הקשה יותר, שבה אני דן במאמר הנוכחי, המגמה השואפת לנבור דווקא בחור השחור, לדבר על גבולות הדיבור. אצל חזי לסקלי יש לעתים קרובות כעין התענגות על חוסר אפשרותן של המלים לגעת, אך לעתים אפילו המחול המעודן ביותר נתקל בסלע. "המחול הוא דומם / הנשאב אל תוך עצמו, ללא תנועה. / אך / המחול הוא גם לוהט עיקש".

7. עוד שתי דוגמאות ו(כמעט) גמרנו

ציורו של משה גרשוני משתלב במידה חלקית בלבד עם המגמה המפרקת המוצגת במאמר הנוכחי. לכאורה הוא שותף לרבים מסממני הספקנות. הציור "לשכן שמו שם" מצויר על קופסת נעליים שנפרמה ונהפכה לצלב, הגבול בין העיצוב הפונקציונלי החילוני ובין הסמל הדתי מיטשטש. הנעליים, הקרקע, נהפכו לשמים, שאליהם מצביע גם החץ המצויר. מגן דוד צהוב מופיע על רקע כתום עכור ומערער על ההבחנה בין סימן מוסכם לבין הקונקרטיות של מיצי הגוף. יש כאן מתקפה מפרקת על ההיירארכיה של השפות – שפת קודש וחול, רוח וגוף, יהדות ונצרות, מסמנים ומסומנים. והעיקר, היישות שעליה מדבר הציור, מרומזת אמנם אך נעדרת – החץ מורה אל מחוץ למסגרת, הכותרת מדברת על השם שאינו שוכן, שאינו יכול לשכון, כאן, והחזרה על הש' ש' ש' רק מרגישה את השתיקה המובלעת בכל אמירה. אולם הפירוק של גרשוני אינו רדיקאלי כמו של נאמן או ברסט. הספקנות אינה מוצגת נגד עצם האפשרות לדיבור ישיר, ופירוק מושגי העצמי והאלוהים אינו מוחלט. גם כשגרשוני מדבר על ספק או על כפירה ברור מי כאן מאמין (או כופר) במי. כשמיכל נאמן כותבת על ציור "קדוש קדוש קדוש ה' צבעים", האירוניה שלה מוחלטת – הצבאות לא קדושים, גם הצבעים (שפת הציור) לא, ואי אפשר כלל לומר את הקדושה. כשגרשוני מעלה את האפשרות של "אל מלא רחמים שוכן בכתמים", האירוניה שלו חלקית בלבד, והוא באמת שואף ליצור כתם בעל משמעות שמעבר. כשם שהספקנות של גרשוני היא אקזיסטנציאליסטית ואינה נובעת רק מפירוק השפה, כך גם הפתרון שלו אינו מוכן לקבל עליו את מגבלות השפה. בדומה להיידגר שמושג היישות נמצא בשבילו מעבר לפירוק, כך גם האפשרות של רחמים או של אמונה אצל גרשוני.

הדוגמה השנייה, מעבודתו של הפסל הצעיר דניאל זק, משתלבת יותר במגמה הפירוקית. במרכז העבודה דגם ברונזה קטן של אבר מין גברי, מעין בובת סמרטוטים מפרמשת, שממנה יוצא חוט פלדה מתוח שמסלולו הספירלי מתווה על־ידי זוג סימון קטנים. בקצה החוט ביצה פלסטית שקופה ובתוכה אפשר להבחין ברמות עוברית זעירה. נקודת המוצא ונקודת הסיום, אבר המין והעובר המוגדל, מעוררות תחושות אמביוולנטיות של רוחייה וסקרנות מישושית. המסלול שבין שני הקצוות נראה יותר כמודל הנדסי של מסלול תאוצה. אחד הדברים הבולטים בעבודה הוא שלא מדובר בגוף שלם הפולט התוצה חלק מתוכו, אלא להיפך – בחלק מהגוף הפולט בתוכו שלבות, מעוותות וזעירה אמנם, אך המסלול נשאר פתוח וגם לעובר הזעיר יש אבר ויש עתיד. ואכן, בעבודות אחרות של זק מופיעות סדרות ארוכות של פליטות זרע או של משגלים. השפה המכניסטית מדברת על מנגנון של הולדה מתמשכת, על סדרה של אורגזמות או של רגעי פורקן; אך בעבודה עצמה אין פורקן. היא כמעט אריכה להנאה ולכאב. מעבר לחיוך המיידי ברור שלא מדובר בהחזה חוויה של פורקן אלא כמעט היפך – בפירוק של עצם מושג הפורקן המוביל לרעב חדש ולשרשרת של סיפוקים לא מספקים. לא מדובר דווקא על מין. העבודה מדברת על עצמה כדיבור של אורגזמה. זק מפרק את המכאמצה הבינית שבבסיסה של האמנות הרומאנטית, ההבטחה שהאמנות תהפוך את הכאב לעונג מוכר. אין באמנות אורגזמה ואין לידה מחדש. אפשר רק לדבר כבהזן על הדרך הארוכה אל הסיפוק הנכזבת, על האשליה שדרך האמנות, שדרך דיבור כלשהו, תיפלט יום אחד כמו זרע בליסטי ותשתחרר מכוח הכובד של עצמך.

8. מחול אחרון

בתחילת המאמר תיארתי שתי עמדות של המבקר, עמדה מפורקת, לא מילולית וחסרת דיעה, ועמדה ורבלית ומובנית. העמדה המובנית היא כמובן היחידה שיודעת לדבר, ועל כן היא אומרת מה שהיא יודעת, ואחר כך היא מנסה להציץ קצת הלאה, אל תוך מה שהיא לא יודעת, ואז היא רואה שם משהו שמפרק אותה, ומתוך הבלבול המפורק הזה נוצר מבנה חדש. לא תמיד יודעים איך נוצר המבנה הורבלי החדש ועל כן יש לעתים תחושה של התחזות או של טעות גדולה. ואולי זו טעות, אבל אולי גם יש כאן אפשרות לגעת לרגע במשהו אמיתי.

הדברים האלה נכונים גם לגבי קבוצה גדולה של ציירים. הם עוסקים כלהגיד משהו שמתפרק ומוביל הלאה למשהו אחר, ולעוד אחד, אבל בסוף הם מגיעים לכך שהם יכולים רק להצביע לכיוון של משהו חמקמק כאן שאי אפשר לומר אותו במפורש. הדיבור הזה יכול להתבטא בבנות ובמדיה שונים (ציור, צילום, פיסול), לדיבור המפורק הזה יכול להיות אופי הדוניסטי, יכול להיות לו אופי מיסטי, יכול להיות לו אופי רציונלי בשכוח ובהמיר, יכול להיות לו אופי טראגי. אצל כמה ציירים שלא דנתי בהם במאמר (לארי אברמסון, יצחק לבנה, הביטון לזולף רגע של אמת בתוך השפה נעשה בדרך אחרת, הוך ניצול מרבי של אפקטים ויזואליים, כלומר – במקום לפרק קונוונציות משמעות (אור וצל, עומק, אותנטיות רגשית, כמיהה), הם רותמים אותן לעגלתם והופא משתמשים בהן. נאמן וברסט, ובדרכים אחרות גם ברילב וזק, מטפלים בבעיית השפה בדרכים יותר פילוסופיות־אנאליטיות, ועל כן גם יותר קרות ומרוחקות. אברמסון ולבנה, ובדרכים אחרות גם גרשוני וקלוגר, מדברים על הדבר האותנטי שאי אפשר לומר אותו ישירות בדרכים יותר היסטוריות, המשענות יותר על תולדות הציור, ועל כן הן גם יותר חמות וקרובות. אין בעיני העדיפה ברורה לשפה חמה או קרה, ולא היא קובעת את העומק הרגשי האמיתי של הציור. אני מרשה לעצמי להשתמש כעת במלים האלה, עומק רגשי אמיתי, משום שאצל כל האמנים שהוזכרו במאמר זה הוא קיים (גם אם לחלקם זו אולי לא השאלה המרכזית). העומק הרגשי נמצא בגודל השאלות ובעצמת התשוקה שנך בשאלות, כולל עצמת הפירוק.

המבקר נמצא היום במצב דומה במקצת לציירים. הוא אינו יכול לדבר ישירות במושגים של כנות או עומק רגשי, אך גם אינו יכול בלי המושגים האלה, וכל שנותר לו הוא לגעת ולנבור את דרכו אליהם. אני חוזר שנית לחזי לסקלי, באחד השירים הכואבים יותר בספרו, עד לקצירה ולהתלבטות הזו, כשהוא כותב: "קל יותר לומר אינני נ...ל את / המחול הזה", מאשר לומר: "בבית הזה גרים רקדנים שאינם רוקדים".

هكذا من الاصل

שידורי רדיו וטלוויזיה

יום א', ערב חג סוכות

טלוויזיה

חינוכית
09.00 עד כאן
09.05 שעת כושר
09.15 מארטאר
09.40 רחוב סומסום
10.10 ילד הקראטה
10.35 המזל הטוב של סם
11.00 הדרוה
12.00 שידור חי מאולימפיאדת סיאול
14.00 עד-כאן
14.05 סרט קולנוע

כללית
16.30 שוליית המכשפה
17.40 שלוש, ארבע חמש וחצי
18.00 סוכות בטבע
18.30 (ע) קיצור החדשות
18.32 (ע) עם הכוכבים
18.45 (ע) חידושים והמצאות
19.00 (ע) יומן השבוע
20.00 יומן ערב אולימפי
21.00 חדשות
21.15 מגדים
22.10 "רבי אברהם במערב הפרוע"
00.05 פסוק של יום החדשות
00.10 אולימפיאדת סיאול 1988
01.00 "משמרת לילה"
02.10 בלה. (חלק א')
03.10 פרק בסדרת פרסי המתח האנגלית "בולמוס"
04.00 עד 09.00 – אולימפיאדת סיאול 1988

ערוץ 2
18.35 שבעת המינים
18.45 שלוש המשאלות
19.00 פסטיבל הקולנוע הבין לאומי בחיפה
20.00 פינת המתנדבים השבועית
20.10 לקראת פסטיבל הויראר קליפים בחיפה
21.15 ישראל – 40 שנה אחרי

ירדן ערוץ 6
16.00 שירים צרפתיים
16.30 רחוב קרנו
17.00 חדשות בצרפתית
17.15 לקט שירים
17.30 חדשות בעברית
17.45 לקט שירים
18.00 חדשות בערבית
18.30 האם משרתים אותך?
19.10 סרט דוקומנטרי
20.00 חדשות באנגלית
20.20 מאגנום
22.10 המלון של פולטי

לבנון ערוץ 12
12.30 חיים אחרים
13.00 מועדון 700
13.30 מעשיות משפחות
14.00 מלך השחקים
14.30 הבית המטופף
15.00 סרט (ערבית)
17.00 משפחת הלטון
18.00 60 דקות
19.00 שנה בחיים
20.00 סרט
21.30 מעשיות משפחות

רדיו

קול המוסיקה
06.01 צלילי בוקר
07.09 בהאזנה נינוחה
09.00 קונצרט בוקר
11.57 פינת השיר
12.00 אמנים באולפן
13.05 בהאזנה נינוחה
15.00 רפי פסנתר
16.00 פרקי מקהלה לקראת החג
18.00 מוסיקה כאן ועכשיו
19.00 מוסיקה קלאסית קלה
20.05 קונצרט ליל החג
20.30 בין הקשרות
23.00 מחזורי יצירות

רשת א'
06.16 האר עינינו
06.35 דף גמרא יומי
07.30 ישן בעיניך
08.05 חובה
09.05 סלודריו
10.05 פניני בוקר
11.05 ירוק ירוק
12.05 מעורב ירושלמי
14.06 בראש צעיר
15.00 הזיות אך שמה
16.05 שירי עדות לסוכות
18.06 התשמע קולי
19.00 שירודים לעולים
22.05 "המכשפה"

רשת ב'
06.06 השכם בבוקר
06.52 אור ירוק
07.00 הבוקר הזה
08.05 סע לשלום
09.05 בראש צעיר
10.05 כל צבעי הרשת, מגאזין יומי
12.05 אלף-ראלף כיבית
13.05 בשבי היום
14.06 רגעי קסם
16.05 ושמחת בחגך
17.05 סיפורים ארץ-ישראליים
18.06 זמרת הארץ
19.05 זרמים ביהדות
20.05 סייר בנוסטן בירושלים
22.05 חג אסיף
23.05 מת אב ומת אלול
00.05 הדי ארצי מולדתי

רשת ג'
06.04 בחורה לאושר
07.07 שיר בבוקר בבוקר
09.05 מה, כבר תשע?
10.05 רבים טובים
11.05 70 פלוס
12.05 אהבה יומיומית
13.05 רק בערב חג
15.05 לפנות ערב
17.05 שירים הם חברים
19.05 זמר שכזה
20.05 מהדורות
22.05 טיול לילי
23.05 ענוג הוא הלילה

גלי-צה"ל
06.05 צלילי בוקר
06.30 פשוטים עין
07.07 תוספת בוקר
08.00 בוקר טוב ישראל
09.05 אילה בוקר
10.05 מכת שמש
11.05 קולה של אמא
12.05 סגולי חג
14.05 על המפה
15.05 תזמורת חיל האוויר
16.05 אל תלעגו לרש
17.05 שירים לערב חג
18.05 אסיף
19.05 קונצרט לערב חג
20.05 לא על הלוף לבדו
22.05 מאראתון שמוליק קראוס
02.00 לא רוצים לישון
05.00 צלילי חג

יום ב' חג סוכות

טלוויזיה

כללית
16.30 (ע) קיצור החדשות
16.32 (ע) "את, איזה אח" קומדיה
18.00 (ע) ביזור ודך לארץ
18.30 (ע) הלייזר
19.30 (ע) חדשות
20.00 יומן ערב אולימפי
21.00 מבט לחדשות
21.35 שגיאות. מסעפקי ים סוף
22.25 סוכת שלומך
22.55 פרי מייסון
00.25 פסוק של יום
חדשות הלילה
00.35 יומן לילה אולימפי

ערוץ 2
18.35 בעל החלומות
19.08 מרעתיר
19.30 בקעת תמבע
19.49 שירים עבריים
20.00 מארבע כנפות תבל
20.10 מסעות בזימון מטורלה
20.30 מעגלים
21.00 איזה גורל בישראל
21.55 להתראות מוסקבה

ירדן ערוץ 6
16.00 אות ומספר
16.30 רחוב קרנו
17.00 חדשות בצרפתית
17.15 מגאזין ספורט
17.30 חדשות בעברית
17.45 כהיגה נבונה
18.00 חדשות בערבית
18.30 רק כשאני צוחק
19.10 תנות הכיבוש
20.00 חדשות באנגלית
20.20 סרט קולנוע

לבנון ערוץ 12
12.30 חיים אחרים
13.00 מועדון 700
13.30 התעמלות
14.00 האוזר הלוליני
14.30 סופר-בוק
15.00 שוכבי הסלעים
15.30 סרט "המדריך אצר הגלימה"
17.00 הבחירה
17.30 לורן ושירלי
18.00 חדשות בערבית
18.30 חדשות באנגלית
19.00 מאגנום (בלשי)
20.00 ביירבול
22.00 מועדון 700
22.30 חיים אחרים

רדיו

קול המוסיקה
07.07 שחרית לחג
09.00 קונצרט לבוקר חג
11.57 פינת השיר
12.00 מן הסרטיה
13.05 קונצרט לצהרי חג
15.00 מוסיקה ישראלית
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם
18.00 באומר הבליל
20.05 אינטרלוד
20.27 פינת השיר
20.30 מאולמי הקונצרטים שלנו
23.00 מחזורי יצירות

רשת א'
07.30 ישן בעיניך
08.05 שירים לחג
09.05 סיכתיות ותבליניות
10.05 מלים שמגעות לגעת
11.00 תדיו דרמה
14.06 בראש צעיר
15.05 הונה
16.05 בן הארץ
17.05 סיפור ושיר לחג
18.06 אשפיזין
19.00 שירודים לעולים
22.05 במוכות תשבו שבעה ימים
23.05 שירים עבריים

רשת ב'
07.09 צמר לחג
08.05 בראש צעיר
09.05 תן וזיר
09.55 לאן נסייל בחג
10.05 עד נהראה
11.05 המוסר לבירוה לאומי

רשת ג'
07.09 בוקר של חג
09.05 ברכים בכיוון אחד
11.05 כמו צמה נר
15.05 בעימות חמר
17.05 יהודית רביץ תגרית גלבוק
19.05 זמר שכזה
20.05 מהדורות
22.05 טיול לילי
13.05 סוס בודד הייתי
14.06 בפרדס ליד השקת
16.05 השלוה שבין סער לסער
17.05 מעבר לים
18.06 50 שנה להסכם מינכן
20.05 חיילים יצאו לדרך
21.05 על הנהר בליל לבנה
22.05 חג ביבה
23.05 בשנה הבאה
00.05 הוי ארצי מולדתי

גלי-צה"ל
23.05 ענוג הוא הלילה
07.05 יופי של שירים
08.05 מעל ומתחת לשמיכה
09.05 מקהלה עליזה לחג
10.05 הדרך. עם יוסי בנאי
12.05 אסיף. עם מתי כספי
14.05 קונצרט בהרשה
16.05 100 שנה לבאר טוביה
17.05 שירים למוצאי חג
18.05 בלגלי צה"ל
20.05 צער והצי
21.00 מבט לחדשות
21.15 לילה לא שקט
22.05 מסורת מסורה. למוצאי חג
23.05 יומן השנה
00.05 בימורי לילה
02.00 לא רוצים לישון
05.00 צלילי בוקר

שידור קבוע

רשת א'
06.16 האר עינינו. שירים במבנון חסידי ☐ 06.00 סיכום המשנה היומית ☐ 06.35 דף גמרא יומי ☐ 06.50 פרקי היום במנהג ☐ 07.30 ישן בעיניך. שירים ישנים ☐ 08.05 חובה ☐ 09.05 סלודריו. שירות מידע ☐ 10.05 פניני בוקר ☐ 11.05 ירוקירוק. שירים עבריים (יום ב', מיום ליום כיפור ☐ 12.05 מעורב ירושלמי ☐ 14.06 בראש צעיר. מגאזין לילדים ☐ 15.00 שירים עבריים ☐ 15.30 האוניברסיטה המשודרת

רשת ב'
06.06 השכם בבוקר ☐ 07.00 הבוקר הזה ☐ 08.05 סע לשלום ☐ 09.05 בוקר בית זה, מה שאני אוהב ☐ 10.05 כל צבעי הרשת ☐ 12.10 אלף-ראלף כיבית ☐ 13.05 בצהרי היום, חדשות ועדכונים ☐ 14.30 בורבנוק. הדי הזמור ☐ 15.05 תזמנת הארץ. שירים עבריים ☐ 16.05 שעה קלה עם אמן ☐ 17.05 רגעי קסם ☐ 17.55 קראוני ספר. קוראים ממליצים

רשת ג'
06.05 בחורה לאושר-הקיום והמורים ☐ 07.05 שיר בבוקר בבוקר. שירים עבריים ☐ 09.05 "מה כבר תשע?" ☐ 10.06 דברים טובים עם שירה איטבר ☐ 11.05 70 פלוס רצף להיטים משנות ה-70 ☐ 12.05 "אהבה יומיומית עם יוסי מיאס" ☐ 13.05 רק בימי חולם

☐ 14.06 "לי ולך" עם חיים עמית ☐ 15.05 "הדש חדש ובתמיד" עם שוש עטרי ☐ 16.05 פופ 89 עם יואל רביד

גלי-צה"ל
06.05 צלילי בוקר. שירים עבריים ☐ 06.30 פשוטים עין. חדשות ☐ 07.07 שבע אפס שבע. עם צביקה שמירא ☐ 08.00 בוקר טוב ישראל. אקטואליה ☐ 09.05 אילה בוקר. עם אלי ישראלי ☐ 10.05 מכת שמש. להיטים ועדכונים ☐ 10.55 זה בוקר. על עצים וישויות ☐ 11.05 מבין לעכשיו. עם רפי רשף ☐ 13.05 שליפה מהמותן ☐ 14.05 אני מנגן. מוסיקה לקיץ 88 ☐ 13.05 מיטסה. עם רפי ברגמן ☐ 16.04 ארבע אחר הצהרים. שירים עבריים (ימים א', ב') ☐ 17.00 ערב טוב ישראל

קולנוע

תל-אביב
אורלי – פגישה עם המוות ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30
אסתר – ללא מעצורים ערב חג 10.00 מוצאי חג 7.30, 9.45
בית לסין – בא לי לצעוק על העולם 11.15
בן יהודה – פרטיזן ערב חג 10.00, 12.00 מוצאי חג 7.15, 9.30
גורדון – הצגינה של כאסם 8.00, 10.00
גת – בוקר טוב ויאטנם ערב חג 9.55 מוצאי חג 7.20, 9.45, 12.00
דקל – קרוקודיל דנדי 7.15, 9.30
דיזנגוף 1 – ספק בלוז ערב חג 11.00, 13.30, 10.00, 12.15 מוצאי חג 7.30, 9.50
דיזנגוף 2 – קפה בגדד ערב חג 13.30, 10.00, 12.15 מוצאי חג 7.30, 9.40
דיזנגוף 3 – הקיץ של אביה ערב חג 11.00, 13.30, 12.15 מוצאי חג 7.30, 9.50
הקולנוע – בית אוזני אמריקה – לול מוצאי חג 7.30, 9.30, 11.30 בשם העם ערב חג 10.00 לורי אנדרסון – בית האמיצים 12.00
דרייב-אין – קרוקודיל דנדי מוצאי חג 7.30 מסור הכנופיה ערב חג 10.00 מוצאי חג 9.30 סוס ערב חג 12.15, מוצאי חג 12.00
הוד – הדרך כבוקש ערב חג 9.45, 12.00 מוצאי חג 7.15, 9.30
חן 1 – מלחמת כרוזי שלג 11.00 בבוקר פרנטיק ערב חג 9.55, 12.20 מוצאי סוכות 7.30, 9.50
חן 2 – השועל והכלבלב 11.00 בבוקר בעל ההצללה ערב חג 10.00, 12.20 מוצאי חג 7.30, 9.50
חן 3 – ספר הג'ונגל 11.00 בבוקר פרחים בעליית הגג ערב חג 10.00, 12.15 מוצאי חג 7.30, 9.50
חן 4 – תרגילים כריטל 11.00 בבוקר, הקיסר האחרון ערב חג 10.00 מוצאי חג 6.30, 9.30
חן 5 – מן הבריטי השוב ביוחד 11.00 בבוקר, סוסר ערב חג 10.00, 12.20, מוצאי חג 7.30, 9.50
לימור – מבסים להצים ערב חג 10.00, 12.00, מוצאי חג 7.30, 9.50
לב 1 – הנסיכה הקסומה ערב חג 10.00, 12.15, מוצאי חג 8.00, 10.00
לב 2 – החיים הם נהר ארוך ורגע ערב חג 10.00, 12.15, מוצאי חג 8.00, 10.00
לב 3 – אהבנו כל כך ערב חג 9.45, 12.15, מוצאי חג 7.15, 9.45
לב 4 – התמונה בבצר ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.40, הגבר של הגבוה שלי ערב חג 12.15, מוצאי חג 9.55
מוזיאון ת"א – עיניים שחורות 4.30, 7.00, 9.30, בגלל המלחמה ההיא 7.00, 9.00
סקסיס – מגלמה בלי בושה ערב חג 10, 12, מוצאי חג 7.30, 9.30
סינק – צללית צהובה ערב חג 10.00, 12.00, מוצאי חג 7.30, 9.40, הנשה החרימנת לעצאל 12.00 בלילה סינמטק ישראלי – הלילה הגדולה 7.30, סמי ורוזי שוכבים את זה 9.45
פרילת 1 – מקריטה צבורה ערב חג 9.45, 12.00, מוצאי חג 7.30, 9.45
פרילת 2 – סם המשתק ערב חג 9.45, 12.00, מוצאי חג 7.30, 9.45
פרילת 3 – מוכת ירח ערב חג 9.45, 12.00, מוצאי חג 7.30, 9.45
פאר – כן משיבה ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.45, 9.45
פריז – לילדי ארב ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.30, 9.30, מצליך על החוף ערב חג 2.30, ריינר 4.30, שר המכשפות חג 11.00
צפון המנוחדים – כפר קטן שלי 9.30
שחף – הקולות הבלתי מגבלת של הקיום 9.15
תמוז – ציד המשרים ערב חג 10.00, 12.30, מוצאי חג 7.15, 9.40, המשים בלוז חג 15.00, הכבוד של פריזי 17.00, זכוכית שבורה 12.00, הגנת הגבלת – הקומיסרית 7.30, 9.45
תל-אביב – מגלה את אמריקה ערב חג 9.45, 12.00, מוצאי חג 7.15, 9.45
סקומו – ערב חג המשימה מיאמי 10.00, מוצאי חג 8.00, 10.00, החמה הגבוי מוצאי חג 12.00, הזמת כוחות – הגדיף 7.15, 9.30

ירושלים
אדיסון – מגלה את אמריקה 7.15, 9.30
אוריון 1 – בוקר טוב ויאטנם 7.00, 9.15
אוריון 2 – ספק בלוז 7.15, 9.30, 11.30
אוריון 3 – כן משיבה 7.15, 9.30, לול 11.30 בלילה
אוריון – פרנטיק 7.00, 9.15
בית אגרון – ביסל ביס 9.30, מבריסים 11.00, מכות ירח 12.30, מוצאי חג ריקוד מרשוני 4.00, עם הזהר 6.00, מבריסים 8.15, פינוקלוד-המתנה 10.00, שם הזהר 12.00
חבר – פרטיזן 7.30, 9.30
מיטשל – החיים הם נהר ארוך ורוגע 7.30, 9.30
מיטמטק 1 – שלושים וששמנה ערב חג 2.00, עשר בצריים ערב חג 10.00, זהב מלא בצריץ מוצאי חג 7.30, ללא מוצא 9.30
מיטמטק 2 – קוטיק מסרים כניש התרוזה 8.00, פרידה 10.00
עדן – הדרך מבוקש 7.30, 9.30
סמדר – הקולות הבלתי נגבלת של הקיום 6.45, 9.30
רון – בעקבות ההנאטה הגדולה 7.15, 9.15
ת. ירושלים – קפה בגדד 7.00, 9.30, תשוקות באמריקה 7.00, 9.30
מבטר 1 – משימה צבורה 7.30, 9.30
מבטר 2 – משיבה עם המות 7.30, 9.30
מבטר 3 – עלילי החיים 8.30
מבטר 4 – גם כוחות 8, 9.30

רמת גן גבעתיים
ארמון – ללא מבעורים ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.30, 9.45
אורדע – מגלמה בלי בושה 10.00
הדר – פרטיזן ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30
לילי – הקולות הבלתי מגבלת של הקיום ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.15
שבועים – מגלה את אמריקה 7.15, 9.30
רב-חן 1 – הנסיכה הקסומה 11.00, בבוקר, פרש על ויאטנם ערב חג 9.30, 12.15, מוצאי חג 7.20, 9.30
רב-חן 2 – השועל והכלבלב 11.00 בבוקר, פרנטיק ערב חג 9.55, 12.20, מוצאי חג 7.20, 9.50
רב-חן 3 – ספר הג'ונגל 11.00, בבוקר, פרחים בעליית הגג ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.30, משחקים חשיפת ערב חג 12.15, 9.50
רב-חן 4 – מלחמת כרוזי שלג 11.00 בבוקר, הנסיכה הקסומה ערב חג 10.00, 12.15, מוצאי חג 7.30, 9.50

רחובות
בית העם – חלחום 7.15, 9.15
חוד – המשימה מיאמי 7.15, 9.15
חן – מגלמה בלי בושה 7.15, 9.15

נתניה
אסתר – מגלה את אמריקה 7.15, 9.30
פאריז – פרנטיק 7.15, 9.30
שרון – מגלמה בלי בושה 7.00, 9.15
דקר – תשוקה בבצר 7.15, 9.30

חדרה
חוף – פרנטיק 7.00, 9.15

כפר סבא
שטל – מגלמה בלי בושה 5.00, 7.00, 9.15
חן – לול 7.00, 9.15

באר-שבע
חן – הדרך מבוקש ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30
היכל התרבות – מיגמי סיידון הוגים בווליווד ערב חג 10.00, 12.00, מצי מנסים חג 11.00 בבוקר

ראשל"צ
רון 1 – מגלמה בלי בושה 7.15, 9.15, 11.00
רון 2 – מגלה את אמריקה 7.15, 9.15, 11.00
רון 3 – פסור הבנירה 7.15, 9.15, 11.00

נהריה
דור – צייל עצור ערב חג 11.00, 3.00, מוצאי חג 7.00, 9.00

חיפה
אורה – קפה בגדד ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30
אורלי – מת לחיות 6.00, 9.00
רב אור 1 – פרנטיק ערב חג 10.00, מוצאי חג 6.45, 9.15
רב אור 2 – הקולות הבלתי מגבלת של הקיום ערב חג 10.00, מוצאי חג 6.00, 9.15
רב אור 3 – הקיץ של אביה 11.00, בבוקר הגבר של הגבוה שלי ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.00, 9.15
רב-חן 1 – בוקר טוב ויאטנם ערב חג 10.00, מוצאי חג 6.45, 9.15
רב חן 2 – בעל ההצללה ערב חג 10.00, מוצאי חג 6.45, 9.15
חן – מרחים בעליית הגג ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.00, 9.15
מוריה קטה – השחרה ממסר ערב חג 10.00, מוצאי חג 9.15
מפר – ללא מעצורים ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.00, 9.15
רון – מגלה את אמריקה 7.00, 9.15
שביט – אהבנו כל כך ערב חג 10.00
קרן צור המחוזות – התצוגה של כאסם 7.00, 9.15
עצמון 1 – מגלמה בלי בושה ערב חג 10.15, מוצאי חג 7.15, 9.30
עצמון 2 – יום המשחק ערב חג 10.15, מוצאי חג 7.15, 9.30

קריות (חיפה)
אורות – מגלה את אמריקה 7.00, 9.15
בית העם – מבדיר הבנירה 7.00, 9.15
הזהב – מגלמה בלי בושה 7.00, 9.15
סביון – ללא מעצורים 7.00, 9.15
סמיר – בעקבות ההנאטה הגדולה 7.00, 9.15
פמה – בשמים פיקטיבים 7.15, 9.15

רמת השרון
כוכב – המשימה מיאמי ערב חג 9.30, מוצאי חג 7.15, קרסום בולה ערב חג 11.45, חולסורים מוצאי חג 9.35

אשקלון
אסתר – מגלמה בלי בושה 7.30, 9.30

בת-ים
אורנים – מגלמה בלי בושה 7.15, 9.30
עטשמאת – מגלה את אמריקה ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30

עפולה
מועדון – פרטיזן 9.00

צפת
בית אלון – קרוקודיל דנדי 9.15

בית שאן
אולם מסדרו – רמבו 3 7.00, 9.15

קרית אונו
מרכז קהילתי – סמר המנכל 4.00, לול 7.00, 9.15

פתח תקוה
היכל 1 – מגלמה בלי בושה ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.40
היכל 2 – מגלה את אמריקה ערב חג 9.30, 11.15, מוצאי חג 7.15, 9.40
היכל 3 – הנסיכה הקסומה ערב חג 9.30, 11.15, מוצאי חג 7.15, 9.40

הרצליה
דוד – מגלמה בלי בושה 7.15, 9.30
היכל – פרטיזן 7.15, 9.30
דן אכסדרה – לשחיר בחזקה 7.00, 9.30
מלון דניאל – יום המשחק 7.15, 9.30
תפארת – לול 7.15, 9.15

חולון
מגדל – ללא מעצורים ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.30, 9.30
רינה – מגלמה בלי בושה 7.15, 9.15
סבי – מגלה את אמריקה ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30
ארמון – כן משיבה ערב חג 10.00, מוצאי חג 7.15, 9.30

קולנוע / רחל גורדין

אלמסיטה בת הרוחות. חיפוש אחר עולם האור

כשפים באיים הקאריביים

פסטיבל קולנוע בחיפה

עם אובדן האמונה בכשפים איבדה תרבות המערב גם עוצמה כלשהי של חיוניות. "זוהר", סרט ממאלי שהוקרן בפסטיבל ירושלים, "אלמאסיטה בת הרוחות" מקורסאו שבים הקאריבי, שיוקרן בפסטיבל חיפה, וייתכן שגם סרטים אחרים על תרבויות פרימיטיביות שיוקרנו בפסטיבל במשך השבוע ("הרוח", למשל הוא סרט קודם של הבימאי שעשה את "זוהר") – מביאים אותנו במגע עם עולם של צבעוניות עזה, נופים ראשוניים וכוחות בסיסיים. הערך העליון בעולם זה הוא כוח החיים השואב מהטבע. מאבק נצחי מתנהל בין כוחות יצירה והרס, פריון ובצורת, חיים ומוות. הכל אוצר יחד לשלמות הרמונית, שבה, כדברי מיסטיקן אנגלי, "אי-אפשר לקטוף פרח מבלי להסיט כוכב".

סיפורה של "אלמאסיטה בת הרוחות" מבוסס על אגדות אנטיליות, ומתרחש בתחילת המאה באי קורסאו. אלמה סולה, הרוח הרעה, משוטט במישורים הצחיחים המקיפים את הכפר דסולסו. תפקידה של סולם, הכוהנת הצעירה והאילמת, הוא להגן על תושבי הכפר מפני כוח הרוע, לטפל בנזקקים בעזרת שיקויים ועשבי-מרפא, לדאוג למותם ולידתם. למען טובת הקהילה, על הכוהנת להקריב את אפשרות הפריון האישי שלה ולהישאר בבתוליה. האולם גבר מסתורי, פצוע, שהוא מגלה בחיפושיה אחר צמחי מרפא, מצליח לפתותה ומחלל את תומתה.

אלמה סולה מסוגל ללבוש צורת אדם או חיה. הפעם הוא מתלבש בדמות גבר כדי לפגוע בבבת-עינם של בני דסולסו. בעקבות אותו אירוע נולדת לכוהנת הצעירה סולם תינוקת בשם אלמאסיטה (נשמה פעוטה), והאם הצעירה מגורשת עם התינוקת מהכפר. בתקווה להיסתר יוצאת סולם לחיפושים אחר "מטרין די פיראסט", עולם האור שבו מתגוררים רוחות האבות.

אובדן התום, החיפוש אחר גאולה, עמידה במבחנים ודרך מוות ולידה מחדש הם נושאי הסרט. כפי שאומר אלמה סולה לכוהנת: "כל דבר זקוק לזמן כדי להבשיל", ו"אלמאסיטה בת הרוחות" הוא סיפורו של תהליך הבשלה כזה.

בימאי הסרט, פליקס דה רוי, יליד קורסאו שלמד ציור וקולנוע בהולנד ובארה"ב, משתמש בדימויים ארכיטיפיים כדי לתרגם סיפור זה לשפה תוויתית. מערה, מטה עץ מפצל בקצה, סקסים של פריון, פרי מסתורי ורב-עוצמה הגורם לתושבי הכפר לאבד את עשתונותיהם, גשם, אדמה, מזון, צמיחה, לידה, מין, חלומות – רוב הדימויים בסרט נטענים עם אלה שפרייזר, בספרו "הענף המוזהב", מייחס לצד הנשי, של הירח (בניגוד לצד הגברי, של השמש). הנוף של קורסאו, התנועה המסוגננת, המוסיקה של בני האיים, כאפיינסטו – שפת הדיבור המוסיקלית של הילידים – וקצב התנופים המהפנט פועלים על הצופה ללא מלים. גם העובדה שגיבורת הסרט, אילמת, נוגעת במקומות שאינם אינטלקטואליים-מילוליים. הילידים בסרט חיים בעולם של ניגודים חריפים (בצורת-גשם וכו'). רק התינוקת פרי האונס, שנולדה מהעימות בין כוחות מנוגדים, מסוגלת להביא להם את הגאולה.

"אלמאסיטה בת הרוחות" אינו סרט מהעולם השלישי. הבימאי בילה זמן רב בהאג ובניו-יורק, וכוכבת הסרט, מריאן רול, היא ילידת מיאמי, פלורידה (שאר השחקנים הם באמת ילידי קורסאו). בכל זאת מצליח הסרט לשמר איזה קסם פרימיטיבי. יתכן שסודה של סרטים כאלה עשויה לעייף, אך בינתיים, אחרי "זוהר" ו"אלמאסיטה", עדיין קיימת סקרנות וציפיה לגבי "הרוח" – סרטו הקודם של סולימן סיסה ממאלי.

הארץ ממליץ

התכנסות של באבס (ת"א, חיפה) – ארוחה צרפתית מפוארת מוגשת בכפר דייגים קטן לחוף יוטלנד שבדנמארק, על ידי באבס (סטפן אודראן) המשרתת המסתתרת של בנות הכומר. לפי סיפור של איזאק דינסן ("זכרונות מאפריקה").

פרנטיק (ת"א, חיפה, ירושלים) – סרט מתח בבימויו של רומן פולנסקי, עוסק בהעלמה של אשת רופא המגיע לוועידה מקצועית בפאריס.

בגלל המלחמה ההיא (ת"א) – סרטה התעודי של אורנה בן דור-ניב מפגיש שב ובצורה מרתקת את יהודה פוליקר ויעקב גלעד עם המורשת הכבדה של הוריהם בשואה – כמקורות ליצירתם המשותפת.

החיים הם נהר ארוך ורוגע (ת"א, ירושלים) – סאטירה משעשעת על הבורגנות הצרפתית. חילופי תינוקות על-ידי אחות בי"ח נקמנית מזעזעים חיי משפחה בורגנית.

הקומיסרית (ת"א) – קומיסרית מהצבא האדום נכנסת להריון מתוך לנישואין ונאלצת להתגורר עם תינוקה בבית משפחה יהודית בעת מלחמת האזרחים בין הלבנים לאדומים. היה אסור ע"י הצנזורה הרוסית בגין אהדה ליהודים.

כפר קטן שלי (ת"א) – סרטו של ג'ירי מנזל ("רכבות שמורות היטב") עוסק בחיי היומיום של כפר צ'כי קטן, ובנוסטלגיה למסורת. קומדיה של טיפוסים עם קטעי סלפסטיק.

אהבנו כל כך (ת"א, חיפה) – באמצעות סיפורם של שלושה חברים והאשה שהם אוהבים, מתאר הבימאי האיטלקי אטורה סקולה את השינויים באיטליה בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, את היחס בין מציאות ואשליה, בין חיים וקולנוע.

קפה בגדד (ת"א, ירושלים, חיפה) – משל-קומדיה על אישה גרמנית שופעת המגיעה מן המדבר לפונדק אמריקאי נידח בשם "קפה בגדד" ומשנה את חייהם של יושביו. בכיכובה של מאריאן סגברכט ובבימויו של פרסי אדלון.

הקיץ של אביה (ת"א, חיפה) – קיץ אחד, בחיי ילדה שאביה מת ואימה מטורפת, במושבה בארץ בסוף שנות הארבעים. לפי ספרה של גילה אלמגור ובכיכובה. ביים אלי כהן ("שתי אצבעות מצידון").

תיאטרוני ישראל

מוצ"ש, 26.9
התאטרון הבימה:
סאלח שבתי 20.30
בית ספר לנשים 20.30
הנפש הטובה מסצ'ואן – בת' באר-שבע
התיאטרון הקאמרי:
היום 25.9 – עלובי החיים ב-11.00 בבוקר.
מחר 26.9 –
עלובי החיים – ב-20.30

מכתבים למערכת הארץ

האומנם ללמוד מהבריטים

ב"הארץ" (20.9) בבדור זה הביא אלופן שגן מדברי השר חיים קורפו: "הבריטים היו כובש ליבולי והתרשבו בתרבות העצורים. זו הסיבה שבישראל אין איבה לבריטניה – אלא זו משמשת לרבים כאותו מקור השראה בתנועים ובים". שגן מקשה: "האם השר קורפו ועמיתיו לממשלה מפיקים כבך מסקנות כלשהן?"

המסקנות המתבקשות שונות מאלו שבבקש שגן להסיק. השייח עודה אברבועבד העיד על התרבות הערבית בהקשר זה ב"הארץ" (8.7): "יש רק פתרון אחד. כי שנתפס כבעיר שדות דיעיות יש לקשור ולהדק להוך האש ולהבעירו, שזה יהיה גורלו של כל מבעיר סדות. אני נשבע בקוראן הקודש, שאיש לא יעז עוד להבעיר שדות... כל ילד שייתפס כשהוא מיידה אבנים, תוסס כביש, זורק בקבוק תבערה או מניף דגל אש"ף – יש להביאו לאביו ולומר: לא חינכת את בנך, לא שמרת עליו, ולכן האחריות למעשיו עליך, ואתה תיענש בשריפת ביתך על תכולתו. אם ננהג כך, תראה כיצד ישמרו ההורים על ילדיהם. בירדן ובמצרים היו מחסלים את האינתיפאדה תוך 24 או 48 שעות לכל היותר".

נתן דונביץ כתב ("הארץ", 14.3) בעניין דיכוי "המרד הערבי הגדול" של 1936–'38: "הבריטים לא ירו בחודי גומי (...) ירו אש חיה. אלפי ערבים נהרגו (...) נפצעו אלפי אחרים. הערבים הכילו פצצות פרימיטיביות. הבריטים הגיבו כיד בהרס בתים (...) לעתים גם רחוב שלם. בתי-המשפט הרשיעו את הנאשמים בשיטת הסרט הנע (...) ציוו על הוצאה להורג של 140 פורעים הם נתלו בבהארם (...) הם גירשו פורעים ומסיתים מהארץ. לא למדינה סכנה אלא לאיי סיישל באוקיאנוס ההודי. את הפעולה לא כינו 'גירוש' אלא 'הגליה'. כאשר ידה השאבאב אבנים בבריטים, הם היו משיבים מיד באש חיה. נשים לא נתנו משום פרוזליגיה..."

על כך אין לי מה להוסיף.

יהודה באור
תל-אביב

קריעה לא תמה

בתגובה להלך בדברי אבא אבן בכתבה "התרופות מהסכנה השלילי של הכבוש", כאת שאול צדקא (11.9.88) הייתי רוצה להעיר:

● אבן אומר: "הם באמת יכולים לטעון כי אינני עדיין להם לספה בהנהגה", האם עלינו לקחת את בשיטת כישוט הבנהגות הפלסטינאיות ולאחר מכן להתות אם אתה בהנהגות תשב עבנו אל שולחן הדיונים או תתנסים את תוספת גרונו, (בשיה הגולם הקם על יוצרו). בנוסף לכך יש לציין כי הבריטים לא "טיפחו" את ההנהגות היהודית בד כנו, ואת בהקשר לדברי אבן בפיסקה הקודמת לזו כי "השלטונות הבריטיים אפשרו לנו לייצר גרעין של מדינה".

יש לשים לב להבדיל בין אפשור לבין לטפח. אבן אף באמת את דברי – "היישוב היה אז מסוגל לבנות את עצמו תוך כדי היבוך עם המבשלה", זאת אומרת: אף אחד לא טיפח את היישוב אלא, איפשרו לו לבנות עצמו תוך ... בלתי פוסק עם הממשלה.

● אבן אומר – "בעצרות המוניות בנוכחות ראש העיר והרב הראשי, היו קוראים בהתגבעות את הספר הלבן". דברי אבן נשמעים כאילו אותה קריעת ספר לבן בהפגנות בנוכחות ראש העיר והרבנים הביאו לתקומת המדינה.

● בקשר לדברי אבן כי הבריטים דיברו איתנו אפילו בשפת השתורה – לאנגלים היתה מדינה אליה יכלו לחזור. זה לא היה עבורם עניין של חיים ומוות ולכן גם התאפשר להם לדבר ולדבר בלי להגיע לשום דבר עם מנהיגי היישוב דאז. לנו לעומת זאת אין לאן ללכת ועד שהגענו למדינה משלנו אין אנו יכולים לוותר עליה. בשבילנו זה אכן עניין של חיים ומוות.

● אבן אומר שבניגוד לבריטים שלא הורידו דגלים שלנו ואף השמיעו את "התקווה" בכל מאורע יהודי בנוכחות הנציב הבריטי, אנו רצים אחר כל דגל פלסטינאי על מנת להורידו.

הפלסטינאים וביחוד נציגם הלגיטימי אש"ף אינם מכירים במדינת ישראל ובאופן אוטומטי יש לכך השלכה על הדגל וההמנון. אין צורך להזכיר את מעשי שריפת הדגל היהודי ע"י הצעירים הפלסטינאים. בשאלת השאלה אם הלה עלינו החובה לאפשר לדגל הפלסטינאי להתנופף ובכך להכיר ביישות הפלסטינאית שאינה כבירה בנו.

ולבסוף אומר אבן – "אנו אוסרים ומגלים..." אבן כנראה שכח את הגירוש של מבצעי הבריטים ואת אוניות המעפילים שהוחזרו חזרה לתופת. ועוד שאלה לי אל אבן, האם כל צעיר ערבי שזורק אבן, בקבוק תבערה, יורה בחייל צה"ל, מתסיס את אזור לפגוע בשלטון הישראלי צריך להיות אורח הכבוד של הכנסת.

גולן ממנוב
ראשל"צ

קובלנת שר

למקרא הכתבה שראתה אור ב"כלכלה ועסקים" ב"הארץ" על קובלנת האב שר על הפסקת תשלום ההוצאות החוקית טלפון שלו מקופת המדינה, עלתה בי השאלה כיצד יהודי כמוהו, שלא הגיע לפת לחם, אינו מתבייש להעלות נושא כזה.

נזכרתי בסיפור חסידי על חסיד-גביר שרצה להראות לעולם את עושרו והחליט להזהב בפאר את "הקבינט" שלו. אחד החסידים שהוזמנו למעונו אמר לגביר: "אין הפאר והעושר אותם רואות עינינו משקפים דיים את החוויות שבך".

י. שיין
גבעתיים

התזמורת הקאמרית הישראלית
מנהל מוסיקלי: שלמה מינץ
פתיחת עונת הקונצרטים 1988/89
"קולות וצלילים" מס' 1
בוריס ברוס, מנצח
לאסלו פולגר, באס
מוצארט: סימפוניה מס. 29 ק' 201
ווינשטרה: ריספציות קונצרטנטיות
מוצארט: 2 אריות קונצרטנטיות
פרוקופייב: סימפוניה קלאסית
תל אביב, מוזיאון ת"א
סדרה 1: יום א', 9.10.88
סדרה 2: יום ב', 10.10.88
סדרה 3: יום ד', 12.10.88
סדרה 4: יום ה', 13.10.88
ירושלים, תאטרון ירושלים יום ג', 11.10.88 בשעה 20.30
"אמני ישראל" – קונצרט מס. 1
יפים ברונפמן, מנצח ומסנתר
ערב מוצארט: סימפוניה מס' 2
קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת, ק' 537
קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת, ק' 491
תל אביב, מוזיאון ת"א
סדרה 1: יום ה', 27.10.88
סדרה 2: יום ב', 31.10.88
ירושלים, תאטרון ירושלים יום ג', 1.11.88
כרמיאל, היכל התרבות יום א', 30.10.88 בשעה 20.30
"לכל המשפחה" – קונצרט מס. 1
רשי לבאות, מנצח ומנחה
סולני התזמורת הקאמרית
מקהלת ילדי הקונסרבטוריון ת"א
"פפה חיידן" – מיצירות היידן
תל אביב, מוזיאון ת"א
סדרות 1+2: יום ד', 19.10.88
סדרות 3+4: יום ה', 20.10.88
בשעות: 16.30 ו-18.00
כרטיסים ופרטים נוספים בקופת האולם ובמשרדי התזמורת, טל. 210102
כל כרטיסי המנויים נשלחים בימים אלה בדואר

ב"לוח העיר"
קבלת מודעות
20.00-8.00 מ
03-383322

תזמורת סימפונית חיפה
מנהל מוסיקלי
סטנלי ספרבר
חוויה מוסיקלית
5 קונצרטים מוסברים לכל המשפחה
אודיטוריום חיפה
בית נגלר קריית-חיים
עונת קונצרטים הליס תשמ"ט 1988–1989
1 "חגיגות מוסיקה אמריקאית"
2 "סרגיי, פטר והזאב" פרוקופייב - דמותו של מלחין
3 "משפחת כלי הנשיפה מעץ"
4 "חדש מול ישן" איך עובדים למאה ה-20
5 "המקהלה" מקהלה לאומית רינת
נא לפנות: למשרדי התזמורת רח' פבזר 50, טל. 641973, 660741
ימים א'-ה' 8.30-18.00
יום ו' 8.30-12.30
קרית חיים בית נגלר
בימים א'-ה' בשעות 17.00-19.30
טל. 724694

הפסטיבל ה-9 לתיאטרון ישראלי אחר
עכו תשמ"ט 1988
חוה"מ סוכות טו'-יח' בתשרי 29.9-26.9
ממחר יש פסטיבל
כרטיסים במכירה מוקדמת:
ת"א: "קסטל" - אבן גבירול 153 טל. 447678, 03-444725
"הדרן" - אבן גבירול 90 טל. 248844, 03-248787
חיפה: "גרבר" - הנשיא 129 טל. 04-384777
ירושלים: "בימות" - שמאי 8 טל. 02-240896
עכו: קופת האודיטוריום.
משרד החינוך והתרבות. המועצה הציבורית לתרבות ואמנות – מנהל התיאטרון. משרד התיירות. הסוכנות היהודית. עיריית עכו. החברה לפיתוח עכו העתיקה. קרן תרבות אמריקה-ישראל. קשת – קשרי ומפעלי תרבות. מפעלות דיסקונט לתרבות ואמנות.

הסינפונייטה
מנהל מוסיקלי: מנדי רודן
היידן: "עונות השנה"
אורטוריה לסולנים, מקהלה ותזמורת.
קונצרט חגיגי לפתיחת העונה
קונצרט למנויים מס' 1
באר שבע הקונסרבטוריון העירוני
סדרה I 29.9.88 בשעה 20:30
★ סדרה II 3.10.88 בשעה 20:30
★ סדרה III 4.10.88 בשעה 20:30
תל אביב, מוזיאון ת"א 30.9.88 בשעה 14.30
ירושלים, אולם ע"ש הנרי קראון 1.10.88 בשעה 20.30
מנצח: מנדי רודן
מנצח: סטיבן סלואן ★
סופרן: (שוויץ) סטפני בוקהרד
טנור: (שוויץ) כריסטוף הומברגר
בס: (שוויץ) פיליפ הוטנלוכר
המקהלה הפילהרמונית ת"א בהדרכתו של סטיבן סלואן
לב נשמע 216
הסינפונייטה הישראלית באר-שבע טל. 057-31616

מוסיקה במוזיאון תל אביב לאמנות לכל המשפחה
התזמורת הקאמרית הישראלית
מנצח: נעם שריף
"קרנבל החיות", סן-סנס
סולנים: יעל וייס, אמיר כץ, פסנתר
"פטר והזאב", פרוקופייב
שחקנים: עירית ועזרא דגן
מנחה: עזרא דגן
חול-המועד סוכות:
יום שלישי, 27/9
בשעה 10.00 ובשעה 11.30
יום חמישי, 29/9
בשעה 10.00 ובשעה 11.30
מוזיאון תל אביב לאמנות, שד' שאול המלך 27, ת"א

ה"וירטואוזים של מוסקבה"
"התזמורת הקאמרית הטובה בעולם" ניו-יורק טיימס
"ללא ספק אחת התזמורות המעולות בעולם..." שלמה מינץ
"הם ללא ספק וירטואוזים, נקיים, מלוטשים, מבריקים..." צבי לביא, מעריב
היכל התרבות ת"א, 29.9 • התאטרון ירושלים, 26, 27.9 • הקונסרבטוריון באר שבע, 28.9
שירה • שקולניק